

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ, НАУЧНА
ИНФОРМАЦИЯ И КУЛТУРНА ПОЛИТИКА“**

Димитър Георгиев Русков

**РОЛЯТА НА ОБЩЕСТВЕНАТА БИБЛИОТЕКА В
КОНТЕКСТА НА ИМИГРАЦИОННАТА И
ИНТЕГРАЦИОННА ПОЛИТИКА НА ХОЛАНДИЯ**

ДИСЕРТАЦИЯ

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по
професионално направление „3.5. Обществени комуникации и
информационни науки (Книгознание, библиотекознание,
библиография)“

Научен ръководител:
доц. д-р Елица Лозанова-Белчева

СОФИЯ

2019

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	4
Глава I. Теоретични, исторически и правни аспекти на миграционните и интеграционни процеси	15
1.1. Исторически преглед на миграционните процеси	15
1.1.1. Имиграционна политика – САЩ, Канада	19
1.2. Основни интеграционни модели.....	26
1.3. Етапи и тенденции в развитието на имиграционната и интеграционна политики на Европейския съюз	34
1.3.1. Проблеми и предизвикателства пред политиките за развитие на интеграционните и имиграционни процеси в Европейския съюз.....	44
1.4. Анализ на имиграционната и интеграционна политика на Холандия.....	54
1.4.1. Развитие на имиграцията в Холандия до XX век	54
1.4.2. Имиграционна политика (от 2000 година до 2018 г.)	69
1.4.3. Правна рамка за интеграция на чужденците в холандското общество: “Закон за чужденците” (1975, 2000 г.), “Закон за гражданската интеграция в чужбина” (2006) и “Закон за гражданската интеграция” (1998, 2006, 2012, 2013 г.)	83
1.4.4. Холандски интеграционни модели	86
Глава II. Ролята на обществените библиотеки за интегриране на имигранти. Сравнителен анализ на холандски и други библиотечни практики за работа с имигранти	97
2.1. Създаване на мултикултурни библиотеки (библиотечни колекции)	97
2.2. Работа с имигранти в холандските обществени библиотеки	102
2.2.1. От 70-те години на XX век до 2000 г.....	103
2.2.2. От 2000 г. до 2018 г.....	106
2.3. Добри практики – Холандия.....	120
2.4. Добри библиотечни практики и модели за работа с имигранти в ЕС	124
2.5. Изследване за услугите за имигранти въз основа на уеб-сайтовете на обществени библиотеки (в столичните градове) от страните-членки на Европейския съюз.....	133

Глава III. Проблемни области в работата с имигранти и мерки за тяхното преодоляване. Препоръчителен модел за библиотечно-информационно обслужване, обучение и социална интеграция на имигранти (за обществени библиотеки).....	143
3.1. Анализ на специализираните услуги, ресурси и мероприятия за имигранти в Обществена библиотека Амстердам ..	143
3.2. Емпирични изследвания за ефективността на услугите и инициативите за имигранти на Обществена библиотека Амстердам ..	156
3.2.1. Анкетно проучване на мнението на имигранти относно специализираните услуги и ресурси на Обществена библиотека Амстердам (2012-2013 г.)	157
3.2.2. Анкетно проучване на мнението на имигранти относно специализираните услуги и ресурси на Обществена библиотека Амстердам (2016 -2017 г.)	166
3.2.3. Фокус група с „Клуб за култура Втора Родина“	179
3.3. Изследване мнението на холандски библиотечни специалисти за работата им с потребители-имигранти: дълбочинно интервю	186
3.4. Проблемни области в работата с имигранти в Холандия и препоръчителни мерки за тяхното преодоляване	197
3.5. Препоръчителен модел за библиотечно-информационно обслужване и социална интеграция на имигранти (за обществени библиотеки).....	203
Заклучение.....	214
Библиография	220
ПРИЛОЖЕНИЕ I	231
ПРИЛОЖЕНИЕ II	235
ПРИЛОЖЕНИЕ III.....	239
ПРИЛОЖЕНИЕ IV	241

Увод

В ранната 1849 г. големият френски писател Виктор Юго прозорливо изпреварва процесите на съвременната интернационализация като казва, че *„ще дойде ден, когато всички нации на този континент, без да губят своите различни качества или тяхната прекрасна индивидуалност, ще се слоят в едно по-висше обединение и ще формират европейското братство. Ще дойде ден, когато няма да има други бойни полета освен тези на ума – отворения пазар на идеи. Ще дойде ден, когато вместо да се използват кушуми и снаряди, ще се гласува.“*¹

През последните години, особено след нарастващата имиграционната вълна към Европа, темата за имиграцията и интеграцията на имигрантите е една от най-важните за решаване както от Европейския съюз, така и от отделните му страни членки. Имиграцията и интеграцията са и ще бъдат предмет на теоретични, емпирични и методологични изследвания, и тяхното регулиране и уреждане ще бъде винаги приоритет на всяко правителство на страните-членки на ЕС.

Холандия* като една от страните, които приемат и интегрират голям брой имигранти, търси най-добрите начини да ги интегрира и да им предложи по-добър живот от този, който са имали преди емиграцията си и включва различни партньори в процеса по тяхната интеграция в обществото. Организации като “Червен кръст”, “Работа с бежанци”, общините по места, но и музеи, средни училища, университети и други организации, в съвместно сътрудничество помагат на имигрантите да се интегрират, създавайки специални проекти, мероприятия и услуги за тази цел.

Едни от най-активните публични институции, които подпомагат имигрантите в тяхната интеграция са обществените библиотеки. Холандските обществени библиотеки са добър пример затова как чрез създаването на мултикултурни колекции, предлагане на специализирани услуги и различни мероприятия за имигранти са се превърнали за последните петнадесет години в едни от най-важните партньори на правителството в областта на интеграцията на имигранти от различни страни.

¹ Миграция. В: Университетски речник на НБУ [онлайн]. [Прегледан 28.09.2018]. Достъпно от: <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtiq/migraciq->

* За целите на дисертационното изследване е предпочетена по-разпространената в българската научна литература форма на името на Кралство Нидерландия - Холандия.

Избор и актуалност на темата

Изборът на темата на представения дисертационен труд е продиктуван от интереса в областта на интеграционната и имиграционна политика в Европа и в Холандия, но най-вече от динамиката на процесите по създаване на колекции, услуги, проекти и мероприятия от обществените библиотеки за имигрантската целева група. Развитието на имиграционната и интеграционна политика, разгледано в теоретичен аспект и анализирано от гледна точка на практиката е често разработвана тема в научните изследвания в Холандия, но тази ѝ част, във връзка с библиотеките и тяхната роля за интеграцията на чужденците е ново изследователско поле.

Сложността и комплексността на изследваната проблематика изискват представяне на различни аспекти от процеса на интеграция на имигрантите, които са разгледани и анализирани в дисертационния труд.

Дисертацията предлага нов поглед към темата, който е насочен към осмисляне на явлението имиграция през призмата на различните интеграционни модели (асимилационен, мултикултурен и акултурационен) в национален контекст (случаят на Холандия). Разработката разглежда европейските имиграционни и интеграционни политики и изследва холандската интеграционна политика и използваните от нея модели, но най-вече акцентира върху политиката на холандските обществени библиотеки за създаването на услуги за имигранти, които помагат за успешната интеграция на имигрантите в холандското общество.

С дисертационното изследване се прави опит да се създаде цялостна картина на развитието на европейските и холандски имиграционни и интеграционни политики за последните петнадесет години, с акцент върху легалните миграционни процеси, защото нелегалните такива не могат да бъдат лесно проследени и анализирани.

В разработката са представени, обобщени и анализирани пет емпирични изследвания (някои от тях проведени на терен), които дават възможност да се формулират и предложат решения за подобряване на дейността за работа с имигранти в Холандия, но също така и да се изведат препоръки за създаване на услуги за имигранти в обществените библиотеки чрез създаването на примерен библиотечно-информационен модел с услуги за целевата група.

Цел, обект, предмет, задачи и методология на изследването

Изследването разглежда имиграционната и интеграционната политика на Европейския съюз (ЕС) аналитично, с акцент върху холандските модели, като се

очертават бариерите, тенденциите и бъдещите предизвикателства. Представен е управленският процес на базата на теоретичните и емпирични изследвания за услугите за имигранти в обществените библиотеки на Холандия и други европейски обществени библиотеки от страни-членки на ЕС.

Обект на изследването е обществената библиотека, като институция, включена в процеса на интеграция на имигрантите и на запазване на културното многообразие.

Предмет на дисертационния труд е библиотечната практика по създаване и развитие на специализирани ресурси и услуги за имигрантска целева група в обществените библиотеки, в контекста на промените в имиграционната и интеграционна политика на Холандия от началото на ХХІ век.

Основната цел на настоящия труд е да се създаде препоръчителен модел за библиотечно-информационно обслужване, обучение и социална интеграция на имигранти чрез проследяване развитието на холандската имиграционна политика и интеграционни модели и чрез анализ на библиотечни практики за работата с имигранти в различни обществени библиотеки (и по-специално на Обществена библиотека Амстердам).

Задачите, свързани с изпълнението на поставената цел на изследването, са следните:

1. Да се направи преглед на развитието на имиграцията и да се изведат общи характеристики в имиграционния процес. Да се анализира политиката на ЕС в областта на имиграционната и интеграционна политика и да се очертаят моделите на отделните страни.

2. Да се представи обстоен преглед на политиката на Холандия в областта на имиграционната и интеграционна политика, като се анализира законовата рамка („Закон за чужденците”, „Закон за гражданската интеграция в чужбина”, ”Закон за гражданската интеграция” (1998, 2006, 2012, 2013) и специално разработеният правителствен доклад (Доклад на Комисията Блок, 2004 г.), който прави ретроспекция на интеграционните процеси в Холандия от 1974 до 2004 г.

3. Да се направи анализ и оценка на работата с имигранти на обществените библиотеки в Холандия и да се направи съпоставителен преглед на имигрантските услуги на водещи обществени библиотеки от страни на ЕС: Дания, Швеция, Норвегия, Германия и др. през условно разделените за целите на дисертационното

изследване два периода (1970 - 2000 г. и 2000 - 2017 г.), обвързани с промените в политиката на холандското правителство в тази посока.

4. Да се проведат различни емпирични изследвания (на терен и онлайн), за да се очертаят основните характеристики на библиотечното обслужване за имигранти и тяхното мнение за предлаганите от библиотеката услуги. Чрез провеждане на дълбочинни интервюта да се проучи и сравни дейността на различни холандски библиотечни специалисти за работата им с мигранти и да се проведе онлайн проучване относно дейността на европейски обществени библиотеки за услугите, които те предлагат на имигрантската целева група. Да се изведат препоръки за подобряване на библиотечно-информационните услуги за имигранти в обществените библиотеки в Холандия на базата на проведените емпирични изследвания и аналитичен преглед на практиката на други библиотеки в ЕС.

5. Да се направи препоръчителен модел за библиотечно-информационно обслужване на имигранти, който да е приложим за холандските и други обществени библиотеки в страни с големи мигрантски популации.

В настоящата разработка са използвани различни *изследователски методи*: изследване на научната литература и синтезиране на основни теоретични постановки, исторически, сравнителен и правен анализ, както и количествени и аналитични методи за сравнение на добри практики, анализ на емпирични данни (анкети, фокус група, дълбочинно интервю и онлайн проучване). Приложени са системният подход и сравнителният метод.

Дисертантът формулира следните работни *хипотези* в дисертационното изследване:

1. Интегрирането на имигрантите чрез обществените библиотеки не се изразява само в частично въвеждане на правила и услуги, а в сериозен анализ на динамичните интеграционни и имиграционни процеси и в доброто познаване на законите и разпоредбите на страната във връзка с регулирането на имиграцията и интеграцията. Въз основа на това, библиотечните специалисти ще могат да създават добре работещи програми, проекти и услуги, подпомагащи интеграцията на имигрантите чрез предоставянето на една библиотечна среда, в която се предлагат различни форми на неформално обучение, общуване и социализация.

2. Разработването и прилагането на мерки за преодоляване на бариерите, с които имигрантите се сблъскват в обществото, чрез осигуряване на лесен достъп до

информация, помощ за изучаване на езика на приемащата страна и предлагане на различни форми за по-добро социално включване, трябва да е сред основните цели и задачи, които обществените библиотеки си поставят. Така ще се достигне до по-успешен модел за интегриране на имигранти, а тази инвестиция в подобряването на интеграционния процес ще доведе до ситуация, която е печеливша и за двете страни „печеля-печелиш“ („win-win“), както за самите имигранти така и за правителствата на приемащите страни.

Преглед на литературата и основен понятиен апарат

В дисертационния труд са засегнати редица понятия, чието дефиниране е необходима основа за по-нататъшното анализиране и осмисляне на различните аспекти на изследването.

Процесът миграция* е свързан с разрива между възможностите на икономическия и културен потенциал на родното място и развиващите се претенции на индивида, свързани с представите за настоящия му и бъдещ начин на живот. Миграционните процеси отразяват промяната на местожителството на хората, обитаващи дадена територия.

Според Международната организация по миграция (IOM), понятието *миграция* означава „движението на лице или група лица, или през международна граница, или в рамките на една държава. Това е движение на населението, обхващащо всякакъв вид движение на групи от хора, независимо от тяхната големина, състав и причини; тя включва миграция на бежанци, разселени лица, икономически мигранти и лица, които се движат с други цели, включително и събиране на семейства.“² IOM дефинира няколко вида миграция:

- *Циркулираща миграция* (кръгова миграция), свързана с „движение на потоци от хора между страните, включително временното или дългосрочното движение, което може да бъде от полза за всички участници, ако се случва доброволно и е свързано с нуждите от труд на страните на произход и местоназначение“;
- *Принудителна миграция*, която представлява “миграционно движение, при което съществува елемент на принуда, включително заплахи за живота и препитанието, произтичащи от природни или причинени от човека причини”;

* Думата миграция е с латински корен и произход (migration). Значението ѝ е преместване на хора от едно място на друго с пресичане на някаква граница. Тя е най-често административно-териториална или национална.

² IOM. UN Migration. Key Migration Terms [online]. [Viewed 10.09.2018]. Available from: <https://www.iom.int/key-migration-terms>.

- *Незаконна миграция* - „движение, което се осъществява извън регулаторните норми на изпращащата, транзитната и приемащата страни. Няма ясна или общоприета дефиниция за незаконна миграция. От гледна точка на транзитната и приемащата страни това е влизане, престой или работа в държава без необходимото разрешение или документи, изисквани от имиграционните разпоредби. От гледна точка на изпращащата страна, нередността се наблюдава например в случаите, когато дадено лице пресича международна граница без валиден паспорт или документ за пътуване или не отговаря на административните изисквания за напускане на страната. Налице е обаче тенденция да се ограничи използването на термина "незаконна миграция" за случаи на контрабанда на мигранти и трафик на хора”.

- *Трудова миграция* - свързана е с „движение на лица от една държава в друга или в рамките на собствената им страна на пребиваване с цел наемане на работа. Трудовата миграция се разглежда от повечето държави в техните миграционни закони, също така някои държави поемат активна роля в регулирането на външната трудова миграция и търсенето на възможности за своите граждани в чужбина“.

Авторите на университетския речник на Нов български университет, класифицират миграцията на следните видове³:

- според причината за осъществяването си: *икономическа, политическа, военна, здравна, туристическа, религиозна, криминална и др.*
- според продължителността на пребиваването на мигрантите: *временна или постоянна*
- според броя на преместващите се мигранти: *групова или индивидуална*
- според начина на протичането и: *стихийна или организирана.*
- според спазването на международните спогодби и национални законодателства миграцията се разделя на: *законна и незаконна.*

В изданието миграционните процеси са разделени на *вътрешно миграционни* и *външно миграционни*. Вътрешната миграция според тях отразява миграционните потоци в границите на една държава – преместване от едно населено място към друго. Външната миграция включва имиграционните и емиграционните процеси. *Имиграцията* е процес на заселване в една страна на хора от чужда държава. *Емиграцията* е процес на напускане на една страна от нейните жители, които се

³ Миграция. В: Университетски речник на НБУ [онлайн]. [Прегледан 28.09.2018]. Достъпно от: <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtiq/migraciq->

преместват в чужди държави.⁴

Освен дефиниция за миграция, Международната организация по миграция дава определение и за термина *имиграция* – „процес според, който чужди граждани се преселват да живеят от своята собствена държава в друга държава“. ИОМ дефинира и различните видове имиграция: *бежанска, икономическа имиграция, циркулираща* или *временна имиграция*, но за минимум три месеца, и *brain drain* - имиграция, която се характеризира с приемането на високо квалифицирани имигранти, които работят най-често в големи интернационални компании⁵.

Тълкуването на понятието имиграция от ЮНЕСКО е свързано с пресичането на границата на политическа или административна единица за определен период от време (минимум три месеца), което включва движението на бежанци, разселени лица, изселници, както и икономически мигранти. От друга страна, преместването от една област или община в друга в рамките на една държава се разбира като вътрешна миграция, а международната миграция е преместването на хора от една държава към друга⁶.

Според *Централното статистическо бюро на Холандия* имиграцията трябва възможно най-добре да се регистрира чрез общинските администрации, защото в противен случай този процес не може да бъде успешно управляван⁷. Затова всяка страна трябва да развива собствена миграционна политика. Европейският съюз определя централно тази политика за страните членки, но всяка страна трябва да съобразява имиграционните стратегии, пактове и други официални разпоредби според националните условия.

Въз основа на проучването на научната литература за обяснение на явлението *миграция* като понятие и процес бе направен изводът, че няма утвърдено единно определение. Поради това, като работна дефиниция в дисертационния труд бе приета следната такава: *миграция е процесът на преместване на населението в определена територия (в границите на една държава или извън нея), свързан с промяна на постоянното местоживееие*.

⁴ Пак там

⁵ Цит. по: Morel, M. *Migratie en de Verenigde Naties*. p. 2-3. [Viewed 11.09.2018]. Available from : <https://biblio.ugent.be/publication/1989388/file/6741794.pdf>

⁶ UNESCO. *Learning to live together* [online]. [Viewed 15.09.2018]. Available from: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>

⁷ Begrippen: immigratie. In: CBS [online]. [Viewed 17.09.2018]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/onz-diensten/methoden/begrippen?tab=i#id=immigratie>

Общественият феномен *интеграция* е описван и анализиран досега многократно от социолози, политолози, политици и общественици, но все още не е изведено единно определение. Съществуват над четиридесет и девет дефиниции за интеграция⁸, обясняващи това социално явление, но практиката показва, че идеално работещ интеграционен модел още не е намерен. Причина за това са както социалните и обществено-политически различия в отделните държави, така и динамиката на обществените процеси през изминалите двадесет години, превърнали светът в глобално общество.

Според *Алекс Схулте*, при тълкуването на думата „интеграция“, става въпрос за индивидуално и колективно включване на имигрантите в приемащото общество. Това включване може да се разглежда като процес и като (желано) състояние. В същността си „интеграцията“ цели създаването на ситуация, в която имигрантите, от една страна, заемат позиция, която от определени аналогични гледни точки е сходна с позициите, които аналогични местни групи заемат в определени области на живота, и в която те, от друга страна, разполагат с възможности да съхранят, респективно да развиват по-нататък релевантни елементи от „своите“ култури. Освен това, „интеграцията“ се отнася за процеса и целта за съхраняване и по-нататъшно развитие на сплотеността на обществото на различни равнища⁹.

Немският социал-демократ *Клаус Воверайт* изтъква, че интеграцията е изконна социалдемократическа тема: „От край време Германската социалдемократическа партия, се грижи за социалните аспекти на интеграцията. Нашият произход е работническото движение. Като партия сме произлезли от така наречените работнически образователни съюзи. И днес имаме групи от населението, за които социалният напредък е труден. Тук започва социалдемократическата интеграционна политика”¹⁰.

В холандския правителствен доклад „Имиграционната политика“ (*Allochtonenbeleid* 1989 г.), подготвен от *Хан Ентзингер* е формулирано понятието „интеграция“. Той казва, че интеграцията означава активно участие във всички сфери на живота: в търсенето на място за живеене и официалната адресна

⁸ Европейски фонд за интеграция. Министерство на труда и социалната политика на Република България. Методология за наблюдение и оценка на политиките и мерките за интеграция. Методически указания за наблюдение и оценка на политиките и мерките за интеграция. София, 2009, с. 9

⁹ Христоматия по социална демокрация 5: интеграция, имиграция и социална демокрация. Хенкес, Кр. София: Фондация Фридрих Еберт, бюро България, 2013, 36 с.

¹⁰ Пак там

регистрация, в сключването на здравна застраховка до сериозното учене на официалният език и постоянното усъвършенстване както в личен, така и в професионален план или в ученето през целия живот. Културата е компонент, който той разглежда отделно. Според Ентзингер, правителството не трябва да изисква насила от имигрантите да приемат културата на приелата ги страна, а трябва само да ги стимулира да направят това, и след известно време имигрантите я възприемат доброволно¹¹.

Според *Амнести интернешънъл*¹² интеграцията е обществената среда, в която различни етнически групи са в състояние да живеят заедно в хармония, мир и разбирателство. Тази организация акцентира върху спазване правата на човека, независимо от произхода, расата, пола и занятието както на местното население, така и на имигрантите.

Службата по *“Интеграция и натурализация”* към Министерството на правосъдието на Холандия¹³, също дефинира значението на понятието интеграция. Значението му е почти същото като това на Амнести Интернешънъл, но службата по интеграция посочва как интеграцията като задължителен процес трябва да бъде организиран и постигнат от всеки имигрант. Прагът е изпитът по интеграция в холандското общество, който всеки имигрант е задължен да положи в рамките на три години след пристигането си в Холандия.

ЮНЕСКО определя интеграцията като процес наречен *акултурация*, който превръща имигранта в човек приличащ на останалата част от приелото го общество. Конкретните мерки за постигане на интеграцията на имигрантите могат да варират в зависимост от концепцията за култура, която се използва в страната на приемане. Почти всички понятия за акултурация, макар и имплицитно, предполагат, че "местните" членове на приемащата държава вече споделят едни и същи черти, които имигрантите трябва да постигнат. Акултурацията неизбежно цели намаляване на културните различия между местното население и имигрантите¹⁴.

От всички горепосочени тълкувания на интеграцията като процес

¹¹ Vlasboom, D. De inburgering van nieuwkomers is aardig geslaagd, ondanks het beleid. In: NRC Next [online]. 12 okt 2013. Viewed: 25.10.2017. Available from: <https://www.nrc.nl/nieuws/2013/10/12/de-inburgering-van-nieuwkomers-is-aardig-geslaagd-1304361-a1119373>

¹² Encyclo.nl: Nederlandse encyclopedie. Amnesty International: encyclopedie van de mensenrechten [online]. [Viewed 11.09.2018]. Available from: <http://www.encyclo.nl/lokaal/10500>

¹³ IND: Integratie en naturalisatie dienst [online], 26 okt. 2017. [Viewed 15.11.2017. Available from: <https://ind.nl/>

¹⁴ UNESCO [online]. Glossary: integration. [Viewed 11.09.2018]. Available from : <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/integration/>

възприемаме като работно определение в настоящата дисертация дефиницията на Европейския съюз, а именно че тя е: „*непрекъснат, динамичен и многоаспектен процес, който изисква усилия от всичките въвлечени в него участници - готовност от страна на имигрантите да се приспособят към приемащото ги общество, без да е нужно да се отказват от своята културна идентичност, и съответно готовност на приемащата общност и публичните институции да възприемат имигрантите като равнопоставени*“. Европейският съюз дефинира интеграцията на имигрантите също така като един от показателите за демократизирането на всяко едно общество, за развитието и утвърждаването на човешките права и свободи.¹⁵ Възприемането на това определение за отправна точка в дисертационното изследване е продиктувано от това, че то изразява най-точно нашето разбиране за социалното явление „интеграция“. С него ЕС дефинира този процес като комбинация от права и задължения на имигранта - от една страна правото да запази собствената си култура, но от друга страна от него се очаква да опознае и възприеме законите и културата на приелата го страна. По този начин интеграцията на имигрантите може да се превърне в успешен процес.

Миграцията на хора от една към друга държава е явление, което е познато от векове наред. Но през последните двадесет години, най-вече поради отварянето на много граници по света (разширяване на Европейския съюз например), поради обедняването на държави (най-вече от Африка и Азия), поради икономически, политически и климатични проблеми, миграционните вълни основно към Европа, Северна Америка и Австралия се увеличават. В Европа например, благодарение на разширяването на Европейския съюз бе създадена т.нар. феномен *мобилна идентичност* или *мобилно гражданство*, което се характеризира с честото пътуване от една към друга държава (плаващо население). За тях пише и проф. Ивайло Дичев в своята статия „Мобилни идентичности? Мобилно гражданство?“¹⁶

Проф. Дичев отбелязва, че „измерението мобилност все по-често трябва да се взема предвид в „антропологията на гражданството“. Преди време човек е имал възможност да замине, за да се реализира „някъде другаде“, но това бе въпрос на

¹⁵ Общи основни принципи на политиката за интеграция на имигрантите в Европейския съюз. [Посетен 11.09.2018]. Достъпно от: https://www.mlsp.government.bg/index.php?section=N&sear_t=Общи+основни+принципи+на+политиката+за+интеграция+на+имигрантите&x=0&y=0

¹⁶ Дичев, И. Мобилни идентичности? Мобилно гражданство? В: Eurozine [online]. [Посетен 17.10.2016] . Достъпно от: <http://www.eurozine.com/articles/2008-06-27-ditchev-bg.html>

много усилия, а сега в новата уредба на света гражданите емигрират лесно от една към друга държава и понякога дори имат повече привилегии от местните хора¹⁷.

Разсъжденията на Е. Стайкова¹⁸ върху глобализацията и индустриализацията са, че те влияят на гражданството и мобилността по много начини, които най-общо могат да се обобщят в три основни направления. *Първото* е начинът, по който глобализацията предизвиква разбирането за абсолютна автономност на националната държава. В днешно време икономиката и политиката отдавна са прекрачили прага на националните граници. С разколебаване на разбирането за автономността на националните култури е свързано *второто направление*. Това, разбира се, винаги е било мит, защото на практика няма държава, която да не включва на територията си различни етнически групи с разнообразие от езици, традиции, история и т.н. Глобализацията и индустриализацията допълнително усложняват този факт като улесняват придвижването и комуникацията, оказвайки силен натиск върху националните и локални култури. *Третият аспект* представлява нарастващата мобилност на хората през националните граници. Това движение се наблюдава в различни форми – временна и постоянна, икономическа и политическа, индивидуална или семейна, високо- или нискоквалифицирана миграция и т.н. Миграцията, която е свързана с уседналост, води до повишаване хетерогенността на приемащото общество, като много често културното разнообразие идва заедно с маргинализация на групи от обществото, обособяване на етнически малцинства, групи в неравностойно положение и т.н.

Въпреки трудността да се изведе единна дефиниция за интеграцията като понятие и обществено явление, в дисертационния труд ще бъде очертана теоретичната рамка, като ще бъдат посочени примери за интеграционни модели съществували или все още съществуващи, както в Европа, така и извън нея.

¹⁷ Пак там

¹⁸ Стайкова, Е. Гражданството в съвременният глобален контекст, с. 4-5. В: NBU: Scholar Electronic Repository. [Прегледан 26.10.2017]. Достъпно от: http://eprints.nbu.bg/2312/1/ESaikova_CitizenshipNBU.pdf

Глава I. Теоретични, исторически и правни аспекти на миграционните и интеграционни процеси

Разбирането на същността на миграционните и интеграционни процеси ни позволява по-добре да открием пречките и трудностите, с които се сблъскват имигрантите и да насочим вниманието си към възможните механизми за тяхното преодоляване.

1.1. Исторически преглед на миграционните процеси

Връщайки се назад в историята можем да посочим редица примери за миграционни потоци. Големите миграции на население в света са познати още от дълбока древност. Преместването на големи маси от хора почти винаги е било предизвикано от търсенето на по-добър живот – още в древните цивилизации, когато населението се е занимавало с примитивно земеделие и скотовъдство, след изтощаване на поземлените ресурси цели племена и народи са мигрирали, за да оцелеят. По-развити цивилизации възникват след появата на занаятите, „от там насетне в човешката история миграциите са породени от три причини: военно-политически, природни и социално-икономически“¹⁹. Всички те се подчиняват на т.нар. „атракционен фактор“ (формулиран от Димитър Яранов²⁰), според който мигрантите винаги се преселват от места с по-неблагоприятни условия на живот към такива с благоприятни условия.

В изследванията на демографа Георги Бърдаров се открояват три големи миграционни вълни в човешката история, като в момента се оформя и четвърта такава: Великото преселение на народите (II-VII век), експанзията на исляма (VIII-XII век) и презаселването на Новия свят (XIX-XX век). По време на всяка една от тези три миграционни вълни мигрантите са в агресивна роля, с която те променят етническият и религиозен състав на местното население²¹.

Историческите препратки сочат, че за стопанското усвояване на територии по поречието на река Нил и крайбрежието на Средиземно море, в Древен Египет са били извършвани миграционни движения на населението. Финикийците създават колонии на територията на Северна Африка. Древните гърци пък създават т.нар. *полиси* или

¹⁹ Бърдаров, Г. Имиграция, конфликти и трансформация на идентичности в Европейския съюз. София: EDICTA, 2012. с. 112.

²⁰ Пак там, с. 110

²¹ Пак там, с. 112.

градове-държави в акваторията на Черно море. Трябва да подчертаем, че много от древните миграции са свързани и със завладяването на нови територии. Походите на Александър Велики през IV век пр. н.е. са типичен пример за това. По време на Римската империя заселванията на население в новозавладени земи е било обичайна практика, включително и в югоизточна Европа и Балканите – такъв пример са римските колонии по река Дунав. След завладяването на Римската империя от варварите в Европа се създават различни народности на основата на идващите от изток номадски племена. Тази огромна миграция, позната като „Великото преселение на народите“ води до заселване на германски, маджарски, славянски и други племена в Западна, Централна, Източна и Югоизточна Европа.

Завоевателните походи на арабите през VIII век предизвикват също сериозни миграционни движения. Те обхващат значителни части от Северна Африка и Югозападна Азия, достигайки чак до Хималаите. Арабският халифат се заменя по-късно от Османската империя, в която миграциите в рамките на империята, най-често принудителни, са често срещано явление.

В Африка през XII век започва разселването на племето банту от Западна Африка към Южна и Източна Африка. През Средновековието, когато е въведена крепостническата зависимост, миграцията на население намалява. По-късно, през XVII-XVIII век са извършени други многобройни принудителни изселвания на африканско население към Северна и Южна Америка, за да се използва като работна сила в плантациите там. Според Георги Бърдаров, от насилствените изселвания африканският континент е загубил между 8 и 20 млн. души, като половината от тях са умрели по пътя за колонии, поради нечовешките условия в корабите с които те са били транспортирани²².

По време на Великите географски открития, започнали през XV век, настъпва промяна. С откриването на Америка от Христофор Колумб през 1492 г. се полагат основите на миграционните движения от Стария към Новия свят. След откриването на Индия от Васко да Гама (1498 г.), околосветското пътешествие на Магелан (1519 г.) и откриването на Австралия, остров Тасмания и Нова Зеландия те стават също обект на заселване. След откриването на Новия свят се формират сфери на влияние които се поделят между най-силните морски държави – Испания, Великобритания, Португалия и Холандия. Към техните колонии е преселено население, за да промени

²² Бърдаров, Г. Имиграция, конфликти и трансформация на идентичности в Европейският съюз. София, EDICTA, 2012. с. 119.

техния характер. Приблизителният брой на заселили се европейци в Новия свят в края на XVII век е около 1 млн. души.

През XIX век, във връзка с промишления преврат в Европа, се засилва изселващия се поток на разорено селско население към Америка, Австралия, Нова Зеландия и Южна Африка. По това време около 300 хиляди души на година напускат Европа, като тази цифра достига до 1 млн. души в края на XIX век. Около 44 млн. европейци напускат континента между 1821 и 1915 г. Според Шишков, от Африка към страните от Новия свят са закарани насила около 11-12 милиона африканци – цифра подобна на тази, която и Георги Бърдаров²³ цитира. Между 1842 и 1900 г. около 2.3 млн. китайци и около 1.3 млн. индийци сключват трудови договори в страни от Югоизточна Азия, Африка и Северна Америка²⁴.

През периода 1900-1914 г. около 50 млн. души от Европа се заселват в страни от Новия свят. Причина за тази масова емиграция от този период са икономически кризи, военни конфликти и глобални политически промени. В Америка и Канада, предимно в онова време (разбирай началото на XX век), е имало голяма нужда от работна ръка. Постепенно настъпва и промяна в структурата на мигрантите и в техния етнически състав.

До края на XIX век към САЩ са се насочвали предимно имигранти от Западна и Северна Европа, но в началото на XX век в миграционните движения вече се включват и имигранти от Южна, Средна и Източна Европа. Много изселници от този период се насочват и към Австралия, Нова Зеландия, Латинска Америка и Африка, например: на големи групи французи започват да се преселват в своите колонии Тунис, Мароко и Алжир; китайски потоци от хора се местят в Малайзия, Индонезия и Виетнам; японски групи се заселват на хавайските острови и по западното крайбрежие на САЩ; индийски имигранти се заселват в страни от Югоизточна Азия, остров Шри Ланка, остров Мавриций и Южна Африка.

Други примери за големи миграционни потоци са свързани с последиците от военни действия. Така например, след Кримската война (1853-1856 г.) на Балканите биват заселени татари и население от северен Кавказ. По време на завоевателните походи на монголите на Чингиз Хан през Средновековието се извършват също

²³ Пак там

²⁴ Шишков, Ю. Глобалните миграции: предизвикателства и перспективи, 13 септ. 2012 В: Геополитика [онлайн]. [Прегледан 30.10.2017]. Достъпно от: https://geopolitica.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=1736&catid=118&Itemid=139

големи миграции.

Първата Световна война предизвиква също големи миграционни движения - след нейния край по силата на Ньойския мирен договор настъпват значителни премествания на население, които често се извършват по етнически признак. Около половин милион германци се преселват от Полша в Германия, също толкова унгарци се връщат там от Чехия, Румъния и Сърбия. Причината за тези големи миграции се корени в разпадането на голямата Австро-Унгарска империя, в която са живели хора от четиринадесет различни националности. Не случайно в нея за пръв път се заговорва за мултикултурализма като обществено явление.

Като резултат от Великата Октомврийска революция от 1917 г. около 2 млн. души напускат Русия по политически причини. След сключването на Ньойския договор към страната ни емигрира българско население от Западните покрайнини, Добруджа, Одринска и Беломорска Тракия и Македония, останало извън официалните граници на Родината. През периода между двете световни войни, по време на голямата икономическа криза, от Европа се изселват 9 млн. души, като 50% от тях се насочва към САЩ. С цел регулиране на имиграционните процеси, САЩ се принуждава да въведе имиграционни квоти. В този период голям брой евреи се преселват в Палестина, която тогава е под британски протекторат. През 30-те години на XX век се забелязва преселване на европейци от по-бедни държави към стабилните икономически Великобритания, Франция, Белгия и др.

Втората световна война също предизвиква сериозни миграционни процеси*. След създаването на Израел евреи от всички части на Европа и света се преселват да живеят там и това също е една от големите миграционни вълни. В европейските страни се наблюдават и други мигрантски потоци. Доказателство за това е и функционирането на „Национален офис по имиграция“ през периода 1950-1975 г. във Франция. След подписването на трудови спогодби в страната пристигат легално италианци, испанци, португалци, югославяни, турци, тунизийци и мароканци. Известна част от тях работи в страната както легално, така и нелегално. Само алжирците, които работят във Франция са около 200 000 души²⁵, до избухването на

*По силата на Крайовската спогодба от 1940 г. става размяна на население между България и Румъния (подобни размени се осъществяват и между други страни - Полша и бившия СССР, Унгария и бивша Югославия, Италия и бивша Югославия; Япония напуска Корея и североизточен Китай след разгрома и по време на Втората Световна война. Малко след войната Индия и Пакистан също разменят свое население, което обхваща няколко милиона души.

²⁵ Европейски фонд за интеграция. Министерство на труда и социалната политика на Република България// Методически указания за наблюдение и оценка на политиките и мерките за интеграция.

френско-алжирската война (1954-1959 г.). Тези от тях, които остават да живеят във Франция са до голяма степен изключени от обществото. С подписването на Женевската конвенция пристигат и бежанци. Животът на почти всички имигранти в този период е тежък, много от тях живеят при тежки условия в т.нар. бидонвили, които се намират в покрайнините на големите градове и най-вече на Париж.

След Втората световна война ръстът на цветнокожото население в Англия постепенно се увеличава, за да достигне през 1970 г. до 1.4 млн. души. Тогава британското правителство вече е ограничило имиграцията, но не я спира напълно. От Британската общност през периода 1968-1975 г. се заселват около 83 000 имигранти. Върхната точка е достигната през 1972 г. след като угандийският диктатор генерал Иди Амин изгонва от страната си 80 000 граждани от азиатски семейства, които имат британски паспорти, благодарение на което 28 000 от тях в продължение на два месеца се заселват във Великобритания. През 1976 г. Британското правителство създава Комисия за расово равенство, която се заема с проблемите на расовата дискриминация²⁶.

Миграционни действия наблюдаваме и по икономически причини. Така например, между 1850-1950 г.²⁷ около 3.5 милиона испанци напускат страната си, за да работят основно като сезонни работници. Страните, в които са установяват са най-често в Южна Америка, но също така и в Северна Африка. През 70-те и 80-те години на XX в. този процес се обръща в посока Испания, която посреща множество работници от южноамерикански и северно африкански страни, но също така и от източноевропейски страни като България, Румъния, Полша и др.

1.1.1.Имиграционна политика – САЩ, Канада

Тъй като *САЩ* и *Канада* са най-типичните примери за мигрантски държави, ще анализираме по-подробно от останалите страни историята на имигрантските вълни към тях.

• САЩ

Първите опити за създаване на селища с емигрирало европейско население на територията на Съединените щати се случва през 1600 г. Предимно британци, но и

София: Център за модернизирание на политики, 2009, с. 143

²⁶ Пак там, с. 118-119

²⁷ Европейски фонд за интеграция. Министерство на труда и социалната политика на Република България// Методически указания за наблюдение и оценка на политиките и мерките за интеграция. София: Център за модернизирание на политики, 2009, с. 166

други западно-европейци от Холандия, Франция, Германия и др. се заселват по източното крайбрежие на Атлантическия океан. Първата успешна английска колония датира от 1607 г. Този период продължава до Американската революция от 1775 г. В търсене на религиозна свобода към Новия свят се преселват голям брой имигранти. Те идват най-често от Англия (Норфолк, Суфолк и Есекс, Кент и др.) и са от т.нар. *пуритани*, които се обявяват за по-непосредствена връзка на вярващите с бога и срещу духовенството. Между 1629 – 1640 г. те се заселват в Бостън, Масачузетс, и прилежащите му територии.

През 1626 г., холандци създават колония с име Нов Амстердам, по крайбрежието на река Хъдсън. По-късно те разменят тази колония за Суринам и новите владетели на Нов Амстердам – британците, го преименуват в Ню Йорк. В така наречените „средни колонии“ Филадельфия и Пенсилвания, намиращи се на запад от Ню Йорк се заселват между 1680 и 1725 г. *квакерите* – християнска група от анабаптисткия клон на протестантството, основана в Англия от Джордж Фокс през 1650 г. По онова време основният търговски център на Филадельфия е бил управляван от процъфтяващи квакери, и земеделски и търговски общности от немски контингент, разположени в долината на река Делауер. Въпреки, че през 1565 г. Испания е създала няколко форта във Флорида, а именно Сан Аугустин, те основават и Сан Хуан на Рио Гранде през 1598 г. и Санта Фе през 1607-1608 г. В края на 17 век френските експедиции създават градовете Сент Луис, Батън Руж, Сент Женевиер и др.

За периода 1841-1850 г. имиграцията към САЩ се утроява в сравнение с предните периоди и достига до 1 713 000 имигранти, като 781 000 са ирландци, 435 000 германци, 267 000 британци и около 77 000 французи. Тези цифри са взети от запазени документи за имигрантите от 1820 г. След 1830 г. администрирането на имиграцията става още по-точно и подробно от предишните периоди.

През 1840 г. започва и първата имиграция на католици, но дълго време те остават религиозно малцинство. На базата на запазените документи за имиграцията от този период – както административни документи, така и други източници, разбираме не само за разпределението на имигрантите по щати, райони, градове, но и за техният пол, степен на грамотност, професии, религиозна принадлежност и т.н. Трябва да се отбележи, че и тогава, както и в днешно време, градовете са привличали имигрантите поради по-големият им шанс там да си намерят лесно работа.

След бързото увеличаване на населението на САЩ, вече уседналите мигранти,

започват да се тревожат за бъдещето си и търсят начини да се противопоставят на миграционните вълни, които не спират. През 1893 г. е създадена т.нар. „Лига за ограничаване на миграцията“, която пледира пред американския Конгрес за сериозно ограничаване на чуждестранната имиграция. През периода 1840 и 1930 г. също се наблюдават големи групи на преселващи се мигранти*. След 1934 г., както евреи, така и други мигранти започват трудно да емигрират към САЩ, поради възприетите квоти, които сериозно ограничават миграционните вълни. Малко преди това, през 1917 г., Конгресът ограничава притока на нискоквалифицирани мигранти, а през 1921 г. приема „Закона за извънредната ситуация“, последван от „Закона за имиграцията“ от 1924 г., който има за цел да ограничи още повече притока на южно-европейски, руски, но и други европейски мигранти.

През 1934 г. е приет „Законът за равнопоставеност на гражданите“. Този закон разрешава на децата, родени в чужбина, от американски майки, които са влезли в САЩ преди навършване на 18-годишна възраст и са живели в САЩ в продължение на пет години, да кандидатстват за американско гражданство. Този закон също така ускорява процеса на натурализация за съпрузите на американски граждани.

В края на Втората световна война "редовната" имиграция бързо се увеличава в следствие на официалната национална система за квоти, тъй като бежанците от разкъсаната от война Европа започват да емигрират към САЩ**.

„Законът за разселените лица“ от 1948 г. позволява на разселените от Втората световна война хора да започнат да имигрират***. През 1954 г. операция Wetback****

* Около 900 000 френски канадци напускат Квебек, за да имигрират в САЩ и да се заселят главно в щатите на Нова Англия. Между 1880 и 1924 г. около 2 млн. евреи се преселват в САЩ, като голяма част от тях са дошли от Русия, бягайки от погромите след Октомврийската революция през 1917 г.

** От 1941 до 1950 г. в САЩ са емигрирали 1 035 000 души, от които 226 000 от Великобритания, 171 000 от Канада, 60 000 от Мексико и 57 000 от Италия (по данни на This land is our land: a history of American immigration, глава V-та).

*** Около 200 000 европейци от които 17 000 сираци, разселени от Втората световна война, първоначално бяха са допуснати да имигрират в Съединените щати извън имиграционните квоти. Президентът Хари С. Труман подписва първия акт на разселени лица през 1948 г., позволяващ влизането на 200 000 души, последвано от по-приемливия втори подобен акт от 1950 г., който позволява влизането на още 200 000 души. Тази квота, включително приемането на 55 000 немци, изисква спонсорство за всички имигранти. Наред с допълнителната квота от 200 000, отпусната през 1953 г. и повече през следващите години, в страната извън квотната система бяха сая допуснати почти 600 000 бежанци, и още 650 000 от Израел. (по данни на This land is our land: a history of American immigration, глава V-та).

**** Операцията Wetback на Американската имиграционна служба е проведена през 1954 г. и основната и цел е била репатрирането на нелегалните от САЩ, и то предимно мексиканците. По време на тази „чистка“ са арестувани и изпратени обратно в страните си около 80 000 нелегални имигранти. Между 1944 и 1954 г., броят на нелегалните имигранти, идващи от Мексико, се е увеличил с 6%. Смята се, че преди операцията Wetback, повече от един милион работници са прекосили Рио Гранде незаконно. (по данни на Wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Immigration_to_the_United_States)

принуждава връщането на хиляди нелегални имигранти в Мексико.

По-късно, когато през 1986 г. е приет “Законът за имиграционната реформа и контрол” (IRCA)*, като за първи път се въвеждат санкции за работодателите, които наемат нелегални имигранти.

- **Канада**

Историческото развитие на имиграционните процеси в Канада сочи като начало пристигането на първия европейец - норвежецът Лейф Ериксон, който със своя екипаж достига бреговете на днешна Канада в далечната 1000 година и експедицията на Ериксон успява да достигне Бафинова земя и Лабрадор. След неуспеха да създаде там колония Ериксон нарича новооткритата земя Винланд и се завръща обратно в Норвегия.

След това за около пет века настъпва „затишие“ - няма исторически данни Канада да е била достигана от други европейци. Едва през 1497 г. италианският мореплавател Джовани Кабото достига до атлантическото крайбрежие на Канада. Португалски и баски моряци между 1498 и 1521 г. създават там временни рибарски лагери, и чак през 1534 г., по поръчка на Франция, Жан Картие картографира залива Свети Лаврентий и бреговете на едноименната река. Друг френски мореплавател Самюел Шамплен пристига през 1603 г.²⁸ в Канада и създава първите европейски колонии Порт Роял (1605 г.) и Квебек (1608 г.). По поречието на Свети Лаврентий се заселват първите преселници от Франция, в сегашните крайморски провинции Ню Брънзуик, Нова Скотия и остров Принц Едуард. Районът на Големите езера, заливът Хъдсън е изучаван от търговците на кожи и от католическите мисионери. Те се спускат дори по течението на Мисисипи и достигат до територията на Луизиана.

След последвалите четири колониални войни между британци и французи (1689-1763 г.) за разпределяне на новите територии с Договора от Утрехт (1713 г.), Нова Скотия минава под британски контрол, а след подписване на Парижкия договор от 1763 г. е установен пълен британски контрол над Канада и по-голяма част от Нова Франция. Провинция Квебек е извадена от състава на Нова Франция и става

* Както се предлага в Конгреса, IRCA предвижда да даде амнистия на около 1 000 000 работници, които работят нелегално в страната. На практика е предоставена амнистия на около 3 000 000 имигранти в Съединените щати. Повечето от тях са били мексиканци. Законните мексикански семейства на имигранти са 2 198 000 през 1980 г., 4 289 000 през 1990 г. и 7 841 000 през 2000 г. Добавянето на още 12 000 000 нелегални имигранти, от които около 80% се считат за мексиканци, би довело до общо 16 000 000 мексикански семейства. (по данни на Wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Immigration_to_the_United_States)

²⁸ Hurlbut, H. Samuel de Champlain. In: Samuel de Champlain [online]. [Viewed 14.12.2017]. Available from: <http://www.samueldechamplain.com/>

самостоятелна територия и територията и според „Закона за Квебек“ се разширява до Големите езера и долината на река Охайо. Така френският език и френското гражданско право се обявяват за официални, а католицизмът се налага като официална религия.

През 1812 г. избухва война между САЩ и Британската империя. След нейният край към Канада започва интензивна имиграция от Великобритания и Ирландия. Между 1825 и 1846 г. там пристигат около 626 628 имигранти от Европа. През 1867 г. Канада е обявена за нация. Британска Колумбия става част от страната и тогава започва да се строи голяма железопътна линия. Нейният строеж променя инфраструктурата на страната и води до заселване с имигранти, които започват да развиват земеделие и животновъдство на много по-високо ниво от местното население.

През 1872 г. канадското правителство издава „Доктрина за земите и горите“ (Dominion Lands Act)²⁹, чиято основна цел е да поощри заселването в необятния прериен район. В западноевропейски страни, по същото време е правена масова рекламна кампания за емигриране към този район на Канада. Джефри Мъри назовава тази доктрина „сърцето и душата на канадската имиграционна политика за повече от петдесет години“³⁰. Благодарение на „Доктрината за земите и горите“ става възможна масовата имиграция на хора към Канада, както от Северна Америка, така и от Европа. В провинцията Британска Колумбия през първата половина на XIX век емигрират американци от щат Калифорния, но и германци, скандинавци, французи, австралийци, поляци и китайци. Причина за емиграцията през този период е и известната треска за злато.

През периода 1858 – 1923 г. в Канада се установяват много китайци, които се преселват и от САЩ. За регулиране притока на китайските емигранти през 1885 г. канадското правителство създава „Китайският имиграционен договор“, който е преразгледан през 1923 г. Подобен документ, но за индийските емигранти е издаден през 1908 г.

Благодарение на имиграцията през изминалите няколко века, но най-вече през периода 1851-2016 г. населението на Канада се увеличава значително, включително и в някои райони с неблагоприятен климат. През периода 1871-1901 г. се извършват

²⁹ Dominion Lands Act. The Administration of Dominion Lands, 1870- 1930. Lambrecht K. Montreal: Regina Plains Research Center, 1991. 405 p.

³⁰ Murray, J. Free land!. In: Collections Canada: Library and Archives Canada. [Viewed 23.02.2018]. Available from: <https://www.collectionscanada.gc.ca/immigrants/021017-2210-e.html>

преброявания на населението веднъж на всеки десет години, а от 1901 г. до сега - на всеки пет години.

През последните петнадесет години Канада е по-предпочитана от имигрантите предимно с големите шансове да се намери работа, но и поради толерантността на мултикултурния им интеграционен модел, който третира всеки гражданин по един и същи равноправен начин. Голямата разлика с Европа е, че за Канада селекцията е много строга, като се базира на изпитите за зелена карта. Но ако един емигрант бъде веднъж допуснат и получи зелената си карта, след това процедурата по натурализация е бърза. През 2006 г. В Канада пристигат около 236 000 мигранти. Десетте най-големи изпращащи държави са Китай (28 896), Индия (28 520), Филипините (19 718), Пакистан (9 808), САЩ (8750), Великобритания (7324)³¹.

След 1947 г. местните имиграционни закони и политики претърпяват големи промени и развитие. Особено важен е „Законът за имиграцията“ от 1976 г., както и „Законът за защита на имиграцията и бежанците“ от 2002 г. През 2008 г., „Законът за имиграцията“ претърпява редакция. Промените включват и намаляване на професионалните категории за квалифицирана имиграция, както и ограничаване броя на имигрантите в различни категории. От юли 2015 г. до юни 2016 г. в Канада са пристигнали около 320 932 имигранти³².

В Канада има следните видове имигранти: семейства, дошли заедно или които на по-късен етап са се присъединили, икономически, и бежанци. Според статистическото преброяване от 2001 г. в Канада са представени 33 етнически групи с поне стотина хиляди членове, от които десет са с над 1000 000 души. Около 16% от населението принадлежи към малцинствените групи.

От многобройни социологически изследвания става ясно, че както канадските граждани, така и почти всички политически партии подкрепят имиграцията и я определят като положително явление за страната. Според социологическо проучване от 2014 г. става ясно, че Канада и Австралия са най-толерантни към имиграцията като явление сред западните нации³³.

Изследваната от нас литература не дава категоричен отговор относно класификацията на етапите на миграционните процеси, затова предлагаме следното

³¹ Markus, Andrew. Attitudes to immigration and cultural diversity in Australia. Journal of Sociology: Sidney, 2014. p 10-22

³² Ibid

³³ Ibid

обобщение на основните етапи на развитие на имиграцията като процес:

- В древността миграционните процеси са били най-често бавни и хаотични и са се ускорявали значително по време на войни или по време на походите, които номадските племена са предприемали, най-вече в търсенето на нови ловни полета и по-благоприятни условия за живот. Най-сериозните миграционна вълни, които трябва да открием от старото историческо време са безспорно Великото преселение на народите (IV-VII век) и преселенията на различни народи в рамките на Арабския халифат през VIII век.

- Великите географски открития от XIV-XVI век и големите миграционни вълни към Новият свят (Америка, Канада, Австралия и Нова Зеландия) от XVII, XVIII и XX век (до края на Втората Световна война) са друг период, който ярко се откроява. Той променя тотално демографията на новооткритите земи, но и на някои африкански държави, чието население е заробвано и транспортирано към Новия свят, за да работи насилва в плантациите там.

- Периодът на Първата и Втората световна войни е също наситен със сериозни миграционни процеси, защото тогава картата на Европа често е прекроявана, което е пораждало от само себе си големи премествания на население от една държава към друга. Добър пример за това е Австро-Унгарската империя, в която са живеели хора от 14 националности, и разпадането ѝ поражда големи миграции.

- След края на Втората Световна война, до шестдесетте години на XX век, се забелязват миграционни процеси предимно от бившите колонии към самите колониални държави (Великобритания, Франция, Белгия, Холандия и др.). Тези процеси са подробно описани в „European Immigration Policy“ – сравнително изследване на имиграционните политики на шест западноевропейски страни³⁴.

- След последния горепосочен период постепенно имиграционните движения се преместват от други държави към Западна Европа – най-вече от Унгария след въстанието през 1956 г., от (Чехия след Пражката пролет и от Югославия, но също така и от Турция, Мароко, Алжир и др. страни). Имиграцията като процес започва да се глобализира като броя на националностите на мигрантите се увеличава. В края на XX и началото на XXI век съществуващите до тогава видове миграция се

³⁴ Hammar, T. European Immigration Policy: A Comparative Study. Cambridge: Cambridge University Press. 1985, p. 3.

разширяват като се появява т.нар. туристическа миграция и транзитна миграция. Нелегалната миграция също се разраства и се превръща в голям проблем, но нея няма да разглеждаме подробно в нашето изследване.

- Отварянето на границите за източноевропейските страни през 2007 и 2010 г. води до многократно увеличаване на миграцията от тези страни към западноевропейски страни (предимно членки на ЕС). Поради военните конфликти в Ирак, Афганистан, Либия и предимно в Сирия големи миграционни вълни заляха Европа. Регулирането на миграционните процеси в днешно време е много специфична област от политиката на държавите-членки на ЕС, която се осъществява чрез административни, правни, организационни, икономически и други методи. При създаване на правната регламентация на миграционните процеси трябва да се вземат предвид очертаващите се тенденции както към вътрешната, така и към външната миграция. В момента държавите-членки на ЕС са изправени пред редица сериозни проблеми, от чието решаване до голяма степен зависи бъдещето на ЕС.

1.2. Основни интеграционни модели

От началото на новото столетие и особено през последните десет, петнадесет години дебатът за интеграцията на имигрантите, присъединили се към дадено общество е обект на сериозни анализи, политически дебати за национално и международно ниво в рамките на Европейския съюз. Важно е да се мисли не само за интеграцията на новодошлите имигранти, но също така и за интеграцията на по-старите такива, а също така и за други групи, които поради една или друга причина са изолирани, както посочва Кристиан Хенкес в своята “Христоматия по социална демокрация”³⁵. Според него “едно общество може да се счита за интеграционно тогава, когато никоя група, дефинирана по някакъв признак, не е изключена от съществени аспекти на обществения живот”. Модерните общества функционално са много диференцирани, съдържат много отделни системи, които ги формират и понякога функционират по напълно различни логики. Поради тази причина е уместно да се намери понятие за интеграция, което съответно визира различни отделни системи на обществото. Първите емпирични изследвания и теории за интеграцията на имигрантите възникват в САЩ, тъй като, както посочихме по-горе, там се наблюдават едни от първите и най-големи имиграционни вълни.

³⁵ Хенкес, Кр. Христоматия..., с. 19

- ***Интеграционна теория на Робърт Е. Парк***

Особено популярна през 50-те години на XX век става интеграционната теория “Цикъл на расовата връзка”³⁶ на американския социолог Робърт Е. Парк. Тя е създадена въз основа на наблюдения върху имиграцията и урбанистичното развитие на Чикаго през двадесетте години на миналия век. Робърт Парк и неговите сътрудници в своите разсъждения се фокусират върху това, че винаги когато две или повече етнически групи се събират чрез имиграция, се случват следните пет фази на интеграция между тях:

1. Фаза на контакт (contact): най-често етнически групи се опитват да установят мирни и изясняващи контакти помежду си.

2. Фаза на конкуренция (competition) групите влизат в конкуренция за оскъдни ресурси като работни места или жилища.

3. Фаза на конфликт (conflict): последствието от конкуренцията е фаза, в която между групите се стига до дискриминация и сблъсъци.

4. Фаза на акомодация (accommodation): с времето между двете групи се формира начин на живот (modus vivendi), форма на контакт един с друг. Той може да се състои в това отделни групи да си търсят професионални ниши, да се оттеглят в отделени райони или да се задоволят със съответния си статус.

5. Фаза на асимилация (assimilation): чрез смесени бракове, с които етническите разлики изчезват и възниква напълно нова цялостна група.

За да се разбере добре тази теория на Робърт Парк трябва да се осмисли значението, което той дава на понятието асимилация. То не носи само негативният заряд, който е придобил обществено звучене, асимилацията се описва също като широкообхватно индивидуално включване на имигрантите в приемащото общество, което им помага да се интегрират добре. Този модел дава ценни импулси на изследванията на имиграцията, но той получава и критики, защото реалните ситуации често водят до констатации, че не се стига до асимилация между групите, а до траен конфликт, потискане или в краен случай дори до физическо унищожение на една група.

- ***Интеграционна теория на Милтон Гордън***

През 1964 г. Милтон Гордън публикува изследването си “Асимилация в

³⁶ Race Relations: Problems and Theory (Essays in Honor of Robert E. Park). Jitsuiichi Masuok and Preston Valien (eds.) Chapel Hill, North Carolina: University of North Carolina Press, 1961. 290 p.

американският живот”. В нея той разделя асимилационната теория на следните части:”³⁷

✓ *културна асимилация* – тя се характеризира с промяната в начините на културно поведение на имигранта след преселването му.

✓ *структурна асимилация* – тя описва широкото участие на имигранта в отношенията му с първичната група (местното население) От една страна, това има предвид участието на отделни индивиди в клики, съседски отношения и сдружения на приемащото общество. Към това спадат обаче и основополагащите институции на приемащото общество, като например политическата система и пазарът на труда.

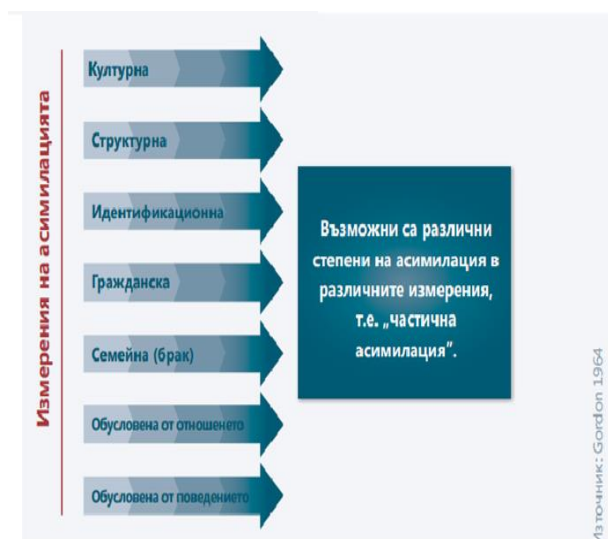
✓ *идентификационна асимилация* – тя символизира развитие на чувството за национална принадлежност към приелата го държава. Чужденецът започва да споделя и проявява привързаност към приелата го култура.

✓ *гражданска асимилация* – характеризира се с отсъствието у имигранта на ценностни и властови конфликти.

✓ *семейна асимилация* – широко разпространена доброволна асимилация характеризираща се в брак между лица от различни етноси – най-често между местни граждани и имигранти.

✓ *обусловена от отношението асимилация* (промени в отношението)

✓ *обусловена от поведението асимилация* (промени в поведението)

Фиг.1. Частични процеси на асимилация според Гордън³⁸

Основните изводи, които Гордън прави са, че асимилацията се разделя на

³⁷ Gordon, M. Assimilation in American life. New York: Oxford University Press, 1964, с. 71

³⁸ Хенкес, Кр. Христоматия..., с. 23.

различни частични процеси и е възможно в една област да се стигне до асимилация, а в друга не. Освен това той заключава, че при имигриралите лица във всеки случай се стига до културна асимилация. Асимилацията според Гордън не е само потискането на култури и сливането и изчезването им в общата доминантна култура, но и положителната и форма наречена амалгамизация, която представлява биологичното смесване между гражданите от различни етноси, което Гордън нарича „доброволна асимилация“. Тя е особено важна за укрепването на млади държави като САЩ.

- *Интеграционна теория на Хартмут Есер*

Немският социолог Есер разбира интеграцията като възникване на едно общо цяло от различни части. В центъра на неговите наблюдения стоят съответно различните действия на имигрантите, които в приемащото общество трябва да “преподредят” наново всичките си социални отношения. Той разделя процесите на акултурация, пласиране, взаимодействие и идентификация.³⁹

С научаването на езика на приелата го страна мигрантът преминава през процеса на акултурация. Структурната асимилация или “пласирането”, както го нарича Есер, е друг много важен процес, за който са важни два основни фактора - пазарът на труда и политическата система. Първият фактор е от съществено значение за интеграцията на имигранта, защото той му дава самочувствие, самостоятелност и му помага да осъществи културната и социалната си интеграция или доброволната асимилация, както я нарича Есер. Той отбелязва възможността за възникването на низши слоеве от безработни и респективно недоволни мигранти, които могат един ден да се превърнат в проблем - това което вече се случва в бедни предградия на Париж, Брюксел, Амстердам, Лондон и други големи градове на Европа. Затова Есер акцентира върху мерките, които трябва да се предприемат за предотвратяване възникването на тези гета.

Социалната асимилация (взаимодействие) се изразява от една страна в членството и дейностите в сдружения и съответни отношения на приятелство, а от друга страна – партньорства и бракове между хора от различни етноси.

Последната частична област на асимилацията, за която говори Есер, е идентификационната асимилация. Тя се изразява в емоционални връзки на мигранта с приелата го страна и развитата лоялност помежду им. Тя е крайният стадий на

³⁹ Хенкес, Кр. Христоматия..., 25 с.

цялостния интеграционен процес и той не е постижим за всеки, затова не е и задължителен. Културолозите определят този стадий като вътрешна хармония или състояние на бикултурност - което се характеризира с прегръщане и приемане както на родната, така и на приелата го култура. За тази бикултурност пише и холандският културолог Херт Хофстеде в своята книга "Allemaal andersdenkenden" ("Всички различно мислещи")⁴⁰.

От културологична гледна точка е и анализът на идеал-типичната траектория на мигранта, който професор Ивайло Дичев прави в своята статия "Мобилни идентичности? Мобилно гражданство?"⁴¹. В нея той определя няколко периода:

1. Период на невидимост – имигрантът работи „на черно“, живее нелегално;
2. Двусмислена интеграция – характеризира се с полунелегалност на имигранта, придобиване на знания и опит, за да оцелява по-лесно;
3. Триумфалното завръщане в родината

В статията се обръща внимание и на още няколко важни аспекта, свързани с имиграцията. Авторът описва феномена „теле-семейство“ или „теле-майка“ и разсъждава върху т.нар. „скайп-родителство“ на мигрантите, изоставили децата си, за да се превърнат в икономически имигранти. Но проф. Дичев не се опитва да обрисова или създаде интеграционен модел, а само анализира част(и) от такъв, който може да се вмести в първите две части на модела на Есер - акултурационният и пласирането. Във всеки от горепосочените от Есер четири процеса (акултурация, пласиране, взаимодействие и идентификация) са възможни четири посоки:

- *Асимилация* - лицето се приравнява до неузнаваемост с групата на мнозинството (хомогенизиране), изчезват културните различия и етническите групи се разпадат като колективи. Когато това се случи в различни полета в различна степен, може да се говори за „частична асимилация“.
- *Двойна ориентация* - имигрантът запазва чертите на групата и същевременно желае включване в обществото на мнозинството. Имигрантите разбират себе си като част от приемащото общество.
- *Сепарация* - лицето отхвърля исканията за асимилация. Изключително рядко в цялостен вид, но може да се срещне като частична сепарация. Стратегия на групи.

⁴⁰ Hofstede, G. Allemaal andersdenkenden: omgaan met cultuurverschillen. Amsterdam: Contact, 1994, 352 p.

⁴¹ Дичев, Ивайло. Мобилни идентичности? Мобилно гражданство? В: Либерален преглед [online], 3 юли 2008, с. 2-3. [Посетен 27.10.2017]. Достъпно от: http://www.librev.com/index2.php?option=com_content&task=view&id=290&pop=1&page=50&Itemid=28

- *Маргинализация* - въпросните индивиди не се ориентират нито към собствената група, нито към групата на мнозинството. Тази посока е най-опасната за едно общество.⁴²

- ***Мултикултурализъм - нов интеграционен модел***

През 1968 г., наред със социалните движения в САЩ, Франция, Италия и други европейски страни, борещи се за признаване на всички различия – сексуални, полови, етнически, културни, ярко бележи началото си нов интеграционен модел, който се характеризира с разцвет на различията - мултикултурализмът. Тогава асимилацията бива отхвърлена като модел.

Мултикултуралистката концепция прокламира свобода на развитието на общностите, включително чрез държавни средства за образование на малцинствени езици, създаване на театри и други културни институции на етническите общности, издаване на вестници и други медии на имигрантските групи и т.н.

Асимилационният модел се отрича тотално, като поддръжниците на мултикултурализма доказват неговото несъвършенство с факта, че дори и за две-три поколения големи мигрантски групи не са се претопили, а са запазили културната си идентичност. Но към края на XX век в Европа и света се зараждат движения от интелектуалци и политици, които се обявяват против мултикултурализма и го обявяват за пълен неуспех. Пример за това е есето на социологът и преподавател в Университета на Амстердам Паул Схефер от 2000 г., в което мултикултурализмът се обявява за “катастрофа и пълен неуспех”.

Ако трябва да направим обобщение за моделите на интеграция, използвани през последните сто години трябва да посочим, че се сменят главно три концепции (модела), които обособяват три големи периода (вж. фиг. 2). Първият е асимилационният модел, който десетилетия наред се приема напълно позитивно като пълно включване, сливане на имигрантите с приемното общество (*melting pot*), което те са избрали и пожелали.

Според Чикагската школа (Гордън, Парк) асимилацията трябва да се случи за 2-3 поколения. Вторият модел, съществуващ успешно от 60-те до 90-те години на XX век е мултикултурализмът. Трети е моделът с гражданските траектории от

⁴² Христоматия по социална демокрация 5: интеграция, имиграция и социална демокрация. Хенкес, Кр. София: Фондация Фридрих Еберт, бюро България, 2013, с. 29 .

началото на ХХІ век, или акултурационният модел, който все още не е получил завършената си форма.

Фиг. 2 Интеграционни модели

Важно за теоретичната рамка на нашето изследване е да се посочат и *формите за интеграция* на едни от най-цитираните* през последните години специалисти в областта на интеграционната и имиграционна политика - Хан Ентзингер и Ренске Бизвелд (2003). Те говорят за четири вида или измерения на интеграцията: *социално-икономическа, културна, правно-политическа*, като дефинират и едно четвърто измерение, което те наричат *приемане от обществото*.

Фиг 3. Четири измерения на интеграцията⁴³

*** Социолозите Ренске Бизвелд и предимно Хан Ентзингер години наред работят по поръчка на холандското правителство за създаването на доклади за интеграцията на имигрантите в Холандия, които влияят върху политиката на холандското правителство по отношение на имигрантите и тяхната интеграция. Те са често цитирани и в документи на ЕС в тази област.

⁴³ Европейски фонд за интеграция. Методология за наблюдение и оценка ..., с. 13.

Авторите свързват социално-икономическата интеграция с пазара на труда, както и важните фактори добра езикова подготовка и образование, имащи определящо влияние върху професионалната реализация.

„Позитивната дискриминация“ и интегрираният (мейнстрийминг) подход за равенство са два подхода, конкуриращи се по отношение политиките на стимулиране на социално-икономическата интеграция. Първият се изразява в подпомагане на имигрантите за стартиране на собствени фирми, за да си стъпят на краката в новото за тях общество. Подходът е дискриминационен спрямо местното население, защото то само трябва да си намери пътя към успеха. Т.нар. „мейнстрийминг“ е вторият подход, според който всеки гражданин независимо от произхода си да получава равни стартови позиции.

Като обобщение можем да посочим, че културната интеграция е лесна за дефиниране, но трудна за реализиране. В основата ѝ се крият големите културни различия най-вече на мигрантите идващи от мюсюлмански страни, които трябва да възприемат порядките на западно-европейската култура.

Правно-политическата интеграция се узаконява от Европейския съвет в Тампере през 1999 г., където се решава, че всички граждани в ЕС, независимо дали са родени в страната членка или са натурализирани, се ползват с равни права. Индикатор за това е политическото участие - правото на гласуване, но и правото да се участва в политическият живот.

Отношение на приемащото общество е четвъртата форма на интеграцията според Ентзингер и Бисфелд. Тя засяга негативното отношение на местното население към мигрантите или проблемите като дискриминация и расизъм.

Принос за развитието на “социологията на града” в САЩ има Чикагската школа, която улавя ритъма на времето (индустриалната революция) и градът се превръща в тяхна естествена лаборатория⁴⁴. В началото на нашето столетие управите на големите европейски градове осъзнават нуждата от създаването и прилагането на сериозна интеграционна политика, но и от сътрудничество помежду си в тази област. Причина за това е и заседанието на Съвета по правосъдие и вътрешни работи от 19.11.2004 г., който приема 11-те Общи основни принципа на политиката за интеграция на имигрантите в Европейския съюз⁴⁵. Интеграцията според този документ е

⁴⁴ Отова, И. Миграция, интеграция, градове: европейски контекст. с. 228. В: Социологически проблеми 1-2. 2012

⁴⁵ Общи основни принципи на политиката за интеграция на имигрантите в Европейския съюз.

“динамичен, двупосочен процес на взаимно приспособяване от една страна на имигрантите и от друга на местното аутохтонно население”

Кметът на Ротердам кани през 2006 г. свои колеги, представители на европейските институции и експерти по интеграционни проблеми на конференция на тема “Градове на интеграцията: европейски политики, местни практики”, която се проведе в сътрудничество с тогавашният вицепрезидент на Европейската комисия Франко Фратини, Комитета на регионите, и мрежата EUROCITIES, която е обединявала над 130 кметове. На конференцията се прави заключение, че европейските градове все повече стават арена на имигрантски проблеми и се извлича фундаменталната теза, че интеграцията е преди всичко процес, който се случва на местно ниво. Сътрудничеството между европейските градове по въпросите на интеграцията на имигрантите продължава и през следващите години, като домакини на конференцията са Лондон, Берлин и Милано. Подписана е и т.нар. Миланска декларация, “в която се признава ролята на градовете в приложението на Общата европейска програма за интеграция и се изразява воля за засилване на гласа им при формирането на европейските политики за интеграция”.

1.3. Етапи и тенденции в развитието на имиграционната и интеграционна политики на Европейския съюз

Периодизацията на европейската имиграционна политика се характеризира с ясни институционални очертания фиксирани в официални документи, стратегии, договори. Преди да направим разширен анализ на етапите и тенденциите в имиграционната политика на ЕС, ще ви запознаем накратко с най-значимите документи, издадени през годините и служили като инструмент за регулирането и упражняването на тази политика. Според доклада „Двадесет години миграционна политика: пътят към европейската програма за миграцията“⁴⁶, издаден от Европейската комисия, миграцията се разделя на следните видове: за бежанци, нормална имиграция (в рамките на ЕС), за трафик на хора, миграция в рамките на Шенген, миграция с виза. Или по друг начин казано, може да разделим имиграцията

[Прегледан 5.3.2018]. Достъпно от:

http://web.kzd.bg/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=8&Itemid=22.

⁴⁶ European Commission. 20 years of migration policy: the path to a European Agenda on Migration [online]. [Viewed 15.01.2017] Available from: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/timeline_en/timeline_en.pdf

на две големи групи: *легална и нелегална*. Като най-важни документи, които са издадени за регулирането на миграцията в границите на Европейския съюз през изминалите двадесет и пет години можем да посочим:

- *Римски договор - 1957 г.*⁴⁷. Всъщност има два договора на Европейския съюз, подписани на 25 март 1957 г. в Рим. Те са подписани от шест държави: Холандия, Белгия, Франция, Люксембург, Западна Германия и Италия. С първия договор се създава Европейската икономическа общност (ЕИО), а с втория – Европейската общност за атомна енергия (Евратом). Те регулират следните четири свободи - на гражданите, стоките, капиталите и услугите.

- *Споразумение Шенген от 1985 г.*⁴⁸ определя свободното вътрешно движение в рамките на ЕС, регулира затварянето на общите граници и въвеждането на обща информационна система. Пълното изпълнение на Шенгенското споразумение започва през юли 1995 г. с премахването на контрола по съвместните граници между шест от подписалите споразумението страни. Създава се и Шенгенската информационна система, известна още като ШИС (SIS). Тя предоставя информация за хора и предмети според данните от страните-участнички. Тези данни може да включват например информация за изгубени вещи или хора, за които има заповед за арестуване. Тази информация се обменя между договорните страни на Шенгенското споразумение, които включват Франция, Германия, Белгия, Холандия и Люксембург. След създаването на системата няколко други европейски държави се присъединяват към нея, включително Австрия, Исландия, Финландия и Швеция. Щаб-квартирата на ШИС е разположена в Страсбург, Франция.

- *Единен европейски акт от 1987 г.*⁴⁹ - утвърждава принципа на свободното движение на хора и отпадането на границите вътре в общността.

- *Договор от Маастрихт - 1992 г.*⁵⁰ Той води до създаването на Европейския съюз и еврото. Този договор е основата на т.нар. „структура на трите стълба“:

⁴⁷ Договор за създаване на Европейската общност: подписан от държавите членки на Европейската общност на 26.03.1957. В: Europe.bg [онлайн]. [Прегледан 04.12.2017]. Достъпно от: http://old.europe.bg/upload/docs/DEO_57.pdf

⁴⁸ Европейски съюз [онлайн]. Шенгенско споразумение. В: Право и публикации на ЕС. [Прегледан 04.12.2017]. Достъпно от: <https://publications.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/b073bb61-d6c7-11e7-a506-01aa75ed71a1/language-bg/format-HTML/source-52577532>

⁴⁹ Европейски парламент [онлайн]. Развитие на събитията до приемането на единният европейски акт. В: Европейски парламент [онлайн]. [Прегледан 04.12.2017]. Достъпно от: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/bg/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.2.html

⁵⁰ Европейски парламент [онлайн]. Договорите от Маастрихт и Амстердам. В: Европейски парламент [онлайн]. [Прегледан 04.12.2017]. Достъпно от: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/bg/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.3.html

Първият стълб обхваща съществуващите Общности и функционира чрез общите институции на основата на т.нар. „метод на Общността“ - общото упражняване на националния суверенитет; *Вторият стълб* обхваща общата външна политика и политика на сигурност, а *третият стълб* - сътрудничеството в областта на правосъдието и вътрешния ред. Тези три стълба функционират чрез междуправителствено сътрудничество с участие на Комисията и консултиране на Парламента. Договорът от Маастрихт преименува Европейската икономическа общност на Европейска общност. Той задълбочава интеграцията, както в икономическата, така и в политическата и валутната сфера. Според него всеки гражданин на страна от ЕС е гражданин на всяка една негова държава-членка. Европейското гражданство се основава върху свободата на движение, настаняване и работа на европейците от ЕС и миграционната политика става част от третия стълб на междуправителственото сътрудничество по правосъдие и вътрешен ред.

- *Договор от Амстердам - 1997 г.* С него се дефинират всички фактори на дискриминация, на които държавите трябва да противодействат и се приема петгодишен срок за установяване на минимални общи стандарти по различни миграционни проблеми като прием на имигранти-бежанци, временна закрила и др.

- *Конвенция от Дъблин 1 - 1999 г.*⁵¹. Тя поставя началото на хармонизацията на имигрантската политика. Взема се решение молбата на имигранта за убежище да бъде разгледана в страната, в която той за първи път е регистриран. Създава се и EURODAC - автоматизирана система на Европейския съюз за идентификация по пръстови отпечатъци на бежанците, - кандидати за убежище и на незаконните имигранти в ЕС. Системата има за цел ускоряването на идентификацията на търсещите убежище, улесняване на избора на страна-членка, която да приеме кандидатите, и избягване на възможността за многократно подаване на молба за убежище в различни страни от един и същи кандидат.

- *Европейски съвет в Тампере - 1999 г.*⁵²- приемане на петгодишен план за действие (1999 – 2004) за обща европейска система на убежище. Регулира се сътрудничеството със страните на произход на имигрантите и общия режим за предоставяне на убежище, но и с борбата с нерегулярната миграция и трафика на хора.

⁵¹ Конвенция от Дъблин 1 – 1999 г. В: Eur-Lex. Достъп до правото на ЕС. [Прегледан 04.12.2017]. Достъпно от: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:22001A0403\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:22001A0403(01))

⁵² European Parliament. Tampere European Council 15 and 16 oktober 1999. In: European Parliament [online]. [Viewed 22.01.2018]. Available from: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm

Този документ урежда и справедливото третиране на гражданите на трети страни.

- *Конвенция от Дъблин 2 - 2003 г.*⁵³ - тя се характеризира с конкретизиране на критериите при определяне на държавата, отговорна за разглеждане на молбите за убежище. Засяга се и така наречената “хуманитарна клауза”. Прави се нов петгодишен план за действие (2004 – 2010) с 10 приоритета за 5 години. Партньорство със страните на произход и на транзит на бежанците. Въвежда се и общ режим на предоставяне на убежище и легална имиграция и борба срещу нелегалната заетост.

- *Хагска програма от 2004 г.*⁵⁴ - интеграция на гражданите на трети страни. Политика на завръщане и на реадмисия. В програмата се разисква и управлението на миграционните потоци, като контрол на границите, борбата срещу нерегулярната миграция, биометрия и информационни системи и политиката на визи.

*През 2005 година се създава FRONTEX*⁵⁵. Целта ѝ е координиране на сътрудничеството относно външните граници на ЕС. Важен етап в развитието на интегрирано управление на външните граници. Установява се щаб с център във Варшава – за първи път такава висока институция за европейска миграционна политика се създава в източно-европейска страна. Създава се европейска полиция за охрана на външните граници на ЕС.

- *Лисабонски договор - 2007 г.*⁵⁶ Той е подписан на 13.12.07 г. и влиза в сила на 1.12.09 г. Характеризира се с пълна комунитаризация на миграционната политика. Убежището и имиграцията стават ‘нормални’ европейски политики: право на решение има Съветът, а на съвместно решение – Европейският парламент; Европейският съд има пълна юрисдикция.

- *Европейски пакт за имиграция и убежище от 2008 г.*⁵⁷. Той има следните цели: 1) Организация на легалната миграция в зависимост от способностите за прием на всяка отделна държава; 2) Контрол на нерегулярната миграция –

⁵³ Европейска система за убежище, 23 окт., 2013, с. 3. Във: Европейски правен преглед [онлайн]. [Прегледан 22.01.2018]. Достъпно от: <http://evropeiskipravenpregled.eu/европейска-система-за-убежище/>

⁵⁴ Съвет на Европейският съюз. Хагска програма. Брюксел: Съвет на Европейският съюз, 27 окт. 2004, 34 с.

⁵⁵ Frontex: European border and coast guard Agency [online]. [Viewed 22.01,2018]. Available from: <http://frontex.europa.eu/>

⁵⁶ Договор от Лисабон за изменение на Договора на Европейският съюз и договора за създаване на Европейската общност. В: Официален вестник на ЕС [онлайн], С 306, година 50, 17 дек. 2017, ISSN 1830-365 X.

⁵⁷ Гражданите на трети страни в ЕС: обща политика относно контрола на границите, убежището и имиграцията. Европейски социален фонд. Инвестиции в хората: София. 2014, с. 11.

превенция, политики на завръщане, индивидуални регуларизации; 3) Засилване контрола на външните граници – биометрични визи, укрепване на Фронтекс (FRONTEX); 4) Създаване на Европа на убежището – създаване на Европейско бюро за подкрепа в сферата на убежището, въвеждане на единна процедура за убежище и единен бежански статут, предвиждане на мерки в случай на наплив на бежанци и сътрудничество със страните на произход и транзит.

- *Стокхолмска програма 2010 - 2014*⁵⁸. Тя пледира за глобален подход, основан на партньорство с трети страни, политиката на интеграция и общи правила за обединяване на семейства, реална система за споделяне на отговорността за бежанците в ЕС и униформизиране на международния статут на защита, борбата против нерегулярната имиграция – политика на устойчиво завръщане, специфични мерки за непридружените малолетни, спазване на фундаменталните права.

Най-общото заключение, което можем да направим за горепосочените документи на ЕС за регулиране на имиграционните и интеграционни процеси е, че те са достатъчно на брой, но не винаги са влизали бързо в сила, за да регулират тези процеси. Добър пример за това е Шенгенската конвенция, създадена през 1985 г. (като Шенгенско споразумение) и влязла в сила чак през 1995 г. като Шенгенски договор. Трмавостта е типична за законодателните инициативи на ЕС и чак последните няколко години във връзка с интензифицирането на имигрантските потоци и превръщането им в опасност, тези наредби, закони и директиви влизат в сила по-бързо от преди.

Като най-важни документи несъмнено трябва да посочим двете дъблински конвенции, но за съжаление те вече не са достатъчно ефективни и трябва наново да се преразгледат и редактират, особено в частта си за регистрирането и разпределянето на имигрантите в страните членки на ЕС и охраната на външната (както морска, така и сухоземна) граница на ЕС. В тази област от особено голямо значение е и създаването на FRONTEX през 2005 г. за охрана на границите на ЕС, който работи сравнително ефективно, но понякога има разногласия по отношение на броя на имигрантите, на които трябва да се предостави убежище. Особено важно е да се постигне единодушие и съгласие по отношение на имиграционната политика в рамките на съюза, защото в противен случай разногласията между страните членки и по този въпрос може да доведе до нови кризи и разделение. Затова сме любопитни какво ще е бъдещето поведение на страни като Унгария, Словакия и Полша по

⁵⁸ Стокхолмска програма. Във: EuroLex: Acces to European Union Law [online]. [Прегледан 29.01.2018]. Достъпно от: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52010XG0504\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52010XG0504(01))

отношение на разпределението на имигрантите според квотата. Солидарността на страните по отношение на имиграционната политика е най-реалният път за така необходимото обединение на множеството направления на европейската миграционна политика”.

За периодизацията на европейската миграционна политика приемаме двата подхода, за които социоложката Анна Кръстева посочва: *тясно и широко* разбиране за периодизация⁵⁹.

Тясното разбиране датира началото си през 1999 г., когато Амстердамският договор развива компетенциите на ЕС по отношение на политиките на убежище и миграция, които биват разгърнати и прилагани в Програмата от Тампере (1999 – 2004 г.) и Хагската програма (2004-2009 г.). Изследователи като К. Балејкс⁶⁰ аргументират този подход в неговата политологична реконструкция на миграционната политика на ЕС. Интересно е, че този подход се проявява и в изследвания, подкрепени от самия ЕС като „Движеща се Европа: европейски изследвания по миграция и миграционна политика“ (ЕС 2009).

Широкото разбиране за периодизацията на имиграционната политика разглежда генезиса на европейската политика като процес от минималистични до развити форми, от неформално към формализирано сътрудничество. Целта на този подход е да изследва спецификите на миграционната политика на всички етапи, от Римския договор до днес.

Разбира се има и изследователи, чийто подход ги ситуйра между тясното и широкото разбиране. Добър пример за това е периодизацията на ключовите събития на европейската миграционна политика на А. Ниeman⁶¹, която започва от Шенгенската конвенция от 1990 г.

Бихме характеризирали широкото разбиране с две разновидности: с хронологичен подход и с класификационен подход. Първата разновидност разглежда отделните стъпки, с поставянето на основите на европейската миграционна политика.

Тази периодизация се различава от периодизацията на А. Гедес в “Политики

⁵⁹ Кръстева, А. Европейската миграционна политика: етапи и тенденции. В: Анна Кръстева: блог за политика, е-гражданственост и миграция [онлайн]. [Прегледан 27.02.2018]. Достъпно от: <https://annakrasteva.wordpress.com/2016/01/19/european-migration-policy/>

⁶⁰ Janssen, J. Beeldvorming over migratie naar Europa en de Europese buitengrenzen. Universiteit Utrecht: Faculteit Geesteswetenschappen, Utrecht, 2015, p. 28

⁶¹ Nieman, A. The dynamics of EU migration policy from Maastricht to Lisbon. Niemann. Oxford: Oxford University Press, 2012, 44 p.

на миграция и имиграция в Европа”⁶², където той откроява следните степени на периодизация: минимална миграционна политика (1957 – 1986); неформално междуправителствено сътрудничество (1986 – 1993); формално междуправителствено сътрудничество (1993 – 1999) и комунитаризация (1999 –).

Ние приемаме периодизацията на Анна Кръстева, защото е по-детайлна, пълна и ясна от тази на Гедес. Периодизацията на миграционната политика на ЕС, която тя прави е разделена на следните четири етапа⁶³:

✓ *Първи етап. От Римския договор до Шенген (1957 – 1985)*

Сътрудничеството между отделните държави през този период е минимално. Освен това може да резюмираме този период в три тенденции. Свободното движение на хора, което бележи радикално нов етап в разбирането и управлението на миграцията. Плахото формулиране на идеята за общностна миграционна политика и трудният ѝ първоначален път. Позицията на някои страни за разширяването на наднационалните компетенции. Добър пример за това е Великобритания, която подкрепя междудържавното сътрудничество, но се противопоставя последователно на всички мерки, които биха могли да застрашат политиката и контрола на границите и.

✓ *Втори етап. От Шенген до Дъблин (1985 – 1990)*

Характеризира се с експериментиране на нови форми на сътрудничество от малки групи страни-пионери. Затова го наричаме експериментален. Няколко страни членки създават т.нар. „лаборатория“, която в по-късен етап ще се превърне в ядро на общата миграционна политика на ЕС. Важен момент в нея се оказва Шенген.

Особено активно през този период се използват два от механизмите за правене на политики, които страните-членки използват и във всички останали – създаване на коалиции и минимизиране на проблематични въпроси. Шенгенската Конвенция първоначално започва като ‘обикновен’ междуправителствен договор между пет страни. Предвиденото премахване на контрола на общите граници е планирано чак за десетилетие по-късно. Конвенцията се подписва на 14 юни 1985 г. в люксембургския град Шенген и по-късно се допълва от нова Конвенция от 19 юни 1990 г., която влиза в сила от 1995 г. Споразумението предвижда няколко ключови мерки:

⁶² Geddes, A. The politics of Migration and Immigration in Europa. London: Sage Publications, 2005, p. 131 – 139

⁶³ Кръстева, Ана. Европейска миграционна политика: етапи и тенденции. В: Ана Кръстева - блог за политика, гражданственост и миграция. [Прегледан 18.01.2017]. Достъпно от: <https://annakrasteva.wordpress.com/2016/01/19/european-migration-policy/>

- премахване проверката на хора на вътрешните граници;
- установяване на общи правила за хората, пресичащи външните граници на ЕС;
- хармонизация на условията за влизане и за визи за краткосрочен престой;
- развитие на полицейското сътрудничество, вкл. трансграничен контрол;
- по-тясно юридическо сътрудничество чрез система за по-бързо екстрадиране и трансфер на изпълнението на криминалните присъди;
- създаване и развитие на Шенгенската информационна система.

Следващата важна система от този период е *„Дъблинската система/конвенция“*, която е съвкупност от европейски регулации, свързани с политиките за предоставяне на убежище. Тя е логично и неизбежно продължение на Шенгенското споразумение. Последното постановява премахването вътрешните граници между шенгенските страни. Самите страни, подписали Шенген, не биха го направили, ако нямат гаранции за ясно дефинирани отговорности по отношение на молбите за убежище.

Дъблинската конвенция има следните три цели:

1. Да гарантира, че всяка молба ще бъде разгледана от една страна членка и така ще се избегнат бежанците „в орбита“.
2. Да гарантира, че търсещите убежище няма да могат да подават множество молби в няколко страни-членки.
3. Да предотврати вторични бежански мобилности в рамките на ЕС⁶⁴.

Ако се опитаме да посочим отрицателните страни на Дъблинската конвенция, несъмнено критиките към нея ще са по отношение на несправедливо разпределената тежест между държавите, и на ограничаване правата на бежанците. Като несправедлива рестриктивност се оценява ограничението на бежанеца да може да подаде молба само на първото място, в което влиза в ЕС. Същият принцип води и до неравномерна тежест между държавите поради естествените различия в географията на бежанските потоци, които привилегироваат определени дестинации и често не достигат до други. Според Европейския съвет за бежанците (ECRE) оценката за конвенцията звучи по следният начин: „Дъблинската система е несправедлива,

⁶⁴ European Council on Refugees and Exiles. Report on the application of the Dublin II Regulation in Europe. ECRE: Brussel, 2006, p. 8.

неработеща и скъпа“.⁶⁵

✓ Трети етап. От Маастрихт до Амстердам (1993 – 1997)

За този период е типично включването на миграционната политика в общностната рамка. “Договорът от Маастрихт” бележи прехода от неформално сътрудничество между високопоставени държавни служители към формално сътрудничество между правителства.

Според него европейската политика в областта на имиграцията и интеграцията се крепи върху следните три стълба:

- Комунитарният;
- Вторият, който покрива политиката на сигурност и външната политика.
- Третият, който развива политиките в сферата на правосъдието и вътрешните работи.

Според А. Ниман „едва с договора от Маастрихт миграционната политика влиза в общностната рамка“⁶⁶. Тази висока оценка дава основание “Договорът от Маастрихт” да бележи началото на нов етап в развитието на миграционната политика. На 9-10 декември 1991 г. в Маастрихт е постигнато съгласие за договора, но той влиза в сила на 1 ноември 1993 г. Постановките, които го правят толкова важен са: първата се отнася до европейското гражданство, втората – до свободата на придвижване:

- Всеки гражданин с гражданство на страна-членка е и гражданин на ЕС.
- Сред правата и привилегиите на европейските граждани е и свободата да се движат и пребивават на територията на целия ЕС.

Работна програма конкретизира необходимостта от хармонизация. В сферата на *миграционната политика* като приоритетни биват посочени пет направления:

- хармонизация на политиките на прием;
- общ подход към нелегалната имиграция;
- политика по отношение на трудовата миграция;
- положението на граждани от трети страни;
- миграционна политика в широкото значение на тази дума.

В сферата на *бежанската политика* се очертават следните приоритети:

⁶⁵ Ibid

⁶⁶ Niemann, A. The Dynamics of EU migration policy: from Maastricht to Lisbon’, p. 4. In: Richardson, J. (ed.), Constructing a policy-making state? Policy dynamics in the European Union, Oxford: Oxford University Press, pp. 209-233.

- приложение и въвеждане на Дъблинската конвенция;
- хармонизация на бежанското право;
- хармонизация на политиката на експулсиране;
- създаване на клирингова къща;
- условия за приемане на търсещи убежище

Към “Договора от Маастрихт” се отправят няколко сериозни критики. Най-важните от тях са:

- Слабата роля на Европейския парламент в процеса на вземане на решения за убежище и имиграция, която се свежда до информиране, консултация, възможност за препоръки и годишен дебат, което според се оценява като твърде недостатъчно за институцията, която трябва „да въплътява демократичната легитимност на ЕС“.
- Сериозен пропуск в този договор е уреждането на защитата на фундаменталните права на имигрантите.
- Третата критика е свързана с политиките по отношение гражданите на трети страни, които са бавни, тежки, не достатъчно прозрачни, неефикасни и с недостатъчна юридическа сигурност.
- Четвъртата критика е свързана с особено неефикасния механизъм на взимане на решения в Съвета – чрез единодушие. Забелязват се и други не толкова демократични прояви. Например Европейската Комисия споделя своето право на инициатива със страните-членки, Европейският парламент остава доста периферен. Европейският съд до голяма степен е изключен от юрисдикция по третия стълб*.

✓ *Четвърти етап. След Амстердам (1997 –) до наши дни*

Той се характеризира с комунитаризация на миграционната политика.

Договорът от Амстердам (1997)– от трети към първи стълб. Той е подписан на 2 октомври 1997 г. и с него комунитаризацията на европейската миграционна политика става юридически факт. Договорът има за цел да създаде пространство на сигурност, свобода и правосъдие. В него е включена част, свързана с „визи, убежище, имиграция и други политики, свързани със свободното движение на

* Съюзът, създаден с “Договора от Маастрихт”, получава правомощия, разпределени в три големи групи, обикновено наричани „стълбове“: първият „стълб“ се състои от европейските общности, в рамките на които общностните институции упражняват правомощия в области, за които по силата на Договора компетентността е предмет на прехвърляне на суверенитет от държавите членки; вторият „стълб“ се формира от общата външна политика и политика на сигурност, предвидена в дял V от Договора; третият „стълб“ се състои от сътрудничеството в областта на правосъдието и вътрешните работи, предвидено в дял VI от Договора.

хора“ . Той включва и политики за управление миграцията на хора от трети страни.

С трите форми на мобилност: свободното движение, имиграцията и убежището се конституира ново *пространство на свобода, сигурност и правосъдие*. „Дебатът върху компетенциите приключи; да живее дебатът върху съдържанието“⁶⁷. С тази атрактивна формулировка се възвестява окончателния преход на миграционната политика от третия към първия стълб.

1.3.1. Проблеми и предизвикателства пред политиките за развитие на интеграционните и имиграционни процеси в Европейския съюз

В цитирано по-горе в изложението интервю на демографа Георги Бърдаров се отбелязва, че „Европа ще става през следващите години все по-малко бяла и християнска“. Както той, така и много други демографи, социолози и политици виждат предимно Африка като най-голямата опасност за заливането на Европа с огромна маса от хора търсеща по-добър живот. От около 1930 г., когато колониалните африкански държави още съществуваха, минавайки през 1960 г. когато 17 от тях се освободиха от колониалната си зависимост, та чак до края на 90-те години на миналия век населението на Африка се повиши от 150 млн на 300 млн.

От края на Студената война до днес населението на черният континент достигна 1.22 млрд. Според „Обединените нации“ очакванията за броя на населението на Африка през 2050 г. е то да бъде около 2.5 млрд.⁶⁸ В сравнение с Африка, днес в Европа живеят 510 млн европейци. Имайки предвид застаряването на населението и ниската раждаемост на европейците в сравнение на тази при африканците, се предполага, че през 2050 г. населението ни ще бъде 450 млн. и тази цифра е без прииждащото имигрантско население. И пак, според доклад на Обединените нации, за да се избегне бързото застаряване на европейското население трябва в Европа всяка година да влизат около 13 млн. имигранти. Ако прибегнем към този начин за решаване на демографският ни проблем, означава, че през 2050 г. 3/4 от европейското население ще има африкански произход⁶⁹.

⁶⁷ Кръстева, Ана. Европейска миграционна политика: етапи и тенденции. В: Анна Кръстева - блог за политика, гражданственост и миграция, 19 януари, 2016. [Прегледан 3.04.2017]. Достъпно от: <https://annakrasteva.wordpress.com/2016/01/19/european-migration-policy/>

⁶⁸ Europa verwacht meer immigratie uit Afrika. Vijf scenario's voor Europa. In: Stopdebankiers [online]. [Viewed 21.10.2018]. Available from: <https://www.stopdebankiers.com/europa-verwacht-meer-immigratie-uit-afrika-vijf-scenarios-voor-europa/>

⁶⁹ Tomlinson, C. Africa expert warns Western aid may have contributed to next migrant crisis. In: Breitbart [online]. [Viewed 21.10.2018]. Available from: <https://www.breitbart.com/europe/2018/02/08/africa-expert-warns-western-aid-contribute-migrant-crisis/>

В търсене на разрешение на демографския проблем на Европа и прииждащите имигранти, американско-френският социолог Стивън Смит чертае пет възможни сценарии, които може да се случат⁷⁰:

1. Постепенното оформяне на „Евро-Африка“, под влиянието на либерални политики от рода на „Wir schaffen das“ на канцлера Меркел.

2. Изграждане на „крепост Европа“ с високи огради по границите ѝ и финансиране на северноафриканските и други държави за спиране на миграциите по подобие на сделката за имигрантите с Турция.

3. Сключване на сделки между каналджиите и мафиотските групировки в европейските държави, които впоследствие ще навлязат в остър конфликт помежду си.

4. Преминаването от пост-колониализъм към поощряване на протектората на диктаторски режими и корупционни практики на африканските елити, управляващи от позиция на силата, но гарантиращи спокойствие не позволявайки емиграция на африканско население към Европа.

5. Някаква комбинация между горните четири сценария. Смит не знае кой сценарий точно ще бъде разигран, но е убеден, че с тази имиграционна политика на Европа, не може да бъде разрешен мигрантският проблем. Но от друга страна той споделя, че ЕС като организация все още е достатъчно силна, за да създаде добре работещ план за имигрантите.

На срещата на Европейската Миграционна Мрежа (European Migration Network) на Европейската комисия, проведена на 10 май 2018 г. в Брюксел, е разгледана темата „Разбирането на миграцията в ЕС: минало, настояще и бъдеще“, като едни от най-важните заключения, които са направени в края на срещата са:

- Миграцията не може да се управлява от отделни държави и от граници. Тя е глобален и устойчив процес и трябва да бъде добре управляван за общото благо на всички страни членки. Всички аспекти на миграцията (законна миграция, получаване на убежище, интеграция, незаконна миграция и връщане в родните страни) са взаимосвързани. По този начин, ефективното управление на миграционните процеси изискват многостранен и холистичен подход във всички аспекти на миграцията и включително в сътрудничеството и партньорство с трети държави.

⁷⁰ Ibid

- В Европа и останалия свят, мненията на гражданите по отношение на миграцията са разделени. Факт е, че общественото мнение влияе върху политиката. То е важно и трябва да се взема предвид от политическите лидери при разглеждане на темата за миграцията.

- Миграционните политики изискват дългосрочен план, за да се преодолее кризата през последните няколко години. Най-необходимата работа трябва да бъде завършена в рамките на ЕС, но ако желаем да бъде създадена дългосрочна визия не може да си позволим да пренебрегнем външните фактори. Показанията за разгръщащата се криза бяха очевидни на всеки етап, но не дойдоха необходимите отговори. Ето защо бъдещите политики за миграция изискват по-добро планиране на непредвидени ситуации. Ние не можем отново да си позволим да игнорираме външните фактори, които влияят върху миграционните процеси.

- Миграционната политика трябва да бъде отворена за външния свят и в полза на всички. Необходимостта от трети страни не може да бъде игнорирана. Това е от съществено значение. ЕС трябва да бъде напълно ангажиран в преговорите за „глобалния договор за миграцията“.

През юни 2018 г. въпреки големите разногласия между европейските лидери по въпроса за миграцията по време на заседание на „Европейския съвет“ е постигнат консенсус. Много важна част от него е планът за настаняване на бежанците в бежанските центрове извън границите на ЕС, например в северно-африкански страни. Този план трябва да бъде реализиран със съдействието на самите страни и Обединените нации като посредник.

Освен тези центрове се взема решение за създаване на такива и в рамките на ЕС. На тази среща е взето решение да се прави разлика между икономическите имигранти и тези, които са под закрилата на „Женевската конвенция“ и всички други договори и конвенции за защита правата на човека. Разисква се отново и проблемът за разпределението на имигрантите в различните страни членки на ЕС. На тази среща на „Европейския съвет“ Холандия се обявява за пореден път за строга имиграционна политика, не се отказва да приема имигранти, но пледира за по-либерална политика от страна на Унгария, Полша и Словакия.

Това мнение за строга интеграционна политика, свързана в близко бъдеще и с въвеждане на т.нар. *синя карта*, за мигранти, от която европейските страни вече имат нужда, може би ще реши проблема с регулирането на имиграцията като процес. Строгата имиграционна и интеграционна политика на холандското правителство е

напълно оправдана, защото според Централното статистическо бюро ако населението на страната нараства със същите темпове както до сега, през 2060 г. то ще достигне 18.4 млн.

Регулирането на мигрантските вълни през последните няколко години се превръща в едно от най-големите предизвикателства за разрешаване от ЕС. Въпреки, че до 2015 г. са създадени достатъчно разпоредби за регулиране на имигрантските потоци към нашия континент, мигрантският поток към Европа през последните няколко години толкова се засилва, че досегашните споразумения и договори вече не работят достатъчно ефективно. Държавите, които най-често са принудени да се противопоставят на имигрантска вълна са Италия и Гърция, но също така и България, Турция и Македония.

Въпреки, че Съветът за сигурност и вътрешни работи на ЕС през септември 2015 г. решава да разпределя имигрантите във всички страни в ЕС, възникват много различия по този въпрос между държавите членки. Някои от тях като Унгария, дори затварят напълно границите за влизане на имигранти. Други източно-европейски държави-членки на ЕС като Полша, Словакия, Чехия и България, също са конфронтирани в решаването на имигрантския проблем, който от десетилетия не е наблюдаван в такива размери в този регион.

Независимо от съществуващите многобройни разпоредби, клаузи и договори, съставени от Европейския съюз за регулиране на имиграцията и интеграцията на имигрантите в неговите граници, са налице все още доста проблеми в тази област, които бързо трябва да бъдат решени, защото не-решаването им може да доведе дори и до разпадане на Европейския съюз като организация. Бързата и ефективна интеграция на имигрантите е най-важното предизвикателство, за да могат те да намерят мястото си в приелото ги общество, както и обществото да се възползва от техният умствен потенциал и умения.

Прогнозите (особено демографските) за бъдещето на Европа не са само положителни. Според статистически данни от изследвания на ООН, още през 2007 г. бе публикувана карта за развитие на европейското население между 2007 и 2050, съобразно която всяка година в Европа ще пристигат средно по 1.5 млн имигранти. В тази посока са и анализите на Георги Бърдаров за имигрантската криза, включени в книгата му “Имиграция, конфликти и трансформация на идентичности в Европейския съюз”, както и в интервюто с него “Европа ще е все по-малко бяла и

християнска”⁷¹. Според Бърдаров до сега ни е ударила предимно азиатската имигрантска вълна, но следващата такава, която ще промени още повече демографията на Европа е африканската вълна, например от държави като Бенин и Нигер, където средната възраст на населението е 16-17 години. Той прогнозира, че под влиянието на тези мигрантски потоци в нашия континент постепенно ще се формират следните видове идентичности: 1. Наднационална (гражданин на света), 2. Общоевропейска (гражданин на Европа) и 3. Локална (според мястото където човек живее в момента).

За пръв път през 2015 г. изявен лидер на ЕС като Франс Тимерманс - заместник- председател на Европейската комисия заяви, че не е сигурен за доброто бъдеще на Съюза и не изключва дори и неговото евентуално разпадане⁷². Причини за това са както последната икономическа криза, Brexit-а на Великобритания, но и най-вече мигрантската криза, която много бързо променя демографската карта на Европа, което пък спомага за „съживяването“ на националистическите партии в Западна и Източна Европа. Тимерманс споделя също, че „Европа няма как да не се промени демографски, след като застарява и след като в нейна близост има толкова много неспокойни горещи военни точки. Европейците не трябва да се притесняват, че идентичността им е застрашена от дошлите имигранти, а трябва да им предложат всички начини за интеграцията им в приелите ги държави, за да се превърнат в пълноправни граждани на тези страни“⁷³.

Причина за тревога според журналиста от “Ню Йорк Таймс” Оливие Гез, изразена в статията му “Реквиет за европейската мечта”⁷⁴ е и влошаване на отношенията между най-силните държави на ЕС - Германия и Франция. В сравнение с ентузиазма и прогресивното мислене на Конрад Аденауер и Шарл де Гол през 50-те години на XX век, които водят до здравото сътрудничество между двете държави като основа за развитие на западноевропейското Възраждане след опустошителната Втора Световна война, сега ситуацията е много по-различна. Проблемите настъпват след обединението на Германия през 90-те години на миналия век. Френското

⁷¹ Бърдаров, Г. Европа ще е по-малко бяла и християнска. В: Стандарт [online]. 18.01.2016. [Прегледан 17.01.2017]. Достъпно от: http://www.standartnews.com/mneniya-intervyuta/evropa_yse_pomalko_shte_e_byala_i_hristiyanska-318484.html

⁷² Timmermans twijfelt of EU het gaat redden. In: NOS [online]. 10.11.2015. [Viewed 17.01.2017]. Available from: <http://nos.nl/artikel/2068137-timmermans-twijfelt-of-eu-het-gaat-redden.html>

⁷³ Пак там

⁷⁴ Реквиет за европейската мечта: обединението на Германия наруши баланса на силите. 23.02.2016. [Прегледан 17.01.2017]. Достъпно от: <http://kanal3.bg/news/26191-Rekviem-za-evropeyskata-mechta>

влияние в съюза отслабва, а германската икономика се превръща в непреодолима сила.

Подобно разсъждение изказват и мнозина други социолози, политолози и политици, като заместник-председателят на Европейската комисия Франс Тимерманс (в горепосоченото интервю за телевизионният канал NOS), и разбира се самите лидери на Франция и Германия в този момент – канцлерът Меркел и президентът Макрон, които подчертават на своя среща в Брюксел на 27.02.2018 г., че практиката е показала, че ако ЕС иска да функционира добре и да просперира, трябва сътрудничеството между Германия и Франция да достигне отново доброто си ниво от времето на Хелмут Кол и Франсоа Митеран, особено след напускането на Великобритания на ЕС, след референдума през 2016 г.⁷⁵ Канцлерът Меркел споделя на тази среща, „че има вече чувството за нови положителни импулси за ползотворно сътрудничество между Германия и Франция“⁷⁶.

Изявеният холандски социолог Паул Схефер, който през 2000 г. в есето си „Мултикултурната драма“⁷⁷ обяви мултикултурализма за провал, пише в статията си „Голяма Европа е слаба Европа“⁷⁸ за холандския реномиран всекидневник NRC Dagblad, че ако един холандец, французин и грък искат да се чувстват европейци, трябва да са сигурни, че външната граница на Съюза е добре охранявана. Също така влиятелната роля на Франция и Германия отново трябва да се подобри и да се наложи за следващите години мораториум за присъединяването на нови членове на ЕС.

Сходни анализи откриваме и в статията на Вихър Георгиев „Ще издържи ли Крепостта Европа“⁷⁹, в която той посочва че увеличаването на имиграцията към нашият континент поражда две големи политически дилеми: 1. Сътрудничеството между страните членки на ЕС и 2. Политическите и социални ефекти, породени от присъствието на имигрантите в ЕС, предизвикващи засилване на влиянието на популистките партии в Европа. В заключение той подчертава, че разрешаването на този проблем може да стане с обединените усилия на страните членки за управление

⁷⁵ Macron en Merkel slaan handen ineen voor sterker Europa, Dinsdag 27 februari 2018. In: Nu.nl [online]. [Viewed 27.02.2018]. Available from: <https://www.nu.nl/buitenland/4786797/macron-en-merkel-slaan-handen-ineen-sterker-europa.html>

⁷⁶ Ibid

⁷⁷ Scheffer, P. Het multiculturele drama. In: Retro NRC [online]. Nrc.nl, 2000. [Viewed 20. 04. 2015]. Available from: <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/Multicultureel/scheffer.html>

⁷⁸ Scheffer, P. Groot Europa is zwak Europa. NRC Dagblad [online]. 01.04.2016. [Viewed: 7.02.2017]. Available from: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/04/01/groot-europa-is-zwak-europa-1603376-a119117>

⁷⁹ Георгиев, В. „Ще издържи ли Крепостта Европа“? В: Diplomacy: journal of the Diplomatic Institute [online]. 7.08.2016. [Прегледан 7.02.2017]. Достъпно от: <http://diplomacy.bg/archives/1260>

на увеличаващия се поток от бежанци и нелегални икономически имигранти, като трябва да се изгради и съвместна техническа инфраструктура за контрол на границите. Другото необходимо условие според Вихър Георгиев е възможно най-добрата интеграция на имигрантите чрез съвместни действия и програми за толерантна и отворена среда за развитие потенциала на всеки имигрант.

От изказванията на горецитираните от нас автори може да заключим, че за засилване ролята на ЕС в областта на имиграционната и интеграционна политика трябва да се подобрят и солидаризират контактите на страните членки в тази област, но най-вече сътрудничеството между най-силните икономически страни Германия и Франция, да се прави всичко за успешната интеграция на всички имигранти, за да могат те да допринесат за просперитета на приелите ги страни и да се изчака поне още пет, шест години за присъединяването на нови страни членки към ЕС.

Въпросът с присъединяването на Турция е още по-спорен, поради големите различия в политиките на страните членки на ЕС и режима на президента Ердоган. Въпреки това трябва да се търсят контакти и с Турция, за да се продължи доброто сътрудничество по решаването на проблемите с имигрантите, чийто приток е спрял след сключването на споразумението между ЕС и Турция през април 2016 г. Друго важно условие е инвестиране в охраната на външната граница на съюза - както сухоземната, така и морската. В тази посока работи FRONTEX от октомври 2016 г., когато са увеличени мерките за опазване на външната морска граница на ЕС.

След голямата миграционна вълна от 2015 г. и сключването на споразумението с Турция, което намалява значително миграцията от Азия към Европа, не означава че проблемът с бежанците е окончателно разрешен. Затова ЕС продължава да следи внимателно потоците на имигранти, като продължава да създава документи и споразумения за регулиране както на законната, така и на незаконната имиграция към Европа.

Регулирането на законната миграция в ЕС се изразява в компетентността, за определяне на условията за влизане и пребиваване на граждани на трети държави, които влизат и пребивават законно в дадена държава членка, включително за целите на събиране на семейството. Страните-членки на ЕС запазват правото си за определяне обема на приемани лица, идващи от трети държави до тяхната територия, за да търсят работа. ЕС насърчава държавите членки да предприемат мерки, предназначени да поощряват интеграцията на законно пребиваващите граждани от трети държави на тяхната територия и да ги подпомагат в техните действия.

Борба срещу незаконната миграция е едно от най-големите предизвикателства пред ЕС. Целта е тя да се предотврати и намали, по-специално чрез провеждането на ефективна политика за връщане, като се зачитат основните човешки права. ЕС има компетентността да сключва споразумения с трети държави за обратно приемане в страната по произход или страната, от която идват, на граждани на трети държави, които в определен момент не отговарят на условията за влизане, присъствие или пребиваване в една от държавите членки на Европейския съюз. Целта на ЕС е да се установи балансиран подход за разглеждането на въпроса за законната миграция и борбата срещу незаконната имиграция.

Европейската комисия приема документа *„Глобален подход към миграцията и мобилността“* през 2011 година. С него се определя общата рамка на отношенията на ЕС с трети държави по въпросите на миграцията. Основава се на четири стълба: законната миграция и мобилността, незаконната миграция и трафикът на хора, международна закрила и политиката за убежището, както и оптимизирането на въздействието на миграцията и мобилността върху развитието⁸⁰.

През март 2014 г. Комисията публикува ново съобщение, в което разгръща визията си за бъдещата програма за имиграцията, озаглавено *„Отворена и сигурна Европа: превръщане на визията в реалност“*⁸¹. В съответствие с член 68 от Договора за функционирането на Европейския съюз, той определи след това в своите заключения от 26 и 27 юни 2014 г. *„стратегическите насоки на законодателното и оперативно планиране в пространството на свобода, сигурност и правосъдие“* за периода 2014 - 2020 г.⁸² Това са по-скоро насоки отколкото програма, които са фокусирани върху целта за транспонирането, прилагането и консолидирането на съществуващите правни инструменти и мерки. Те подчертават необходимостта от прилагане на глобален подход към миграцията.

Европейският съюз изгражда през последните няколко години още по-строга

⁸⁰ Съобщение от Комисията до Европейския Парламент, до Съвета, до Европейския Икономически и Социален Комитет и до Комитета на Регионите. Глобалният подход към миграцията и мобилността. В: EUR-Lex: Access to European Union Law [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52011DC0743>

⁸¹ Съобщение от Комисията до Европейския Парламент, до Съвета, до Европейския Икономически и Социален Комитет и до Комитета на Регионите. Отворена и сигурна Европа: превръщане на визията в реалност. В: EUR-Lex: Access to European Union Law [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX:52014DC0154>

⁸² Консолидиран текст на Договора за функционирането на Европейския съюз. В: EUR-Lex: Access to European Union Law [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

европейска програма за миграцията. На 13 май 2015 г. Комисията представя „Европейска програма за миграцията“⁸³. Тя предлага незабавни мерки за справяне с кризисната ситуация в Средиземно море, както и действията, които следва да се предприемат през следващите години, за да се управлява миграцията по-добре във всички нейни аспекти. Комисията предлага, както в средносрочен, така и в дългосрочен план насоки в четири области на политиката: намаляване на стимулите за незаконната миграция; управление на границите чрез спасяване на човешки животи и чрез обезпечаване на сигурността на външните граници; разработване на по-силна обща политика в областта на убежището; и разработване на нова политика за законна миграция при осъвременяване и преразглеждане на режима на „синята карта“, определяне на нови приоритети на политиките за интеграция, и оптимизиране на ползите от политиката в областта на миграцията за хората и страните по произход.

Програмата лансира също така идеята за изготвяне на схема за преместване и презаселване на равнище ЕС, обяви подхода на „горещите точки“ (при който съответните агенции на ЕС ще работят на място с държавите членки, разположени на първа линия, за да могат бързо да идентифицират, регистрират и снемат отпечатъците на пристигащите мигранти), и предлага също така възможна операция в Средиземно море за разбиване на мрежите за незаконно превеждане през границата и борба с трафика на хора (която беше стартирана скоро след това като EUNAVFOR MED — Операция „София“).

През септември 2017 г. Комисията публикува съобщение относно пакета за изпълнение на Европейската програма за миграцията, в което се прави преглед на постигнатия напредък и пропуските в прилагането на програмата. Франс Тимерманс в ролята си на заместник-председател на Комисията заявява: „От 2015 г. насам постигнахме истински напредък чрез съвместната ни работа за по-добро управление на миграцията по всеобхватен начин. Все още обаче не сме постигнали всички цели и ще трябва да работим по този въпрос известно време. Затова трябва да продължим нашите всеобхватни и съвместни усилия дори още по-енергично, за да консолидираме постиженията си и да изпълним цялата европейска програма за

⁸³ Европейска комисия. Европейска програма за миграцията за 2015 г. : четири стълба за по-добро управление на миграцията. В: Europa.eu [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/summary_european_agenda_on_migration_bg.pdf

миграцията. Миграцията продължава да е основното притеснение за гражданите и затова трябва да остане наш основен приоритет“.⁸⁴

От 2008 г. насам са приети редица важни директиви, свързани с имиграцията, и някои от тях вече са наново преразгледани. Европейската Комисия понастоящем извършва проверка за пригодност, за да оцени действащото законодателство на ЕС относно законната миграция. След срещнатите трудности при приемането на обща разпоредба, обхващаща цялата трудова имиграция в ЕС, бе решено да се приеме секторно законодателство по категории на имигрантите, за да се изготви политиката за законна имиграция на равнището на Съюза.

Директива (ЕС) 2016/80185 относно условията за влизане и пребиваване на граждани на трети държави с цел провеждане на научно изследване, следване, стаж, доброволческа дейност, програми за ученически обмен или образователни проекти и работа по програми „au pair“ е приета на 11 май 2016 г. и трябва да бъде транспонирана до 23 май 2018 г. Тя заменя предишните инструменти, обхващащи учащите се и изследователите, като разширява техния обхват и опростява тяхното прилагане.

Нелегална миграция

Европейският съюз приема няколко основни законодателни акта за борба срещу незаконната миграция:

1. „Пакет за улесняване“ включва Директива 2002/90/ЕО на Съвета за установяване на обща дефиниция на престъплението, което представлява улесняването на неразрешено влизане, транзитно преминаване и пребиваване, както и Рамково решение 2002/946/ВПП за установяване на наказателно-правни санкции за такова поведение.

2. „Директивата за връщането“ 2008/115/ЕО определя общите стандарти и процедури на ЕС за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети държави. Първият доклад за нейното прилагане е приет през март 2014 г. На 9 септември 2015 г. Комисията публикува план за действие на ЕС в областта на връщането, който е последван от приемането през октомври 2015 г. на заключенията на Съвета относно бъдещето на политиката на връщане. През март 2017 г. Комисията приема обновления

⁸⁴ Европейска комисия. Европейска програма за миграцията: консолидиране на постигнатия напредък, Брюксел, 15 ноември 2017 г., с. 1

⁸⁵ DIRECTIVE (EU) 2016/801 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. In: EUR-Lex: Access to European Union Law [online]. [Viewed 4.03.2018]. Available from: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOL_2016_132_R_0002

план за действие относно по-ефективна политика за връщане в ЕС, а през септември 2017 г. публикува актуализирания „Наръчник за връщането“⁸⁶. В същото време ЕС води преговори с държавите на произход и на транзитно преминаване за сключване на споразумения за обратно връщане на незаконните мигранти и за сътрудничество в борбата срещу трафика на хора. Тези споразумения предвиждат ангажменти за взаимно сътрудничество и партньорство между Европейския съюз и трети държави.

На 3 февруари 2017 г. в Малта се събират лидерите на страните членки на ЕС, за да разискват проблемите със спиране на миграционните потоци през Средиземно море. Под общата декларация, подписана в малтийската столица Ла Валета от всички лидери на страните членки на ЕС се посочва, че ключови елементи за устойчивата миграционна политика на блока са защитата на външните му граници, както и прекратяването на бежанския поток⁸⁷.

1.4. Анализ на имиграционната и интеграционна политика на Холандия

1.4.1. Развитие на имиграцията в Холандия до XX век

Още през XVI век Холандия се утвърждава като една от най-силно развиващите се икономически страни. Поради тази причина и факта, че тя се отличава като толерантна и либерална държава по отношение на политическата и религиозна свобода, през вековете емигрантските потоци към нея не намаляват.

По време на Контрареформацията през XVI век, в свободната от испанска зависимост северна Холандия, идват голям брой холандски граждани живеещи тогава в южната католическа част на страната, които в повечето случаи са били прогресивни и богати граждани. От „Пет века миграция: историческо онлайн списание на Центъра по история на миграцията“⁸⁸ става ясно, че до 1630 г. пристигат около 150 000 бежанци, между които фламандци, брабантци, но също така и френско говорящи граждани от южна Холандия. За кратко време населението на Антверпен намалява наполовина, а населението на Амстердам от 30 000 души през 1578 г. се

⁸⁶ Наръчник за връщането, 2017. В: Europa.eu [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/return_handbook_bg.pdf

⁸⁷ Европейските лидери се събраха на тревожна среща в Малта, 3 февр. 2017. В: Тема [онлайн]. [Прегледан 06.03.2018]. Достъпно от: <http://temaonline.bg/publication//7399-Европейските-лидери-се-събират-на-тревожна-среща-в-Малта>

⁸⁸ 1580-1700. In: Vijf eeuwen migratie. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/periode/1580-1700#636-inhetkort>

увеличава до 108 000 през 1622 г.

Всички имигранти донасят със себе си не само пари, но и знанието си, уменията в определени професии като обработка на текстил, изобразително изкуство, строителство и бижутерство и предимно обработка на диаманти. Мнението на местните холандци към новодошлите чужденци е било различно - някои от тях са възприемали имигрантите лесно, защото те са имали същата религиозна принадлежност като тяхната, но други са виждали в тяхно лице опасност. Онези имигранти, които са упражнявали своята професия и са се интегрирали в обществото добре са получавали признание и понякога дори и важни ръководни длъжности в общинските управи на холандските градове.

През този период в Холандия пристигат и други групи чужденци като португалските и испанските сефардитски евреи, които е трябвало да се изселят принудително, подгонени от испанската инквизиция. В началото на XVII век в Холандия пристигат и немските евреи *ешкенази*, последвани и от френските хугеноти, които идват пък в края на същия век. Сред хугенотите се откроявали редица интелектуални личности, като Даниел Маро – архитект и художник роден в Париж и по-късно установил се в Амстердам и Хага, Естиен Рожер – книгоиздател, живял и работил в Амстердам, и др.⁸⁹

В сравнение с евреите *ешкенази*, идващи от бедни райони на Източна Европа, *сефардитите* са били богати и по онова време са се славели като най- добрите търговци. Въпреки че към края на XVI и през началото на XVII век териториите на днешна Холандия, Люксембург, Белгия и Северна Франция са под скиптъра на испанският крал Филип II, притокът на имигранти не спира, защото икономическата стабилност и толерантността към всички религии са предпоставка за спокоен живот. През XVIII век Холандия продължава да привлича имигранти, но по-малко от предишните периоди, като те са предимно от съседна Германия, пристигащи най-вече по политически и религиозни причини.

В този период Холандия е васална република на Франция и се нарича Батавска република (1795-1801). Великобритания започва да се утвърждава като център на световната икономика където през втората половина на XVIII век до към средата на XIX се развива индустриалната революция⁹⁰. През XIX век имиграцията към Холандия

⁸⁹ Ahrend, R. Culturele invloed van de hugenoten. In: Historiek [online], 29.08.2015. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <https://historiek.net/culturele-invloed-van-de-hugenoten/52348/>

⁹⁰ 1700-1800. Vijf eeuwen migratie. [Viewed 5.12.2017]. Available from:

значително намалява, защото тя не играе вече на международната сцена сериозна роля в икономическо отношение. Държави като Великобритания, Германия, Белгия и САЩ стават едни от водещите икономики в света.

Характерна за този период е емиграцията на европейци, включително и холандци към проспериращата Америка. Но през втората половина на XIX век стотици хиляди холандци емигрират и в Германия като гастарбайтери, като голяма част от тях не се завръщат. През този период, както може да установим от „Закона за националността“⁹¹, - е валидно условието *ius soli* или всеки, който е роден на европейска холандска територия придобива автоматично холандско гражданство.

През 1898 г. това правило се променя, като националността на бащата определя и националността на роденото дете. Въпреки, че до към 70-те години на XX век Холандия не е смятана (както от собственото си правителство, така и от други страни) за типична имигрантска страна, още през 1849 г. нейното правителство издава първият си „Закон за чужденците“⁹², с който се опитва да регулира притока на имигранти към Холандия и интеграцията им в страната след тяхното пристигане. Според него всеки имигрант е задължен при влизането си в Холандия да има валиден паспорт, никакви лични средства, за да започне новият си живот, и активно да си търси работа. Но през този период отношението към представените в страната етнически малцинства не е било еднакво. Циганското и китайското малцинства например, поради нелегалният им статус и отказа им лесно да се интегрират, са били третираны по-твърдо в сравнение с другите малцинства. Полицията често е получавала от правителството „тайни нареждания“ за екстрадирането им от страната.

Въпреки някои недостатъци на „Закона за чужденците“ от 1849 г., може да го приемем за сериозна стъпка на холандското правителство в областта на имиграцията и интеграцията на чужденците в холандското общество, но политиката спрямо китайското и циганското малцинства определяме като неприемливи и абсолютно дискриминационни и недемократични. Правейки сравнение с други страни от този период трябва да посочим, че Великобритания издава подобен „Закон за

<http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/periode/1580-1700#636-inhetkort>

⁹¹ De wet regelt wie Nederlander is. In: De Nederlandse grondwet [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <https://www.denederlandsegrondwet.nl/9353000/1/j9vvihlf299q0sr/vi55bbdt4yqo?noframes=1>

⁹² Vreemdelingenwet 1849, 7.12.2009. In: vijf eeuwen migratie [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/foto/vreemdelingenwet-1849>

чужденците“ през 1793 г. и през 1905 г. (Aliens Act 1905)⁹³, а в САЩ първият закон за имигрантите е приет от Американският Конгрес през 1798 г.⁹⁴

В началото на XX век индустрията в Холандия започва сериозно да се развива, с което се привличат нови имигранти. Те започват да работят най-често в минната промишленост в югоизточната част на страната (провинция Лимбург) и във фабриките. Най-голямата група мигранти през този период са немските поляци, испанците и италианците. В първата половина на XX век, в сравнение с предишния век, броят на имигрантите установили се в Холандия продължава да нараства. Основната причина за това е най-вече Първата Световна война и неутралитетът, който Холандия успява да запази.

Началото на Първата световна война и нападението на Германия над Белгия водят до преселването на около 1 млн. белгийци в Холандия, търсещи спокойствие и сигурност. След края на войната една голяма част от белгийците се завръщат по домовете си, но около 100 000 от тях остават да живеят в Холандия. Около 20 000 белгийски граждани се установяват в Амстердам⁹⁵. След загубата на Първата Световна война Германия изпада в дълбока криза, което предизвиква нова емиграция на немско население към Холандия. Малко след войната се разраства и световната икономическа криза.

Политическата и обществена ситуация в Русия след Октомврийската революция от 1917 г. също е сложна. Разделянето на света на два, противопоставящи се един на друг, лагера - комунисти срещу капиталисти започва да расте. Расте и омразата към еврейското население както в Русия, така и в Германия. От поведението на немските политици, става ясно че тя ще търси реванш за загубите от Първата Световна война. През 1933 г. в Германия идва на власт национал-социалистическата партия на Адолф Хитлер. Когато тя приема „Нюрнбергският закон за расите“⁹⁶, в Холандия пристигат за кратко време голям брой евреи.

Холандското правителство изисква по онова време сериозни причини под

⁹³ Alien Act 1905. In: The open University [online] [Viewed 5.12.2017]. Available from: <http://www.open.ac.uk/researchprojects/makingbritain/content/aliens-act>

⁹⁴ The Alien and Sedition Act of 1798: Defining American Freedom. In: Constitutional Right Foundation [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available: <http://www.crf-usa.org/america-responds-to-terrorism/the-alien-and-sedition-acts.html>

⁹⁵ Bos, M. De opvang van Belgische vluchtelingen in de oorlog, september 2007. In: Historisch Nieuwsblad [online]. [Viewed 6.12.2017]. Available from: <https://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6984/de-opvang-van-belgische-vluchtelingen-in-de-oorlog.html>

⁹⁶ Neurenberger Rassenwetten, 15.09.2008. In: Historiek [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <https://historiek.net/neurenberger-rassenwetten-1935/2314/>

формата на документ за желанието на немските евреи да се преселят, защото поради икономическата криза е било трудно да се приеме всеки един емигрант пожелал да се установи в Холандия. Но след така наречената „кристална нощ“ през 1938 г., по време на която са арестувани и изпратени в концлагери около 30 000 евреи⁹⁷, притокът им от съседна Германия към Холандия драстично се увеличава. Но в определен момент границата се затваря напълн за евреите. Тези от тях, които успяват да достигнат Холандия биват настанени в лагера Вестерборк, който малко преди това е построен за тях. Втората Световна война започва на 1 септември 1939 г. след като Германия нахлува в Полша.

На 10 май 1940 г. Холандия е нападната от Германия и за кратко време е окупирана. Така започва един труден период за Холандия, който свършва на 5 май 1945 г., когато с помощта на американски и канадски войски страната е освободена. От 120 000 евреи живеещи в Холандия преди войната, оцеляват само около 20 000⁹⁸. Голяма част от тях се преселва в Израел и САЩ. Друг имигрантски поток през периода на Втората Световна война е екстрадираното холандско население към Германия, за да работи най-често във военните фабрики или пък да служи принудително в немската армия, която служба е била за неограничено време.

- **Холандска Индия (Индонезия) (50-60 те години на XX в.)**

Между 1945 г. и 1965 г. около 300 000 молуканци и холандски индонезийци напускат пределите на бившата холандската колония Индонезия. Това се случва на пет етапа. Най-голямата вълна индонезийци пристига в Холандия след обявяване на независимостта на Индонезия през 1949 г. Реално погледнато тази голяма група емигранти в тежките следвоенни години не е била желана от местното холандско население. Молуканците, а и холандците, родени и израсли там, които са служили в холандската армия в Индонезия и са били винаги на страната на холандските завоеватели, биват настанени в няколко лагера в източната част на страната: Вюхт (Vught) и Вестерборк (Westerbork), но не получават достатъчно шанс за образование и работа поради тежката икономическа ситуация в Холандия тогава.

Правейки паралел с миграцията на други европейски страни от следвоенния период, трябва да подчертаем, че миграционните потоци са протичали най-вече по

⁹⁷ Фонтег, Франсоа дьо. История на антисемитизма. Кама: София, 2002. с. 102.

⁹⁸ Jodenjacht. In: DeDokwerker: de Tweede Wereld oorlog met een link naar Amsterdam [online]. [Viewed 6.12.2017]. Available from: <http://www.dedokwerker.nl/jodenjacht.html>

групи страни – от бившата колонизирана страна към бившата колония. Характерни примери за това са например сенегалците и алжирците, преселили се във Франция, конгоанците в Белгия, пакистанците и индийците във Великобритания⁹⁹.

Шведският професор по политология Томас Хамар разгръща подробно в своето сравнително изследване за европейските имиграционни политики “European Immigration Policy: a comparative study”¹⁰⁰ различните видове поствоенна миграция в рамките на нашия континент. Проф. Хамар включва в сравнителното си изследване шест западноевропейски страни: Швеция, Германия, Великобритания, Швейцария, Холандия и Франция. Той разделя миграцията на два големи периода: 1. *Постколониален* и 2. *Гастарбайтерски*. Постколониалната имиграция се развива до края на шестдесетте години на XX век, след което започва имиграцията на гастарбайтери от Турция, Мароко, Испания, Португалия, Италия. По-късно се наблюдават и имигрантски потоци от Източна Европа - най-често от Югославия, Чехословакия и Унгария, за да се достигне през 70-те и 80-те години на миналия век до глобализирането на имиграцията, която в днешно време достига голямо разнообразие на националности и култури в повечето европейски страни. Амстердам е добър пример за мултикултуралистски град с имигранти от 180 страни. Изследователите започват да говорят за „суперразнообразие“ и за “дъга” от религии, езици и култури.

- **Емиграция на холандци (50-те години на XX в.)**

След Втората световна война Холандия се намира в дълбока икономическа криза. Фабриците и голяма част от жилищата на населението са частично или напълно разрушени и бедността достига сериозни мащаби. Страната постепенно започва да се възстановява. Наблюдава се високата раждаемост след Втората световна война, което от една страна има своите позитиви за развитието на Холандия, но от друга страна притеснява следвоенните правителства, че страната бързо ще се пренасели. Затова и идването на индонезийците в края на петдесетте години се случва в неподходящ исторически момент. Поради тези събития холандското правителство решава да прокламира емиграцията.

⁹⁹ Европейски фонд за интеграция. Министерство на труда и социалната политика на Република България// Методически указания за наблюдение и оценка на политиките и мерките за интеграция. София: Център за модернизирание на политики, 2009, 36 с.

¹⁰⁰ Hammar, Thomas. European Immigration Policy: a Comparative Study. Cambridge, Cambridge University Press, 1985. 457 p.

В началото на 1950 г. в новогодишната си реч, тогавашният министър-председател на Холандия Вилем Дреес се обръща със следните думи към своя народ: *“Драги сънародници, би било добре да разгледате възможността за емигриране към страни които в този момент са по-добре развити икономически от нашата собствена държава”*¹⁰¹. Разпространяват се специални рекламни материали, организират се кампании за запознаване на населението с емиграцията като явление и за възможността да се емигрира. В резултат на тази кампания около 500 000 холандци напускат страната си като се установяват в Канада, САЩ, Австралия, Южна Африка и Нова Зеландия. Причината за напускането на страната от този голям брой холандци не е само трудното икономическо положение, но също така и страхът от Трета световна война предизвикана от Студената война, която вече е разделила Европа на Западна и Източна части.

• **Седемдесетте години: работна емиграция и гастарбайтери (70-те години на XX в.).**

Само няколко години след края на Втората световна война в Холандия се забелязва икономически растеж. Индустриализацията протича по-бързо отколкото е очаквано. Поради голямата емиграционна вълна се оказва, че Холандия се нуждае от работна ръка, която се осигурява от Южна Европа (предимно от Италия и Испания), а през шестдесетте години на миналият XX век в Холандия за пръв път пристигат марокански и турски имигранти¹⁰². Това са били предимно нискообразовани хора, идващи от аграрни райони с много висока безработица, от които се е очаквало да запълнят свободните работни места във фабриките и пристанищата на Холандия и да помогнат на страната да развие още по-добре индустрията си.

През петдесетте и шестдесетте години на XX век пристигат толкова много имигранти, колкото никога до тогава не са пристигали в историята на Холандия. За разлика от настоящата ситуация, имигрантите към този момент са били желани и нужни. Правилата за узаконяване на статуса им е бил кратък и почти формален. Набирането на работниците от горепосочените държави е ставало първо от самите фирми търсещи работна ръка, а не от холандското правителство. Те са установявали контакти с правителствата на държавите на имигрантите. Малко по-късно това се

¹⁰¹ Nederland was te vol, 2 oktober 2015. In: Gerard de Boer [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <https://gerard1945.wordpress.com/2015/10/02/nederland-was-te-vol/>

¹⁰² Prins, K.S. Van 'gastarbeider' tot 'Nederlander': adaptatie van Marokkanen en Turken in Nederland. Rijksuniversiteit Groningen: Groningen, 1996, p. 9.

установява и на държавно ниво с междуправителствени спогодби.

Години наред е съществувало така нареченото “спонтанно правило” за издаване на разрешение за пребиваване и право на работа, което се отменя през 1967 г. Новорегистрираните от тази година имигранти, са получавали договори за една или две години, като споразумението е било след изтичане им те да се завърнат по родните си страни. Но това не се случва често. В повечето случаи след изтичане на договорите на гастарбайтерите и те, и техните работодатели не са желали да напуснат. Наетите работници са изпълнявали добре задължения си и затова компаниите “принуждават” правителството да се удължат договорите на работниците. В резултат от това, след дългогодишно пребиваване в Холандия, голяма част от гастарбайтерите (предимно тези от Мароко и Турция) вземат решение и разрешение от холандското правителство да останат за постоянно в Холандия. За разлика от тях повечето италиански и испански гастарбайтери по собствено желание се завръщат по родните си страни.

От началото на 1960 г. предимно на италианските и испански гастарбайтери им се позволява след едногодишно пребиваване, имайки легална адресна регистрация и постоянни месечни доходи, да канят семействата си да живеят при тях. Но за сериозна интеграционна политика по онова време (шестдесетте години на XX век) не може да се говори.

Важен документ за утвърждаване на *семейните общности на имигрантите* в Холандия е книгата “Граница и семейство”¹⁰³. В нея авторът и разглежда проблема за семейните общности през петдесетте и шестдесетте години на XX век. Той обръща сериозно внимание на развитието на тези общности. През седемдесетте и осемдесетте години авторът разглежда проблема върху равенството на половете сред имигрантските общности, но и правата и задълженията на имигрантите заселили се в Холандия.. Акцент е поставен и върху мюсюлманските мигранти и тяхната интеграция в Холандия и конкретните проблеми, с които те се сблъскват: упражняването на религията в страната и възприемането им от местното население, възпитанието на децата им в едно различно за тях европейско общество, доброто усвояване на холандският език като база за успешната интеграция и търсенето и намирането на работа, което им гарантира финансова независимост и свобода.

Според холандското правителство през 70-те и 80-те години на XX век,

¹⁰³ Bonjour, S. Grens en gezin: beleidsvorming in zakegezinsmigratie in Nederland, 1955-2005. Uitgeverij Aksant: Amsterdam, 2009, 367 p.

мигрантите е трябвало да запазят колкото се може по-добре езика и културата си, за да може да нямат проблеми с реинтеграцията при завръщането в родните си страни.

През 1973 г. се разразява петролната криза. Холандия е засегната от нея и безработицата в страната се увеличава. Поради този факт работната миграция е спряна. От кризата на горивата е засегната предимно индустрията. Почти всяка седмица голям брой работници предимно мигранти, загубват работата си. Ниско квалифицираните имигранти, предимно от Турция и Мароко са първите, които попадат на улицата. Те се регистрират за получаване на социални помощи за безработни и тогава социалните служби осъзнават колко голям е броят на тези гастарбайтери, които въпреки спогодбите за завръщане, са останали да живеят в Холандия.

Спирането на “спонтанното регулиране” създава нова форма на гастарбайтерство: нелегалното пребиваване. Тези нелегални имигранти пристигат по всевъзможни канали в Холандия. Допускането на работа на тези лица е било и все още е криминално деяние, но за разлика от сега, през седемдесетте години на XX век глобите за работодателите, наемащи на работа нелегални имигранти, са били много ниски. По-ниските санкции към работодателите (70-те години) водят до по-чести нарушения на съществуващата забрана. През 1975 г. се взема решение да се спре с допускането на нелегални работници като тези, които са имали работа по това време се легализират. Те са около 15 000 души и всички получават документ за пребиваване в Холандия¹⁰⁴.

През 1973 г. се забелязват опити на холандското правителство за прокарване на имиграционна политика. Целта е чрез тази политика да се намали значително притока на нелегални и легални имигранти. Това правят и почти всички други западноевропейски държави по онова време, но тази политика е насочена предимно към мигранти от не-западноевропейски страни. Поради допускането на семействата на имигрантите да дойдат също в Холандия, за сравнително кратко време броят им се увеличава значително. Налагащата се еманципация в Холандия през 70-те години на XX век се отразява и на регулирането на разрешението за пристигане на семействата на емигрантите. До тогава само семействата на мъжете чужденци са

¹⁰⁴ Geschiedenis van de migratie van gastarbeiders naar Nederland (1960-1967), 19 november 2010. In: Vijf eeuwen migratie [online]. [Viewed 7.12.2017]. Available from: <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/foto/geschiedenis-migratie-gastarbeiders-naar-nederland-1960-1967>

можели да си канят семействата, а жените имигранти не. Но след 1975 г. правата на двата пола в това отношение се изравняват.

През седемдесетте години се забелязва и една нова за Холандия имиграционна вълна: *суринамската*.

След 1965 г. много суринамци решават да търсят работа в Холандия и да се установят там за постоянно. Новопристигналите суринамци не са намирали лесно работа, защото голяма част от тях са били ниско квалифицирани, но обезщетенията за безработица тогава са били значително високи и са се получавали лесно, което е и причина за много суринамци да поемат пътя към Холандия, за да се възползват от добрата социална система там. Холандското правителство забелязва бързо това, но не може да приеме забрана за спиране на този процес, защото всеки суринамец тогава, според Конституцията на Холандия, е официален гражданин на страната.

В началото на седемдесетте години в Суринам започва движение за освобождението ѝ от холандската зависимост. Протестът се води от креолското малцинство (или местното население). Индустанската част от населението желае да се пресели в Холандия, защото то се страхува, че след евентуалното обявяване на независимостта, държавата няма да може да се управлява добре поради липса на политически опит и държавни традиции. Малко преди обявяването на независимостта през 1975 г., голяма част от тези индустански суринамци пристигат в Холандия. Тогавашното холандско правителство, с министър председателят Ден Аюл е изненадано, защото то е очаквало, че суринамците след обявяване на независимостта с ентузиазъм ще се впуснат да развиват собствената си страна. След пристигане на огромната група суринамци те биват настанени в казарми, поради липса на достатъчно жилища за тях.

От 1975 г. Холандия забранява придобиването на холандско гражданство, за да спре притокът на граждани от бившата си колония. Първото суринамско правителство не се съгласява с този закон и след дълги заседания между двете правителства се взема решение в продължение на пет години да се позволява на суринамските граждани да се установяват в Холандия. Това довежда до още по-голяма имиграционна вълна. В крайна сметка за периода между 1975 и 1980 г., според данни на Централното статистическо бюро, в Холандия пристигат около 120 000 души, родени в Суринам. По данни пак на същото бюро, до сега данните за

емигриралите в Холандия към 2016 г. са около 349 000 суринамци¹⁰⁵, което е повече от половината население на страната Суринам в момента.

Както през шестдесетте, така и през седемдесетте години не може да се говори за сериозна и още по-малко за строга имиграционна политика на холандското правителство. Големите групи имигранти, установили се в страната със семействата си, получават добро образование, право за вероизповедание и всички други хуманни права, определени от “Хартата за правата на човека”¹⁰⁶, но холандските правителства започват да се съмняват, че те някога ще напуснат Холандия. Ражда се и второ поколение имигранти, които обективно погледнато са свързани повече с Холандия отколкото със страната на родителите им. Правят се големи усилия новодошлите и старите имигранти да бъдат разпределени равномерно в страната, за да могат по-добре да се интегрират, избягвайки създаването на гета, за които пише и Хартмут Есер.

- **Изграждане на мултикултурното общество (80-90-те години на XX в.)**

В края на осемдесетте и началото на деветдесетте години става ясно, че имигрантите дошли в Холандия през 50-те и 60-те години няма да се завърнат в родните си страни. Някои градове като Амстердам винаги са били мултикултурни, но поради факта, че чужденците никога не са имали друг цвят на кожата освен бял, като че ли не се е забелязвало, че в града живеят много чужденци. Постепенно през годините се създават условия за всеки един с различна от холандската култура да изповядва своята религия, да говори на собственият си език и да споделя собствената си култура.

През 1979 г. холандското правителство взема решение, установилите се в страната имигранти да бъдат третираны по един и същи начин както самите холандски граждани. Затова се премахва условието за имигрантите да притежават определени месечни доходи (които често са били нереално високи), за да поканят семействата си да живеят в Холандия. Само в случай, че те са безработни, не им се е разрешавало да направят това. Решава се също така и децата на имигрантите, родени в Холандия да могат да бъдат екстрадирани от държавата само при условие, че са

¹⁰⁵ Bevolking naar migratieachtergrond. 21 november 2016. Centraal bureau voor de statistiek [online]. [Viewed 7.12.2017]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/bevolking-naar-migratieachtergrond>

¹⁰⁶ United Nations. Universal Declaration of Human Rights. [Viewed 7.12.2017]. Available from: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Introduction.aspx>

извършили тежки криминални деяния.

За този период може да се говори за доста либерална мултикултурна имиграционна политика. През 1983 г. се прави опит за затягане на имиграционната политика. Ако имигрантите от второ поколение (родени в Холандия) желаят да се омъжат или оженят за партньор от сраната на родителите си, трябва да имат минимална месечна заплата от 1445 гулдена (~720 евро). Това решение предизвиква протести и се обявява за недемократично спрямо имигрантите от второто поколение и след година и половина то е отменено.

През осемдесетте години на XX в. в Холандия пристигат *бежанци* от различни държави, които кандидатстват за убежище. Мотивите на голяма част от тях са икономически. През 1980 г. пристигат около 1000 бежанци, но през деветдесетте години тази бройка се увеличава до 40 000 на година. Когато броят бежанци е бил малък, процедурата за придобиване на разрешение за престой и пребиваване в страната е била кратка, но с увеличаването на броя на бежанците тя се увеличава и трае понякога години, докато се вземе решение за статуса на престой на кандидатстващите за легално пребиване в Холандия.

Опитът на холандското правителство да спре имиграционната бежанска вълна не е успешен, тъй като холандското правителство се задължава според “Договорът от Женева”¹⁰⁷ да помага на бежанците, които са напуснали държавите си поради политически, икономически и други причини. След затягане на режима, броят на новодошлите имигранти намалява. Според IND (Integratie en Naturalisatiedienst) – Холандската служба за имиграция и натурализация¹⁰⁸, през 2001 г. около 40% от дошлите имигранти получават разрешение за пребиваване в страната. Проблемът е, че доста чужденци получават така наречения “документ за временно пребиваване”, който дава на бежанците понякога в продължение на години неясен и несигурен статут*. До 1987 г. бежанците биват посрещани и настанявани, като им се урежда място за живеене,

¹⁰⁷ ООН. Конвенция за статута на бежанците (Женевска конвенция)р 1951. В: Подобряване достъпа на права на бежанците в България: проект [онлайн]. [Прегледана 9.12.2017]. Налична от: <http://refugees.farbg.eu/sbornik-po-bejansko-pravo/normativni-dokumenti/jenevska-konvencia/>

¹⁰⁸ IND (Integratie en Naturalisatiedienst) [online]. Available from: <https://ind.nl/en>

* Бежанците имат право да пребивават в Холандия, но молбата им за получаване на убежище се разглежда години наред - по време, на което те създават семейства и децата им се раждат и израстват в Холандия. Когато “Службата по интеграция и натурализация” решава да ги върне в родните им страни, където ситуацията междувременно се е успокоила, това е невероятно трудно за децата на бежанците. Затова през последните десетина години правителството на Холандия се опитва бързо да вземе решение дали бежанците имат право да останат или не в страната на пристигане, за да се избегнат подобни човешки катаклизми.

социална осигуровка и образование, но след това този “лукс” значително намалява.

За първи път сериозно дискусията за имиграционната политика на Холандия се разгаря в средата на осемдесетте години. Тя се води както от правителството и в долната камара на холандският парламент, така и от видни общественици и обикновени граждани. Общото мнение е, че имигранти, които предявяват желание и имат разрешение за пребиваване в Холандия, трябва да правят всичко възможно да се интегрират в обществото. Обучение само на собствения език вместо на официалния холандски вече не се възприема като предпочитано, но запазването на собствената култура разбира се не се забранява.

В този период се стига до заключението както от обществените, така и от правителствени организации, занимаващи се с изследване на имиграцията като явление, че предимно незападните имигранти като цяло не са се интегрирали достатъчно в обществото, за да функционират успешно извън своите общности. Много от тях не са се образовали достатъчно, поради което трудно са си намирали работа, получавали са дълги години само обезщетение за безработни, а някои от тях са се занимавали и с криминални деяния. Затова имиграционната политика през осемдесетте години се насочва към подобряване ситуацията на тази уязвима група в холандското общество. Създават се специални организации, които да помагат на тези „незападни“ имигранти (както от първото, така и от второто поколение), да се реализират в обществото. По холандските телевизионни канали често са били излъчвани програми, които са засягали този проблем.

През деветдесетте години на XX в. тонът, с който се говори и пише за имиграционната политика и проблемите около нея е още по-остър от този през осемдесетте години. Според скандалния политик Ханс Янмаат, обявен от мнозина за расист поради изказвания от рода *“ако дойдем на власт първото нещо, което ще направим е да унищожим мултикултурното общество”*¹⁰⁹, през 90-те години такива изказвания вече не се възприемат за толкова скандални, защото наистина проблемите в обществото са се задълбочили и мултикултурализмът като идея започва сериозно да буксува. През 1991 и 1992 г. Фриц Болкестайн (тогавашният лидер на Либералната партия VVD) поставя този проблем на дневен ред в парламента¹¹⁰.

¹⁰⁹ Waarom Janmaat geen Wilders werd?, 29 okt., 2016. In: Algemeen Dagblad [online]. [Viewed 13.02.2018]. Available from: <https://www.ad.nl/nieuws/waarom-janmaat-geen-wilders-werd~a0545625/>

¹¹⁰ Prins, B. Het lef om taboes te doorbreken. Nieuw realisme in het Nederlandse discours over multiculturalisme, p. 4. [Viewed 13.02.2018]. Available from: <http://www.migrantenstudies.nl/wp-content/uploads/MS-2002-NR4-P241-254.pdf>

През януари 2000 г. преподавателят по социология в Университета на Амстердам Паул Схефер публикува в ежедневника NRC Dagblad есето си „Мултикултурната драма“¹¹¹, което поставя началото на една разгорещена дискусия за разделението в холандското общество, което е настъпило в края на миналия век, благодарение на неуспешния мултикултурен модел (толериращ години наред запазването на собствената култура на имигранта, вместо мотивирането или дори задължаването му да изучава холандски език, да се запознае с ценностите на холандската култура, за да намери мястото си в обществото, участвайки в него като активен гражданин). Паул Схефер пише за това ново разделение, което създава една нова „низша“ класа в обществото, неинтегрирана и недоволна, но и опасна, защото в нея се раждат маргинални личности, способни да се радикализират и да извършат терористични актове. След заздравяване позициите на политика Пим Фортаюн (започнал дейността си в социалдемократическата партия, и в последствие създал собствената си дясна партия „Lijst Pim Fortuin“) в Холандия се разразяват множество дискусии за мултикултурното общество, което трябва да се промени, за исляма като средновековна религия, която няма място в Европа, и за намирането на нов успешно работещ интеграционен модел, които често са доста разгорещени. В онзи период се започва публичния разговор за имиграция и участие на имигрантите в обществото. Подчертава се, че те трябва да се включват в различни мероприятия и да носят отговорност за собственото си поведение и функциониране в обществото, а не само да недоволстват, че са дискриминирани и не им се дава шанс да се реализират.

През деветдесетте години се забелязва едно ново течение имигранти - на *антилианците*. До тогава те са идвали от Холандските Антили (най-вече от остров Кюрасао) в Холандия само да се образуват в холандските университети и след това са се завръщали. Те са се възползвали от субсидиите за обучение, които са им се полагали като граждани на Кралство Холандия, но в края на 90-те години започват да пристигат и нискообразовани, а и понякога дори криминално проявени антилианци. В крайна сметка групата им по данни на Централното бюро по статистика от 2016 г. броят им достига 151 000 души¹¹², което е около 1/3 от сегашното население на холандските Антили. Възрастта на пристигащите в Холандия антилианци е между 16 и 40 години и те пристигат най-често поради влошаване на икономическата ситуация там.

¹¹¹ Схеффер, П. Цит. съч., с. 3.

¹¹² Jaarrapport Integratie 2016. Den Haag: Centraal bureau voor de statistiek, 2016, p. 10.

Характерно за антилианците е, че те живеят на групи, съсредоточени най-вече в Амстердам, Ротердам и Хага и една част от тях е криминално проявена. Типично за тази група имигранти е да живеят при семействата си, които ги издържат и не винаги се регистрират официално в общините, което пък им пречи да си намерят работа по легален начин, но и да кандидатстват за социални помощи, ако са безработни. От антилианските имигранти, които живеят в Холандия, известна част е криминално проявена. В това се убеждаваме след преглеждане на ежедневниците в страната и разбира се от различните телевизионни програми, в които се споменава за този проблем.

По тази тема има редица изследвания, като едно от тях е дипломната работа на Стиана Сибон – *“Информация за криминалните прояви на холандските граждани от чужд произход”*. В нея тя разглежда статиите, които се публикуват за криминалните прояви на тези граждани и стига до заключението, че често се преувеличава. Факт е, че по-голяма част от хората, излежаващи своите присъди в затворите е от чужд произход, но медиите често преувеличават с негативната информация. От статистиките, които авторът предлага, забелязваме, че процентът на криминално проявените антилианци през изминалите няколко години се е увеличил¹¹³. За да се предотврати това, санкциите на холандското правителство за ограничаване на тази практика са свързани с въвеждането на по-строги закони за регистрацията на жителите по места, като въвежда и високи глоби при нерегистриране в общините. Това довежда през деветдесетте години до широки протести от страна на антилианците, защото те са пълноправни граждани на Кралство Холандия от 1634 г.* и след отмяна на робството през 1863 г. са свободни да се движат, пътуват и работят.

- **Създаване на семейства и семейни общности**

През деветдесетте години на XX в. създаването на семейства при имигрантите с партньор от страната на родителите и създаването на имиграционни общности (жилищни, религиозни и културни), започва бавно да намалява. Условието, на което трябва да отговарят имигрантите, канещи свои партньори от чужбина, е да печелят минимум 70% от минималната работна заплата. Това условие не важи за бежанците

¹¹³ Sibon, S. Berichtgeving over alloctonen en criminaliteit. Universiteit van Twente: Twente, 2005. p. 6.

* До края на Втората световна война Кралство Нидерландия се е състояла от днешната Холандия, Индонезия, Суринам и холандските антили с островите Саба, Бонер, Синт Еустасиус, Синт Мартен, Кюрасао и Аруба. Днес само тези антилски острови продължават да бъдат част от кралството.

и политическите имигранти. В края на XX-ти и началото на XXI в. често се случва имигранти с холандско гражданство да канят свои фиктивни партньори, като им осигуряват престой и работа, но не живеят заедно като семейство, за която сделка се получават високи суми. Затова от края на XX век холандското правителство праща всички документи на желаещите да си поканят партньор от чужбина на холандските имиграционни служби (IND), които подробно са разглеждали ситуацията на всяка една двойка. Законът, който регулира и предотвратява фиктивните бракове се издава през 1994 г. и се нарича “Закон за предотвратяване на фиктивните бракове”.

Според информацията, публикувана в доклада на Комисията Блок за интеграцията на имигрантите през деветдесетте години ¹¹⁴), съдим че тогава интеграцията на една голяма част от имигрантите е в застой, но от друга страна определени имигрантски групи бележат “успехи” с интеграцията си. Най-големите имигрантски групи според данните на Централното бюро по статистика през 1994 г. са суринамците, след това турците, мароканците и антилианците. Индустанците, индонезийците и евреите не участват в тази класация, защото те се водят като групи стари имигранти, живеещи много дълго в Холандия, поради което нивото им на интеграция е много високо.

1.4.2. Имиграционна политика (от 2000 година до 2018 г.)

През ноември 2000 г. е приет нов “Закон за чужденците”¹¹⁵, за който се лобира от държавния секретар на правосъдието Йоб Коен. Според него, условията за допускане на бежанци се увеличават и освен това той пледира за бързото разглеждане на молбите на имигрантите за даване на разрешение за постоянно пребиваване. Още в началото на 2001 г. се забелязва намаляване на притока на нови бежанци към Холандия.

От 2003 до 2006 г. Рита Вердонк от Либералната партия VVD е министър на имиграцията. Нейната имиграционна политика се характеризира с твърдост и безпардонност по отношение на издаването на право за престой в Холандия на бежанци без сериозна причина за оставане в Холандия. През 2004 г. с помощта на министър Вердонк, към „Закона за чужденците” се прибавя „драконовската мярка“ за 120 % доходи от минималната работна заплата, която всеки холандски гражданин

¹¹⁴ Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2003-2004., Nr. 9. Rapport Commissie Blok. Onderzoek Inegratiebeleid. Den Haag: Tweede kamer der Staten-Generaal, 2003-2004, p. 44.

¹¹⁵ Vreemdelingenwet 2000. In : Overheid.nl [online]. [Viewed 13.02.2018] Available from: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0011825/2017-10-01>

трябва да притежава, за да може да покани свой партньор от чужда държава. Друга важна и повратна точка в имиграционната политика на Холандия е в член I точка A от „Закона за гражданската интеграция в чужбина“¹¹⁶, според която имигрантите желаещи по една или друга причина да дойдат в Холандия, трябва да положат изпит по холандски език в холандските посолства в съответните държави.

“Законът за гражданска интеграция в чужбина”¹¹⁷ е приет на 15 март 2006 г. Освен това се повишава и възрастовата граница на партньорите на имигрантите (от 18 на 21 години), които идват в Холандия за съвместно съжителство. Благодарение на радикалните промени в „Закона за чужденците“ от 2000 г. броят бежанци и всякакви други имигранти пада от 133 404 на година до 92 297, но през 2005 г. от цифрите става ясно, че броят имигранти отново се повишава – от 92 297 на 101 150 през 2006 г. до 116 819 през 2007 г.¹¹⁸

От 2004 до 2007 г. емиграцията в Холандия е по-висока от имиграцията. През февруари 2007 г. встъпва в длъжност като заместник-министър на правосъдието родената в Холандия туркиня Небахат Албайрак, като на нея се възлага предимно решаване на проблемите с имиграцията. Повишаването на броя на имигрантите от 2006 г. продължава, за да достигне през 2009 г. цифрата от 146 378¹¹⁹. Предимно броят на така наречените “импортни булки” се повишава (с около 30 % повече от предишните периоди). Министърът на Интеграцията Еберхард ван дер Лаан говори през 2009 г. за огромния брой имигранти, които продължават да пристигат и невъзможността да им се даде шанс да се интегрират добре в холандското общество. „Вносът на съпруги“ се разширява от Турция до Мароко чак до Афганистан, Иран и Ирак. Голяма част от имигрантите заобикалят строгите имиграционни правила на Холандия като пращат бъдещите си партньори в други страни на ЕС като Испания с по-малко строги правила, където получават разрешение за престой в ЕС, след което те поемат пътя си към Холандия.

От 2000 г. всеки имигрант, който желае да покани свой партньор от чужбина трябва да има средно месечно възнаграждение. Освен това, от 2006 г. имигрантът трябва да полага изпит по холандски език в холандското посолство, намиращо се в

¹¹⁶ Wet Inburgering in het buitenland. In: Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2006 [online]. [Viewed 13.02.2018]. Available from:

https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20060131/publicatie_wet_3/document3/f=w29700st.pdf

¹¹⁷ Ibid

¹¹⁸ StatLine. Bevolking, kerncijfers. In: CBS [online]. [Viewed 13.02.2018]. Available from:

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37296ned/table?ts=1518519150015>

¹¹⁹ Ibid

страната на имигранта. Тези изпити се плащат от самите кандидат-емигранти. Граждани от държави-членки на ЕС не се задължават да полагат този изпит преди да пътуват за останалите членки на съюза. Но практиката показва, че това е за сметка на езиковата им подготовка и реализацията им в страната на пристигане.

- **Бежанска криза (от 2000 година)**

От 2003 г. в Холандия се организират временни центрове за бежанци: един на летището Схипхол в близост до Амстердам и още един на летището Зестийнховен в Ротердам. Строгата имиграционна политика през този период, изразяваща се предимно в полагане на задължителен изпит по интеграция в холандските посолства в чужбина и условието за притежание на среден месечен доход на холандския гражданин, който кани свой партньор за съвместно съжителство, дава своите резултати за намаляване броя на бежанците. През 1994 г. в Холандия са пристигнали 52 580 бежанци (рекорд до тогава), но през 2004 г. тази цифра е само 9 780. Честа практика е отказ на бежанците на разрешение за престой, при което някои от тях “изчезват” в нелегалност и на практика остават да живеят в Холандия. Други се превръщат в бездомници, но някои общини ги приютяват най-често с помощта на църквата, като им осигуряват място за живеене, храна и дрехи. По този начин те продължават да живеят в Холандия, години наред, надявайки се на амнистия. Но имиграционната служба към Министерство на вътрешните работи на Холандия IND влиза често в конфликт с общините и ги обвинява, че не спазват законите, приети от холандското правителство.

Граждани на държави-членки на ЕС са свободни да пътуват и живеят във всяка една държава членка на съюза. След приемането през 2004 г. на голямата група източно-европейски страни в ЕС, в Холандия пристигнат много източно-европейци и то предимно поляци. Тяхната бройка достига до 100 000 души през 2013 г., с което полската имигрантска група става третата по големина.¹²⁰

След приемането на България и Румъния в ЕС през 2007 г., броят на българите и румънците, дошли в Холандия също достига по-големи размери, в сравнение с предходните години. Според реномирания холандски ежедневник Волксскрант (позоваващ се на Централното статистическо бюро), от началото на 2017 г. от 855 000 мигранти от страни на ЕС и кандидат-членката Турция, около 1/3 от тях са от

¹²⁰ Centraal Bureau voor de statistiek [online]. Immigratie loopt op, 11.08.2014. [Viewed 04.12.2017]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2014/33/immigratie-loopt-op>

Централна и Източна Европа. Поляците формират най-голямата група с 205 000 души, а българите и румънците се нареждат далеч след тях със съответно 24 000 и 22 000 души¹²¹.

От 2001 г. емиграционният процес също сериозно се увеличава. Годици наред се организират специални емиграционни борси, на които се дава подробна информация за възможностите за емигриране на холандските граждани към други държави. Като основни причини, които холандците имат за напускане на страната си са: неблагоприятният климат, пренаселеността, ежедневно напрежение и несигурността във връзка с големия брой имигранти, които се заселват и променят идентичността на страната им. През първото тримесечие на 2006 г. 29 000 души напускат Холандия, като 13 000 от тях са местни холандци¹²², а останалите са най-вече пенсионирали се имигранти, завръщащи се по родните си страни. Известна част от напусналите Холандия емигранти се връщат и те са най-често хора, живели за известно време в съседните на Холандия страни. Някои от тях остават да живеят там, но работят в Холандия, като по този начин плащат по-ниски и по-малък на брой данъци.

- **Жени и имиграционна политика**

Имиграционната политика на Холандия не е полово ориентирана и дискриминираща. Въпреки това, доста създатели на имиграционните закони насочват вниманието повече към майките имигранти, защото най-често не са трудово заети и се грижат за децата си и за поддържане на домакинството. Това затруднява интеграцията на жените, а сред тези от мюсюлмански произход тя е на по-ниско ниво от средното за другите имигрантски групи. През последните години в редица публикации и медийни изяви се описват жертвите на затворените традиционни общества, които имигрантите си създават, за да се противопоставят на демократичното холандско общество и за да запазят възможно най-добре своите традиции и култура в чуждата за тях страна*.

¹²¹ Arbeidsmigranten komt steeds vaker uit Roemenie en Bulgarije. In: Volkskrant [online], 3.02.2017 [Viewed 12.02.2018]. Available from: <https://www.volkskrant.nl/binnenland/arbeidsmigrant-komt-steeds-vaker-uit-roemenie-en-bulgarije~a4457223/>

¹²² Emigratie remt de bevolkingsgroei, 10 november 2006. In: Centraal Bureau voor de Statistiek [online]. [Viewed 12.12.2017]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2006/45/emigratie-remt-bevolkingsgroei>

* Активистката в политическите среди Аян Хирши Али (от сомалийски произход) през 2008 г. провокира общественото мнение като конфронтира мюсюлманските общности с разказа си за ужасяващата традиция за женското обрязване в африканските страни. Така тя се противопоставя на закостенялото мислене и недоразвитост на голяма част от мюсюлманите живеещи в Холандия. Това предизвиква протеста на

В началото на 2017 г. Централното статистическо бюро на Холандия оповестява резултатите от изпитите по интеграцията на чужденците, които са се явили на тях през последните няколко години, след промяната в “Закона за гражданската интеграция”¹²³ от 2013 г. според, която всички имигранти са задължени да покриват сами разноските по изпитите за интеграцията. Според бюрото, в сравнение с периода преди 2013 г., сега този задължителен изпит успешно полагат около 39% от имигрантите (два пъти по-малко от преди)¹²⁴. Според Кеес Вендрик от Централното статистическо бюро, сегашната интеграционна политика не е никак ефективна. Той казва, че през изминалите три години имигрантите, които са взели успешно държавния изпит по холандски език на ниво влизане в Университет или ползване на университетската си диплома от родната си страна, е само 2% в сравнение с предишния период, когато цифрата е била 20%.

След публикуване на тези стряскащи цифри министърът по социалната политика и трудовата заетост Людевайк Ашер от социалдемократическата партия PvdA, заявява, че системата трябва да се промени, за да могат повече имигранти да полагат успешно изпита си по интеграция. Министър Ашер подчертава, че общините по места трябва по-добре да ръководят и предлагат професионална помощ на дошлите имигранти. От друга страна либералната партия в Холандия VVD, която в момента е на власт заявява категорично, че сегашната политика е правилна, защото чужденците трябва да заслужат правото си да живеят в Холандия като се докажат със своите качества.

В статия на реномирания ежедневник *Algemene Dagblad* от ноември 2017 г. С. Розман¹²⁵ анализира ситуацията с изпитите по интеграция в холандското общество и критикува правителството на либералната партия, която последните десетина години променя имиграционната политика от мултикултурна (с даване на шансове на всеки един имигрант да учи, като правителството му плаща обучението), към една акултурна политика, приличаща на асимилационната (според която

мюсюлманска общност, която заплашва Аян Хирши Али и я принуждава да напусне страната. Сега тя живее и работи в САЩ, но тези нейни публични изказвания все още се оценяват високо с предизвиканата дискусия в обществото и в парламента на Холандия за интеграцията на мюсюлманските жени и еманципацията им в холандското общество.

¹²³ Rekenkamer: inburgering nieuwe tijd werkt niet. In: NOS journaal [online]. Viewed: 12.02.2017. Available from: <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2154662-rekenkamer-inburgering-nieuwe-tijd-werkt-niet.html>

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Rosman, C. Inburgering loopt spuigaten uit, extra examinatoren in opleiding, 14.11.2017. In : *Algemeen Dagblad* [online]. [Viewed 12.12.2017]. Available from: <https://www.ad.nl/binnenland/wachtlijst-inburgering-loopt-spuigaten-uit-extra-examinatoren-in-opleiding~a794802b/>

финансирането и отговорността за интеграцията на имигранта е изцяло в негови ръце). Розман посочва в статията си, че идеята имигрантите сериозно да бъдат мотивирани да се интегрират е добра и дори приема заплащането от имигрантите на курсовете по холандски език и таксите за изпитите по интеграция. Но коментира, че не трябва да бъдат задължителни за всеки, защото финансовата ситуация на всеки имигрант е различна и това рефлектира сериозно върху интеграцията им в холандското общество и мотивацията им да функционират успешно.

- **Основни групи имигранти (към 2017 г.)**

Социалното и културно планово бюро (или бюрото по статистика на Холандия) от 1993 г. до сега издава ежегодно доклади за различните имигрантски групи, представени в страната. До 2004 г. вниманието на бюрото е предимно насочено към турската, мароканската, суринамската и антилианската група, поради факта, че те са най-големите, а и често най-проблемните. Малко по-късно се оформя и голяма китайска група. След разширяване на ЕС през 2004 г. вниманието се концентрира и върху новите имигранти идващи, от страни от Централна и Източна Европа. Най-големите групи, които се оформят през изминалите десет години (2006-2016 г.) са тези на поляците и българите. Данните за населението на Холандия публикувани в края на 2016 г. по групи от населението са показани в таблица 1.

Население на Холандия	Брой
Алохтонно (мигрантско) население	3.594.744
Аутохтонно (местно) население	13.234.545
Общ брой незападни имигранти	1.997.584
Общ брой западни имигранти	1.597.160
Имигранти от Африкански страни	612.627
Имигранти от Северна и Южна Америка	643.290
Имигранти от Азия	775.520
Европейски мигранти с изключение на местните холандци	1.542.277
Имигранти от Океания	21.030
Имигранти от страни на ЕС с изключение на местните холандци	984.106
Общо население	17.000.260

Табл. 1. Население на Холандия, според произхода на имигрантите, по континенти (източник: Централно бюро по статистика на Холандия)¹²⁶

¹²⁶ Jaarrapport integratie 2016. In: CBS [online]. [Viewed 12.02.2018]. Available from: file:///C:/Users/mamamuis/Downloads/2016B5_Jaarrapport_Integratie_2016_web%20(1).pdf

Докладът на Централното бюро по статистика (CBS) „Годишен доклад по интеграцията 2016“¹²⁷ акцентира върху четирите най-големи имигрантски групи извън западноевропейските страни – турската, мароканската, суринамската и антилската, но също така и върху бежанските групи, но и тази на имигрантите от страни членки на ЕС (предимно полската като най-бързо растяща) и тези от западни страни като САЩ, Канада, Австралия и др.

Анализът на статистическите данни ни дава ясна картина за имиграционните потоци, вливащи се в Холандия. Според данните публикувани от Централното бюро по статистика за 2016 г. (фиг. 4.) най-големите групи в Холандия са тези на турците (396 555), мароканците (380 755), суринамците (348 662), антилианците (148 926), поляците (като най-бързо растяща група след разширяването на ЕС - 137 794) и българите - 23 308 души¹²⁸. Важно е да се посочат и цифрите за дошлите имигранти през 2015 г., защото те са рекордни досега: - 181 000 души, като населението на Холандия се е увеличило с около 37 000 души, защото около 144 000 са емигрантите¹²⁹.

От 1 януари 2017 г. в Холандия живеят 17,1 милиона души, като през последната година броят на населението се е покачил с 110 000 души в сравнение с предходната година. Причина за растежа е имиграцията, както на имигранти от незападни страни, така и от имигранти от страни на ЕС и други западни страни¹³⁰.

Фиг. 4 Най-големите мигрантски групи според етническия им произход¹³¹

¹²⁷ Ibid

¹²⁸ Ibid, p. 10

¹²⁹ Ibid, p. 11

¹³⁰ Migratie zorgt voor relatief hoge bevolkingsgroei. In: CBS [online]. 31.01.2017. [Viewed 11.03.2017].

Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/05/migratie-zorgt-voor-relatief-hoge-bevolkingsgroei>

¹³¹ CBS. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/bevolking-naar->

Според изследването на Бюрото, за 2016 г. в Холандия 12,3% от населението е от незападен произход, 9,8 % е от западен. От този годишен доклад за интеграцията става ясно, че разпределянето на мигрантските групи в Холандия не се случва равномерно. Например в четирите най-големи по население градове Амстердам, Ротердам, Хага и Утрехт средно около 30% от населението им е съставено от имигранти с незападен произход (предимно от мюсюлмански страни). В градове като Амстердам и Ротердам например, тази цифра достига 51%.

След присъединяването на източно-европейски страни към ЕС през 2004 и 2007 г. имиграцията от тях към западноевропейските страни, включително и към Холандия, значително се повишава*. През изминалите няколко години най-големите групи мигранти, потърсили убежище като бежанци, но и по други причини, са тези на сирийците (20 600 през 2015 г.), иракчаните, еритрейците (3 300 през 2015 г.), афганистанците, сомалийците, иранците и след това се нарежда и полската имигрантска група, която през 2015 г. надхвърля общия брой от 100 000 души.

През изминалите двадесет години бежанските вълни към Холандия се активират. След 1995 г. предимно афганистанци и иракчани, но и иранци и сомалийци пристигат в Холандия, за да поискат право на убежище. Забелязва се и емигриране на хора от горепосочените групи. През 2005 г. например цифрата на напусналите Холандия мигранти от тези групи, предимно в посока Великобритания, значително се увеличава. Емигрира предимно сомалийската група и между 2003 г. и 2004 г. около 2 000 сомалийци напускат Холандия. Но между 2007 и 2014 г. броят на сомалийските имигранти в Холандия отново се увеличи. Иракската и афганистанска имигрантски групи се увеличава повече във втората половина на 90-те години на XX в., с около 4 000 - 5 000 души на година.¹³²

- **Български и полски имигранти**

Миграцията на поляци през последните десетина години е по-голяма от тази

migratieachtergrond

* През 2014 г. в Холандия пристигат около 121 000 поляци, а през 2015 г. още 9 600. За тези две години в Холандия се установяват и 2000 българи и румънци. Източноевропейците са представени като голяма опасност за холандското общество и като отзвук Херт Вилдерс от крайнодясната "Партия на свободата" PVV създава уеб сайт, на който всеки може да помества оплаквания по адрес на източноевропейците. Сайта не е активен, но може да се прегледа от следният линк: <https://web.archive.org/web/20121128015542/http://www.meldpuntmiddenoosteuropaanen.nl/>

¹³² Bevolking naar migratieachtergrond, 21.11.2017. In: Centraal Bureau voor de statistiek [online]. [Viewed 7.12.2017]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/bevolking-naar-migratieachtergrond>

на всички други четири представени групи досега на незападни имигранти взети заедно. През 2011 г. Националното статистическо бюро на Холандия изнася за първи път разширена информация за поляците като най-силно нарастваща имигрантска група за изминалите години. От изследването се вижда, че известна част от хората от тази група има желание и се подготвя да се засели за постоянно в Холандия. Българите като граждани на страна, присъединила се към Европейския съюз през 2007 г., също увеличават броя си като имигранти в Холандия. Полската и българската имигрантски групи получават все повече внимание в медиите и в публикации, които изследват и анализират тези две най-бързо растящи имигрантски групи от бившите източноевропейски страни

Книгата “Новите в Холандия”¹³³, издадена през 2013 г. от Централното бюро по статистика се базира на проучване, направено между 2010 г. и 2011 г. сред български и полски имигранти, официално регистрирани в общините по местоживееене. Около 800 полски мигранти и 400 български са интервюирани за изследването. В изследването тези две имигрантски групи са разгледани в следните аспекти: видове мигранти (временни или с намерение да уседнат, финансова ситуация, професионална реализация). Вниманието на читателите се насочва най-вече върху групата от мигранти, които са уседнали или са с намерение да останат в държавата няколко години или завинаги. Изследването* е извършено сред мигранти, които са живели в Холандия минимум една и половина години.

До появяването на това изследване се тиражират само статии в холандските периодични издания, които най-често по негативен начин описват както българските, така и всички други бързо растящи мигрантски групи, изключение правят изданията на Elsevier и Vrij Nederland, които не търсят сензацията, а правят експертни анализи за реалната ситуация на проблема. Така например, в реномирания холандски ежедневник Volkskrant е публикувана статията “De Bulgaren komen”¹³⁴ (Българите идват), в която българските имигранти са обрисувани повече като опасност, отколкото като нова прогресивно увеличаваща се имигрантска група, която може да допринесе положително на холандското общество. Авторите на статията Алекс

¹³³ Gijsbert, M. Nieuw in Nederland: het leven van recent gemigreerde Bulgaren en Polen. Den Haag : Sociaal en Cultureel Planbureau, 2013. 162 p.

*** Изследването е част от голям международен проект, който се финансира от NORFACE Innovation Program. Ръководител на този проект за Холандия е д-р Марсел Люберс, преподавател по социология в Университета на град Наймейхен.

¹³⁴ Burghoorn, A. De Bulgaren komen. In: Volkskrant (online). 09.04.2011. Viewed: 20.03.2017. Available from: <http://www.volkskrant.nl/archief/de-bulgaren-komen~a1872645/>

Бюргоорн и Шарлота Хаусман отправят критика най-вече към българските граждани от цигански и турски произход, които работят нелегално в строителството и по този начин подбиват цените на услугите в тази област и отнемат частично работата на холандските строителни фирми. Не се обръща внимание обаче на българските имигранти като зъболекари, компютърни специалисти и инженери, които също са добре представени в Холандия след присъединяването на страната ни към ЕС.

В Холандия, по официални изчисления на Централното бюро по статистика, от 2011-2012 г. живеят между 160 000 и 180 000 поляци и между 34 и 44 000 българи. От 2004 г. поляците имат право да пътуват свободно в Европейския съюз, а от 2004 г. имат право и да работят без специални разрешителни и трудови договори и това оказва влияние върху броя на поляците, които през последните 10 години се установиха за дълго или постоянно в Холандия. Но броят на българите (около 34 000 – 44 000) въпреки факта, че от 1 януари 2014 г. имат право на работа без трудов договор, малко тревожи холандските политици и занимава статистиците, социолозите и демографите.

За регистриране на имигрантите в Холандия съществуват два вида регистри: 1). За такива, които пребивават от няколко месеца до една година без планове за постоянно пребиваване и 2.) Такива, които са се установили и живеят години наред и планират да останат да живеят тук за постоянно. Негативна тенденция е, че известна част от имигрантите не се регистрира официално. Така например, българската имигрантска група до 2007 г. е труден обект за анализиране, защото българите нямат право да търсят работа чрез бюрата по труда и затова доста от хората не са официално регистрирани в общините по места. Според изследвания на социолога ван дер Хайден (van der Heijden) направени през 2013 г. около 77% от поляците са регистрирани официално в един от горепосочените регистри, като само 36% от българите са направили същото. Но този процент след началото на 2014 г. сред българските имигранти логично се повишава, защото те получават правото на официална работа, но без специален трудов договор. Според данните на Централното статистическо бюро на Холандия, от началото на тази година полската група е представена със 117 000 души, а българската с около 25 000 (фиг. 3).

Изследването “Нови в Холандия” показва, че поляците, които са се установили в страната са родени най-често в югозападната част на Полша или в бившата провинция Силезия: провинция на Полша, която до 1945 г. е била немска. Те пристигат в Холандия, най-често след като са си намерили работа чрез бюра по труда.

Българските имигранти в Холандия най-често са от Централна и Североизточна България, където е добре представена и българската турска етническа група. Половината от участниците в анкетата на изследването са от български турски произход, а останалата - етнически българи. Те са най-често от Западна България и по-точно от района на София. В това проучване авторите правят сравнения и с турските имигранти, дошли от Турция, най-вече заради високия процент български турци, за да се видят приликите и разликите между двете етнически турски групи от две различни държави.

От резултатите става ясно, че българите и поляците се местят в Холандия най-често за няколко години, за да могат да натрупат капитал, с който да започнат бизнес в родните си страни. Около 80% от поляците и 64% от българите са отишли в Холандия, за да търсят работа. От всички мигранти от България и Полша около 44% са жени. Данните сочат, че една четвърт от българите са студенти, 100% етнически българи. Този процент поляци е много по-нисък. Възрастта на около 18% е между 36 и 45 години и 10% между 46 и 60 години. От Полша идват около 50% жени и 50% мъже, а пък от България процентът на жените е по-висок от този на мъжете. Голяма част от жените са студенти. Около 40% от българите са заминали с цел обучение в някои от университетите на Холандия.

Данните сочат, че около 50% от децата на имигрантите и партньорите им живеят в България и Полша - разделени, практикуващи скайп или „телеродителството“, за което пише проф. Дичев в цитираната статия “Мобилни идентичности? Мобилно гражданство?”. Голяма част от българските имигранти имат малки деца, живеещи в България. Наблюдава се голяма разлика между образователното ниво на поляците и на българите, живеещи в Холандия.

Младите поляци между 25-30 години имат минимално средно образование, което отговаря на нормите на обучение в Холандия. Полските жени, представени в изследването са по-високо образовани от полските мъже. Преселените в Холандия българи са по-ниско образовани от поляците и причината за това е, че българската мигрантска група е представена предимно (от около 50 %) от българи от турски произход. Около 83% от тях имат основно образование. При етническите българи ситуацията е съвсем друга – 50% от тях имат минимално средно или средно техническо образование, а останалите - висше. За българските мигранти може да се направи заключение, че тяхното образователно ниво е по-ниско от това на средно статистическия българин, живеещ в България. Изключение правят само българските

студенти, които са в Холандия, за да учат (и то най-често на английски език) специалности в холандските университети.

От резултатите става ясно, че около 84% от новодошлите поляци имат работа, която най-често са намерили чрез бюра по труда, намиращи се на територията на Полша. Разликата между тях и българите е огромна. От българските турци официално работят 47%, а от етническите българи 59%, като студентите не са включени в тази част на изследването. Но причината за тази процентна разлика между българите и поляците е, че българите са работили до края на 2013 г. най-често нелегално. Интересни са данните, че българите работят повече като собственици на фирми от поляците (13% българи, 7% поляци), защото това е единственият официален начин да работят легално до падането на работните ограничения. Предимно турските българи работят чрез регистрираните си фирми.

По отношение на безработицата също се забелязват разлики между българската и полската групи. Тези резултати няма как да не се различават, защото условията, при които едната и другата група търси работа се различават значително и не са равнопоставени. При досегашните социологически изследвания става ясно, че около 8% от поляците са безработни, а за българите цифрата е 45%. Някои от участниците в изследването заявили, че не работят, имат български или холандски партньор, който работи. Около една четвърт от наскоро преселилите се българи нямат официално работа и партньорът им също няма такава. При поляците тази цифра е 4%. Секторите, в които българите са най-често трудово активни са строителството, почистване и ресторантьорството (професии, които холандците не предпочитат да упражняват).

За да анализираме и разберем по-добре ситуацията на българите в това изследване, се запознахме и с мрежовия процес за анализ на миграционните процеси, според който „миграциите са мрежа, свързваща хора, институции, политики и процеси, е представено на микро и мезоравнище на анализа: семейство, близки и приятели (англ. „kinship“) и на макрониво: парични трансфери, информационни трансфери и миграционни политики“. Мрежовият подход за анализ на миграционните процеси изследва само трудовата, а не бежанската миграция, затова е подходящ за анализа на имигрантите от България и Полша, засегнат и в изследването на Централното бюро по статистика „Нови в Холандия“.

Теорията на мрежите се появява през 80-те години на XX в., когато в страните приели имигранти е създадено второ и трето поколение. Миграционните мрежи са

структура от интерперсонални взаимодействия, които свързват мигрантите, екс-мигрантите (т.е. завърналите се в родината си емигранти) и не-мигрантите (т.е. тези които нямат намерение да емигрират) в страните по произход и в страните дестинации, чрез приятелски отношения и чрез споделяне на общия произход. Под общ произход се има предвид една и съща територия на произход, език, обичаи и религия. Подобни мрежи увеличават вероятността за миграция, защото в действителност снижават нейната цена¹³⁵. Българските имигранти в Холандия и други от новите страни членки на ЕС са все още първо поколение мигранти, но поради отваряне границите на съюза и глобализирането на света, много по-лесно от преди по време на комунистическия режим например, е възможно да се емигрира и да се гради за определено или за неограничено време нов имигрантски живот.

От социологическото проучване „Нови в Холандия“ става ясно, че 36% от българските жени работят, а от мъжете 67%. Българите упражняват предимно непривлекателни професии с нисък статус. Това е най-типично за българските турци. Поляците работят също в строителството и в земеделският сектор, но техните професии са по-квалифицирани от тези на българите. Представителите и на двете имигрантски групи работят най-често с временни трудови договори. За поляците е по-характерно, че високо образовани хора от тяхната група работят много под нивото си. Те намират най-често работа чрез бюрата по труда или чрез познати, приятели и семействата си. Българските турци имат най-често за работодател етнически турчин.

Според резултатите от проучването, полските имигранти владеят сравнително добре холандски език. Те учат езика чрез курсове, организирани от работодателите им, а българите използват всякакви други начини. От българските мигранти най-често тези от турски произход казват в анкетата, че не владеят достатъчно добре холандски език. Същият проблем имат и българските студенти, но те се оправят безпроблемно с английски език, а и най-често се връщат след образованието си в България и затова нямат нужда от подробното изучаване на местният език. За съжаление от 1 януари 2013 г. всеки имигрант трябва сам да си заплаща курсовете по интеграция и това е пречка за бързата интеграция на чужденците, но за групите от имигранти, идващи от страни на Европейския съюз не се задължават

¹³⁵ Мишева, М. Мрежовият подход за анализ на миграционните процеси. В: Научни трудове на УНСС 2:363-394. [Посетено на: 12.02.2018]. Достъпно от: https://www.researchgate.net/profile/Mihaela_Misheva/publication/282604791_Mrezoviat_podhod_za_analiz_na_migracionnite_procesi/links/5613872f08aea9fb51c32b8c/Mrezoviat-podhod-za-analiz-na-migracionnite-procesi.pdf

да карат курсове по интеграция, което е и недостатък и липса на достатъчна мотивация за интегрирането им в холандското общество.

Изследването „Нови в Холандия” проучва и *плановите на поляците и на българите за оставането им в страната*. Поради факта, че това изследване в рамките на две, три години ще бъде повторено, чак тогава ще можем да дадем ясен отговор на въпроса, какъв процент от мигрантите през последните няколко години са останали и водят уседнал живот в Холандия. Но всички участници в анкетата отговарят на въпроса дали имат планове за оставане. Около 45% от поляците искат да направят това, а от българите около 35%. Причина за това са и смесените бракове между поляци и холандци, които се случват по-често от колкото между българи и местни хора. Освен това, към момента на изследването поляците имат различен статус от българите, а именно повече права и възможности на трудовия пазар. Българските студенти най-често планират да се завърнат в България след завършване на обучението си. Около 1 на 10 планират да останат в Холандия. Полската група на високо образованите мигранти планира да се премести в близкото бъдеще в друга държава или в родната си Полша.

Българската група е около три пъти по-малка на брой от полската група имигранти. Много голяма разлика между тези две групи по време на извършването на това изследване е, че българите нямат още право на работа чрез бюрата по труда и затова често работят нелегално. За разлика от тях, полската миграция се формира и от легалните бюра по труда, чрез които поляците си намират работа преди да дойдат в Холандия. Българите, живеещи там доста често си намират работа чрез контактите, които имат със свои сънародници. Типичен пример за това са българските турци.

В ЕС не се отделя достатъчно внимание за регулиране на уседналата миграция и страни като Холандия с горчив опит от гастарбайтерството, което в последствие се превръща в уседналост, не желаят отново това да се случи с новите големи групи имигранти от Източна Европа. До този момент при поляците се среща по-често от българите желание за установяване тук в Холандия. За вземане на такова решение играе голяма роля дали един от партньорите е местен гражданин. Езикът разбира се е също определящ и ако той се владее добре от имигрантите означава, че те по-лесно биха взели решение да се установят в Холандия.

1.4.3. Правна рамка за интеграция на чужденците в холандското общество: „Закон за чужденците“ (1975, 2000 г.), „Закон за гражданската интеграция в чужбина“ (2006) и „Закон за гражданската интеграция“ (1998, 2006, 2012, 2013 г.)

Миграционната политика на ЕС по държави се урежда чрез закони по имиграцията и интеграцията. В страни като Франция законодателната уредба има сто годишна история, а през 1972 г. Парламентът на Франция гласува и първия закон против расизма. През 2007 г. там е гласуван последния до сега имиграционен закон. В Испания през 1985 г. е приет първият миграционен закон. Във Франция още през 80-те години на XX век се признава, че имиграцията е постоянна и затова тя трябва да се регулира със законодателството. В началото на януари 2000 г. в Испания влиза в сила *“Закон за правата и свободите на чужденците в Испания”*. *“Законът за националността, имиграцията и убежището”* от 2002 г. Великобритания въвежда формални и стандартизирани тестове за натурализация, гарантиращи, че кандидатите демонстрират „достатъчно владение“ на един от официалните езици (английски, уелски или шотландски) и познаване на „живота във Великобритания“. Освен това там се въвежда и гражданска клетва в американски стил, произнасяна на публична церемония.

През 1998 г. в Холандия се приема *“Закон за гражданска интеграция”*¹³⁶, който „загърбва“ мултикултуралисткия интеграционен модел и започва да създава новия акултурен модел, характеризиращ се с граждански траектории и принуждаване на имигранта да участва активно в обществото. *“Законът за чужденците от 2000 г.”*¹³⁷ урежда, както статута на имигрантите, така и на бежанците. Той отменя стария закон от 1975 г. Според него правилата за допускане на бежанци се увеличават и освен това той определя бързото разглеждане на процедурата за даване на разрешение за пребиваване или не на имигрантите. Още в началото на 2001 г. се забелязва намаляване на броя нови бежанци в Холандия. През 2004 г. с помощта на министъра по имиграционните и интеграционни въпроси Вердонк, към „Закона за чужденците“ се прибавя „драконовска мярка“. Съгласно новите разпоредби всеки, който иска да покани гражданин от чужда държава, трябва да притежава доходи, които са 120 % от минималната работна заплата.

¹³⁶ Wet Inburgering. In: Wetboek-online (online), 2000. Viewed 20.03. 2017. Available from <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wet%20inburgering.html>

¹³⁷ Vremdelingenwet. In: Wetboek-online (online), 2000. Viewed 27.08.2015. Available from: <http://www.wetboek-online.nl/wet/Vrmd.html>

Друг важен и повратен момент в имиграционната политика на Холандия е точката от “Закона за гражданската интеграция в чужбина”, според която имигрантите, желаещи по една или друга причина да дойдат в страната, трябва да положат изпит по холандски език в холандските посолства в съответните държави. “Законът за гражданската интеграция в чужбина” бе приет на 15 март 2006 г. Благодарение на радикалните промени в „Закона за чужденците“ от 2000 г. броят бежанци и други имигранти пада от 133 404 на година до 92 297¹³⁸.

- **Задължение за интегриране в Холандия. Коментар на “Закона за гражданската интеграция” (1998, 2006, 2012, 2013)**

Задължението за интеграция в Кралство Холандия на всички имигранти, регистрирани официално, се регулира и определя от “Закона за интеграцията”, датиращ от 30 ноември 2006 г., заменил този от 1998 г. Той задължава всички имигранти от 16 до 65 години, идващи от държави извън ЕС, и престояващи за неопределено време в Холандия, задължително да посещават интеграционни курсове и да полагат изпит по интеграция в холандското общество. Целта на този закон е да помага на чужденците да се реализират добре в Холандия.

Законът от 2006 г. е редактиран частично през 2012 г., според която редакция се увеличават отговорностите на имигранта, най-вече от финансова гледна точка, а именно самостоятелното заплащане на курсовете по интеграция в обществото, които до края на 2012 г. се заплащаха изцяло от холандското правителство.

От 1 януари 2013 г., според новите промени в “*Закона за гражданската интеграция*”, всеки имигрант е задължен да полага изпитите по интеграция в холандското общество и трябва сам да покрива разходите си за това. Холандското правителство отпуска заеми на имигрантите до 10 000 евро за постигането на тази цел, който заем се предлага с много ниска лихва. “Законът за гражданската интеграция “ от 2006 г. е предложен на холандският Парламент през септември 2005 г. от тогавашният министър по интеграцията и интеграционните въпроси Рита Вердонк. След внасянето му за разглеждане и последвалите дискусии се определя много точно кои имигранти попадат под “ударите “ му. Оказва се че това са около 250 000 души. След приемането на закона за интеграцията от Горната и от Долната камара той влиза окончателно в сила от 1 януари 2007 година.

¹³⁸ Centraal Bureau voor de statistiek Nederland. (Viewed 03.11.2015). Available from: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37325&D1=0&D2=a&D3=0&D>

Издаването на документ за пребиваване в Холандия на имигранти между 16 и 65 години, на граждани извън Европейският съюз, или холандски паспорт се определя от вземането на изпитите по интеграция. Без този документ, документ за пребиваване в страната не се издава. Но в някои случаи се правят изключения. Изпитът по интеграция се състои от две големи части: 1. Езикова част (писане, четене, слушане и говорене) и 2. Познаване на холандското общество (холандското общество и умения за кандидатстване за работа). Изпитът по интеграция на чужденци в Холандия не трябва да се бърка с изпита по интеграция на чужденци в чужбина, който пък се полага от чужди граждани в холандските посолства по света и е официално в сила от март 2006 г.

От 1 януари 2007 г. интегрирането на имигрантите, идващи от страни извън Европейският съюз се превърна в задължение. За успешното полагане на този изпит всеки чужд гражданин, желаеш да живее в Холандия, получава срок от 3 години. Само на имигранти, които са неграмотни и не са посещавали достатъчно дълго време училище в родните си страни им се дават 5 години срок за успешното полагане на изпита по интеграция в холандското общество. Реализира се и така нареченият “Делта План” (по името на спешният план Делта за укрепване на холандското крайбрежие след голямото наводнение от 1953 г.) за интеграция на чужденците, според който на всеки имигрант се определя “личен план за интеграция в холандското общество”, които той/ тя трябва да следва. Той пък се базира на качествата, които всеки имигрант притежава (произход, възраст, образование, занятие и т.н.). Тези планове или траектории траят от една, до една година и половина. Освен това, холандското правителство финансира и проекти с учители доброволци, които помагат на интегриращите се чужденци да упражняват езика и извън училищната среда, в обществото, където те трябва да решават ежедневните си проблеми.

Холандия е в този момент единствената държава в света, която задължава чрез закон чужденците, преди идването им тук, да положат изпит по интеграция в посолствата на Холандия в чужбина. Но изпитите по интеграция не са задължителни за всеки имигрант, дошъл и установил се за дълго време в страната. Това са гражданите на страни от ЕС и други от САЩ, Австралия, Канада, Нова Зеландия, но също така и тези, които притежават холандски дипломи или живеят по-дълго от осем години в страната. Тези имигранти притежават и дипломата за „холандски език като втори език”.

Имигранти, живеещи дълго време в Холандия, които след пристигането си никога не са били задължавани по закон да изучават езикът и са над шест годишна възраст, също се освобождават от изпита по интеграция в холандското общество. Но антилианските и суринамски граждани, преселили се по една или друга причина тук, също се принуждават според закона за интеграцията да положат задължителният изпит по интеграция. За тази група изпитът е много лесен, поради факта, че в техните страни, като бивши колонии на Холандия, холандският език се изучава и до ден днешен в тамошните училища. Всички имигранти, идващи от страни на ЕС се освобождават от задължителният изпит по интеграция в холандското общество.

1.4.4. Холандски интеграционни модели

През последните петнадесет години правителствата на държавите (предимно САЩ, Канада, Англия, Германия, Холандия, но и всички скандинавски държави) със силно имигрантско присъствие на населението си, правят рязък завои в интеграционната си политика. Най-типичният пример за това е Холандия. Десетилетия наред тя е сочена за страна с развито мултикултурно общество, но в средата на 90-те години на XX в. тя започва да прилага една от най-стриктните политики на акултурация, като въвежда т. нар. гражданските траектории (*citizenship trajectories*). Този модел на интеграция се характеризира с поставяне на високи изисквания за владение на холандски език, за познаване и признаване на местното общество и култура и техните ценности. С това правителството очаква включване и участие на мигранта в обществото (социална интеграция) и излизане от пасивната им роля. Също така имигрантите, идващи от страни извън ЕС, се задължават от 2013 г. сами да заплащат разходите по курсовете за интеграция в приелото ги холандско общество. Новата концепция още не е официално назована. Тя вероятно няма да приеме отново понятието асимилация, но се развива именно в тази посока – на нарастващи изисквания към имигрантите да приемат нормите и ценностите на либералната демокрация и свобода.

По този начин виждаме как през последния век интеграционната политика се разгръща като спирала - първоначалният стремеж на имигрантите за максимално включване в приемното общество се заменя с желание за разгръщане и искания за признание на собствената културна идентичност. Така постепенно се достига до издигане на преден план на либералните свободи и разбирания за равнопоставеност на половете като постижения и ценности на западната цивилизация, които не могат

да се обсъждат и от които не може да се отстъпва в името на други, по-традиционни и консервативни възгледи.

Анализът на литературата показва, че се открояват четири модела в политиката на Холандия за интеграцията на имигрантите. Те съвпадат с по-горе разгледаните модели, съществували и използвани в други имигрантски държави по света, а именно: *асимилационен*, *двупосочен* (т. нар. „гастарбайтерски“, според който имигрантите трябва да се завърнат след изтичане на трудовите им договори), *мултикултуралистки* и *акултурационен с граждански траектории*.

В исторически план тези модели се развиват съобразно политическата и икономическа ситуация в конкретния период. Така например, след Втората световна война спрямо холандските индонезийци се прилага *асимилационният модел*. Те пристигат в Холандия с надеждата да бъдат приети, но се оказва, че са нежелани, поради сериозната икономическа криза в страната след Втората световна война. Затова от тях се очаква да възприемат бързо порядките в холандското общество и да се слеят (интегрират) бързо в него.

Холандските социолози Даювендак и Петер Схолтен в своята статия „*След холандският мултикултурен интеграционен модел?*“¹³⁹ описват както интеграционните модели, така и разделението в холандското общество до 70-те години на миналия век (т.нар. *verzuiling* или *разделение на религиозна база*) и казват, че сега разделението е на чужденци и холандци (*allochtonen* и *autochtonen*)*. С тези два термина се разделят местните жители и имигрантите в Холандия не само в официалните документи, но и в медиите. През последните няколко години понятието алохтонен придобива негативен заряд, което провокира замяната му с „нов(и) холандц(ци)“.

До края на XX в. Холандия е типичен пример за страна, която толерира културното многообразие за разлика например от държава като Франция, за която винаги е било табу строгото разделение на етнически или културни групи. Според

¹³⁹ Duyvendak, J. Voorbij het Nederlandse multiculturele integratiemodel? In: Tijmgennootschap: Vereniging voor wetenschap en levensbeschouwing [online]. Viewed: 12-02-2016. Available from: <http://www.thijmgennootschap.nl/sites/thijmgennootschap.nl/files/artikelen/t99-3-7-jan-willem-duyvendak-en-peter-scholten-voorbij-het-nederlandse-multiculturele-integratiemodel.pdf>

*Алохтон произлиза от гръцките думи *állos* (различен) и *khthón* земя или някой от различна земя, чуждоземец. Според тълкуването на холандската имиграционна служба алохтон е не само всеки чужденец, но и родените в Холандия граждани, на които поне един от родителите е чужденец. Според това обяснение всички холандски крале и кралици са алохтони. Значението на думата аутохтон произлиза от гръцката дума *autókhthón*, която означава роден в страната.

друг холандски социолог Йопке¹⁴⁰, с прекаления си либерализъм “холандската имиграционна политика на правителството се погрижи за създаването на една етническа ниска класа в холандското общество” и неслучайно десните партии в Холандия в края на миналото столетие започнаха сериозно да прокламират за връщане на асимилационния модел в холандското общество, познат ни от началото на XX век.

Рууд Коопманс, който е холандски социолог, работещ в Берлинския университет от своя страна посочва, че мултикултурният модел още съществува. Според него той не е подходящ за успешната интеграция на мигранти, но е полезен и успешен за решаване на конфликти между религиозни и политически групи¹⁴¹.

Според обширният преглед на Даювендак за холандските интеграционни модели в статията му „*След холандският мултикултурен интеграционен модел*“, но и в други статии по тази тема на Хан Ентзингер, Петер Схолтен, Коопманс и др., може да се направи заключението, че различните модели съществуват временно и се преливат един в друг. През 70-те години на миналия век, например, преобладава *двупосочният модел* с „гастарбайтерите“, които идват, за да работят и според спогодбите трябва след изтичане на договорите им да се върнат по родните си страни. През 80-те години се налага *мултикултурният*, а сега се развива *акултурният модел*, който се характеризира с изисквания за строга интеграция на мигранта от приелата го страна.

През 1994 г., по инициатива на Фритс Болкестайн (тогавашен лидер на либералната партия VVD*), в холандската долна камара се предизвиква дебат за имигрантите, който засяга участието на имигрантите в обществото. В публичното пространство започва да се говори за т.нар. „*активно гражданство*“. Посочва се, че мигрантите не са проблемни фигури, а хора които трябва да познават добре правата и задълженията си.

В началото на XXI век се развихря сериозно дебатът за мултикултурализма. Обявяването му за пълен крах от социолога Паул Схефер в есето му “Мултикултурната драма”¹⁴² предизвиква и поставянето му на дневен ред и в

¹⁴⁰ Duyvendak, J. Voorbij ..., p. 2.

¹⁴¹ Ibid, p. 3

* Народната партия за свобода и демокрация (на холандски: *Volkspartij voor Vrijheid en Democratie*) е центристско-дясна и *политическа* партия в Нидерландия. От октомври 2017 г. тя е отново на власт, след създаването на трети поред коалиционен кабинет, под предводителството на Марк Рюте. Любопитно е, че до 2004 г. крайният националист Херт Вилдерс, членуваше също в тази партия, преди създаването на своята собствена Партия на свободата (PVV).

¹⁴² Scheffer, P. Het multiculturele drama. In: Retro NRC [online]. Nrc.nl, 2000. Viewed: 20. 04. 2015. Available from: <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/Multicultureel/scheffer.html>

Долната камара на холандският парламент. Политици като Пим Фортаюн и Херт Вилдерс провокират катализирането на този дебат и превръщането му в сериозен и актуален проблем. През 2003 г. започва усилено да се търси нов, по-добре работещ интеграционен модел, който е наречен *интеграционна политика в нов стил*. Този модел е инициран от тогавашния министър по интеграцията Рита Вердонк. Есенцията на “новия стил” се крие в т.нар. *споделената гражданственост*. Визирайки факта, че разделението между местното и имигрантското население се е увеличило през годините до 2003 г., с този нов вид гражданственост се цели подобряване на съжителството между местното холандско и имигрантското население, като се търсят пресечните точки и общото, което обединява двете големи обществени групи. Общият език е холандският и всички са равни пред холандските закони. Принс¹⁴³ заявява, че този нов модел разделя обществото на две – политиките в Хага и гражданите-мигранти и така новият реализъм се превръща в „хиперреализъм“.

През 2004 г. “Комисията Блок”¹⁴⁴, която се създава в холандския парламент, за да изследва имиграционната и интеграционна политика на холандското правителство от 1970 г. до 2000 г., определя мултикултурния модел като сравнително успешен, но заключава, че никой друг от предишните интеграционни модели, използвани дотогава, не е бил по-добър от мултикултуралисткия. Тази комисия е създадена в период, когато в холандското общество (след атентатите срещу политика Пим Фортаюн през 2002 г. и този през 2004 г. срещу режисьора и журналиста Тео ван Гог), възникват множество въпроси по адрес на интеграционната политика на правителството. През следващите години често обсъждан въпрос в долната камара на холандския парламент, а и по време на телевизионни и радио дебати и навсякъде в обществото, е мултикултурният интеграционен модел и твърдението, че той сериозно е започнал да „буксува“. Това е и причината „Комисията Блок“ да изготви доклад под името "Изграждане на мостове", чийто обем е 656 стр. и основната му цел е да анализира и изследва интеграционните процеси в Холандия от 1970 г. до 2000 г. За постигането на тази цел са интервюирани 300 души - както политици, така

¹⁴³Цит. по: Duyvendak, J. Voorbij het Nederlandse multiculturele integratiemodel? In: Tijmggenootschap: Vereniging voor wetenschap en levensbeschouwing [online], p. 7. [Viewed 12-02-2016]. Available from: <http://www.thijmggenootschap.nl/sites/thijmggenootschap.nl/files/artikelen/t99-3-7-jan-willem-duyvendak-en-peter-scholtten-voorbij-het-nederlandse-multiculturele-integratiemodel.pdf>

¹⁴⁴ Blok, S. Bruggen Bouwen: Eindrapport van de Tijdelijke Parlementaire Onderzoekscommissie Integratiebeleid. Den Haag: Sdu, 2004, 656 p.

и различни специалисти по имиграционни и интеграционни проблеми, също и много представители на имигрантските групи, които изказват открито своето мнение по тази тема - сред тях са Паул Схефер (социолог), Хан Ентзингер (специалист по интеграционни и имиграционни проблеми), Фритс Болкестайн (политик от либералната партия VVD и един от хората, които поставя за първи път въпроса за дебат по имиграционните и интеграционни проблеми в долната камара на Холандия). Докладът е разделен на различни глави, които изследват интеграцията на различните видове имигрантско население (европейско и неевропейско), разглежда се интеграцията на населението според пола на имигрантите, анализират се подробно и интеграционните процеси по периоди: седемдесетте, осемдесетте, деветдесетте години и т.н. до 2003 г.). Включени са и прогнози за бъдещето развитие на имиграционните и интеграционни процеси в Холандия. Разработеният доклад заключава, че интеграцията на повечето имигранти е сравнително добра - за известна част от тях е много добре интегрирана, но има и голяма част (и то предимно от първото поколение имигранти, дошли през шестдесетте и седемдесетте години на миналият век), която е лошо интегрирана, поради незадължителния характер на изискването на посещение на курсове по език и интеграция в холандското общество. Комисията посочва, че поради тази причина "икономическата възвращаемост" на интеграцията за тази група от обществото като цяло е незначителна. Заключение на Комисията Блок е, че решението към което правителствата трябва да вървят в тази посока е да се търси най-добрата политика за интегриране на имигрантските популации, тъй като миграцията е неизбежен международен феномен. Една от идеите за разрешаване на този проблем е да се създават само смесени училища и да се разпределя имигрантското население равномерно по населените места в страната, за да се избегне образуването на гета в най-големите градове.

Резултатите на „Комисията Блок“ получават различни отзиви в обществото. Няколко парламентарни фракции (Християнско-демократическия апел CDA, Народната партия за свобода и демокрация VVD, Списък Пим Фортаюн LPF и в по-малка степен, Социалдемократическата партия на труда PvdA) са разочаровани от доклада. Според тях историческите анализи за имиграцията и интеграцията са перфектно направени, но препоръките и заключенията за по-успешна бъдеща политика са непълни. Аян Хирси Али* от Народната партия за свобода и демокрация

* Политик от либералната партия VVD, родена и израсла в Сомалия. След пристигането си в Холандия започва борба за правата и свободите на мюсюлманската жена и особено срещу женското обрязване,

VVD заявява, че според доклада интеграцията през разгледания период от тридесет години (1970-2000 г.) е успяла, но липсват убедителни доказателства за това и комисията не предоставя достатъчно конкретни решения за подобряване на интеграционния процес. Демократическата партия D66 по принцип оценява положително доклада, но също така и липсват конкретните предложения за подобряване на интеграцията на чужденците. Главният инициатор за написване на доклада Ян Марайнисен** от Социалистическата партия SP е доволен, че комисията споделя мнението си за разпределяне на мигрантите във всички провинции на страната и за създаване на смесени училища, които дават равни шансове на всички деца живеещи в Холандия, независимо от етническата им принадлежност.

Както посочва Ентзингер¹⁴⁵ летвата за интеграция на чужденците се вдига все по-високо и по-високо и затова много мигранти нямат усещането, че са добре интегрирани. Това предизвиква понякога и гневът на имигрантите, които се чувстват дискриминирани и недооценени. Ентзингер посочва и проблема с религиозната радикализация, която е следствие и на това недооценяване и не-даването на достатъчно шансове за реализация в обществото на мигрантите както от първото, така и от второто и третото поколение. За тази радикализация предупреждава и Хартмут Есер¹⁴⁶ още през 1980 г.

Обзорът по темата показва, че мултикултурализмът е обявен от повечето специалисти за провал, особено за интеграцията на мигрантите от мюсюлмански произход, този модел не работи. От емпиричното изследване на Даювендак и Схолтен¹⁴⁷ става ясно, че в Холандия никога не се осъществява последователен и добре работещ мултикултуралистки интеграционен модел. Но не може и да се твърди със сигурност, че интеграцията на по-голямата част от мигрантите е провал¹⁴⁸. През последните петнадесет години Холандия се превръща от либерална държава, в една

което все още е традиция в много африкански страни. Получава критики и заплахи за убийство от мюсюлмани-екстремисти поради , което се налага денонощно да бъде охранявана. През 2006 г. заминава за САЩ, където започва да работи в American Enterprise Institute for Public Policy Research: Американски институт за изследване на публичната политика.

** Дългогодишен лидер на холандската социалистическа партия и депутат във втората камара на Холандия (1994-2010). В този период като член на холандският парламент той успява да закрепва и превърне своята партия в сериозна опозиция, с която се съобразява всяка партия от правителствата управлявали по време на политическата кариера на Марайнисен.

¹⁴⁵ Entzinger, H. en Dourleijn, E. De lat steeds hoger. De leefwereld van jongeren in een multi-etnische stad, Assen: Van Gorcum, 2008, 174 p.

¹⁴⁶ Цит. по: Хенкес, Кр. Христоматия по социална демокрация 5: интеграция, имиграция и социална демокрация. Бон: Фодация Фридрих Еберт, 2011, с. 30-31.

¹⁴⁷ Duyvendak, J. Voorbij ..., p. 7.

¹⁴⁸ Ibid, p. 15

от най-консервативните държави в областта на имиграционната и интеграционна политики. Тя получава доста критики от други страни, предимно от Източна Европа, които не биват подкрепяни в интеграцията им в ЕС в области като приемане в Шенгенската зона или в разширяване на ЕС на изток и др.под.

Но Холандия все още е една от държавите, които продължават да приемат имигранти за разлика от страни като Унгария, Полша и Словакия, които открито отказват да правят това. Без да се опитваме да защитаваме Холандия в резервираността и в политиката на ЕС и по отношение на имиграцията, трябва да посочим, че причина за протестите на населението ѝ, и заздравяване на десните партии („Партия на свободата“ на Херт Вилдерс и новата „Форум за демокрация“ на Тиери Боде) е съвсем нормално явление. Но след значителното увеличение на мигрантските вълни по време на последната икономическа криза, протестите на средно-статистическият холандец съвсем логично се увеличават, поради следните причини: бързо увеличаване на населението (гъстотата на населението там е на второ в света след Бангладеш), природата почти е унищожена, замърсяването на околната среда се увеличава, напрежението в ежедневието расте, а и нуждата от нови жилища също е много голяма. Всичко това са сериозни причини, за да се затегне имиграционната и интеграционната политика на страната от началото на XXI век.

Ако трябва да дадем прогнози за развитието на бъдещата интеграционна и имиграционна политика на страната, трябва да подчертаем, че тя ще продължи да бъде строга, но приемането на имигранти от и извън страни от ЕС ще продължава да се случва, като правителството на страната ще продължава да намира начини за успешната им интеграция, в сътрудничество с всички организации компетентни в тази област. Етническата карта на страната още повече ще се оцветява, което не трябва да се възприема само като нещо отрицателно, ако се набляга на смесването на културите, от което ще се получи една нова „холандска културна смес“ от граждани, подчинени на холандските закони, имащи своите права, но и задължения.

Песимистичните сценарии, които десните партии в Холандия скицират, свързани с постепенното изчезване на традиционната холандска култура под натиска на агресивните имигранти, които се опитват да налагат своята собствена култура и отказват да се интегрират, са неоснователни според нас. Въпреки всичко, смятаме, че десните партии не трябва изцяло да се отхвърлят и избутват в „политическият ъгъл“, но трябва да се привличат дори и в управлението. И не на последно място не изключваме следващите години сериозна емиграционна вълна на холандци към

други страни, които ще им предложат по-благоприятна и спокойна среда за развитие.

Изводи от Глава I:

- Обстойният преглед на историческото развитие на миграционните процеси и движения през изминалите няколко века показва, че динамиката на миграционните и интеграционни процеси в древността, средновековието и до края на миналия век по интензивност много се различава от тази през последните двадесет години. Причините са разнопосочни, някои от тях са свързани с модерния и бърз транспорт, високо развитите средства за комуникация, други са икономически, трети – политически, четвърти са свързани с интензифицирането на неблагоприятните климатични условия поради глобалното затопляне на планетата.

- Въз основа на горепосочените интеграционни модели, можем да заключим, че няма единна и общоприета дефиниция за интеграционен модел, както и публична политика, тъй като те са обвързани с различни социо-културни, икономически и политически фактори.

- Интеграцията се разгръща в широка гама от политики и практики от асимилацията през мултикултурализма до акултурният граждански модел, развиващ се последното десетилетие, като акцентът пада все повече върху изискването за интеграция и социалната кохезия. Научавайки езика и възприемайки ценностите на приемното общество, имигрантите биват интегрирани и възприети от местното население, но и успяват по-лесно да се реализират както в професионално, така и в личностно отношение.

- Интеграционните модели се прилагат на практика най-често в големите градове на Северна Америка, Европа и Австралия. Последните години правителствата на държавите приемащи имигранти се опитват равномерно да ги разпределят, защото многообразието от различни националности и превръщането им в мнозинство в определен момент пречат на интеграционния процес на новодошлите. Добър пример за това са градове като Лондон, Амстердам, Ротердам, Брюксел и др.

- В сравнение със САЩ където по отношение на миграционните изследвания се обръща повече внимание на локалното отколкото на националното, т.е. интеграционната политика се развива първо в градовете по места и след това на

тяхна база се определя националната такава. В Европа е обратно – правителствата на държавите винаги създават първо националната интеграционна политика, която се прилага във всички населени места с имигранти, без да се отделя достатъчно внимание на отделни локални проблеми на имигрантите.

- През последните сто години, както в САЩ и Канада, така и в Холандия и останалите западноевропейски страни, забелязваме ползването на три основни имиграционни модела: асимилационният, мултикултуралистският и акултурационният. Те са преминавали плавно от един към друг, като в някои страни някои от тази модели работят по-добре от същите модели в други страни. Тук трябва да подчертаем, че сериозно разкритикуваният (особено в Холандия в началото на XX век) мултикултурен модел), все още работи успешно в страна като Канада.

- Направеният анализ показва, че при регулиране на миграционните и интеграционни процеси се забелязва свръхпроизводството на програми, планове и пактове с изключително висока степен на повтораемост, което демонстрира активността на ЕС за създаването на закони за регулиране на имиграцията и уреждане на интеграцията на имигрантите, но тези закони трябва по-бързо да бъдат прилагани, за да бъдат ефективни.

- Балансът между ефикасността и експертността на вземането на решения от европейските институции все още трудно се реализира. Възможността за реално въздействие на гражданския дебат и независимите експертни мнения върху финалните версии на документите се случва доста рядко.

- През последното десетилетие имиграцията към по-развити в икономически план страни в света, включително и в Европа, се интензифицира значително, което предизвика „суперразнообразие“ на култури, съсредоточени предимно в най-големите европейски градове.

- Тенденцията миграционната политика все по-тясно да се обвързва с логиката и политиката на сигурност в насока на секуритизацията е все още устойчива. Все още се търси баланс между изискванията за сигурност и за човешки права.

- В стремежа си ЕС да утвърди имиграцията като позитивен ресурс, има плаха тенденция за утвърждаване на позитивен образ на миграцията като фактор за развитие и растеж и за изпращаната, и за приемната страна, но той е твърде плах и несигурен и е повече в сферата на говоренето отколкото в сферата на реалната политика.

- Анализирайки имиграционната и интеграционна политика на Холандия, забелязваме, че тя се развива по подобен начин с тази на останалите западноевропейски страни и предимно на тези с богато колониално минало като Великобритания, Белгия, Франция и Испания. След края на Втората световна война до 60-те години на XX век, забелязваме предимно движение на имиграционни потоци към всички тези горепосочени страни от бившите им колонии към самите тях, докато през 60-те, 70-те и 80-те години имиграционните потоци придобиват друг вид, благодарение на гастарбайтерството.

- Имиграционната и интеграционна политика на Холандия няма дългогодишна история като например канадската и американската, но опитът на холандските правителства с решаване на проблемите на имигрантите, преселили се да живеят там е един от най-богатите в Европа, заедно с този на скандинавските страни, Англия, Франция, Белгия и предимно през последните години, след 2015 г., на Германия.

- От либерална държава, Холандия се превръща през последните петнадесет години в една от най-консервативните държави в областта на имиграционната и интеграционна политики. Тя получава доста критики от други страни, предимно от Източна Европа, които не биват подкрепяни в интеграцията им в ЕС в области като приемане в Шенгенската зона или в разширяване на ЕС на изток и др.под. Но Холандия все още е една от държавите, които продължават да приемат имигранти за разлика от страни като Унгария, Полша и Словакия, които открито отказват да правят това. Без да се опитваме да защитаваме Холандия в резервираността ѝ в политиката на ЕС по отношение на имиграцията, трябва да споменем, че значителното увеличение на мигрантските вълни по време на последната икономическа криза и съвсем логичното нарастване на броя на протестите на холандските граждани са сред основните причини, за промените в имиграционната и интеграционната политика на страната от началото на XXI век.

- Промени в интеграционната политика на холандското правителство ще се наблюдават и за в бъдеще, както под влияние на политиката на ЕС в тази област, така и под влияние на други подобни на Холандия страни. Стремещът е холандската интеграционна политика е да стане още по-успешна, за да се избегне маргинализацията на отделни индивиди, които са в състояние да подготвят и реализират кървави терористични атентати, подобно на тези от последните няколко години извършени във Франция, Англия и Испания.

- Ако трябва да дадем прогнози за развитието на бъдещата интеграционна и имиграционна политика на страната, трябва да подчертаем, че тя ще продължи да бъде строга, но процесът по приемане на имигранти (от и извън страни от ЕС) ще продължава да протича, като правителството на страната ще се стреми да намира начини за успешната им интеграция, в сътрудничество с всички компетентни в тази област организации.

- Етническата карта на Холандия още повече ще се „оцветява“, което не трябва да се възприема непременно с отрицателен знак. Трябва да се мисли за този процес, като насърчаване на културното многообразие. Песимистичните сценарии, които десните партии в Холандия скицират, свързани с постепенното изчезване на традиционната холандска култура под натиска на агресивните имигранти, опитващи се да налагат своята собствена култура и отказващи да се интегрират, са неоснователни според нас.

- Изводите ни сочат, че не бива да изключваме през следващите години и обратния процес - сериозна емиграционна вълна на холандски граждани към други страни, които ще им предложат по-благоприятна и спокойна среда за развитие.

Глава II. Ролята на обществените библиотеки за интегриране на имигранти. Сравнителен анализ на холандски и други библиотечни практики за работа с имигранти

2.1. Създаване на мултикултурни библиотеки (библиотечни колекции)

В едно мултикултурно общество, каквото е и холандското, библиотеките играят важна роля. Те дават достъп на различните етнически групи до тяхното културно наследство и език и насърчават запазването на културното многообразие, но също така са и места за контакт и комуникация с местните граждани, с което се подпомага и ускорява процесът на усвояване на чуждия език и култура. По отношение на имигрантите, една от най-важните роли на обществената библиотека е да ги приобщава към новото, приемащото ги общество и да развива успешна политика за тяхното привличане като потребители на колекциите, услугите и мероприятията, създадени специално за имигрантите. С проактивна и креативна дейност под формата на проекти (реализирани често и с взаимно сътрудничество с други организации, работещи с имигранти), ръководствата на обществената библиотека могат да убедят, както общините по места, така и националните правителствени и законодателни органи, че трябва да се инвестира и в библиотечна дейност за работа с имигранти, с оглед тяхната по-бърза адаптивност към новата среда и интеграция в обществото.

Повече от двадесет и пет години обществената библиотека в Холандия доказва своя принос и съществена роля като институция, ангажирана с процеса на интеграцията на имигрантите, което води и до по-доброто финансиране от страна на правителството. Реализацията на услуги, предназначени за имигранти изисква и квалифицирани библиотечни специалисти, които познават отлично целевата група. Те трябва постоянно да следят обществените промени в областта на работата с имигранти и да създават нови и/или да актуализират и добавят нови акценти в добре работещи, вече утвърдени програми и мероприятия за целевата група.

За изграждането на мрежа от библиотеки, предлагащи услуги за имигранти в дадена страна, библиотечните специалисти следва да познават и прилагат в ежедневната си работа долупосочените документи:

1. “Манифест на ЮНЕСКО/ИФЛА” от 1994 г.¹⁴⁹, който определя ролята на

¹⁴⁹ UNESCO and IFLA . Public Library Manifesto 1994. In: IFLA [online]. [Viewed 11.05.2017]. Available

обществената библиотека в информационното общество.

2. “Манифест на ИФЛА за мултикултурната библиотека” от 2008 г.¹⁵⁰

3. „Мултикултурните общности: насоки за библиотечното обслужване“ от 2009 г.¹⁵¹

Манифестът на ЮНЕСКО от 1994 г. за обществените библиотеки определя ясно ролята на модерната библиотека в информационното общество. Тя трябва да помага за свободния достъп на всеки гражданин до знание, култура и информация, за да участва активно в обществото, за да функционира пълноценно в демократичното общество. Обществената библиотека се асоциира като основен център за достъп до информация. С този Манифест ЮНЕСКО заявява, че обществената библиотека е движещата сила към знание, наука, просвета и култура и затова апелира към местните власти да подкрепят активно тяхната работа, за да могат библиотеките да продължават да изпълняват ролята на информационен посредник в обществото.

Според Манифеста обществената библиотека трябва да е достъпна за всеки гражданин и да се опитва да достигне до всеки човек, независимо от неговия пол, възраст и занятие¹⁵². Затова библиотеката често трябва да търси сътрудничество с различни видове организации, които биха били добри партньори: общини, университети, всички видове медии, музеи, читалища, министерства, частни фирми спонсориращи културни мероприятия и т.н. Не на последно място, в този документ се посочва, че библиотечните работници трябва често да се преквалифицират за работа с различните видове целеви групи. Една от основните роли, в които ЮНЕСКО припознава обществената библиотека, е свързана с поощряване на всяка една етническа група от обществото да вземе участие в мероприятия, които помагат за стимулиране на межкултурния диалог и сближаване на хората въпреки културните им различия.

Манифестът на IFLA за мултикултурната библиотека от 2008 г. представлява още по-голям интерес за дисертационното изследване, тъй като представя

from: <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>

¹⁵⁰ UNESCO: Multicultural Library Manifesto. Paris, Room II (Fontenot Building) 2-4 April 2008.

[Viewed 14.05. 2017]. Available from:

http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/ifap2008_multicultural_library_manifesto.pdf

¹⁵¹ Ibid, p. 4

¹⁵² UNESCO/ IFLA. Public Library Manifesto 1994, p. 2. In: IFLA [online]. [Viewed 18.12.2017].

Available from: <https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-nl.pdf>

необходимостта от изграждането и съществуването на обществената мултикултурна библиотека в съвременното общество. Тя е ключ към изграждането на разнообразен културен диалог между различните етнически групи, живеещи в един квартал, град и държава.

В света съществуват между 6 000 и 7 000 езика¹⁵³, всяка година миграцията в света се увеличава, броят на хората със сложна идентичност нараства. Глобализацията, миграцията, бързата комуникация, ускорена от развитието на интернет и мобилността – всички тези, типични за XXI век, характеристики, провокират културни различия и сложното културно разнообразие в европейски и световен мащаб. Културното разнообразие или мултикултурализмът (като понятието „култура“ трябва да бъде мислено и разбирано като комбинация от материални, интелектуални, духовни, спиритуални и емоционални проявления на обществото), изисква създаването на хармонична среда за съществуването на всички етнически групи.

В тази сложна социална среда, обществените библиотеки трябва активно да подпомагат межкултурния диалог сред етническите групи и да “моделират“ активни и будни граждани, участващи в културния и обществено-политическия живот в мултикултурното общество. За да работят ефикасно, обслужвайки и помагайки на всички имигранти, обществените библиотеки се ръководят от следните правила¹⁵⁴:

- Предлагане на нужната помощ на всеки, в зависимост от произход и интелектуално ниво, избягвайки всякакъв вид дискриминация и подценяване на личните качества;
- Осигуряване в началото на интеграционния процес на подходяща информация на подходящия език, с цел научаване на езика и интеграцията в приемащото общество;
- Предоставяне на достатъчно информация за достигане максимума в професионално отношение, на което всеки имигрант е способен;
- Всяка библиотека притежава специално подготвени кадри в областта на

¹⁵³ Василева, Е. В Европа говорим на 225 езика, в света те са близо 7 000, 29 септ. 2017. В: Днес БГ [онлайн]. [Посетено на: 15.12.2017]. Достъпно от: <https://www.dnes.bg/obshtestvo/2017/09/29/v-evropa-govorim-na-225-ezika-v-sveta-te-sa-blizo-7000.354714>

¹⁵⁴ UNESCO: Multicultural Library Manifesto. Paris, Room II (Fontenoy Building) 2-4 April 2008, p. 3. [Viewed 14.05. 2017] Available from: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/ifap2008_multicultural_library_manifesto.pdf

работа с имигранти – често те са от имигрантски произход, познаващи езика и културата на имигрантите.

В третото издание на ИФЛА от 2008 година, в *Манифеста на мултикултурната библиотека* е начертана подробно ролята на съвременната библиотека в информационното мултикултурно общество. Основните акценти са поставени върху:

- Толериране на културния диалог и осъзнаване, че културните различия хармонизирани помежду си, са най-голямата ценност на едно добре работещо мултикултурно общество;
- Респект към майчиния език и произхода, но и поощряване изучаването на официалния език;
- Поощряване към изучаване на повече чужди езици от ранна възраст;
- Подкрепа в разпространение и запазване на устната традиция за разказване на приказки и истории и запазване на собствената материална и нематериална култура;
- Привличане на всички видове групи и малцинства и даването на възможност да участват в изграждането на мултикултурното общество;
- Стимулиране в използването на всички видове медии и предоставяне на възможност за ползването на такива;
- Насърчаване в използването на интернет;
- Помощ при предоставяне на нужната информация.

В документа *„Мултикултурните общности: насоки за библиотечното обслужване“*¹⁵⁵ също се очертават основните приоритети на „мултикултурната библиотека“, а именно: да проучва нуждите на мултикултурните популации, да развива и изгражда мултикултурни и многоезикови колекции и служби (включително и дигитални), и да подбира подходящ персонал за такива. С осъществяването на тези задачи се цели да се осигури културен диалог между различните малцинства и местното население. Затова библиотечните специалисти, работещи с имигранти до края на 2000 г. както в Холандия, така и в другите страни, имащи големи мигрантски популации, обръщат сериозно внимание предимно на изграждането и предлагането на мултикултурни колекции.

¹⁵⁵ IFLA: Multicultural Communities: Guidelines for Library Services, 2009. In: IFLA [online]. [Viewed: 14.05.2017]. Available from: <https://www.ifla.org/publications/multicultural-communities-guidelines-for-library-services-3rd-edition>

Един от най-важните акценти във всички горесцитирани документи за библиотеката в мултикултурното общество (т.нар. „мултикултурна библиотека“) е, че обществените библиотеки трябва да имат подходящ библиотечен персонал, който е бърза връзка между библиотеката като институция и нейните потребители. Той е от особено значение, за да може мисията на мултикултурната библиотека да е успешно реализирана. Библиотекарите, работещи с имигранти, често са също от имигрантски произход и имигрантите ги възприемат като пример за успели, интегрирали се в обществото хора, което способства за по-добрата комуникация, обслужване и подпомагане на потребителите от тази целева група. Но е важно и библиотечният персонал да получава допълнителна квалификация ежегодно, за да може да предоставя по най-професионалния и модерен начин нужната информация на имигрантските групи за интеграцията им в холандското общество.

Във всички цитирани досега документи, регулиращи и определящи изграждането и успешната работа на мултикултурните библиотеки се доказва нуждата от съществуването им, за да се дадат равни права на всеки гражданин до образование, обучение и култура независимо от произхода му, професията и сексуалната му ориентация. Анализът на съдържанието обаче откроява като основен недостатък това, че само се споменава изучаването на официалните езици на приемащите страни. Не се акцентира толкова върху съществената роля на този обучителен процес за по-добрата интеграция на имигрантите, колкото се прокламират предимно правата им като граждани от друга страна, с друга култура и езици, които те трябва да запазят.

Това е логично следствие от политиката на правителствата на страните с големи имигрантски популации, които очакват голяма част от имигрантите да се върнат в родните си страни след приключване на трудовите им взаимоотношения и стимулирането на децата на имигрантите да учат езика на родителите си, за да могат лесно да се ре-интегрират при завръщането в своите държави. Но през 70-те и 80-те години на XX век става ясно, че голяма част от имигрантите в Западна Европа и по-специално в Холандия, не желаят да се завърнат в страните си и създават своето поколение в приелата ги държава. На дневен ред се поставя проблемът за интеграцията на имигрантите (и по-точно ниското ниво на интеграция на голяма част от тях), които според работните спогодби е трябвало да се завърнат в страните си и не се изисквало да изучават официалните езици в приелите ги страни.

В заключение можем да отбележим, че цитираните от нас документи

уреждащи работата на „мултикултурните библиотеки“ (или секции с мултикултурни колекции) показват, че обществените библиотеки вече не трябва да работят по-старият начин, който се характеризираше само с комплектуване и предлагане на материали на всички езици на имигрантите. Съвременният подход на библиотечна работа с имигранти също включва изграждане на колекции (както физически, така и цифрови), но вече и организиране на разнообразни мероприятия за имигранти с цел изучаване на официалния език в приелата ги страна и успешното полагане на изпита по интеграция (напр. в Холандия).

2.2. Работа с имигранти в холандските обществени библиотеки

Условно разделяме работата с имигранти в Холандия на два големи периода: *от 1970 г. до 2000 г.* и този *от 2000 г. до 2018 г.* Причината за това е, че през 80-те години за пръв път в холандските библиотеки се забелязват някакви опити за създаване на интеграционна политика за работа с мигранти, но тя се изразява предимно в изграждане основите на мултикултурните библиотечни колекции в страната. До началото на XXI в. както в Западна Европа, така и в Холандия работата с имигранти не е основен приоритет на правителствата на всички страни, и до известна степен се подценява.

След 2000 г. в редица западноевропейски страни, в това число и Холандия, мултикултурализмът започва да търпи голяма критика. Правителствата на най-развитите западноевропейски държави, имащи големи мигрантски групи започват да търсят по-добре работещ интеграционен модел и се насочват към акултурация. Много политици и общественици в Холандия като Фритс Болкестайн (политик от либералната партия VVD, поставил за пръв път проблемите на мултикултурализма на дневен ред в холандският парламент), Тео ван Гог (режисьор и журналист и краен критик на исляма и на неспособността и нежеланието на много имигранти от мюсюлмански страни да се интегрират, което му костваше живота), Пим Фортаюн (създал дясната партия „Списък Пим Фортаюн“ и също заплатил с живота си на 6 май 2002 г.) и много други европейски и световни анти-мултикултуралисти, прокламират за нов интеграционен модел и за замяна на либералния мултикултуралистки модел с един по-строг модел, който граничи повече с асимилационния, прокламиращ активното гражданство.

Като още един повратен момент трябва да посочим и промяната в „*Закона за*

гражданска интеграция”¹⁵⁶ (изм. 2013 г., глава 8, алинея 52), който задължава имигрантите да се превърнат в активни граждани, които сами трябва да заплащат курсовете по холандски език и интеграция в холандското общество. Така те могат да останат да живеят в Холандия, да се интегрират в обществото и съответно - да се ползват и от законовите си права. За сравнение, до 2013 г. правителството на Холандия финансира изцяло езиковото обучение на имигрантите.

През 2008 г. е публикувано изследването „Обществената библиотека в следващите десет години“ от преподавателя по библиотекознание проф. Хаусманс. Според него обществените библиотеки в Холандия са „тронави, консервативни и старомодни организации, които ако сега не започнат да се реорганизируют и променят своя начин на работа, само след десет години няма да съществуват повече”¹⁵⁷. Той посочва, че трябва много сериозно да се наблюдават промените в обществото и това да се отразява в библиотечното обслужване на всички целеви групи. Особено внимание той отделя на имигрантската група и неграмотните (включително и дигитално неграмотните), защото вече се образува голяма пропаст между грамотните граждани и тези от горепосочените целеви групи¹⁵⁸.

2.2.1. От 70-те години на XX век до 2000 г.

Първите имигрантски служби в холандските библиотеки с колекции и първите организирани мероприятия за тази целева група се появяват още в края на 80-те и началото на 90-те години на XX в. Ценен извор на информация за тях са книгите „Библиотечна работа за специфични целеви групи“¹⁵⁹, „Библиотечна работа за имигранти: наръчник“¹⁶⁰ и проектът „Библиотеката и малцинствата (1985-1987)“, но също и по-новите изследвания „Работа с имигранти в Амстердам“ (2004)”¹⁶¹ и специализираното издание за имигранти на библиотечната централа за Северна и Южна Холандия Probiblio – „Развитие в областта на работа с мигранти”¹⁶².

¹⁵⁶ Wet Inburgering, hoofdstuk 8, artikel 52, 2013. In: Overheid.nl [online]. [Viewed 22.12.2017]. Available from: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0020611/2013-01-01#Hoofdstuk8>

¹⁵⁷ Hausmans, F. De openbare bibliotheek – tien jaar van nu. Den Haag: Sociaal en Cultureel planbureau, 2008, p. 9.

¹⁵⁸ Ibid, p. 32.

¹⁵⁹ Eijkelenboom, H. Bibliotheekwerk voor specifieke doelgroepen. Den Haag : Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum, 1985, 67 p.

¹⁶⁰ Inklaar, Y. Bibliotheekwerk voor immigranten: een handboek. Den Haag : Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum. 1989, 166 p.

¹⁶¹ Dekker, E. Migrantenwerk in Amsterdam. Amsterda: Openbare Bibliotheek Amsterdam, 2004, 30 p.

¹⁶² Probiblio: bibliotheek centrale voor Noord en Zuid-Holland. Ontwikkelingen in Migrantenbibliotheekwerk. Hoofddorp: Probiblio, mei 2005, 20 p.

В края на 80-те и през 90-те години на XX век холандското правителство все по-ясно осъзнава, че мигрантите дошли като гастарбайтери и другите мигранти няма да се завърнат в родните си страни. Министерството на образованието, културата и науката в сътрудничество с библиотечните центрове в Холандия започват постепенно за изграждането и развиват мултикултурни колекции на езиците на мигрантите. Инициират се различни проекти и изследвания в тази посока.

През 1989 г. в Холандия се преминава към централизиран план за обслужване на мигранти и се създава т.нар. Лектрум Център - *Nederlandse Bibliotheek Lektuur Centrum (NBLC)*¹⁶³, който определя политиката на библиотеките в тази област. Той не е единственият в Европа. По същото време в Лондон се осъществява подобен национален проект, наречен CILLA, а в САЩ частни фирми финансират мултикултурни проекти като плащат за създаването на техните колекции. Тази практика се прилага също и във Великобритания. За да избегнат намесата от фирмите-спонсори в процеса им на комплектуване, библиотеките от скандинавските страни, Белгия и Холандия предпочитат да бъдат финансирани от държавата¹⁶⁴.

Холандските обществени библиотеки, поддържащи колекции за имигранти, винаги са могли да се консултират за набавянето на библиотечни материали от службата NBLC. Основните потребителски групи, които най-често ползват тези колекции са гастарбайтерите, бежанците и холандците, които изучават чужди езици. В продължение на двадесет години (от 80-те години до началото на XXI век) се поддържат колекции както на най-употребяваните езици – английски, френски, немски, испански и португалски, но също така на арабски, турски, руски, китайски, сърбо-хърватски и на фарси, урду и други по-рядко срещани езици на имигранти, установили се в Холандия - най-вече със статут на бежанци.

През 1985 г. Министерството на образованието, културата и науката на Холандия дава субсидия на библиотечните академии в Холандия, за да осъществят проекта „Библиотеките и малцинствата“¹⁶⁵. Необходимостта от създаването на колекции на чужди езици е все по-наложителна и това включва и в учебната програма на студентите по библиотечни науки. В този период нараства броят на студентите от имигрантски произход, които избират тази специалност, като се

¹⁶³ Inklaar, J. *Bibliotheeknetwerk voor immigranten: een handboek*. Den Haag : Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum 1989, p. 70.

¹⁶⁴ Ibid, p. 70.

¹⁶⁵ Ibid, p. 93

специализират в областта на работа с мигранти. Постепенно работата с хора от малцинствените групи като потребители на обществената библиотека влиза в програмата на всички библиотечни академии.

Изводите, които може да направим за този първи период от работата с имигранти са:

1. Обобщената характеристика за този период на работата с имигранти в холандските библиотеки е, че те се занимават предимно с комплектуване на библиотечни ресурси (книги, видеокасети, аудиокасети и др.) на чужди езици както на най-разпространените, така и на по-екзотичните и неизвестни езици на мигрантите, които са се заселили в Холандия. От този период можем да посочим само единични примери за добри практики от обществените библиотеки за изучаване на холандски език в спокойна и неформална среда, които в днешно време се предлагат в голям обем*. Изучаването на холандски език за разглеждания период е все още приоритет на училищата.

2. Наблюдават се две практики за изграждане на мултикултурни колекции – с финансовата помощ на държавата (в Холандия, Белгия) или с помощта на частни организации (в Канада и САЩ).

3. В края на 90-те години на XX век се забелязва необходимостта от организирането на мероприятия за имигранти в библиотеките, които им помагат да се интегрират по-лесно в обществата на приелите ги страни. Те се реализират за първи път в Швеция, Дания, Холандия, Англия и Норвегия под формата на успешни проекти в сътрудничество между обществените библиотеки, общините, музеите, училищата в които имигрантите изучават езика на приелата ги страна, здравни организации, бюра по труда, младежки и други културни центрове.

4. За да се канализира дейността на библиотечните институции в работата им с имигранти както в Холандия, така и в други западноевропейски страни, специалисти в областта на интеграцията и имиграцията, започват да създават в края на този период първите инструкции и указания за създаване на отдели за работа с имигранти.

5. В началото на XXI век, мултикултурализмът като интеграционен модел е обявен за провал и тогава, в Западна Европа започва да се търси нов, по-добре

* Примери за такива добри практики са читателски клубове за имигранти, часове при библиотекаря, езикови кафенета, готварски клубове, клубове за писане и разказване на истории, филмови клубове, театрални клубове за имигранти и др. под.

работещ интеграционен модел. Това рефлектира и върху работата на отделите за работа с имигранти и създадените в тях мултикултурни библиотеки, които започват да се концентрират повече в интеграцията на имигрантите и приобщаването им към приелото ги общество, отколкото в поощряването за запазването на собствената им култура и език.

6. От анализа на информационните източници за този период става ясно, че успешните библиотечни практики и услуги за имигранти, са най-многобройни и разнообразни в библиотеките на скандинавските страни, Англия и Холандия. Извън европейските рамки най-добрият пример е Канада – страна, в която мултикултурният модел още не е отречен изцяло, защото той се счита за добре работещ.

2.2.2. От 2000 г. до 2018 г.

Много важно предизвикателство пред модерната обществена библиотека от началото на XXI в. е тя да бъде адекватна на очакванията на бързо променящото се информационно общество. Познаването на потребностите на обществото и включването им библиотечната политика е едно от най-важните предизвикателства пред библиотеките. Проучването на целевите групи, на съществуващите и потенциалните ползватели от общността, която обслужва дадената библиотека, е от изключително важно значение.

Изграждането на двупосочна връзка (2.0), даваща възможност на потребителите да определят от каква библиотека имат нужда по отношение на колекциите, но и на мероприятията, е нещо много типично за обществената библиотека в Холандия. Всяка холандска обществена библиотека изучава и имигрантските групи, които я посещават или биха могли да я посетят, за да ги привлекат като потребители и да им предложат достъп до подходящи услуги и колекции. Много важен източник за статистическа информация за имигрантските групи са Централното статистическо бюро на Холандия (CBS) и общините по места.

За да постигнат своите цели библиотеките работят в сътрудничество с други институции като училища, читалища, общини, университети, бюро по труда, театри, музеи, културни центрове и други подобни. Спецификата на потребителите, динамиката в развитието на технологиите и в промените в информационното осигуряване, налагат библиотечният специалист, ангажиран с обслужването на имигранти, да притежава повече качества в сравнение с периода от 1980 до 2000 г. Работата с имигранти заема дял в библиотечните специалности на учебните

заведения в Холандия.

Независимо, че мултикултурализмът като интеграционен модел е обявен в началото на XXI в. за неуспех, библиотекарите и други специалисти в областта на работа с мигранти продължават да търсят методи и средства да мотивират имигрантите да се интегрират, защото мултикултурното общество с граждани от различни националности продължава да съществува, само моделът е обявен за неуспех.

През този период се наблюдават по-голям брой добри библиотечни практики за работа с имигранти. В началото на XXI в. се създава от библиотечната централа за провинция Северна и Южна Холандия Probiblio - мрежа или платформа за работа на мигрантските служби на обществените библиотеки. Благодарение на тази съвместна работа, през 2005 г. стартират следните услуги и мероприятия за имигранти:

- *“Кафене по интеграция”* в библиотеката на град Заандам, където имигрантите се събират и разговарят с библиотечен специалист, който ги консултира по въпросите на тяхната интеграция;

- *„Поетична закуска“* – организирана от обществената библиотека в град Хага. Идеята на този проект е имигрантите да се учат да пишат стихове и да ги декламирят, като по този начин упражняват устно и писмено чуждия език;

- *“Разходка в град Схидам”* – тя се организира от Градската библиотека, като завършва в сградата на библиотеката, където специалистите показват наличните библиотечни материали за изучаване на холандски език. След това те организират дискусия на тема *“Какво видях по време на разходката из град Схидам?”*;

- *“Четене на глас за родители и техните деца в Обществена библиотека в Ротердам”*, по време на което библиотекарите четат на глас, но и обясняват на родителите имигранти колко важен е този процес за развитието на техните деца. По време на посещението си, мигрантите получават и безплатна библиотечна карта;

- *„Група за социално активиране“* в Обществената библиотека в Ротердам. Целта на заниманията с тази група е библиотекарят да мотивира имигрантите да участват активно в различни обществени дейности като доброволци, което би могло да им помогне впоследствие да намерят и платена работа.

- *“Езиков пазар и езикова конференция за специалисти в областта на работа с мигранти”*, които се организират веднъж годишно от Градската библиотека в Харлем в сътрудничество с училището Nova College от същия град. На *“Езиковият*

пазар” се представят различни материали по холандски език за чужденци и мероприятия за имигранти, които се предлагат както от библиотеки, така и от други организации от Харлем, предлагащи услуги за имигранти.

Трябва да отбележим, че създаването на големи мултикултурни колекции като основна цел на предходно разгледания период вече значително е намаляла в сравнение с новите услуги и мероприятия за изучаване на официалния език в приемащата страна. Можем да посочим наличието на разнообразни подходи от страна на библиотеките като: курсове по език; таблет-кафенетата за тематични беседи; читателските клубове; часове при библиотекаря за търсене на работа; здравни услуги; курсове по готварство; филмови клубове; езикови часове при библиотекаря и други дейности, които помагат на имигрантите да изучават езика на приелата ги страна в спокойна, неформална среда и бързо увеличаващият им се брой.

Друг интересен пример за добра практика е работата на учителя по норвежки език и библиотечен специалист Барбро Торвалдсен, който ръководи клуб “Удоволствие от четенето”¹⁶⁶. Програмата на читателския клуб се състои от осем различни раздела и е развит по метода сугестопедия^{*}. Националните библиотечни организации като “Сдружението на холандските библиотеки”, “Секторен институт на обществените библиотеки”, “Кралската библиотека” и провинциалните библиотечни централи, повече от петнадесет години водят целенасочена политика в областта на работата с имигранти. Те създават стратегии, насоки, наръчници и други подобни документи, които определят и прокарват библиотечната политика за работа с имигранти. В стратегическите планове те се опитват да планират тази дейност за години напред.

В статията “Библиотеката на бъдещето”¹⁶⁷, авторите правят опит да прогнозират бъдещето на библиотеката като институция в бурно променящото се информационно общество. Един от акцентите е достъпът до информация, която трябва да е достъпна както на обикновения холандски гражданин, така и за хората в неравностойно положение, хора с ниски доходи, пенсионери и имигранти.

През 2010 г. “Секторният институт на обществените библиотеки” (СИОБ)

¹⁶⁶ Ibid, p. 3.

^{*} Според този метод, човешкият мозък разполага с неизползвани резерви за усвояване на информация. Тяхното разкриване спомага за многократно по-бързото и ефективно учене (от 3 до 5 пъти по-бързо, отколкото при традиционната педагогика), както и за високата трайност на придобитите знания. Методът е най-добре развит при изучаването на чужди езици и в началната училищна педагогика.

¹⁶⁷ Sectorinstituut openbare bibliotheken. Bibliotheek van de toekomst [online]. [Viewed 03. 03. 2015]. Available from <http://www.sioob.nl/thema/visie-maatschappelijke-functie-bibliotheek/item1569>

(www.sioob.nl) стартира проекта “Обществена подкрепа”, с който се цели увеличаване ролята на библиотеката в обществото. Институтът работи често в сътрудничество с различни организации, които му помагат да реализира своите програми.

Обществените библиотеки винаги са били незаменим партньор на общините за реализация на съвместни проекти в областта на културата и образованието. За съжаление по време на последната икономическата криза (2011-2016 г.) се забелязва намаляване на сътрудничеството и субсидиите, които общините отпускат на обществените библиотеки, затова този институт се опитва през изминалите няколко години да търси и други сериозни партньори за работа. Училищата (най-вече средните както гимназии, така и специализирани), но и други образователни институции са едни от най-сериозните партньори на обществената библиотека през последните няколко години.

Проектът *Обществена подкрепа* насочва вниманието си към следните три теми: стимулиране на четенето като процес, информационната грамотност и обучение през целия живот по името на известната програма на ЕС – *Учене през целия живот*. Една от целите на проекта е да се изследва *участието на обществените библиотеки в борбата с неграмотността* – както това, което тя е постигнала до момента, така и за това, което обществената библиотека може да постигне в близкото бъдеще. СИОБ извърши през 2010 г. разширено изследване за ролята, която обществената библиотека като институция може евентуално да играе в борбата срещу неграмотността. Според информация на фондацията “Чета и пища”, в Холандия около 2.5 млн души имат трудности с писането, четенето или смятането като трите основни базови познания. Тази цифра е твърде висока за една от най-силно развитите държави в света, каквато е Холандия¹⁶⁸.

През 2009 г. “Сдружението на холандските библиотекари” (VOB) възлага на Секторния институт на обществените библиотеки да изследва учебната функция на модерната библиотека в Холандия. В тази графа попада и обучението на чужденците и интеграцията им в холандското общество. Изследването е извършено от изследователско бюро Касперковиц и е издадено от Секторния институт на обществените библиотеки през 2010 г. То има за цел да проучи до каква степен библиотеките притежават нужните програми, проекти и мероприятия, за да обслужват адекватно различните целеви групи.

¹⁶⁸ Stichting Lezen en Schrijven. Feiten & Cijfers. In: Stichting Lezen & Schrijven [online]. [Viewed 16.12.2017]. Available from: <https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/feiten-cijfers/>

В обхвата на изследването попада предоставянето на библиотечни материали, предназначени за традиционните потребителски групи като деца и възрастни, но и такива - за потребители с ниско ниво на грамотност, потребители с нарушено зрение и други затруднения, и не на последно място имигрантите като важна целева група на всяка една обществена библиотека в населените места с концентрирано присъствие на чужденци, задължени да се интегрират.

Анализът на посоченото изследване откроява следните изводи:

- В Холандия все още има библиотеки, които не са пригодени да удовлетворят и стимулират учебните нужди на всяка една целева група, включително и на мигрантската.
- За разлика от неграмотните и имигрантите като целева група, възрастните хора и тези с нарушено зрение и с дислексия имат по-добри условия и специални библиотечни материали като “книги с големи букви” и аудиокниги.
- Обществените библиотеки работят много активно с организациите по места и са активно свързани с всичко, което се случва в общините.

Други примери за мероприятия за имигранти от този период, реализирани от други организации в тясно сътрудничество с обществените библиотеки, са *Фестивалът на обучението* и *Дронго фестивала*.

Фестивалът на обучението е инициатива на ЮНЕСКО, която се провежда в много страни. В Холандия този фестивал се организира веднъж годишно в различни градове на страната от 13 до 22 декември. На уеб сайтът на Организацията ¹⁶⁹се вижда, че различни институции и частни лица, компетентни в областта на езиковото и информационно обучение, са включени в този фестивал. Целевите групи, към които е насочен той, са неграмотни граждани (включително и информационно неграмотни), имигранти, възрастни хора, безработни, хора в неравностойно положение. Ежегодно около 40 холандски библиотеки участват на този *Фестивал на обучението*, по време на който издателства, училища и библиотеки представят материалите, проектите и мероприятията си, които са създали за горепосочените потребители. Те работят в тясно сътрудничество с общините по места, училищата, младежки и старчески домове и други подобни организации. Секторният институт на обществените библиотеки представя библиотеките по време на заседанията на

¹⁶⁹ What is the learning festival? Festival van het leren [online], 29.12.2017. Available from: <http://www.festivalvanhetleren.nl>

националния управителен съвет на Фестивала на обучението.

Дронго – Фестивал на многоезичието води своето начало от 19 септември 2012 г., когато се провежда за първи път в Обществена библиотека Амстердам. Мястото на този фестивал - най-голямата библиотека в Холандия, намираща се в един от най-мултикултурните градове в света не е избрано случайно, защото тя играе важната роля за приобщаването на отделните етноси, представени в Амстердам и в останалата част на страната. При откриването на събитието директорът на библиотеката Ханс ван Велзен отбелязва, че “тридесет процента от работещите в Обществена библиотека Амстердам са от чужд произход – родени в Холандия, в друга държава, от смесени бракове или от бракове между хора родени в други държави“. Според него е „важно за развитието на всеки гражданин да му се даде възможност да запази културата и езика си, но най-вече да научи добре холандски език и да опознае културата и историята на Холандия, за да започне да функционира като всестранно развита духовна личност – плод на две култури, на два свята, които само му помагат да се развива прогресивно“. Главният организатор на този фестивал Майка Верипс споделя, “че вече е настъпило времето, когато многоезичието, културното многообразие и мултикултурализмът трябва да излязат от негативната сфера, в която се намират вече години наред”. Първият фестивал на многоезичието Дронго е посетен от около 6 000 души, които вземат участие в различни семинари, игри, езикови тестове, гледане на филми и т.н. Поради големият интерес и успех на този фестивал, то продължава да се провежда ежегодно и към настоящия момент .

От 1 януари 2013 г. в “*Закона за гражданската интеграция*” са въведени следните важни изменения¹⁷⁰:

1. Задължително полагане в срок на три години на изпита по интеграция в холандското общество за всички видове имигранти, получили разрешение за пребиваване в Холандия, с изключение на имигрантите идващи от страни на ЕС, САЩ, Канада, Швейцария и Турция. От 1 януари 2013 всеки имигрант е задължен да заплаща разходите за курсовете си и изпитите си по интеграция. Преди това тези разходи са се покривали от правителството на Холандия.

2. Имигрантите получават възможност да получат кредити с ниска лихва от холандски банки, за да могат да заплатят обучението си по холандски език.

¹⁷⁰ Wijzigingen Wet Inburgering 1 januari 2013. In: Rijksoverheid [online]. [Viewed 29.12.2018]. Available from: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2012/10/16/presentatie-over-wijzigingen-wet-inburgering-1-januari-2013>

3. Изпитите по холандски език и интеграция се организират полагат чрез правителствената организация DUO, а не чрез общините както това се случва до 2012 г.

4. При неспазване на горепосочените задължения се налагат глоби до 1000 евро и се изземват обратно получените документи за пребиваване в Холандия .

5. Всички имигранти, дори и старите от първо поколение, се задължават да придобият положат минимално две нива по холандски език – A2.

6. Ниво A2 трябва да се покрие в рамките на три години, а за по-ниско образованите или неграмотни имигранти – в рамките на 5 години.

7. Имигранти от страни на ЕС и от Турция (според спогодба с ЕС), имат право доброволно да посещават курсове по холандски език и интеграция в холандското общество.

Горепосочените промени в Закона предизвикват бурни критики както в Долната камара на Холандския парламент, така и в обществото, предимно от мултикултуралисти, които предричат, че тези промени няма да подобрят нивото на интеграцията на имигрантите, а ще го влошат. Десните партии, начело с тази на Херт Вилдерс, но и либералната VVD на Марк Рюте, заемат позицията, че е дошло времето имигрантите да се интегрират бързо, за да докажат, че „заслужават“ да живеят в Холандия и да се ползват и от благата на страната им. Новите изменения довеждат до негативни последствия и за училищата, където имигрантите изучават задължително, но напълно безплатно холандски език. От януари 2013 г. броят на имигрантите, които посещават тези курсове намалява значително, защото много от тях вече не могат да заплащат обучението си. От друга страна, за обществената библиотека като организация тези промени в Закона отварят една голяма пазарна ниша и шанс да се разгърне активна дейност в обучението на имигранти.

През 2012 г. на национално ниво е лансирана програмата *“Език до края на живота”*¹⁷¹, която цели да помага за езиковото развитие на около 1.5 млн. неграмотни холандци и имигранти, за да им помогне да подобрят базовите си познания по холандски език, компютърни способности и математика. Този проект съществува и до днес, въпреки че предварителния план е той да продължи до 2016 г. Проектът се реализира в шест различни общини: Амстердам, Алмере, Хага, Ротердам, Утрехт и Зволе. Той е реализиран под егидата на холандското Министерство на културата, образованието и науката и е организиран на принципа

¹⁷¹ Taal voor het leven.[online]. [Viewed 06.01.2018]. Available from: <https://www.taalvoorhetleven.nl/>

на сформирани на шест ръководни работни групи за отделните провинции и една ръководна група на национално ниво. В регионалните групи са назначени т.нар. „езикови режисьори“ и регионални координатори. Езиковите режисьори отговарят за контакта с учителите по холандски език и участието им в програмирането и организирането на учебната програма. Регионалните координатори създават контактите между организациите и се грижат за добрите контакти между тях. Освен тези две длъжности, съществува и още една – учител-треньор, занимаващ се с обучението на имигрантите. Той/тя е най-често доброволец с педагогическо или друго хуманитарно образование.

Трябва да отбележим, че доброволческата работа е много типична за Холандия, не само за последните няколко години, но за последните десетилетия и тя често е път към намирането на платена работа (но често се извършва и от пенсионери, които са в добро здраве и желаят да продължат да упражняват професията си). Треньорите-доброволци, получават разширен курс за обучение на имигранти или неграмотни преди да започнат заниманията си като учители и известна част от тях са бивши учители по холандски език в средни или висши училища.

През 2013 г. в Амстердам стартира проектът „Живей и се учи“¹⁷². Целта му е да обучава т.нар. „езикови треньори“, които да помагат на имигрантите и на неграмотните да придобият базови познания. Идеята е обучението да не бъде по начина, по който се преподава в училище, а в непринудена среда - в библиотеката, в музея, в общината, в кафенето и т.н. Създателите на този проект работят активно и с тези от „Език до края на живота“. От уеб сайта на проекта (www.leefenleer.nl) желаещите да получат персонален треньор и доброволците, които искат да помагат на граждани да придобият добри базови познания могат да попълнят формуляр, който се обработва от организаторите и те се свързват с потребителите. Желаещите да станат треньори получават курс за такива. На горепосочения сайт се намира линкът на портала www.oefenen.nl, където потребителите могат да намерят голям брой програми за подобряване на базовите си познания, които са разделени според нивото на курсиста. Преди ползването им потребителят може да попълни кратък тест за определяне на езиковото си ниво. Доброволците асистират учащите в учебният им процес и на определен период от време докладват на организацията на проекта

¹⁷² Leef en Leer [online]. [Viewed 07.01.2018]. Available from: <https://www.leefenleer.nl/>

„Живей и се учи“ за резултатите, които са постигнати. Само за година след старта на този проект той се превръща в голям успех и общината в Амстердам го препоръчва и към момента на всеки имигрант, регистрирал се в общината и нуждаещ се от интеграция в холандското общество. Имигранти от страни извън ЕС дори се задължават да посещават библиотеките във връзка с този проект, където те получават специална карта за ползването на програмите от сайта www.oefenen.nl.

Друга подобна програма за интеграция на чужденците в Холандия, създадена през 2012 г. и планирана да съществува три години (от 2012 до 2015 г.) е *“Обучението променя”*,¹⁷³. Тя е специално създадена за старите амстердамски имигранти, дошли преди години в Холандия, които имат проблеми с интеграцията си в холандското общество поради недоброто владение на езика. Целта на програмата е да достигне най-малко до 70 000 такива амстердамски граждани, които да получат шанс да научат още по-добре холандски език. В тази програма община Амстердам инвестира 36 млн. евро в продължение на три години. Крайната цел е не само тези имигранти да покрият двете задължителни нива по холандски език (като задължителен минимум и условие за получаване на холандско гражданство), но също така да си намерят работа и да започнат успешно да функционират в холандското общество.

Правителственият “План за разрешаване на проблема с неграмотността 2012-2015”¹⁷⁴ също обръща внимание на проблема с интеграцията на имигрантите. В него се дава една по-разширена дефиниция на понятието неграмотност. Освен езиковите познания в четирите раздела – четене, писане, слушане и говорене, с Плана от 2012 г. се прибавя и компютърната такава, като особено важна за развитието на всеки гражданин в съвременното информационно общество. Този план се изпълнява в сътрудничество между община Амстердам, Образователна телевизия ETV, училища и обществените библиотеки.

Заниманията с имигранти и неграмотни по програмата “План за разрешаване на проблема с неграмотността 2012-2015”, но и по всички други подобни инициативи се извършва в отделите за работа с мигранти на обществените библиотеки. Тези специализирани звена в библиотеките са наречени “Площад Холандия” (NL-plein), но към момента някои от тях имат ново наименование “Езикова къща” (Taalhuis) или “Езикова и дигитална къща” (DigiTaalhuis) след

¹⁷³ Gemeente Amsterdam: Conferentie “Educatie werkt”, Amsterdam, 30 september, 2011. [Viewed: 05.04.2016]. Available from: <http://docplayer.nl/12363650-Conferentie-educatie-werkt.html>

¹⁷⁴ Evaluatie Actieplan Laaggeletterdheid 2012-2015. Ministerie van OCW: Rotterdam, 2015, p. 29.

реализацията на проекта “Библиотеката и базовите познания”¹⁷⁵, създадени по инициатива на Кралската библиотека. Потребителите от целевата група посещават тези места, за да ползват книги, списания, учебници и речници по холандски, онлайн-вестници и списания, но също така и да се готвят за изпита си по интеграция в холандското общество. Всички материали и компютърни програми са на разположение на клиентите всеки работен ден. “Площад Холандия” и “Езиковите къщи” са също така и полезно място за учителите, които преподават на имигрантите, защото една част от имигрантската колекция се състои от помагала, методики, наръчници, указания и др. подобни материали за преподаватели по холандски език.

С уреждането на кътовете „Площад Холандия“ обществените библиотеки целят да създават едно комфортно място за чужденците и неграмотните, за да могат да се чувстват като у дома си в библиотеката, да се научат да ползват материалите и услугите и най-вече тези за изучаване на холандски език. Подобряване на компютърната грамотност и дигиталните умения (като услугите на електронното правителство) са също приоритет на тези отдели. За подреждане на материалите в този отдел библиотекарите избират най-често „фронталната презентация“ (retail concept) вместо класическото подреждане в библиотечните шкафове. По този начин те целят материалите да привлекат по-лесно вниманието на потребителите. Материалите, които колекциите включват са:

- Книги за четене, написани на различните нива на езика, за подобряване на читателските способности на учащите. Това са популярни художествени (класически) произведения, написани на лесен холандски език;
- Речници, учебници, граматика за подобряване на езиковите умения
- Материали за изпита по имиграция в холандското общество и за държавния изпит по холандски език;
- Езикови програми на специални компютърни места (по съдържание те са същите като горепосочените физически материали, но с аудио възпроизвеждане на информацията).

С помощта на библиотекар, специализиран в работа с имигранти, посетителите на “Площад Холандия” и “Езиковите къщи” получават консултации и насоки за ползването на материалите, от които имигрантите имат нужда. Тази помощ

¹⁷⁵ Bibliotheek en basisvaardigheden [online]. [Viewed: 05.04.2019]. Available from: <https://www.bibliotheekenbasisvaardigheden.nl/>

от библиотечния специалист не замества работата на учителя по холандски език, а само помага на потребителите да се упражняват допълнително и да подобряват езиковите си умения извън класните си занимания, като са необходими и много допълнителни действия, за да могат да се достигнат целевите групи и да бъдат убедени в полезността на подобни инициативи.

Успешен проект за подобряване на базовите познания на гражданите на Холандия в трудна ситуация е „Библиотеката и базовите познания“, който стартира през 2015 г. Той е лансиран от Кралската библиотека на Холандия, която според новия „Закон за обществените библиотеки“¹⁷⁶ играе по-голяма централна роля и влияе по-сериозно от преди върху политиката на обществените библиотеки в Холандия. В интервю с ръководителите на този проект Бас Дебай и Маайке Тоонен в списание „Bibliotheekblad“¹⁷⁷ те обясняват причината за старта на този проект. Те коментират, че инициативата е насочена не само към имигрантите, но към повече от 2.5 млн. функционално и/или дигитално неграмотни холандци, които трябва да подобрят езиковите си умения и познания по смятане, както и компютърни, финансови, здравни, юридически умения и др. подобни, които са им нужни, за да функционират успешно в обществото.

До края на юни 2017 г. са създадени 230 „Дигитално-езикови къщи“ като отдели в обществени библиотеки или други организации за усвояване на горепосочените знания и умения. Амбицията на този проект е да открие такива отдели във всяка обществена библиотека. Според Дебай и Тоонен съществува смесване на мероприятия и услуги на „Библиотеката и базовите познания“ с други подобни проекти като „Език до края на живота“, „Изкуството да четеш“, но най-важното е да се намери начин за коопериране на услугите, които различните организации предлагат, за да се работи успешно заедно, а не да си съперничат помежду си. Основната цел на всички инициативи трябва да бъде оказване на помощ на нуждаещите се от подобряване на базови познания. Тоонен споделя, че обществената библиотека трябва да се превърне в информационен брокер и доставчик на информация за гражданите.

Провеждането на подобни инициативи е от изключителна полза за обществото, но има и някои проблеми, които трябва да се имат предвид при тяхното

¹⁷⁶ Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen, 1 januari 2015. In: Overheid.nl: Wettenbank [online]. [Viewed: 6.04.2019]. Available from: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035878/2015-01-01>

¹⁷⁷ Nog even en elke bibliotheek heeft een digiTaalhuis. In: Bibliotheekblad, N 5, 2017, p. 18-20.

осъществяване. Така например, в доклада „Неграмотността в Холандия и шансовете на обществената библиотека да помага на неграмотните“¹⁷⁸, издаден от Кралската библиотека се коментира, че неграмотните имигранти и холандските граждани се срамуват да дойдат в библиотеката, за да заявят, че имат нужда от помощ. Авторите на доклада описват подробно начините за достигане на целевата група и заниманията, които организират за подобряване на базовите им познания¹⁷⁹. Така например се споменава организирането на рекламни кампании със специални филмчета с участието на хора, които са били неграмотни и които разказват колко важно е за тях, че сега могат да четат и пишат. Коментира се и възможността фирмите да получават финансова подкрепа от холандското правителство, за да поощряват неграмотните и полунеграмотните си работници да се усъвършенстват като им предлагат курсове и занимания, включително и в обществената библиотека. Включено е и кратко указание с информация за това как библиотечните специалисти могат да разберат, че някой от потребителите е неграмотен и как да го поощрят да ползва услугите на библиотеката¹⁸⁰. В доклада се посочва се и че много имигранти (предимно добре образовани), ползват активно услугите, за разлика от неграмотни холандци. От обявените данни за посещаемостта и ползването на услугите се вижда, че значително се е увеличил броят на възрастните хора, които желаят да подобрят познанията и уменията си по компютърна грамотност, поради масовата дигитализация на ежедневието ни¹⁸¹.

След промените в „Закона за гражданската интеграцията“ през 2013 г. динамиката за създаването на служби, услуги, проекти и колекции за имигранти се увеличава значително в сравнение с периода преди измененията. При около 800 обществени библиотеки в Холандия, отдели за работа с мигранти съществуват предимно в тези в западната и средна Холандия или в най-силно развития икономически район наречен Рандстад (включващ провинциите Северна и Южна Холандия и провинция Утрехт). В тези провинции се намират и най-големите градове с многобройни групи имигранти: Амстердам, Ротердам, Хага, Утрехт, Алкмаар, Харлем. Тенденцията през последните години е новодошлите имигранти да се разселват и в други райони на страната, което създава нова пазарна ниша за

¹⁷⁸ Rapport onderzoek laaggeletterden: kansen om bibliotheken laaggeletterden te bereiken. Den Haag: Koninklijke bibliotheek, 2015, p. 5-6.

¹⁷⁹ Ibid, p. 18.

¹⁸⁰ Ibid, p. 22.

¹⁸¹ Ibid, p. 7.

библиотеките в общините, в които преди това не съществуваха отдели за чужденци. Така са създадени богати колекции, разнообразни услуги и мероприятия и в други големи градове на Холандия извън района Рандстад: в Наймеген, Маастрихт, Ден Бос, Миделбург, Арнхем, Гронинген, Алмере, Лелистад, Зволе, Тилбург и др. В останалите провинции и то предимно в малките градове и села на Холандия, обучението за имигранти не е залегнало сериозно, тъй като броят им е твърде нисък и те биват подпомагани предимно от общините по места, които поддържат активна връзка с езиковите училища.

От 1 януари 2016 г. влиза в сила *„Наредбата за достатъчно владеење на холандски език“*, която задължава всеки имигрант и всеки холандски гражданин да подобрява познанията си по холандския език, за да може да се развива успешно в обществото. Холандските граждани, засегнати от тази наредба са най-често неграмотните, но доста от тях са и гражданите, които години наред са безработни и получават обезщетение за безработни. Ако задължените според тази наредба граждани да подобряват холандския си език откажат да направят това, им бива отнето правото да получават обезщетение за безработни.

След влизането в сила на Наредбата, доста общини я критикуват, защото правителството и парламентът на Холандия повишават вдигат изискванията, но в същото време от 2013 г. не отделят пари за безплатни курсове по холандски и интеграция в обществото на новопристигналите имигранти¹⁸². Марияна Миделкоп - съветник по езиково обучение към Кубис (една от холандските библиотечни централи), отбелязва: „Наредбата за езиковото обучение“ е продължение на „Наредбата за участие в обществото“ от преди няколко години и в нея се прави сериозна връзка между език, работа и социални помощи в случай на безработица. Езикът се поставя като най-важното условие за намиране или търсене на работа“.

Миделкоп обръща внимание на въпроса как да се тестват езиковите способности на гражданите и подчертава, че това е трудно и понеже правителството не дава пример за това, много от общините няма да ползват успешно „Наредбата за задължително владеење на холандски език“, а други ще я тълкуват по свой си начин. Въпреки всичко, тази наредба се определя като полезна и се посочва от Миделкоп като подходяща за някои групи от обществото, но не за всички безработни граждани. Например мароканските или турски жени, които вече в продължение на 30 години се

¹⁸² Wet taaleis: veel haken en ogen. In: Bibliotheekblad, N5, 2017, p. 37

занимават с домакинството и с грижата за децата си, не са в състояние да научат достатъчно добре холандски език и да си намерят работа¹⁸³.

Изводи за втория период за имигрантските услуги в холандските и други обществени библиотеки на страни от ЕС:

1. През този период намаляват значително мултикултурните колекции, и вниманието на библиотечните специалисти, работещи с имигранти се насочва върху създаването на мероприятия, услуги и колекции за обучение по холандски език и подготовка за задължителният изпит по интеграция. Тази тенденция забелязваме особено след промяната на „Закона за интеграцията на новопристигнали“ от 2013 г.

2. След подробният анализ на този период, правим заключението, че холандската обществена библиотека се променя динамично на фона на бурните миграционни вълни през изминалите няколко години, и колкото повече холандският имиграционен модел се затваря – от мултикултурен към акултурен, толкова по-важна става ролята на библиотеката за интеграцията на чужденците.

3. Кооперирането между библиотеките, общините, училищата, музеите, неправителствените и други организации помагачи на имигранти за реализацията на проекти се задълбочава и се превръща в съвсем нормален, дори и задължителен начин на работа.

4. Присъствието на библиотечен персонал в обществените библиотеки, на добре подготвени и ентусиазирани библиотечни специалисти от имигрантски произход за успешна работа с имигрантите, се превърна в плодотворна традиция и в задължение на библиотечните управи за насърчаване на имигрантите към успешната им интеграция.

5. През този период се забелязва смесване на продукти, програми и колекции, подходящи както за имигранти, така и за неграмотни или полунеграмотни местни холандски граждани. Причина за това е и дигиталната неграмотност на част от местното население. Затова описахме по-горе и смесени проекти за базовите познания на гражданите.

6. Контактите и с чужди обществени библиотеки и реализацията на съвместни проекти през този период се случва често. През този период в Холандия са реализирани продукти за имигранти, създадени от чуждестранни колеги

¹⁸³ Ibid, p. 3

библиотекари. Примери за това са мероприятия като „*Човешката библиотека*“, реализирана за пръв път в Дания, а след това и в Холандия, читателски клубове, клубове за домашна работа, филмови клубове и др. Сътрудничеството между холандските със скандинавските обществени библиотеки, най-вече по линия на проектите Erasmus, е много ползотворно, защото имиграционната политика на тези страни и икономическото им развитие и нивото на развитие на библиотеките им, са подобни на холандските такива.

7. Прогнозата, която можем да направим е, че динамиката, с която се развиват западните общества, свързана и със многообразието на култури, представени в най-големите градове на САЩ, Канада, и Европа, ще продължава да съществува и в библиотечната работа с имигранти. Библиотечните специалисти, работещи с целевата група, трябва внимателно да продължават да следят всички промени в обществото и да тълкуват правилно имиграционната политика на правителствата на собствените си страни. Имайки предвид, че миграционните вълни към Европа не са стихнали и няма скоро да стихнат, това означава, че библиотеката ще продължава да играе важна роля и в работата с имигранти и интеграцията им в обществото.

2.3. Добри практики – Холандия

➤ Уроци по интеграция в Обществената библиотека на град Харлем

Обществената библиотека на град Харлем има една от най-богатата колекции за имигранти в страната, създадена преди двадесет години и поддържана от Лидия ван Даюн, която с невероятен ентузиазъм, трудолюбие и професионализъм предлага на целевата група колекцията с материали в областта на работа с имигранти. Тя се състои както от книжни материали, така и от аудио-визуални (компактдискове, филми и компютърни програми и бази данни), които имигрантите могат да ползват в библиотеката, но и голяма част от тях в къщи.

Тези материали, които потребителите могат да ползват са разположени в отдела “Площад Холандия”. Те са разположени в специални ниски библиотечни шкафове, на базата на фронталната презентация както в магазините, което помага на читателите лесно да се запознаят с колекцията. В този кът на библиотеката са разположени и няколко маси и столове, където имигрантите могат в приятна обстановка да четат вестници и списания на достъпен холандски език или да ползват учебниците или другите материали за подготовка за държавния изпит по холандски език. “Площад Холандия” е уреден в Централната библиотека на град Харлем, но

също така и във филиалите Север, Схалквайк и Хемстеде.

От ноември 2012 г. по линия на образователни програми на ЕС, във филиала Схалквайк е отворен информационен център за изучаване на холандски език с постоянното присъствие на “езиков треньор” – библиотекар, който е специализиран в работа с имигранти. Неговото задължение е да помага на имигрантите да се ориентират и да намерят с негова помощ подходящата програма за изучаване на холандски език. Два пъти седмично там се организира „езиков час при библиотекаря“, за даване на съвети и оказване на помощ при изучаването на холандски език. В центъра има 15 компютъра, които са на разположение на потребителите в определени дни и часове. Езиковият личен треньор също присъства в тези часове. Сутрин, по предварителна уговорка, идват групи от езиковите училища, за да се запознаят с колекцията за имигранти и да се упражняват. Всеки посетител, който ползва езиковите програми и материали – както физически, така и дигитални, получава безплатна библиотечна карта, която му дава право да заема безплатно книги и срещу 1 евро на седмица да заема филми и аудио дискове с музика.

В Харлемската градска библиотека – както централната, така и в нейните филиали, отдел “Площад Холандия” съществува и към момента и в него се предлагат следните услуги и колекции за имигранти:

- ✓ Езиков час при библиотекаря – за съвет и насока във връзка с изпитите по интеграция и език, но и за контакти между имигрантите и местните холандци под формата на клубове или самостоятелно-с езиков треньор, доброволец.

- ✓ Физическа колекция с книги и компактдискове и езикови програми на специални компютри, предназначени само за тази целева група.

- ✓ Читателски клубове, клубове за писане и езикови кафенета за подобряване на говоримите и комуникативни умения на чужденците в непринудена атмосфера.

На уеб сайта¹⁸⁴ на библиотеката може да се намери подробна информация, която е много полезна за всеки имигрант, желаещ да подобри езиковите си умения.

➤ *Услуги за имигранти в Обществена библиотека на град Хага*

В Хага, като един от най-големите градове и административен център на Холандия, не случайно са концентрирани едни от най-големите групи имигранти.

¹⁸⁴ Nederlands leren. De Bibliotheek Zuid-Kennemerland [online]. [Viewed 11.12.2018]. Available from: <https://www.bibliotheekzuidkennemerland.nl/onderwijs/nederlands-leren.html>

Според информация на община Хага от 2017 г. населението на града се състои от 52.8% чужденци и 47.2% холандци¹⁸⁵. Затова обществената библиотека в града отдавна е осъзнала, че може да играе активна роля в интеграционния процес на имигрантите. Целта на библиотеката е да предоставя учебни материали, но да не се ангажира като учебно заведение, което предлага курсове по холандски и интеграция в обществото. Нито една от обществените библиотеки не предлага тази услуга и библиотечните специалисти често трябва да подчертават този факт.

За всички имигранти (новодошли и такива, които живеят дълго в Холандия), библиотеката е оформила кът, където са разположени книги, речници, аудио-дискове, филми, списания и вестници, които помагат на посетителите да учат холандски език.

Библиотеката предлага години наред и групови посещения, които се изразяват в библиотечни разходки и указание за работа с материалите, ползвани на мероприятията, които тя организира.

На уеб сайта на обществената библиотека в Хага може да се намери информация за следните колекции, курсове, мероприятия и услуги¹⁸⁶:

- Специална колекция “Научи холандски”, която се състои от книжни материали (учебници, граматики, книги на лесен холандски език, помагала за учители по холандски) и дигитални ресурси (аудио-визуални материали) за изучаване на холандски език, включително и програми, които може да се ползват в библиотеката на “специалните компютри с езиковите програми”.

- В създадения през 2016 г. отдел “Дигитална къща” във връзка с проекта на Кралската библиотека, “Библиотеката и базовите познания” са реализирани следните мероприятия: “Език в библиотеката” – няколко пъти в седмицата, имигрантите идват в библиотеката да учат холандски език заедно с библиотекари, специализирани в работа с имигранти, като този проект се организира в сътрудничество с организацията “На брега на морето” (“Taal aan zee”). Имигрантите получават съвет как да учат езика и как да се справят с ежедневни проблеми; “В кафенето говорим заедно” – включва разговори на тема в непринудена обстановка; “Клуб за кандидатстване за работа” – библиотекар помага на имигрантите при писането на автобиография и мотивационно писмо, да си търсят подходящи обяви

¹⁸⁵ Den Haag in cijfers. In: Den Haag: buurtmonitor [online]. [Viewed 11.01.2018]. Available from: <https://denhaag.buurtmonitor.nl/>

¹⁸⁶ Nederlands leren en spreekuur. BibliotheekDenHaag [online]. [Viewed 11.01.2018]. Available from: <https://www.bibliotheekdenhaag.nl/Leren/Nederlands-leren-en-spreekuur.htm>

за работа и да кандидатстват за такава; „Филмов клуб“¹⁸⁷ – имигранти гледат заедно холандски филми, след което организират дискусии по темите, които те засягат.

➤ **Имигрантски отдел на Обществена библиотека Ротердам**

С население от 638 712 души Ротердам е вторият по големина град в Холандия. Според данни на холандското Централно бюро по Статистика¹⁸⁸ от 13 ноември 2018 година, 50.9% от населението са чужденци и 49,1% холандци. Най-големите групи чужденци са суринамската (8.2%), турската (7.5%), мароканската 6.9% и антилианската 3.9%. от общото население на града.

Обществената библиотека в Ротердам, години наред играе важна роля за интеграцията на различните етнически групи. В тясно сътрудничество с Община Ротердам и с други организации, помагачи на имигранти, тя замисля и реализира различни проекти, с които привлича, обучава и ръководи чужденците от първите стъпки в езиковото им обучение до намирането им на работа и успешна интеграция в обществото. Една от най-успешните програми се нарича “Език и участие в обществото”.

През 2009 г. общината кани общинската библиотека в Ротердам да участва в тази програма. След старта ѝ в библиотеката започват да пристигат групи имигранти, които вземат участие в различни езикови и интеграционни курсове и семинари, организирани по линия на “Език и участие в обществото”.

Обществена библиотека на Ротердам е сериозен партньор на всички езикови училища, центрове за бежанци, имигрантски фондации и всички други подобни организации, които имат някаква връзка с обучението на имигранти. За да задоволи нуждите и очакванията на тези потребители от горепосочените организации, обществената библиотека на Ротердам развива учебна програма, която предлага ежегодно на своите клиенти. Библиотечните работници, специализирани в работа с имигранти, разполагат с всякакъв вид информация (езикови курсове, имиграционен курс за придобиване правото на холандско гражданство, такива за държавен изпит по холандски език, курсове за писане на мотивационно писмо и автобиография, и

¹⁸⁷ Filmclub. BibiliotheekDenHaag [online]. [Viewed 11.01.2018]. Available from:

<https://www.edubiebdenhaag.nl/volwassenen-educatie/filmclub-voor-anderstaligen/>

¹⁸⁸ Bevolking; ontwikkeling in gemeenten met 100 000 of meer inwoners. In: Centraal Bureau voor de Statistiek [online], 13 november, 2018. [Viewed: 05.04.2019]. Available from: <https://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70748NED&D1=0,2,4,16,18,20,22,24&D2=a&D3=0&D4=a&D5=l&HD=090707-1905&HDR=T&STB=G4,G2,G1,G3>

такива за търсене на работа, включително и разширена информация за обяви за работа на бюрата по труда в град Ротердам). В Централата на обществена библиотека на Ротердам, но и в нейните филиали, имигрантите могат да ползват всички материали в така наречения отдел “Езиков площад” – кът в библиотеката, където имигрантите имат на разположение всички книжни и некнижни материали по холандски език и изпита по интеграция.

Материалите на тази програма се разделят на 3 големи групи:

- Библиотечна програма “Език”;
- Библиотечна програма за интерактивно четене с цел подобряване на способностите по четене;
- Библиотечна програма за работни стажове с цел намиране на работа.

За да могат курсистите имигранти да ползват успешно тези програми, те трябва да притежават поне първо ниво (A1) по холандски език. За съжаление, поради финансови причини, успешно работещата програма “Език и участие в обществото” спира да функционира в края на 2012 г.

В този момент в обществената библиотека на Ротердам има следните колекции, услуги и мероприятия за имигранти:

- Курс по компютърна грамотност “Klik & Tik” – първи стъпки в интернет, създаване и ползване на имейл и програмите на Microsoft Office (Word, Exel , Power Point и др.);
- Курс “Дигитално кафене” (Digicafe) – за имигранти и дигитално неграмотни холандци, които се запознават с услугите на електронното правителство. Този курс се записва след като целевата група придобие базовите познания по интернет, които предлага по-горният курс;
- Читателски клубове: няколко вида според езиковото ниво на имигрантите.

Освен горе-посочените мероприятия за имигрантите от осемдесетте години на XX век и към настоящия момент се поддържа богата колекция на различните езици на имигрантите, представени в град Ротердам.

2.4. Добри библиотечни практики и модели за работа с имигранти в ЕС

Сред добрите чуждестранни примери за работа с имигранти в обществените библиотеки в Европа се отличават Швеция и Финландия. Още през 1996 г. „Централната мултикултурна библиотечна служба“ на Финландия предлага

материали на 29 езика¹⁸⁹. Всички материали са били включени в електронния каталог PLUSSA. Библиотечната специалистка от Обществената библиотека в Хелзинки Кристина Виртанен в свое изказване през 1997 г. отбелязва, че “трябва да бъде съвсем нормално, ако всеки финландски гражданин от имигрантски произход при посещението си в обществената библиотека открие и книги на родния си език¹⁹⁰”.

През 1991 г. Националната библиотека на Швеция създава “Център за заемане на имигрантска литература”, чиято основна цел е да комплектува, описва и предлага на обществените библиотеки в страната материали за заемане на езиците на имигрантските популации, представени в Швеция¹⁹¹. В обществената библиотека на град Борас се изграждат колекции от книги (речници, граматики и учебници), аудиокасети, видео филми на 34 езика (на най-големите за този период имигрантски групи, представени в Швеция: арабски, сърбо-хърватски, руски, персийски, и испански език). Колекциите включват детски книги на 40 езика (без да се включват немски, английски, датски, норвежки и френски език в тази бройка), както и 160 чуждестранни вестника. Поддържа се и електронен каталог на 13 езика¹⁹². Всяка година през ноември в библиотеката в Борас се организира „Международен ден на културата“, на който се представят културата и езиците на различните страни, към които принадлежат имигрантите. На тези дни се провеждат разностранни дейности за популяризиране на културните традиции и многообразието на езиците*.

През 2001 г. стартира мултикултурен проект във филиала Хаселехолмен на библиотеката на Борас, който филиал е разположен в квартал с 49% имигрантско население. Той насочва вниманието си към децата в този квартал и най-вече към подобряване на езиковите им умения по шведски език. Библиотекари посещават домовете на децата, за да видят в какви семейни условия живеят. Проектът се реализира в сътрудничество с Центъра за грижа за децата (“Child Welfare Centre”)¹⁹³. В самата библиотека работят четирима библиотекари с имигрантски произход, специализирани в работа с имигранти. Създадени са зала с компютри с езикови програми, кафене и кинозала за имигрантите. Центърът за грижа за детето, в тясно

¹⁸⁹ Inklaar, J. Bibliotheeknetwerk..., p.130.

¹⁹⁰ Ibid, p. 134

¹⁹¹ Jonson-Lanevska, Y. The gate to de understanding: Swedish libraries and immigrants. In: New Library World, Vol. 106 No. 1210/ 1211, p. 132, 2005.

¹⁹² Ibid, p. 133.

* Той прилича по идея на „Дронго“ фестивалът в Холандия – фестивал на многоезичието, който също има за цел да популяризира и запознава обществото с всички езици, които се преподават и използват в Холандия.

¹⁹³ Ibid, p. 134.

сътрудничество с библиотеката, посещава домовете на млади родители с бебета и им помага за възпитанието на децата им, в новата за тях билингвистична среда. Предлагат им се и книги на шведски език за начинаещи, които специалистите от Центъра и Библиотеката, участващи в проекта, четат на глас. Подобен проект съществува от 2010 г. и в Холандия и се нарича “Старт с книга“ (Boek Start), като той се предлага на всички родители с бебета и се базира на идеята за ранното четене на глас на чужд език и последващото му по-лесно възприемане от детето, когато порасне.

Подобен проект („Умения за живот“ - “Skills for Life”) е реализиран в Англия и Ирландия между 2001-2010 г., който също постига голям успех. В него взимат участие около 5.7 млн. Имигранти, като в Ирландия тази бройка достига 50 000 имигранти¹⁹⁴.

За сравнение с други западноевропейски страни и в страни извън Европа ще посочим няколко примера за добри практики на работа с имигранти от Канада и САЩ, защото те са най-типичните примери за имигрантски държави. И в двете страни е типично сътрудничеството между библиотеките и други обществени организации, помагачи на имигранти за интеграцията им в техните общества.

Библиотеката в Сан Антонио, Тексас през 2004 г. си сътрудничи с мексиканското посолство, за да препраща имигрантите дошли от Мексико в библиотеката на града, където те се поемат от библиотекари и получават безплатни библиотечни карти и помощ за езиковото им обучение по английски език. В щата Мериленд, в град Монтгомери през 2004 г. е реализиран проект за интеграцията на бежанците с партньори от местната библиотека и „Linkages to learning”: организация подобна на „Център за работа с бежанци“. В Торонто години наред, от 2005 г. насам, няколко болници в града работят в сътрудничество със обществената библиотека, за да информират имигрантите за здравните грижи. Медицински работници посещават редовно библиотеката, за да помагат на имигрантите. Един от примерите е информационната им кампания за опасността от рак на гърдата сред тамилски жени имигрантки, които не смеят да посещават болницата за подобни медицински прегледи¹⁹⁵.

В изследването си *“Обслужване на новите имигрантски общности в*

¹⁹⁴ Ibid

¹⁹⁵ Larsen, J. Culturele diversiteit: de bijdrage van de openbare bibliotheek aan demulticulturele samenleving. Den Haag: Vereniging van de Openbare bibliotheken, 2004, p. 75.

библиотеките“¹⁹⁶ (2007 г.), преподавателката в Департамента по педагогика на Университета в Ланкастър и бивша библиотекарка в Хавайския университет Сондра Кубан помага с натрупания си опит на библиотекарите, работещи с имигранти. Кубан описва политиката, която трябва да води обществената библиотека, за да достигне бързо с услугите си до имигрантите. Тя дава добри примери за преодоляване на езиковите бариери и насърчаване на имигрантите, чрез определени мероприятия за подобряване на езиковите им умения. След като библиотекарят направи добро демографско проучване за имигрантите, живеещи в неговата община, той трябва да се опита да ги открие и мотивира да станат ползватели на библиотека. Това става чрез посещения на културните им общности или религиозните им храмове, като за целта тя подготвя два вида интервюта: *структурирани* – под формата на анкети, които се разпространяват както на езика на имигранта, така и на английски; *неструктурирани* – изразяват се в организиране на дискусии в библиотеката или т.нар. фокус групи, по време на които в неформална среда, библиотекарят се опитва на базата на свободни въпроси да разбере от какви материали, мероприятия и занимания имигрантите имат нужда¹⁹⁷.

Кубан изтъква необходимостта от промяна на библиотечната политика в областта на работа с мигранти и факта, че в сравнение със 70-те, 80-те и 90-те години на XX век действията трябва да са по-динамични и библиотеката да има по-засилена проактивна роля. Тя разглежда три основни проблема, с които библиотеките могат да се сблъскат в усилията си да обслужват добре новите имигрантски общности: финансиране на дейностите на библиотеката за работата им с имигранти, отношението на местното население към имигрантите и междуетническите конфликти между самите имигранти. Въпреки че тези въпроси нямат лесни решения, авторката предлага практически приложими стратегии за решаването им. По отношение на финансирането Кубан посочва, че съвременният библиотекар трябва да умее да убеждава местните общински власти за голямата нужда от финансирането и на дейности за имигранти. Библиотекарят трябва да следи и анализира внимателно демографските промени и групите имигранти, но дава и идеи за откриване на имигрантите (в техните общества, чрез общинската администрация, чрез имиграционната служба, чрез културните им организации, чрез търговския регистър и т.н.) и познаване на евентуалните конфликти, които съществуват между

¹⁹⁶ Cuban, S. Serving New Immigrant Communities in the Library. London: Westport, 2007, 255 p.

¹⁹⁷ Ibid, p. 52.

тях¹⁹⁸.

Авторката предлага и изготвяне на препоръчителни списъци с библиотечни материали за различните мигрантски групи, които да са съгласувани с представители на имигрантските общности, а по отношение на изучаването на английски език - в тясно сътрудничество с езикови специалисти. Тя препоръчва организиране на библиотечни дейности като часове при библиотекаря, по време на които на имигранта се предлагат материали за изучаване на чуждия език. Кубан предлага и провеждането на разговори с имигранти, с цел да бъдат мотивирани да участват активно в обществени и културни мероприятия, организирани извън имигрантската общност.

Въпреки професионалния начин, по който Кубан е разработила изследването си за обслужването на имигрантите, то прилича по-скоро на идеален модел, защото стратегията, която тя предлага за изграждането и функционирането на тези служби трябва да се адаптира съобразно спецификите на щатско и федерално ниво в САЩ. Тя не посочва тази подробност, както и не отбелязва, че достатъчно добре квалифициран персонал и финансова подкрепа от общините по места не винаги са в наличност. Но въпреки тези наши забележки трябва да заключим, че сравнявайки стратегията за работа с имигранти, която Кубан предлага, до голяма степен тя се покрива с горепосочените практики в Западна Европа и Канада, организирани през този период.

Интерес представлява и докладът *“Добре дошъл чужденец – обществената библиотека изгражда глобалното село”*, издаден от библиотечния съвет Urban Library Council - една от водещите библиотечни организации в САЩ. На базата на изследване за мигрантските услуги в 35 американски обществени библиотеки, включително и интервюта с библиотечни специалисти, Съветът достига до заключението, че за да се организира и реализира успешна работа с мигранти са нужни следните пет стратегии¹⁹⁹:

1. Добро познаване на динамиката на имигрантския живот в общината, където се намира библиотеката;
2. Добър подбор на подходящи услуги;
3. Осъществяване на връзка между имигранта и местните власти, и

¹⁹⁸ Ibid, p. 45-46.

¹⁹⁹ Ashton, R. Welcome, Stranger: Public Libraries Build the Global Village. New York: Urban Libraries Council, 2008, p. 5. [Viewed 22.12.2017]. Available from: https://www.urbanlibraries.org/filebin/pdfs/Welcome_Stranger_Full_Report_08.pdf

- запознаване с правата и задълженията му на гражданин на новата страна;
4. Поощряване на гражданската активност на мигрантите;
 5. Подобряване на езиковите умения по всякакъв начин.

В своята статия *“Работа в датската обществена библиотека за социалното включване: датската перспектива”* (2007 г.)²⁰⁰ в библиотечното онлайн списание на скандинавските страни *Scandinavian Library Quarterly*, датската библиотекарка Йона Ларсен дава примери за добри практики на работа с имигранти и други социално изключени хора, живеещи в Дания. Най-успешните проекти, които тя засяга са тези за имигранти и за аудиокниги за слепи хора и за шофьори на дълги разстояния. Проектът за имигранти с различни инициативи за тяхната интеграция се нарича *“Библиотеката: врата към датското общество”*. В резултат са създадени клубове за изучаване на датски език за млади момичета, предимно от мюсюлмански страни, клубове за домашна работа за имигрантски деца (повече от 100 в цяла Дания) и други подобни инициативи. Независимо, че този проект е реализиран между 2003-2006 г., създадените инициативи и клубове съществуват и работят успешно и днес.

Публикацията *“Нови перспективи: Иновация чрез партньорство”*²⁰¹ запознава с други подобни имигрантски проекти – реализирани под ръководството на норвежката библиотечна специалистка Ане Кристин Ундлин. Тя и нейният екип представят постигнатите резултати от проектите за работа с мигранти в Норвегия, които се реализират под различна форма в пет различни обществени библиотеки в Норвегия – Осло, Ставангер, Трондхайм, Берген и Кристианстад. Авторката проследява инициативите на читателски клубове за имигранти в Осло, курс по креативно писане и читателски клуб за жени имигранти в Берген, читателско кафене в Саупстад и Трондхайм, където участниците разказват истории на бежанците за Норвегия на опростен норвежки език. Организиран са и курсове по творческо писане и читателски клуб за младежи мигранти. В обществената библиотека на Кристианстад групи млади имигранти учат норвежки език от пенсионирани учители-доброволци.

Цел на проекта е разрастване опита на библиотеките в работа с имигранти и

²⁰⁰ Larsen, Jonna. Denmark From outreach library work to Social inclusion: a Danish perspective. In: *Scandinavian Library Quarterly* [online]. March 2007, vol. 3, N 40. [Viewed 29 October 2015]. Available from: <http://slq.nu/?article=denmark-from-outreach-library-work-to-social-inclusion>

²⁰¹ Undlien, A. New perspectives: Innovation through partnerships. In: *Statsbiblioteket Aarhus* [online]. [tatsbibliotheket.dk](https://www.statsbiblioteket.dk/conference2011/paper-iles/Love%20of%20reading%20and%20language%20development%20-%20two%20sides%20of%20same%20coin.pdf) [viewed 20 january 2015, 13:30]. Available from: <https://www.statsbiblioteket.dk/conference2011/paper-iles/Love%20of%20reading%20and%20language%20development%20-%20two%20sides%20of%20same%20coin.pdf>

активната им подкрепа за успешната им интеграция в Норвегия. Изводът, който Ане Ундлин прави е, че в бъдеще по-често трябва да се организират подобни форми, защото имигрантите се чувстват комфортно в обществената библиотека, където научават много за Норвегия и учат успешно норвежки език²⁰². Ундлин подчертава, че библиотечният специалист, работещ с имигрантите не се стреми да отнеме задълженията на учителите по норвежки език, а само предлага материали за извънкласно езиково обучение и организира мероприятия за подобряване на езиковата подготовка и подпомагане на интеграцията на имигранта в норвежкото общество.

В Европа, през последните години, както в библиотеките, така и в други правителствени и неправителствени организации, помагащи на имигранти, може да посочим доста примери за добри практики за услуги, мероприятия и проекти за интегриране на имигрантите в обществото. При прегледа се наблюдават много прилики с холандските библиотечни практики.

Долупосочените примери са от изследването на уеб сайтовете на 27 обществени библиотеки (в столичните градове) от страните-членки на ЕС, което направихме през лятото на 2017 г.

Австрия: Обществена библиотека Виена

1. *Колекции с книги и аудиовизуални материали* за изучаване на немски език за имигранти. Най-големите мултикултурни колекции са на турски, босненски, хърватски и сръбски.

2. *“Читателски клубове” на различни езикови нива;*

3. *„Клубове за разговори на тема”;*

4. *“Мама учи немски”* – клуб за майки имигрантки и др. Той цели създаването на приятна обстановка за комуникация между жени, най-често от мюсюлмански произход, които идват в библиотеката, за да учат немски език заедно.

Франция: Обществена библиотека Париж

1. *Имигрантите и библиотеката – интеркултурен диалог* – срещи и разговори с имигранти за обмяна на опит. Групите са с представители от много страни. Обстановката е приятна и имигрантите се опознават комуникирайки на френски език;

²⁰² Ibid, p. 1.

- *Информация на френски език за бежанци* – този проект цели да помогне с полезна информация на новопристигналите бежанци, в първите стъпки на интеграцията им във Франция;

- *Работилница по френски език за чужденци* – клуб за разговори и комуникация;

Белгия: Обществена библиотека Брюксел

1. *Богати колекции с материали по холандски и френски език за чужденци*;
2. *Клубове за разговори на общозначими (злободневни) теми* – за начинаещи и напреднали;

3. *Читателски клуб за имигранти* “Да почетем заедно”;

4. *Курс за учители по холандски и френски език* – подходящ за доброволци, които желаят да помагат на имигранти да се интегрират в белгийското общество;

Швеция: Обществена библиотека Стокхолм

От общо 43 библиотеки в Стокхолм в 15 от тях има езикови кафенета, читателски клубове за жени от мюсюлмански страни, колекции с книги на лесен шведски език и др. под.

Дания: Обществена библиотека Копенхаген

1. Читателски клубове на всички езикови нива;

- ✓ *Клубове по комуникация*, подобни на гореописаните;

- ✓ *Езикови курсове* на различни нива – с учители доброволци и с професионални преподаватели по датски език, по подобие на проекта NT2-School, който се организира в Обществена библиотека Амстердам.

- ✓ *Клубове за преподаватели по датски език* – целта на тези клубове е преподавателите да обменят опит в областта на датски език за чужденци;

- ✓ *Клубове за домашна работа* – те съществуват и работят много успешно в по-голяма част от обществените библиотеки в Дания. По техен пример бяха създадени и в други страни, включително и в Холандия.

- ✓ *Филмови клубове* – идеята е имигрантите, заедно с библиотечен специалист да гледат заедно подходящи за езиковото им обучение филми и след това да дискутират по темите, които те засягат. В обществената библиотека в Хага също работи вече пет години успешно такъв клуб.

Финландия: Обществена библиотека Хелзинки

1. *Библиотечен автобус*, оборудван с материали за бежанци посещава

населените места с големи имигрантски групи с бежанци;

✓ *Учебни кафенета* по финландски за имигранти;

• *Читателски клубове и клубове за писане на разкази*, според нивото на имигрантите;

• *Хорове за имигранти* – учи езикът чрез пеене на финландски песни;

Чехия: Обществена библиотека Прага

1. *Курсове по чешки език за чужденци*;

2. *Компютърни курсове за чужденци*;

3. *Колекции с книги и списания и компютри за изучаване на чужд език*;

4. *Изложби от и за имигранти – картини и разговори на теми на чешки език*;

5. *Моят нов дом – изложба състезание за деца на имигранти*;

Проектът „Живи библиотеки“ от Великобритания се осъществява в четири обществени библиотеки в Англия и включва модел за развитие на общността, и избягване на конфронтация на стереотипи на местно ниво. Клиентите имигранти могат да си “наемат” някого за разговор, както това се случва и в обществената библиотека на Хага и в Дания, където този проект е създаден.

“Скритите градини” в Глазгоу е друг проект, който цели да предизвика хората от различни култури да се замислят за общите ценности, които споделят, въпреки различната им културна или религиозна принадлежност. Хората се разхождат сред градини, създадени на базата на различни вярвания и традиции, комуникирайки помежду си на английски език.

Във всички филиали на хамбургската обществена библиотека в Германия са създадени клубове за разговори или дискуссионни групи между имигранти, които се наричат “Диалог на немски”.

Във Финландия се насърчава легалната миграция особено за високо квалифицирани чужденци, които могат да получат т.нар. “синя карта”, но от друга страна със специални програми се поощрява и завръщането на финландските емигранти. В Испания е създаден планът ГРЕКО, който цели разглеждане на всички аспекти на управление на имиграцията и интеграцията на чужденците.

В доклада на чешката библиотечна специалистка Барбора Хоравова “Обществените библиотеки и тяхната роля за интеграцията на имигрантите: из опита на чешките и други европейски обществени библиотеки”²⁰³, сравнява

²⁰³ Horavova, Barbora. Libraries and their role for the integration of immigrants: experiences from the

чешките библиотечни служби за имигранти с тези в няколко библиотеки от Дания, Швеция и Норвегия и Холандия. Изводът, който тя прави е, че в Чехия трябва да се направи много, за да се достигне нивото на работа в скандинавските страни и Холандия, но проблемът с имигрантите в Чехия е по-малък и затова не са нужни превантивни мерки в тази област. В днешно време Барбара Хоравова сигурно мисли по различен начин, защото миграционната вълна е много по-активна отколкото преди 2015 г.

2.5. Изследване за услугите за имигранти въз основа на уеб-сайтовете на обществени библиотеки (в столичните градове) от страните-членки на Европейския съюз

С оглед на нашето дисертационно изследване е важно да анализираме дейностите и услугите за имигранти в обществени библиотеки на други, сходни на Холандия като практики и стандарти, страни - в случая всички 27 страни-членки на Европейския съюз. По този начин се опитваме да придобием обща представа за ситуацията и в най-големите европейски библиотеки. Като метод за изследване избрахме уеб изследването, защото е обзорен и достатъчно разширен метод, очертаващ общата картина по изследваната от нас тематика.

Уеб изследването бе направено между май 2017 г. и декември 2017 г. За доизясняване на някои неясноти от уеб сайтовете контактувахме допълнително чрез имейли с няколко колеги от отделите по интеграция в някои от обществените библиотеки (в столичните градове) на страните-членки на ЕС.

Всички изследвани 27 столични библиотеки разделяме условно на две големи групи: *западноевропейските столични библиотеки*, които имат повече опит от източноевропейските с имигрантската целева група, и на *източноевропейските столични библиотеки*, които тепърва започват да трупат опит в работа с имигранти и интеграцията им в приемащите ги страни. Тези две условни групи разделяме на две подгрупи, които се оформиха след анализа на резултатите: подгрупа на южноевропейски страни (Италия, Испания, Гърция и Португалия) със слабо развити отдели за имигранти и подгрупата на източноевропейските страни, които нямат никакви служби за имигранти с изключение само на две: Естония и Чехия. Или по друг начин казано, забелязваме че тази дейност се развива на „две скорости“ и нива, които

Czech Republic and other European countries. In: Interculture map: intercultural routes itineraries in Europa [online]. [Viewed 21 november 2015]. Available from: <http://www.interculturemap.org/upload/att/200612140833120.Interculture%20Map%20Background%20Libraries.pdf>

забелязваме и в други области на страните от ЕС: в образованието, икономиката, здравеопазването и т.н.

Направихме изследването на базата на следните пет показателя:

1. *Страна*
2. *Наличие на имигрантски отдел в библиотеката*
3. *Информация за имигрантския отдел на уеб сайта на библиотеката*
4. *Видове библиотечно-информационно обслужване на имигранти – услуги, колекции, продукти и мероприятия*
5. *Партньорство с други организации при работата с имигранти*

В тринадесет от столичните библиотеки на всички двадесет и седем страни членки на ЕС има отдели за имигранти, или поне някакви колекции на чужди езици или услуги за имигранти: Германия, Австрия, Холандия, Швеция, Финландия, Холандия, Белгия, Франция, Люксембург, Дания, Ирландия, Естония и Чехия. Това е 48.14% или почти половината от всички библиотеки. Не ни изненада факта, че само в столичните библиотеки на горепосочените държави има служби и услуги за имигранти, само тези на Естония и Чехия са изключение, защото те са единствените източноевропейски държави, които имат такива служби в столичните си обществени библиотеки. Имайки предвид минималният брой имигранти, настанени досега в източноевропейските страни, не е случайно, че за имигранти в обществените библиотеки услуги почти никъде не се предлагат.

Изненадващо е, че в страни като Гърция, Италия, Испания, Португалия също не намерихме услуги за имигранти в обществените библиотеки на столичните им градове, въпреки, че дълги години в тези страни са се заселвали и продължават да се заселват имигранти. Само на уеб сайта на библиотеката в Атина има линк към общината, където имигрантите могат да получат информация за интеграцията си в гръцкото общество.

В таблицата 2 сме поместили и уеб сайтовете на столичните библиотеки или по-точно линковете към съответните отдели за имигранти или частична информация за колекции и мероприятия за имигранти. На повечето сайтове информацията е предложена и на английски език, но в по-съкратен вид от версията на оригиналният език.

Библиотечно-информационното обслужване за имигранти разделяме на следните видове: колекции (мултикултурни и такива за изучаване на езика на приемащата страна), продукти, услуги и мероприятия. Колекциите са съставени от

книги, компактни дискове, вестници, списания и дигитални колекции с програми за изучаване на езика и изпитите по интеграция в приемащата страна. Някои от библиотеките имат в имигрантските си отдели все още богати мултикултурни колекции с книги на езиците на имигрантите (Дъблин, Виена, Прага).

Най-разпространените мероприятия, които се провеждат за имигранти са читателските клубове (Амстердам, Стокхолм, Копенхаген, Виена, Брюксел), клубовете за комуникация и разговори на тема, клубове за жени имигрантки от мюсюлмански страни (Копенхаген, Стокхолм), клубове за тийнейджъри, езикови кафенета, клубове за компютърна грамотност за имигранти, фото-изложби за страните на имигрантите с презентации и разговори на тема, човешката библиотека (интервюта с известни и обикновени хора с интересни занимания, хобита, нестандартна сексуална ориентация и т.н.) – възникнала в Дания и след това създаден и в Швеция и Холандия, часове при библиотекаря (ориентация в обучението по езика), клубове за домашна работа (Копенхаген, Амстердам, Стокхолм) и др. под.

През последните години се забелязва доброто сътрудничество между библиотекари от страните на ЕС по линия на европейски проекти, което спомага за реализацията им от една страна в друга страна. Добър пример за това са клубовете за домашна работа, човешката библиотека, читателските клубове и т.н. Затова включихме в изследването като последен показател и сътрудничеството и кооперирането на обществената библиотека с други организации, които също се занимават с предлагане на услуги за интеграцията на имигрантите.

В някои страни като Дания, Швеция и Норвегия (тя не е член на ЕС, но участва активно в съвместни програми със страни от ЕС), Червеният кръст, и общините навсякъде работят в сътрудничество с библиотеките и насочват имигрантите към техните услуги и към езиковите курсове в съответните училища. Организациите „Работа с бежанци“ работят във всяка една западно-европейска страна от ЕС с останалите организации, помагачи на имигранти. В Холандия те имат тясна връзка с библиотеките и ги посещават с групи от бежанци, много бързо след пристигането им, като получават безплатни карти за библиотеките (от 2015 г. до ден днешен) и им се представят всички услуги и колекции за изучаване на холандски език.

От изследването на уеб сайтовете на двадесет и седемте обществени библиотеки (в столичните градове) на страните-членки на ЕС, направихме следните изводи:

1. По-малко от 50% от столичните библиотеки предлагат колекции и услуги за имигранти. Причина за това са и източноевропейските библиотеки, които не се посещават често от имигранти, защото те не са добре дошли там, или просто не са добре представени, понеже повечето от тях желаят да достигнат по-богатите западноевропейски страни членки на ЕС. Прогнозата ни е, че въпреки противопоставянето на източноевропейските членки на ЕС в следващите години мигрантските популации и там ще се увеличат, което ще доведе до нуждата от добра интеграция на новодошлите имигранти. Тогава обществената библиотека ще трябва да започне да предлага услуги и мероприятия, и за реализацията им ще се черпи от богатият опит на западноевропейските страни.

Нашето изследване ще помогне в тази насока, защото то е обзорно и с конкретни примери за услуги, мероприятия и колекции, които могат да се създадат във всяка една страна от членките на ЕС.

2. Присъствието на големи мигрантски групи не означава винаги, че библиотеката предлага услуги за тях. Типичен пример за това са липсата на такива в столичните библиотеки на Рим, Мадрид, Лисабон и Атина. Превеждането на това изследване на английски и/или на други езици и предлагането му на библиотечните специалисти там е може би добра идея да вдъхнови колегите там за създаването на тези услуги. С помощта на общините по места библиотеките може да получат финансова помощ, за да участват в създаването на продукти, услуги и мероприятия за имигрантите.

3. Многообразието от всевъзможни мероприятия и услуги за имигрантите и намаляването на мултикултурните колекции е една тенденция през последните петнадесет години както отбелязахме и в глава четвърта на дисертацията. От уеб изследването това също ярко се откроява. То може да служи за вдъхновение на библиотекари и други специалисти в областта на работа с имигранти, за създаване на подходящи за тях услуги.

4. Кооперирането на обществената библиотека с други организации помагащи на имигранти за създаването на подходящи услуги и мероприятия се интензифицира много сериозно през изминалите десет, петнадесет години. Уеб изследването доказва също тази тенденция.

5. Програми на ЕС, които финансират проекти за имигранти, неграмотни и други социално изключени групи от обществото се увеличиха. Добър пример са програмите, „Европейската програма за интеграция – добре интегрираните имигранти обогатяват икономически и културно ЕС“²⁰⁴, българската програма „Оценка за интеграцията на уязвими групи мигранти в България“²⁰⁵, но и „Учене през целия живот“ (варианта за България)²⁰⁶ като програма, която насърчава всички възрастови групи да усъвършенстват базовите си и други познания във всички фази на живота си.

6. Особено се открояват услугите и мероприятията на холандските и скандинавските библиотеки – както по разнообразие, така и по качество. Те са водещи и затова са добър пример за останалите библиотеки.

²⁰⁴ Европейска комисия [онлайн]. Европейската програма за интеграция – добре интегрираните имигранти обогатяват икономически и културно ЕС. [Прегледан 02.04.2018]. Достъпно от: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-911_bg.htm

²⁰⁵ Център за изследването на миграцията: Оценка за интеграцията на уязвими групи мигранти в България. [Прегледана 02.04.2018]. Налична от: www.csd.bg/fileSrc.php?id=22609

²⁰⁶ Министерски съвет [онлайн]. Национална стратегия за учене през целия живот. [Прегледан 02.04.2018]. Достъпно от: www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880

Глава III. Проблемни области в работата с имигранти и мерки за тяхното преодоляване

Препоръчителен модел за библиотечно-информационно обслужване, обучение и социална интеграция на имигранти (за обществени библиотеки)

3.1. Анализ на специализираните услуги, ресурси и мероприятия за имигранти в Обществена библиотека Амстердам

Обществена библиотека Амстердам, като втората по големина в Европа и най-голямата и богата в Холандия, но и намираща се в един от най-интернационалните градове в света (приютил около 180 националности), обръща сериозно внимание върху проблемите на интеграцията на имигрантите. Така например, между 1984 г. и 1988 г. се провежда изследване сред турски и марокански жени и деца – потребители на библиотеката. Целта на проучването е да набележат нуждите на целевата група от книги и други библиотечни материали, но и степента им на грамотност, за да могат ефективно да ползват тези материали. Друга важна цел е привличането на имигрантите към обществото, поощрявайки ги да участват в различни мероприятия организирани заедно с местното холандско население. В рамките на проучването се организират сутрешни неформални опознавателни срещи (на кафе, с разговори в неформална обстановка).

Един от изводите от този проект е, че целевата група се достига трудно, защото повечето от имигрантите са неграмотни и/или твърде привързани към традиционната си култура, което им пречи за по-лесната адаптация към новата среда. Възможно решение на този проблем е назначаването на специализирани библиотечни служители (за предпочитане от чужд произход, т.е. също имигранти), които са по-близки до проблемите на целевата група. Нужна е и по-добра политика за набавяне на необходимата литература на родния език на имигрантите. За да постигне целите на проекта Обществена библиотека Амстердам получава субсидии от Министерството на образованието, културата и науката .

Библиотечната специалистка Ели Декер, част от екипа на Обществената библиотека в своята публикация *“Работа с мигранти в Амстердам”*²⁰⁷ също акцентира върху важността от обслужването на имигрантската целева група. Тя посочва, че „работата с мигранти се базира на “Манифеста на Юнеско – 1994 г.”,

²⁰⁷ Dekker, E. Migrantenbibliotheekwerk in Amsterdam. Openbare Bibliotheek Amsterdam: 2004, p.15.

който гласи, че в обществените библиотеки трябва да се създават колекции и служби за подкрепа и подпомагане на всички групи имигранти, които трябва да се интегрират в обществото”. Декер обобщава, че “колкото по-добре е интегрирано първото поколение имигранти, толкова по-бързо ще се интегрира и второто поколение”²⁰⁸. Според нея “доброто владение на холандски език е ключът към успеха в едно общество”²⁰⁹.

През 2001 г. Ели Декер инициира създаването на “Отдела за работа с имигранти”, който не само се грижи за изграждането и поддържането на мултикултурни колекции, но започва да реализира и мероприятия за имигрантите, чрез които се опитва да ги привлече и провокира да останат в библиотеката. По този начин те могат да упражняват холандския език с помощта на материалите, които библиотеката е комплектувала и каталогизирала.

Най-важната дейност за привличане на имигрантите в Обществената библиотека от този период са различните видове „опознавателни библиотечни посещения” според езиковото ниво на имигрантите, които Ели Декер развива и предлага на тази целева група. “Опознавателното посещение”, се изразява в показване на нужните материали, за изучаване на холандски език и мултикултурните колекции, които библиотеката притежава. Посещенията се предлагат на целевата група, която идва в библиотеката от училищата по изучаване на холандски език, с които библиотеката е изградила добри контакти и бързо се превръщат в голям успех. Тези посещения и към настоящия момент са част от програмата на Отдела за имигранти и се провеждат минимум десет пъти в месеца²¹⁰. Познавайки добре всички етнически групи представени в Амстердам, Обществената библиотека в града има за цел да предоставя информация на всички негови жители, независимо от техния произход, пол и занятие.

През годините необходимостта от информация и начинът за нейното предоставяне се променят. С нарастване на броя на имигрантите през последните десет - петнадесет години, заселили се и живеещи в Амстердам, се наблюдава нуждата от предлагане на езикови курсове и такива за интеграция в холандското общество. Разширяването и поддържането на богати колекции от книги и вестници

²⁰⁸ Ibid, p. 5.

²⁰⁹ Ibid, p. 6.

²¹⁰ Volwasseneneducatie, 12 December 2017. Openbare Bibliotheek Amsterdam [officiële website]. Available from: <https://www.oba.nl/educatie/volwasseneneducatie.html>

на родните езици на имигрантите също е важна задача, с която трябва да продължават да се ангажира обществената библиотека. По време на библиотечните посещения имигрантите получават информация за възможностите за езиково обучение - в самостоятелна форма или с помощ от страна на библиотекари, специализирани в работата с чужденци. Опознавателните посещения са насочени и към запознаване с различните колекции и ресурси, подпомагащи обучителния процес по език.

Библиотеката си сътрудничи с различни институции, имащи отношение към проблемите на имигрантите. Така например, ежегодно се изпраща информация за всички мероприятия за имигранти на училищата в град Амстердам, предлагащи езикови курсове за имигранти, но и на Община Амстердам, бюрата по труда и всички други организации, които подпомагат интеграцията на имигрантите.

Обществена библиотека Амстердам е пример за инициирането на много успешни проекти и мероприятия за работа с имигранти. Такъв е и проектът *“Прозорец към Амстердам”* (*“Venster op Amsterdam”*)²¹¹, реализиран от Община Амстердам, от отдела “Образование и интеграция”, в сътрудничество между Обществена библиотека Амстердам, Образователна телевизия ETV.nl и амстердамския телевизионен канал AT5. Служителите на отдел “Образование и интеграция” на община Амстердам, познавайки много добре документите, които регулират правата и задълженията на гражданите в съвременното мултикултурно общество (като “Манифестът на Юнеско” от 1994 г. и ИФЛА Мултикултурната библиотека и др. под.), започват реализирането на този проект през април 2012 г.

Основната причина за инициирането на проекта е промяната на “Закона за интеграцията на новопристигнали” от 2013 г., касаеща посещаването на курс по холански език и явяването на изпит. Имайки предвид факта, че до 2013 г. този курс е бил задължителен и финансиран от холандското правителство, а с промяната финансовата тежест пада върху имигрантите, общината в Амстердам решава чрез този проект да даде възможност на новодошлите имигранти да учат езика напълно безплатно. Единственото условие, което Община Амстердам поставя на имигрантите е те да посещават някой от филиалите на библиотеката, където се предлага възможност за ползване на всички учебни програми (чрез платформата www.oefenen.nl). Проектът “Прозорец към Амстердам” е планиран да се реализира в

²¹¹ Nieuwe educatieve voorziening in Amsterdam, 7 maart, 2012. In: Bibliotheekblad [online]. [Viewed 15.01.2018]. Available from: <http://www.bibliotheekblad.nl/nieuws/nieuwsarchief/bericht/1000002062>

рамките на три години, след което да се направи извод до каква степен той е бил успешен и да се реши дали да бъде удължен.

Целите, които проектът “Прозорец към Амстердам” си поставя е курсистите (имигрантите) да постигнат следните резултати:

- Чрез езиковия и интеграционен курс да станат самостоятелни граждани на град Амстердам и да си намерят работа, както и да участват пълноценно в обществени мероприятия;

- Да не спират да се усъвършенстват като получават подходящото за тях обучение или курс, по примера на програмата на ЕС “Учене през целия живот”;

- Професионална реализация – подобряване на професионалната им квалификация и придобиване на финансова независимост. До 2011 г. (преди настъпване на финансовата криза) държаната подпомага финансово имигрантите, които са с висше образование и искат да се реализират в Холандия в областта, в която са били професионално ангажирани в родните си страни. Това е един много добър подход да се подпомагат хора, които искат да се реализират и да бъдат успешно развиващи се професионално в приелата ги страна. В противен случай се увеличава броят на безработните имигранти, които получават обезщетение за безработни в продължение на години и струват много по-скъпо на холандското правителство (а някои от тях дори се маргинализират и радикализират).

“Прозорец към Амстердам” кореспондира с “Базовата програма за гражданство и образование 2011-2013” на Министерството на образованието, културата и науката и по-точно с частта, коментираща възможностите за гражданите от чужд произход и шансовете (в този случай за ползване на дигитална информация), които му се дават в квартала и града, където живее, за да се интегрира и участва активно в обществените дейности. За да бъде успешен този процес, той трябва да се случва на подходящото езиково ниво на всеки новодошъл имигрант, за да може той/тя постепенно да се превърне в самостоятелен гражданин. Тази философия е залегнала и в документа от преди няколко години, реализиран от Община Амстердам - “Не пренебрегвай никого”²¹².

Успехът на проекта “Прозорец към Амстердам” се базира на сътрудничеството между различни партньори и интегрирането на техните продукти

²¹² Volg het beleid: werk, participatie, inkomen. In: Gemeente Amsterdam [online]. [Viewed: 6.04.2019]. Available from: <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/werk-participatie/>

и услуги:

- Обществена библиотека Амстердам – с една централна библиотека и 27 нейни филиала, локализирани на различни места из целия град Амстердам. Във всички тези библиотеки е разположен т. нар. специално обособен кът “Площад Холандия“, в който се предлагат материали по холандски език, за изпита по интеграция в холандското общество и за държавния изпит по холандски, като всички те в са в традиционна (книжна) и в дигитална форма;

- Образователна телевизия ETV.nl и нейните програми, които на брой са повече от 100 (налични на уеб сайта www.etv.nl и www.oefenen.nl), с акцент върху теми като език, смятане, пари, работа, образование, здраве, бизнес, компютърна грамотност и др.

- Медийни канали за имигранти - Радио Ghanatta (за западно-африканци), радио Dalmar (за източно-африканци), телевизия Desmet (за турци), китайско радио и телевизия, радио Circulo Dilecto (за испаноговорящи) и радио и телевизия Amazing (за берберите от Мароко). Тези медии достигат 95% от имигрантите живеещи в Амстердам, които често са недостатъчно образовани и неинтегрирани. Езиковите курсове и информационни програми, които се предлагат от проекта “Прозорец към Амстердам” се популяризират и представят от тези шест имигрантски радио и телевизионни програми. Програмите на тези медии се подкрепят от ИТТА (Институт по езиково обучение на чужденците), Salto – амстердамска телевизия, RTV- Noord-Holland – телевизионен канал, който излъчва програми за и от провинция Северна Холандия, в която се включва и град Амстердам.

- Езикови училища, центрове за бежанци и други чужденци, читалища, младежки домове. В град Амстердам е изградена мрежа от такива институции, където се извършва сериозна работа в областта на изучаване на езика и интеграцията и където се подпомага социализацията на имигрантите.

Посочените примери са доказателство, че през последните петнадесет-двадесет години Обществена библиотека Амстердам работи усилено за популяризиране и развитие на услугите, мероприятията и инициативите за целевата група на имигрантите и подпомага тяхната по-добра и по-лесна интеграция в обществото. Освен утвърдените „традиционни“ форми на работа с имигрантите, екипът на Обществената библиотека разработва и предлага иновативни подходи:

- ***Библиотечни посещения и обучителни модули за имигранти***

Библиотеката предлага различни видове посещения, които са насочени към

целевата група, като някои от тях представляват тематични обучителни сесии:

1) *Опознавателно посещение* - то започва с разговор между библиотекаря и чужденците. Първо, имигрантите получават възможност да разкажат накратко за себе си, след което библиотекарят обяснява какви видове материали и програми има в библиотеката, съобразно езиковото ниво на имигрантите дошли на посещението. Акцентът пада върху книжните и цифровите материали (компютърни програми, компактдискове и др.под.), разположени в отдела "Площад Холандия", но накрая на това посещение библиотекарят предлага на посетителите да ги разходи из библиотеката, за да им покаже и другите отдели.

Опознавателното посещение цели да се представи библиотеката по един атрактивен начин, за да се привлекат имигрантите като бъдещи потребители на библиотеката. По време на всяко посещение поне няколко от имигрантите решават да станат членове на библиотеката, защото осъзнават че тя им предлага важна информация (безплатно) за тяхната интеграция в Холандия.

2) *Опознавателно посещение "Възпитание, Здраве и Образование" (ВЗО). (Opvoeding, Gezondheid en Onderwijs - OGO)* - Целта на това посещение е библиотечният специалист да запознае имигрантите със специфичните периоди на имиграционния процес, през който те трябва да преминат. След предварителен разговор с учителя по холандски, който е ръководител на всяка група, посещаваща библиотеката, библиотекарят предварително уговаря плана на посещението. Той проучва каква е групата, какво е езиковото ниво на курсистите и каква е целта на техния учебен процес. Понякога тяхната цел е да научат повече за образователната система в Холандия или за семейното възпитание на децата в страната, а друг път групите имигранти желаят да получат повече информация за здравеопазването, получаването на различни видове документи от общината, ползване на различните видове терминали за самообслужване (за купуване на влакови и автобусни билети, банкови автомати и др. под.), спорт, свободно време, търсене на работа и писане на CV и на мотивационно писмо за работа.

Библиотекарят представя на имигрантите интересувачи се от темите възпитание, здраве и образование книжните и аудиовизуални материали по тези теми и разделя посещението на две части: първата се изразява в свободен разговор по темите, а втората - в тренировки с аудиовизуални програми, които курсистите ползват чрез компютрите, със софтуер за звуково възпроизвеждане.

Целевата група, която се достига с тези посещения е стари (интегрирани) и нови

(интегриращи се) имигранти. Посещенията траят 90 минути и са безплатни при условие, че езиковото училище от което идват имигрантите има абонамент за библиотеката*.

3) „Въведение в интернет и тренировка с мишка“. Тъй като голяма част от имигрантите не са посещавали достатъчно дълго училище в родните си страни и не могат да работят с компютър, се препоръчва, те да започнат с този урок-посещение в библиотеката,. В него те научават какво представлява интернет, как се ползва компютъра (базови софтуери и приложения), как се търси информация и др. подобни основни познания. За тези упражнения се използва уеб сайтът www.robcoers.nl/muistrainng.html, създаден от библиотечния специалист Роб Курс.

Тези първи стъпки по компютърна грамотност в повечето случаи затрудняват имигрантите и затова библиотекарят трябва да подхожда с нужното внимание към всеки курсист. На опростен холандски език той обяснява какво е това интернет, кога е създаден и как той може да се ползва. Специалистът обяснява накратко и за развитието на персоналния компютър (кога е създаден, какво представляват софтуерът и хардуерът). За да бъде този урок интересен и полезен на имигрантите се предлагат специални онлайн упражнения, които те правят по време на посещението. Например: търсене на продукти с намаление на уеб сайтовете на определени магазини, разглеждане на седмичните брошури на супермаркети, търсене на собственото си име в телефонния справочник, намиране на снимки на собственото си село или град чрез Google, но също така и подпомагане на курсистите при правенето на първия им мейл адрес и помощ при изпращането на първия им мейл, например на учителя си по холандски. Всички тези упражнения се правят също съобразно езиковото ниво на курсистите.

Целта на това посещение е имигрантите да се научат да ползват интернет като най-големия източник на информация, без които не може вече да си представим нашето ежедневие. Посещението е предназначено за начинаещи и се провеждат от учители по холандски език. То трае 90 минути и за него се плаща сумата от 40 евро. Този курс се предлага и към настоящия момент.

4) *Обучение за работа с портала www.oefenen.nl* - Този портал е много

* Към настоящия момент (м. 12. 2018 г.) този вид библиотечни посещения вече не съществува в програмата с инициативи на обществената библиотека в Амстердам.

полезен източник за придобиване и подобряване на базовите познания, но имигрантите, желаещи да го ползват, трябва да притежават минимум езиково ниво A2 по холандски език, според международната референтна рамка. Неграмотните холандски граждани, които искат да подобрят не само езиковите си способности, но и другите базови познания за успешната им реализация в обществото също ползват активно този портал.

Под ръководството на библиотечен специалист, потребителите могат да подобряват езиковите си способности във всичките четири модула на холандски език: четене, писане, слушане и говорене, но също така могат да ползват упражнения по смятане, компютърна грамотност и усвояване на умения за ползване на интернет. Чрез този портал потребителите се учат и как да търсят обяви за работа, как да пишат мотивационно писмо, CV, как да търсят информация за сключване на здравна и други застраховки, как да си поръчат по интернет документ за самоличност в общината, как да отидат на доктор и да обяснят какъв здравословен проблем имат, и как да намерят информация за училището, в което могат да запишат децата си. Или най-общо казано уеб сайтът www.oefenen.nl е един вид „Пътеводител по интеграция“ на всеки имигрант търсещ мястото си в холандското общество.

Уеб сайтът www.oefenen.nl има две работни среди: едната е за обикновения потребител, а другата за служителя или училището, което чрез сайта може да регистрира всички свои ученици. По този начин може да се проследи как обучаемите се справят с дадената от учителите им домашна работа, за се задават въпроси чрез вградения в програмата чат и за да се анализират резултатите от проведеното обучение. Учителите могат да ползват допълнителната информация, качена на уеб сайта - допълнителни упражнения, идеи за уроци, нетрадиционни методи за работа, които правят уроците и заниманията с учениците по-интересни (напр. интерактивни уроци).

За да протичат добре занятията са специално обучени библиотекари, наречени езикови треньори (по проект от 2012 г.), които по не принуден и забавен, но същевременно и професионален начин провеждат така наречения “приемен час при библиотекаря”. По време на този „час“ дават съвети на имигрантите във връзка с използването на обучителните програми, но не заемат ролята на учители, защото библиотеката е само посредник между езиковите училища и имигрантите и предлага допълнителни материали (както книжни така и дигитални) за интеграцията на имигрантите в холандското общество.

Към настоящия момент (декември 2018 г.) посещенията/заниманията с www.oefenen.nl се провеждат в десет филиала на Обществена библиотека Амстердам и се наричат „Час при библиотекаря“ (*oefenspreekuur*). Това посещение на библиотеката може да е както индивидуално, така и на групи, без предварителна уговорка. Трае 90 минути и за груповото посещение се плаща сумата от 40 евро.

5) „NT2-school“ – „училище“ по холандски език за имигранти с преподавател по холандски език. Два пъти в седмицата имигрантите могат безплатно да получават консултации и да упражняват холандски език. Обучението не е като в училищата, а индивидуално с всеки потребител и съобразно езиково му ниво. Използват се програми, които са публикувани на уеб сайта www.nt2school.nl. Този проект стартира през 2015 г. и се превръща в голям успех, защото имигрантите оценяват факта, че учител по холандски език ръководи учебния им процес и то напълно безплатно.

6) Работа с „умните четци на новини NT1 и NT2“ (*Slimme Nieuwslezer NT1 en NT2*). Чрез четенето на вестници имигрантите развиват умения по четене на холандски език, но и научават повече за страната, в която се намират и това им помага по-лесно да се интегрират. Статиите, които се публикуват в ежедневниците са най-често твърде сложни за среднестатистическия имигрант. Само т. нар. *Startkrant* (*Вестник за начинаещи*) е написан на лесноразбираем език. Той е на хартия и се намира във всеки филиал на Обществена библиотека Амстердам и е на разположение на чужденците, които искат да се запознаят с ежедневните новини. В тази посока, екип от библиотечни и компютърни специалисти създава приложения за четене на новини, които са инсталирани на компютрите за изучаване на чужд език (*Taal PC's*) в отделите „Площад Холандия“ на Обществена библиотека Амстердам. Те са три вида:

- *Netnieuws* (www.netnieuws.nl) - новинарски сайт, на който се помещава веднъж седмично статия (публикувана в един от най-известните новинарски вестници в Холандия), но на лесен холандски език, за да бъде лесно прочетена и разбрана от възможно най-много имигранти, изучаващи холандски език. След прочитане на статията учащите могат да отговорят на десет въпроса във връзка с нейното съдържание (четене с разбиране). За улеснение на курсиста е програмирана и функция за аудиовъзпроизвеждане на статията. Това подобрява способностите за разбиране на езика. *Netnieuws* се разпространява в две версии: за начинаещи и напреднали.

- *.NT1* – приложение, подходящо за нискообразовани (неграмотни) имигранти, които притежават базови познания по холандски език. Той развива уменията по четене и писане.
- *.NT2* – приложение, подходящ само за чужденци. Целта е курсистите да работят върху езиковите си умения. Учителят има възможност да се регистрира в приложението, за да комуникира с учениците си дистанционно и да отговаря на поставените от тях въпроси във връзка с учебния материал.

Всекидневно, от 12 новинарски източника се подбират автоматично повече от 1200 новинарски статии, които се появяват в приложенията NT1 или NT2. Те се подбират по тема и езиково ниво, придружени с упражнения, във връзка с разбиране на съдържанието на статиите. С тези приложения за четене на новини Обществена библиотека Амстердам цели да даде шанс както на чужденците, така и на по-ниско образованите холандци да се запознават с новините. По този начин библиотеката подпомага своите потребители в преодоляването на функционалната и дигитална неграмотност.

По време на това библиотечно посещение курсистите се запознават с използването на тези приложения. Библиотечното посещение трае около 90 минути, струва 40 евро и групата чужденци е придружена от учител, който предварително е уговорил посещението в библиотеката.

- ***Библиотечни услуги и мероприятия за имигранти***

В Обществена библиотека Амстердам предлага следните услуги за имигранти (за периода 2010 – 2018 г.):

1) *Читателски клуб за имигранти “Четем заедно” (“Meeleesclub”)*²¹³ - В различни филиали на Обществена библиотека Амстердам функционират с голям успех читателски клубове за имигранти и неграмотни. Те са създадени, за да привлекат чужденци, имащи желание да подобрят читателските си способности и хора, които никога не са прочели в живота си дори и една книга.

Читателският клуб предлага на имигрантите занимания по четене на четири нива, които кореспондират с нивата на езиковото обучение според международните стандарти – A1, A2, B1, B2 . Разликата с други читателски клубове е, че

²¹³ Meeleesclub. In: OBA [online]. [Viewed 15.01.2018]. Available from: <https://www.oba.nl/educatie/volwasseneneducatie/meeleesclub.html>

библиотекарят чете на глас, а имигрантите дискутират помежду си съдържанието на книгите. Групите на читателския клуб, който се нарича “Четем заедно” се състои най-малко от пет души, а максималната бройка на участниците е десет души (в малка група участниците се чувстват притеснени и не могат да се представят добре, но и в твърде големи групи това също се случва).

Читателските клубове за имигранти във всичките им форми са една от най-често срещаните инициативи, които се организират за тази целева група. Библиотекарите намират потребителите на читателските си клубове чрез реклама, разпространявана в училищата по холандски език в град Амстердам, в общините, които имигрантите често посещават, в бюрата по труда, в кварталните културни домове по местоживеење и разбира се - в библиотеките. Сбирките на клубовете се провеждат в централната библиотека и във филиалите на Обществена библиотека Амстердам. Участниците бързо започват да се чувстват „като у дома си“ и често правят реклама на клуба сред свои приятели и членове на семейството си, благодарение на което идват и нови членове.

С читателските клубове Обществена библиотека Амстердам цели следното:

- да премахне езиковата бариера за имигрантите, които не могат добре да четат и да им помогне да се почувстват пълноценни граждани;
- да докаже, че четенето може да бъде голямо удоволствие;
- да даде възможност на потребителите на библиотеката да се запознаят с част от колекциите ѝ, но и с всички други инициативи и услуги, които се предлагат в нея.

През 2011 г. Обществена библиотека Амстердам прави откриване на читателския клуб с филм, който показва как функционира този клуб. Ръководителите на читателският клуб в него са учител по холандски език с над 30 годишна практика и библиотечен специалист от Обществена библиотека Амстердам. Освен филмът, създателите на този клуб са изготвили и брошура за създаването и уреждането на този клуб, която заедно с филма се продава на организации, желаещи да създадат такъв клуб (на цена от 200 евро).

За сбирките на читателските клубове се ползват книги, издадени от издателствата Leeslicht, Wablief и Eenvoudig communiceren, които през последните десет години превеждат голям брой книги на лесен холандски език и ги разделят на нива по трудност, така че имигрантите и неграмотните могат да си вземат книга на подходящото за тях езиково ниво и да подобряват уменията си по четене. Сбирките на клубовете се провеждат веднъж седмично, след като предварително е избирана

една от тези книги. Произведението се прочита от всеки един от курсистите, след което те се събират и разискват съдържанието ѝ. Библиотекарят, който води читателския клуб, подобрява правоговора на имигрантите, помага им в свободна обстановка да общуват помежду си и да придобият чувството, че могат да общуват на холандски език. На всеки три месеца участниците в клуба получават диплома за успешното завършване на клуба и безплатен абонамент за библиотеката. Голяма част от тези имигранти продължават да посещават библиотеката след завършването му.

2) *Час при библиотекаря (Oefenspreekuur)* - идеята на тази услуга е два пъти седмично, имигрантите, които имат желание да подобряват езиковите си умения извън училището, където изучават организирано холандски език, да го правят и в библиотеката под ръководството на библиотекар, специализиран в работа с имигранти. От създаването на тази услуга и към настоящия момент (декември 2018 г.) не са настъпили промени по отношение на организацията ѝ.

4) *Разговор с езиков и имиграционен специалист от Община Амстердам* – от началото на 2017 г., два пъти седмично имигрантите могат да получават консултации и насоки за езиковото си обучение от служител на Общината в столичния град. Той препоръчва езикови курсове и такива за интеграция в холандското общество, които имигрантите могат да посещават в квартала, в който живеят.

Към настоящия момент (декември, 2018 г.) се подготвя и създаването на „Езиково кафене“, което ще представлява място за контакти на имигранти, където ще се събират, за да водят непринудени разговори помежду си, под ръководството на библиотекар, специализиран в работа с мигранти.

5) *Четения за родители* – водени от убеждението, че за развитието на децата е много важно да им бъдат четени приказки или просто да им се разказват истории, библиотечните специалисти от Обществена библиотека Амстердам през 2014 г. създават този проект, за да могат да привличат родителите на децата на имигрантите. За съжаление тази инициатива вече не съществува в програмата на библиотеката, но в други библиотеки се организира все още с голям успех. Например в Обществената библиотека на град Хага²¹⁴

По време на тези четения библиотекарят запознава родителите с разкази в картинки или с други книги, написани на обикновен холандски език. На родителите се прожектира филма “Четящата птица” (“De Voorleesvogel”), след което

²¹⁴ De voorleesvogel. Openbare Bibliotheek Den Haag [online]. [Viewed 15.01.2018]. Available from: <https://www.edubiebdenhaag.nl/voorschoolse-educatie/de-voorleesvogel/>

библиотекарят води разговор с тях, засягащ темата за четенето на глас. Някои от въпросите, които библиотекарят задава на родителите са: Кои книги са подходящи за вашето дете?; Защо четенето на глас е важно за развитието на детето ви?; Какви книги трябва да избирам за детето си?; Кога и как да чета на детето си? и др.п.

По време на тази инициатива специалистът посочва и някои сайтове и телевизионни програми, които дават ценни съвети в тази област. Четенията се организират на базата на езиковото ниво, което притежават родителите, за да могат максимално добре да се възползват от предоставената им информация. С този проект Обществена библиотека цели да стимулира, информира и подпомага родителите да четат на децата си в къщи и да ги убеди от ползата от четенето на глас и разказването на приказки, да покаже на родителите, че библиотеката може да играе важна роля в живота им. Заниманието трае около 90 минути, за което се плаща сумата от 40 евро за групови посещения. Четения за родители продължават да съществуват и към момента, но целевата група е по-голяма, защото вече включва и родители от холандски произход.

б) *“Клуб за култура Втора Родина”* (www.oba-club.nl) – този проект, инициран от дипломанта²¹⁵ печели наградата за иновация на Обществена библиотека Амстердам през месец март 2014 г. Основната цел на инициативата е създаване на клуб за добре интегрирани и по-малко интегрирани чужденци, както и холандски граждани, които на базата на културни мероприятия, разговори и дискусии на определени теми обменят опит помежду си и да подобряват езиковите си и комуникативните си способности. Иновативното на този подход е осъществяването на комуникация между добре интегрираните имигранти като модел за подражание, с тези, които са в процес на интеграция. Постепенно клубът се превръща в школа за бикултурни личности, които „прегръщат“ както собствената си култура, така и местните холандски традиции.

Замисълът на проекта много добре кореспондира с бъдещата ролята на обществената библиотека, залегнала в Националния библиотечен план на Секторния институт на библиотеките в Холандия Библиотеката на бъдещет²¹⁶, но също така и в Стратегическия план на Обществена библиотека Амстердам (2015-2019 г.)²¹⁷, приет

²¹⁵ OBA club 2e Vaderland. In: OBA [online]. [Viewed 16.01.2018]. Available from: <https://www.oba.nl/nieuws/oba-club-2e-vaderland.html>

²¹⁶ Sector instituut van de openbare bibliotheken. Bibliotheek van de toekomst. Koninklijke bibliotheek: Den Haag, 20 p.

²¹⁷ Openbare Bibliotheek Amsterdam. Beleidsplan OBA 2015-2019 [online]. [Viewed 16.01.2018]. Available from: http://www.oba.nl/OBA-beleidsplan_deproef.pdf

през януари 2015 г. От последния документ става ясно, че социалните и учебни функции на библиотеката трябва да се разрастват още повече. Така, за осъществяването на тези идеи в продължение вече на три години (2015-2018 г.) се организират разнообразни мероприятия, които привличат социално изключените групи в обществото, но също така и други потребители, които имат нужда от срещи, комуникация и дебатиране.

3.2. Емпирични изследвания за ефективността на услугите и инициативите за имигранти на Обществена библиотека Амстердам

С цел по-задълбоченото анализиране на състоянието на работата с имигрантската целева група на обществените библиотеки и открояване на проблемните области за предлагане на възможни решения за тяхното преодоляване, проверка на поставените изследователски хипотези и създаване на препоръчителен модел за библиотечно-информационно обслужване за имигрантската целева група, организирахме и проведехме емпирични изследвания с подход - от локално към национално и от национално към интернационално ниво:

- Първоначалното ни проучване бе проведено през 2013 г. То бе последвано от второ анкетно проучване през 2016 г. Двете анкетни проучвания бяха насочени към целевата група на имигрантите и тяхната оценка за специализираните услуги за тях на Обществена библиотека Амстердам. Първото анкетно проучване с имигранти направихме малко преди промяната на “Закона за интеграцията на новопристигнали” от 2013 г., когато всички езикови курсове и изпитите по интеграция за имигранти бяха абсолютно безплатни. Втората анкета разпространихме през 2016 г.: три години след приемането на този закон, когато обществената библиотека със своите разширени служби и услуги за имигранти вече играеше много активна роля за интеграцията на имигрантите, поради факта, че всички услуги там се предлагаха безплатно и тяхното разнообразие бе още по-голямо от преди.

- Организирана беше и фокус група, с цел анализиране на процеса по социализация на имигрантите чрез иновативната услуга на Обществена библиотека Амстердам - „Клуб за култура Втора Родина“ и подобряване на ефективността на този клуб.

3.2.1. Анкетно проучване на мнението на имигранти относно специализираните услуги и ресурси на Обществена библиотека Амстердам (2012-2013 г.)

През периода ноември 2012 г. - юни 2013 г.^{*} бяха разпространени анкети сред потребители-имигранти на Обществена библиотека Амстердам за проучване мнението им за програмите, услугите и мероприятията на библиотеката, които те ползват и посещават (вж Приложение I). Целевата група се състои от имигранти, посетили за пръв път библиотеката групово от училищата по холандски език, под формата на библиотечно посещение, но също така и такива, които идват с доброволци холандци, които искат да им помагат за интеграционния им процес в Холандия. Периодът за провеждане на изследването бе избран да бъде преди въвеждането на промяната в „Закона за интеграцията на новопристигнали“, влязъл в сила на 1 януари 2013 г., според който всеки имигрант трябва сам да покрива разходите по курсовете за изучаване на холандски език и по интеграция в холандското общество.

Анкетата включва тридесет въпроса - 16 от отворен тип и 14 от затворен тип. За периода ноември 2012 г. – юни 2013 г. бяха разпространени и получени 35 попълнени анкети, по време на заниманията ни в отдела за имигранти, както в централния филиал на Обществена библиотека Амстердам, в няколко нейни филиала, но също така и по време на посещенията ни в училището по холандски език (Taal Training). Целта ни беше да достигнем до възможно най-различни групи мигранти, както от различни страни, така и мигранти с различен пол, произход, образование, религия и професия.

Анкетата бе попълнена от имигранти идващи от 17 различни държави (фиг. 6). Десет от тях са от Мароко, петима от Турция, по двама от Еритрея, Ирак, Афганистан, САЩ и Канада, и по един имигрант от Непал, Мексико, Доминиканската република, Египет, Колумбия, остров Свети Мартин, Тайланд, Гърция, Бурунди и Шри Ланка. Имайки предвид, че мароканската имигрантска група в Холандия е една от най-големите заедно с турската, суринамската и антилианската, резултатът от анкетата по този показател не е случаен. Те са почти една трета от всички анкетирувани мигранти. Турците

^{*} В изложението са включени резултатите от анкетно проучване, проведено във връзка с професионалните ангажименти на докторанта, още преди да започне дисертационното си изследване, но целта ни е да се покаже съвкупността от проблеми за един по-дълъг период, а също и да се направи сравнителен анализ на две последващи анкетни проучвания, като по този начин се анализират данните в обобщен вид.

са една седма от всички анкетирани имигранти от общо 17 държави. Иракчаните, афганистанците и американците и канадците са с по двама представители, а останалите с по един.

Фиг. 6 Националност на анкетираните

Средната възраст на попълнилите анкетата е 36.8 години. Най-младият имигрант е на 20 години, а най-възрастният - на 60. Възрастовото разнообразие идва от решението, което бе взето през 2006 г. от холандското правителство (под натиска на министъра по интеграцията Рита Вердонк), както новите така и старите мигранти да учат холандски език до ниво A2 (според европейската езикова рамка за изучаване на чужди езици) и да положат успешно изпита по интеграция в холандското общество (който преди 30-40 години за старите имигранти не е бил задължителен след идването им в Холандия).

Съотношението полове показва, че преобладават жените с 25 анкетни карти, а мъжете - с 10. Причина за това е, че мъжете имигранти най-често работят и се грижат за доходите в семействата и нямат винаги време да изучават езика в училищна среда. Най-често мъжете мигранти, които дълго време изучават холандски език имат високо образователно ниво, придобито в родните им страни и желаят в Холандия да функционират на същото високо ниво.

На въпроса *“Какво образованието имате?”* 12 души са отговорили, че имат *основно* образование, 15 - *средно*, 5 - *висше* и трима души *друго* (фиг. 7). Забелязва се, че в сравнение с предишните години на базата на данни на “Националния статистически институт” на Холандия, че броят на имигрантите със средно и висше образование се увеличава прогресивно. Причина за това е строгата имиграционна

политика на холандското правителство, наложена от началото на 2000 г.

Фиг. 7. Образование на имигрантите от общо 35 анкетируани имигранти

На въпроса “Каква е вашата професия?” не всички от анкетираните имигранти са отговорили коректно, затова обособихме и графа “*неясен отговор*” или “*без професия*”. Единадесет имигранти попадат в тази графа, а останалите са посочили следните професии: електротехник – 1, административен работник – 1, режисьор – 1, фризьор – 1, медицинска сестра – 3, строителен работник – 1, готвач – 1, по един – финансист, физиотерапевт, моряк, двама учители и 12 души от имигрантите са посочили като професия *домакия*. Седем души са дали неясен отговор или не са отговорили на въпроса, което ни кара да мислим, че той ги е затруднил.

Професия	Брой
Електротехник	1
Административен работник	1
Режисьор	1
Фризьор	1
Медицинска сестра	3
Строител	3
Готвач	1
Финансист	1
Физиотерапевт	1
Моряк	1
Учител	2
Домакия	12
Неясен отговор или без отговор	7

Таблица 3. Професии на анкетираните имигранти

Не е случайно, че трима анкетируани са посочили професиите медицинска сестра, трима – строителен работник, а учител е професията, посочена от двама от анкетираните. Това не е случайно, защото точно за тези три професии в Холандия

има голям дефицит на работници и специалисти. Дванадесет души са отговорили, че са „домакиня“ и това е съвсем логично, защото от отговора на осми въпрос „*На семейни начала ли живеете?*“ виждаме, че двадесет и девет души от общо тридесет и пет от анкетираните са отговорили положително на този въпрос. Можем да обобщим, че причина за идването в Холандия на болшинството от анкетираните все е още сключването на брак или събирането на членове на семейства на имигрантите, които известно време са живели разделени. Освен това повечето от анкетираните са жени (25), което също определя логично отговора на този въпрос.

От резултатите от *шести въпрос* правим извода, че анкетираните имигранти живеят с различна продължителност в Холандия – от 8 месеца до 24 години.

Седми въпрос е свързан с причините за идването на имигрантите в Холандия, като ги разделихме на признак *женитба (брак)* (63%), *бежанец* (26%), *обучение* (3%) и *други* (9%).

Фиг. 8 Причини за емиграция

От анализа на този въпрос става ясно, че сключването на брак (женитбата) е най-честата причина за емиграцията на анкетираните към Холандия и тя е най-често между граждани, идващи от мюсюлмански страни. От проследяването на различни информационни източници, публикувани през последните десет години става ясно, че част от браковете са насилствени и предварително планувани от родителите на младите хора. Бившият кмет на град Амстердам Еберхард ван дер Лаан пише именно за този проблем в статията си "Вносът на булки трябва да бъде спрян"²¹⁸,

²¹⁸ Van der Laan, E. Import bruiden moet stoppen. In: Volkskrant, 07. 06. 2009, p. 2. [Viewed 13.03.2018]. Available from: <https://www.volkskrant.nl/binnenland/van-der-laan-import-bruiden-moet->

публикувана в ежедневника Volkskrant. От анкетираните имигранти 20.6% не живеят на семейни начала, а на семейни начала живеят 79,4% от тях.

На въпроса *“Студент ли сте в момента?”* само осем от анкетираните или 23,5% дават положителен отговор. Специалностите, които имат чуждестранни студентите са холандски език и култура, арабски език и култура, медицина, киноизкуство и режисура. Останалите анкетирани не дават ясен отговор на този въпрос. Петима от тях отговарят, че имат платена работа, като професиите, които посочват са домакия, фризьор, в туристическия бизнес, а с *“нямам работа в момента”* отговарят останалите 29 анкетирани.

Интересен е отговорът на *тринадесети въпрос “Работите ли в момента като доброволец?”*. От общо 35 анкетирани 14 са отговорили положително и това не е случайно, защото в Холандия чрез доброволческа работа често се намира платена такава и имигрантите знаят добре това.

На въпрос *четиринадесети “Къде и по какъв начин учите холандски език?”* тридесет и двама от общо тридесет и пет анкетирани отговарят, че изучават езика в училище под формата на имиграционен курс по холандски език, а двама отговарят с *“на работното ми място”*. Този резултат е логичен, защото до 2013 г. курсът на всеки имигрант се заплащаше от холандското правителство.

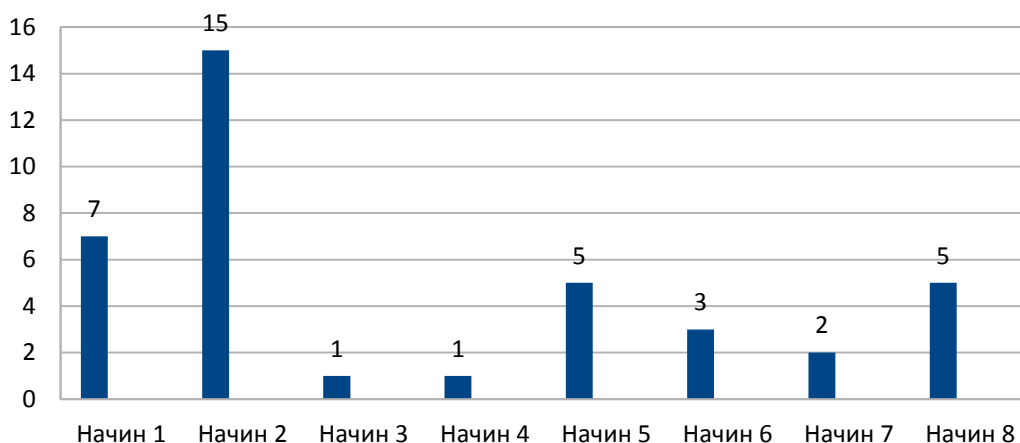
Имигрантите посочват като отговор на *петнадесети въпрос* имената на училищата в Амстердам, където изучават холандски език. Най-много са тези в училището ROC college, NL-training, SIPI и Амстердамският свободен университет.

Курсистите отговарят и на *шестнадесети въпрос* за компютърните езикови програми, които ползват в библиотеката, но от отговорите им става ясно, че само 16 от тях ги ползват интензивно. На първо място по брой на ползване са посочени езиковите програми Delftse methode (най-старият метод за изучаване на холандски език за имигранти, създаден през шестдесетте години на миналият век), IJsbreker, SIPI-methode, Kleurrijker и др.

На *седемнадесети въпрос “Какво правите извън училище, за да подобрявате езиковите си способности?”* получихме следните резултати:

- начин 1 – от медиите (предимно от радио и телевизия),
- начин 2 – от разговори с местното население (на улицата, със съседите и учителите ми),

- начин 3 - в църквата,
- начин 4 – с учител доброволец извън училище,
- начин 5 – от четенето на вестници и списания,
- начин 6 – на работното ми място,
- начин 7 – чрез компютърни програми за езиково обучение и
- начин 8 – нито един от горепосочените.

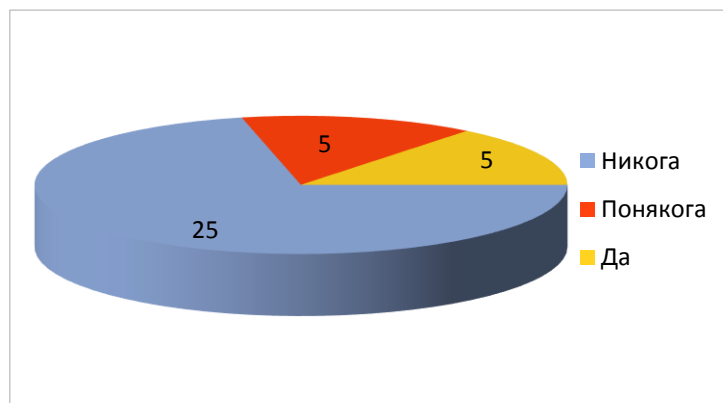

Фиг. 9. Начини за подобряване на езиковите умения извън училищната среда

Като се имат предвид данните от получените отговори, че 23 (64.4%) от общо 35 анкетирани имат средно, висше или друго по-високо образование, не ни изненадва резултатът, че най-разпространеният сред тях начин за извънкласно изучаване на холандски език е чрез гледане на телевизия, слушане на радио или разговори с местното население, но и четене на вестници и списания.

Всички анкетирани имаха възможност с *осемнадесети въпрос* да отговорят „дали холандското правителство прави всичко възможно за предоставяне възможност на имигрантите добре да изучават холандски език“. Двадесет и пет души (72%) от анкетираните са отговорили положително на този въпрос, а десет (28%) - отрицателно, като причината, която посочват е промяната на „Закона за интеграцията на новопристигналите“ от 2013 г. Отрицателният отговор не преобладава, защото една част от анкетираните е започнала курса си по холандски език през 2012 г., когато той все още е бил безплатен.

По най-чувствителната тема за имигрантите, а именно “дали някога са дискриминирани от местното население” се получиха следните резултати:

Фиг. 10. Чувствали ли сте се някога дискриминиран?

На този *деветнадесети въпрос* повече от $2/3$ от тях са отговорили с *никога*, което все пак е положителен сигнал за холандското общество, което въпреки поляризирането си през последните години не проявява винаги открито негативното си поведение към имигрантите. Показателно е, че с „*понякога*“ и „*дискриминиран съм*“ са отговорили общо десет души от тридесет и пет анкетирани.

Интересни са и отговорите на анкетираните относно въпроса за промяната на „Закона за интеграцията на новопристигналите“ от 2013 г. във връзка с плащането на курсовете си по холандски език и този по интеграцията. Двадесет и седем (75.6%) от анкетираните са категорично против, трима (8.4%) са съгласни с промяната, защото според тях всеки трябва да си носи отговорността дори и за финансирането на интеграционният си процес в приелата го страна, а петима анкетирани (16%) са дали неясен отговор. На *двадесет и първи въпрос* „*Кога открихте библиотеката като място, където може да намерите нужната информация за изучаване на холандски език и интеграцията ви в холандското общество?*“ се получиха много разнообразни отговори. Десет души са я открили благодарение на посещението си там, организирано от курса по холандски език, четиринадесет души са отговорили с „*първите месеци след пристигането ми в Холандия*“, трима са я открили три години след пристигането си, петима - четири години след идването им тук благодарение на приятели, а трима са дали неясен отговор.

За библиотеката като организация е важен отговорът, който анкетираните дават на *двадесет и втори въпрос* – „*колко често посещавате библиотеката*“? *Единадесет* (30.8%) от анкетираните я посещават веднъж седмично, *седем* (19.6%) са отговорили с веднъж месечно, а *седемнадесет* души (49.6%) са посочили, че идват в библиотеката по-рядко от веднъж месечно.

Причините за посещението в библиотеката също са много важни за библиотечните специалисти, работещи с имигранти. На този *двадесет и трети въпрос* анкетираните са отговорили по следният начин: шест души (16.8%) идват за да ползват някои учебници по холандски език за чужденци, седем души (19.6%) - за да четат вестници и списания (включително и на родният си език), трета група идва за да заема компактдисково, филми и книги (общо 18 души или 50.4%), осем души или 22.4% идват, за да ползват интернет, защото той е безплатен, девет души са отговорили, че идват защото там поддържат добри социални контакти, както с местните холандци, така и с други имигранти, единадесет души са посочили, че библиотеката е много приятно и полезно място за тях, четирима са отговорили, че идват там, за да си почиват и десет от анкетираните посочват, че идват с голямо удоволствие тук с децата си.

Двадесет и четвърти въпрос е още по-важен за библиотечните специалисти от отдела за работа с имигранти, защото от отговорите на анкетираните става ясно кои от предложените им дигитални програми ползват най-често. Програмата „*Едно добро начало*“ се ползва от общо осем души, „*Първа помощ в Холандия*“ от седем души, „*Умният читател*“ от трима, програмата за четене на статии от вестници „Netnieuws“ се ползва редовно от шест души, oefenen.nl-от осемнадесет души, „Steffie werkt zo“- от двама, beterspelen.nl (програма по холандски език) - от двама, beterrekenen.nl (упражнения по смятане) - от един. Четирима от запитаните са посочили, че не ползват тези програми. Всички тези програми са дигитални и се ползват чрез специални компютри, предназначени специално за имигрантската целева група.

От дадените отговори става ясно, че почти всеки имигрант ползва дигиталните програми, но тяхната употреба все още не е достатъчно интензивна. Най-често ползваните програми са oefenen.nl – уеб сайт с програми по холандски език, изпита по интеграция и базови познания като смятане, базови познания по интернет, след това програмата „*Първа помощ в Холандия*“ и „*Едно добро начало*“, които също предлагат широк обем от упражнения по холандски език и базови познания за Холандия (история, традиции, празници, здравна информация, образователна информация, кандидатстване за работа и т.н.), разделени на различни нива. Причина за това е и преходният период, в който е направено изследването (в края на 2012 и началото на 2013 г.) – имигрантите тепърва започват да откриват какви безплатни услуги предлага обществената библиотека, след като те са принудени да

плащат обучението си по холандски език.

На *двадесет и пети въпрос* „*намирате ли винаги в библиотеката информацията, която търсите?*“ с „*да*“ са отговорили двадесет и шест души (72.8%), а с „*не*“ – само девет (27.2%) от анкетираните. Това е добър резултат, който може само да радва библиотечните специалисти, работещи с имигранти в Обществена библиотека Амстердам.

На въпроса „*какво ви липсва в библиотеката?*“ с „*нищо*“ са отговорили осемнадесет души от общо тридесет и пет анкетирани, пет души не са дали никакъв отговор, а останалите са посочили, че им липсват следните няколко неща: повече речници, книги, вестници, списания и детски книги на родният им език, а на един от анкетираните му липсва стая за пушене в библиотеката.

Двадесет и седми въпрос предизвиква анкетираните да дадат оценка за работата на библиотекарите, които ги обслужват. Двадесет и един от тях (60%) са посочили, че библиотекарите обръщат сериозно внимание и помагат на имигрантите, а четиринадесет от запитаните потребители или 40% от тази целева група посочват, че те и библиотечните специалисти комуникират добре един с друг. Общият извод, който може да направим е че всички имигранти дават добра или много добра оценка за информационното обслужване на библиотечните работници.

С отговорите на *двадесет и осми въпрос* анкетираните препоръчват „*какво трябва да се случи, за да идват по-често от до сега в библиотеката?*“ Десет души не дават ясен отговор, но останалите посочват следните услуги, които биха желали да получат, за да посещават по-често обществената библиотека в Амстердам:

1. Читателски клубове и други мероприятия за общуване с други имигранти и холандци.
2. Ще идвам по-често, когато децата ми пораснат и имам повече време.
3. С „*библиотеката е невероятна*“ са отговорили петима от анкетираните.
4. Ако не работя всеки ден и имам повече свободно време.

„*Какво не може да намерите в колекцията на библиотеката?*“ е въпрос *двадесет и девети*. От общо тридесет и пет от анкетираните, петнадесет са отговорили, че не могат да намерят достатъчно книги, вестници и списания на родният си език. Други пък посочват, че речниците и учебниците за изучаване на холандски език не са достатъчно, а двама от анкетираните посочват, че биха желали да има повече книги за подготовка за шофьорски изпити. Трина души посочват, че биха желали да могат да ползват повече книги за подготовка за държавният изпит по

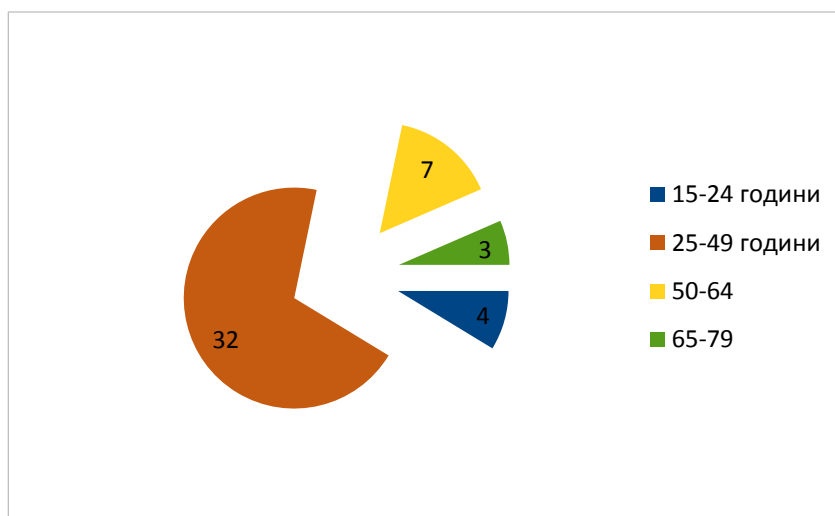
холандски език, не само в библиотеката, но и да ги заемат и ползват в къщи.

На последния *тридесети въпрос* „*ще продължавате ли да посещавате библиотеката след като завършите курса си по холандски език и интеграция в холандското общество?*“, с „да“ са отговорили двадесет и девет души (81.2%), с „не“ двама (5.6%), четирима (11.2%) от анкетираните не са отговорили на този въпрос, а 2% от анкетираните са дали неясен отговор . Резултатът е висок и обнадеждаващ, но все пак трябва да обърнем внимание и на забележките, които анкетираните потребители на библиотеката правят по-горните въпроси.

3.2.2. Анкетно проучване на мнението на имигранти относно специализираните услуги и ресурси на Обществена библиотека Амстердам (2016 - 2017 г.)

На базата на направените изводи от горепосочената анкета и за целите на нашето дисертационно изследване решихме да разпространим сред имигрантската целева група втора анкета през периода ноември 2016 г. - септември 2017 г. Тя се състои от деветнадесет въпроса (вж Приложение II).

Общо бяха попълнени 46 анкети. От всичките анкетирани тридесет и трима души (71.61%) са жени, а тринадесет мъже (28.39%). В първата анкета жените също бяха мнозинство и причината за това предполагаме, е, че мъжете често са трудово заети, а жените се грижат за домакинството и отглеждането на децата си, и затова намират по-лесно време да посещават курс по холандски език. Възрастта на анкетираните може да се види от фигура 11.

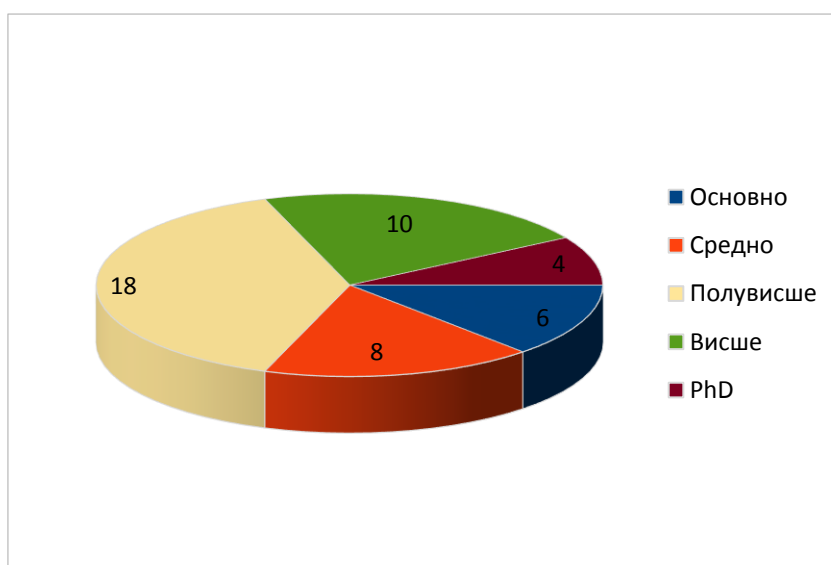
Фиг. 11. Възраст на анкетираните

Малко повече от 2/3 (69.4%) от анкетираните е на възраст между 25-49 години

– трудоспособна възраст, което е много положително и затова холандското правителство се опитва по различни начини да интегрира тези хора, да си намерят работа и да им даде шанс да се развиват. Или казано по друг начин, целта е да се получи т.нар. ситуация „печеля-печелиш“ („win-win“). В предишната анкета средната възраст на анкетираните имигранти е 36.8 години.

Групата 50-64 годишни е сравнително голяма - (7 души от 46 анкетирани или 15.19%) и причина за това е най-вече промяната на закона за интеграцията от 2012 г., съгласно който и старите имигранти трябва да се интегрират и покрият минимум по холандски език ниво А2, което се смята за задължителното базово ниво, позволяващо нормално функциониране в обществото.

На *трети въпрос „Какво е образованието Ви?“*, от общо 46 анкетирани, шестима (13,08%) са отговорили, че имат основно образование, осем - средно или средно-специално (17.56%), двадесет и осем - полувисше или висше (60,76%), а четирима (8.6%), са отговорили, че имат докторска степен (фиг. 12).

Фиг. 12 Какво е образованието Ви?

Особено впечатление правят данните за висше образование сред анкетираните и тези за притежание на докторска степен. Основната причина за това е строгата имиграционна и интеграционна политика на холандското правителство и навлизането на все повече високо образовани имигранти (най-вече компютърни специалисти и медицински персонал) от страни членки на ЕС.

Планира се и въвеждането на синя карта за високо образовани мигранти (knowledge migrants), които бързо да си намират работа в рамките на ЕС. В сравнение

с първата направена от нас анкета само 14% от анкетираните имат висше образование. В рамките на 4-5 години разликата в тази подгрупа се е увеличила повече от четири пъти, а разликата между подгрупата на анкетираните през 2013 г. с основно и средно образование е съответно: 33.6% с основно и 42% със средно образование, като сега данните са много по-различни – 13.8% с основно и 17.56% със средно образование.

Интересен за нас е и отговорът на *въпрос четвърти* „От коя страна сте“? Резултатът показва, че по петима от анкетираните са афганистанци и българи, четирима са сирийци, по трима англичани, руснаци и етиопци, по двама от Италия и Мароко, Сомалия, Колумбия и по един представител от следните страни: Босна и Херцеговина, Хонг Конг, Судан, Ирак, Гвинея, Аржентина, Мексико, остров Кюрасао, Турция, Швейцария, Индия, Еритрея, Пакистан и Бразилия.

В сравнение с предишната анкета, според която анкетираните идват от общо 17 държави, резултатът на тази показва, че имигрантите идват от 25 различни държави или се забелязва увеличение с около 40%. Резултатът е логичен, защото след последната масова имигрантска вълна от 2013 г. до 2016 г. етническото разнообразие на Европа и особено на интернационални градове като Амстердам, където са проведени и двете анкети се увеличава в геометрична прогресия и достига през 2016 г., до 180 националности.

Най-много са анкетираните имигранти от Сирия, Афганистан, Етиопия, Мароко и причините за това са войните или тежката политическа ситуация (Етиопия, Еритрея), но и от България (нов член на ЕС, отваряне на пазарите на труда на Запад), Англия (заради Brexit) и Италия, където икономическата ситуация по време на последната икономическа криза сериозно се влоши.

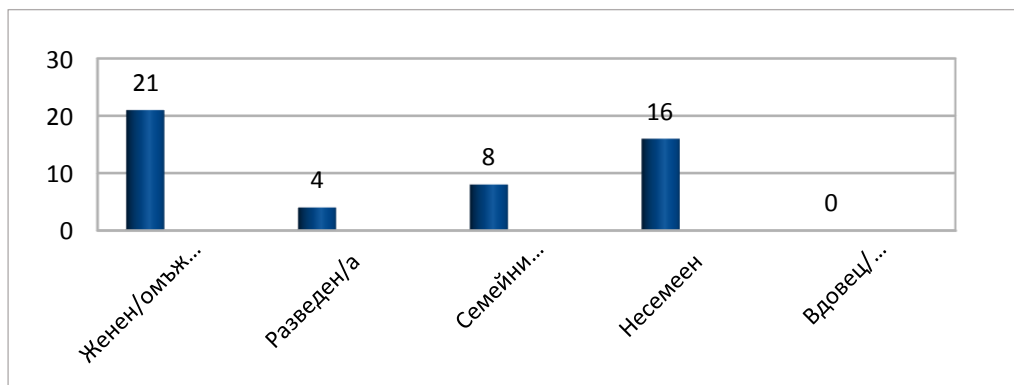
В предишната анкета от 2013 г. най-многобройната група е тази на мароканците, после на турците (и двете по линия на събирането на семействата и женитба с партньор чужденец), след това на страни като Ирак и Афганистан, в които по това време имаше сериозни военни конфликти. Групата на имигранти от източно-европейски страни в онзи период бе по-слабо представена от сега.

Фиг. 13. От коя страна сте?

На въпрос 4.1 „Каква е Вашата националност?“ отговорите не са абсолютно същите както на предишния въпрос, защото някои от имигрантите вече са получили холандско гражданство. Общата им бройка е 5 души, а останалите анкетирани притежават все още гражданството на горепосочените от нас държави, от които идват.

На пети въпрос „Какво е семейното Ви положение?“ двадесет и един от анкетираните са отговорили с *женен/ омъжена*, с *разведен/а* са отговорили четирима, с *живея на семейни начала* – осем души, с *неженен/ неомъжена* – 16 души. Никой от анкетираните не е *вдовец/ вдовица*.

Фиг. 14. Какво е Вашето семейно положение?

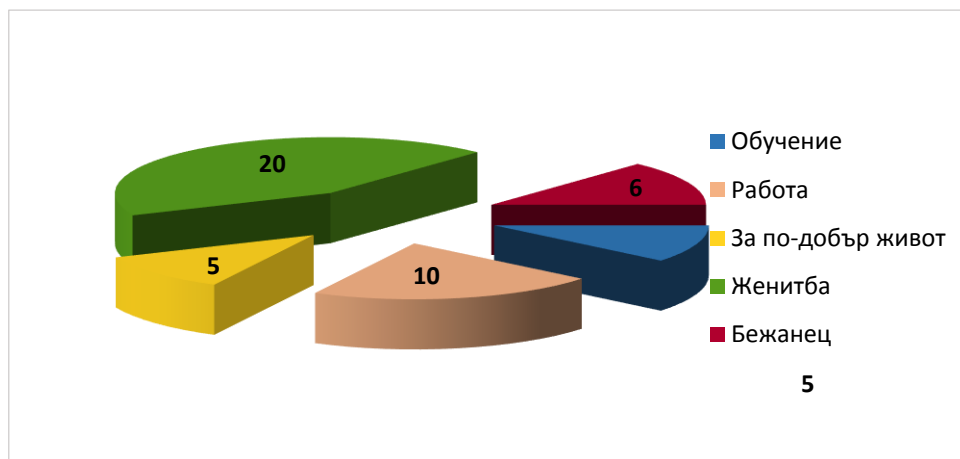
Шести въпрос от анкетата дава яснота „с какво се занимават анкетираните в този период от пребиваването си в Холандия“. Десет души от тях са отговорили, че се грижат за домакинството и децата си и това не е случайно като имаме предвид, че повече от 2/3 от анкетираните са жени, седем души посочват, че преминават в момента някакво обучение, осем души работят като: учител по испански, двама са компютърни специалисти, трима са модни специалисти, един е треньор по плуване и един в семейната си фирма, а дванадесет души са посочили че в момента са безработни. Или общо 22 души от 46 анкетирани (47.74%) не работят към момента на анкетирането.

На *седми въпрос* анкетираните отговарят на въпроса „Ако сте безработен, каква е причината за това?“. Шестнадесет души са отговорили с „нямам възможност да работя, защото се грижа за децата и домакинството си“, *девет* души са посочили, че с притежаваната от тях диплома и квалификация трудно си намират работа, *един* от анкетираните е пенсиониран по болест, *трима* посочват, че в общината, където живеят има твърде малко обяви за работа, а останалите седемнадесет души посочват, че работят като доброволци, или, че желаят първо добре да научат холандски език, за да си намерят квалифицирана работа.

„Колко години живеете в Холандия?“ е *осмият въпрос*, на който анкетираните отговориха. Отговорите варират от 3 седмици до 25 години. На този въпрос анкетираните през 2013 г. са отговорили по подобен начин – от 8 месеца до 24 години.

За нас е важно, че изследваме мнението на различните видове имигранти: както по продължителност на престоя им тук, така и по различието им в полово и професионално отношение, произход, религия и култура. По този начин се опитахме да направим една обща оценка на имигрантите, посещаващи последните пет години Обществена библиотека Амстердам.

Причината за *идването в Холандия* е също интересен показател от анкетата с имигрантите. *Петима* от анкетираните, отговорили на този *девети въпрос* са заявили, че са дошли в Холандия за да учат, *десет* - за да си намерят по-добра работа, *петима* - за да си осигурят по-добър живот, *двадесет* - за да се оженят/ омъжат и *шест* от тях са посочили, че са дошли като бежанци.

Фиг. 15 Причини за емиграция

На базата на резултатите от анкетата по този въпрос правим извода, че сключването на брак като причина за емиграцията все още е най-сериозната (43.4%), но в предишната анкета тя е 63%. “Бежанец“ е втората сериозна причина за емигриране, според първата ни анкета с 26%, а според втората 13% от анкетираните са заявили, че бягането от войната е причина за тяхната емиграция. Това не ни довежда до извода, че бежанската вълна е намаляла, напротив тя се увеличи в периода между 2013-2016 г., но една друга емигрантска група се появи на хоризонта, и тя ярко се отличава в горепосочената от нас фигура – тази на източноевропейските емигранти.

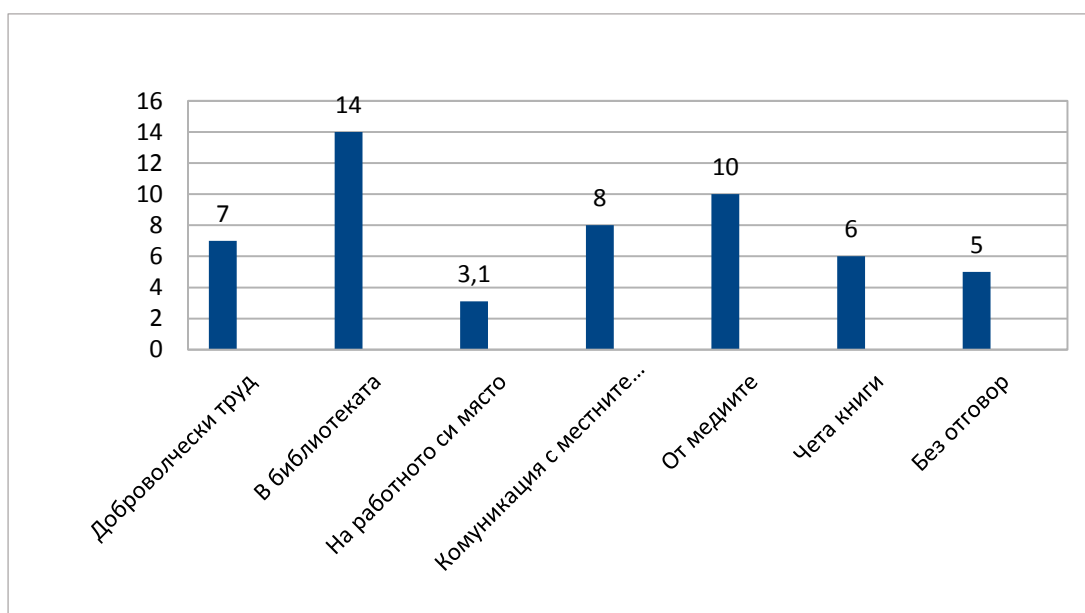
Те идват предимно от страни като България, Румъния, Полша и други бивши комунистически страни, чиито граждани сега свободно се възползват от правото си на пътуване, работа и дълготраен престой в други страни-членки на ЕС. Общо десет души от анкетираните или 21.7% са дошли в Холандия с причина да си намерят работа. Тази емигрантска група се среща ежедневно в холандските обществени библиотеки. през последните четири-пет години, защото тя не се задължава да изучава холандски език и да полага изпита по интеграция в холандското общество, но желанието ѝ за интегриране не липсва. Отговорът на този въпрос ясно показва това.

На десетия въпрос анкетираните отговарят „Учили в момента холандски език и по какъв начин? „като четиридесет и един от анкетираните или 88.9% са отговорили с „да“, а само петима или 11.1% с „не“. Повечето от имигрантите посочват, че изучават езика в училища или университети като Свободния Университет в Амстердам или в Амстердамския Университет UvA. Само петима от анкетираните са посочили, че изучават холандски език самостоятелно. През 2013 г. тридесет и двама от анкетираните или 89.6% отговарят, че изучават езика в училищна среда и само трима от тях посочват,

че правят това на работното си място. Този резултат е по-висок през 2013 г., защото тогава се преминаваше от безплатно към платено обучение по холандски език и интеграция в обществото. Невъзможността за самостоятелно заплащане на своето обучение е все още причина за неуспешната интеграция на някои от имигрантите.

Какво правите допълнително, за да подобрявате езиковите си способности? е единадесетият въпрос от анкетата. Той е отворен и на него се получиха следните отговори (фиг. 16):

Фиг. 16. Какво правите допълнително, за да подобрявате езиковите си способности?

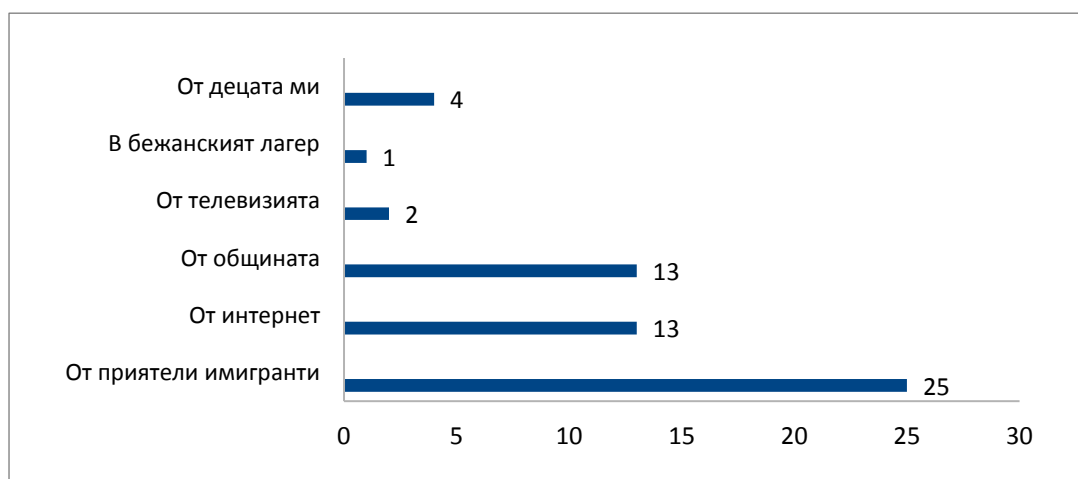
Сравнявайки тази диаграма със същата от предишната анкета, забелязваме, че в първата от 2013 г. най-разпространеният начин за извънкласно занимание по холандски език е общуването с местните, а според новата анкета - библиотеката е най-посещаваното място, където имигрантите работят върху усъвършенстване на езиковите си умения. За библиотеката като организация този резултат е положителен, но той е и логичен, защото след промяната в „Законът за гражданската интеграция“ от 2013 г. много имигранти намериха пътя към библиотеката, където могат да намерят както голям брой материали, така и различни мероприятия за изучаване на холандски език (в предишната част на дисертацията подробно разгледахме програмите, услугите и мероприятията за имигранти, които бяха създадени през последните години).

Логично бе да зададем в тази втора анкета и въпроса на имигрантите „дали са

доволни от всичко което холандското правителство прави за интеграцията им в обществото?“. Тридесет и седем от анкетираните са отговорили положително на този въпрос, а само девет – отрицателно. Изненадани сме, че повече от две трети е са отговорили положително на този въпрос, въпреки въведеното самостоятелно заплащане на обучението по холандски език. В предишната анкета от общо тридесет и пет анкетирани, двадесет и пет са отговорили положително и десет отрицателно.

Отговорът и тогава е бил като цяло позитивен, въпреки шансовете, които холандското правителство създава на имигрантите да се интегрират.

Тринадесетият въпрос има за цел да изясни как библиотеката е открита от имигрантите като важно място за интеграцията им в холандското общество? Отговорите са повече от четиридесет и шест, защото анкетираните имат възможност да избират повече от един отговор. (фиг. 17).

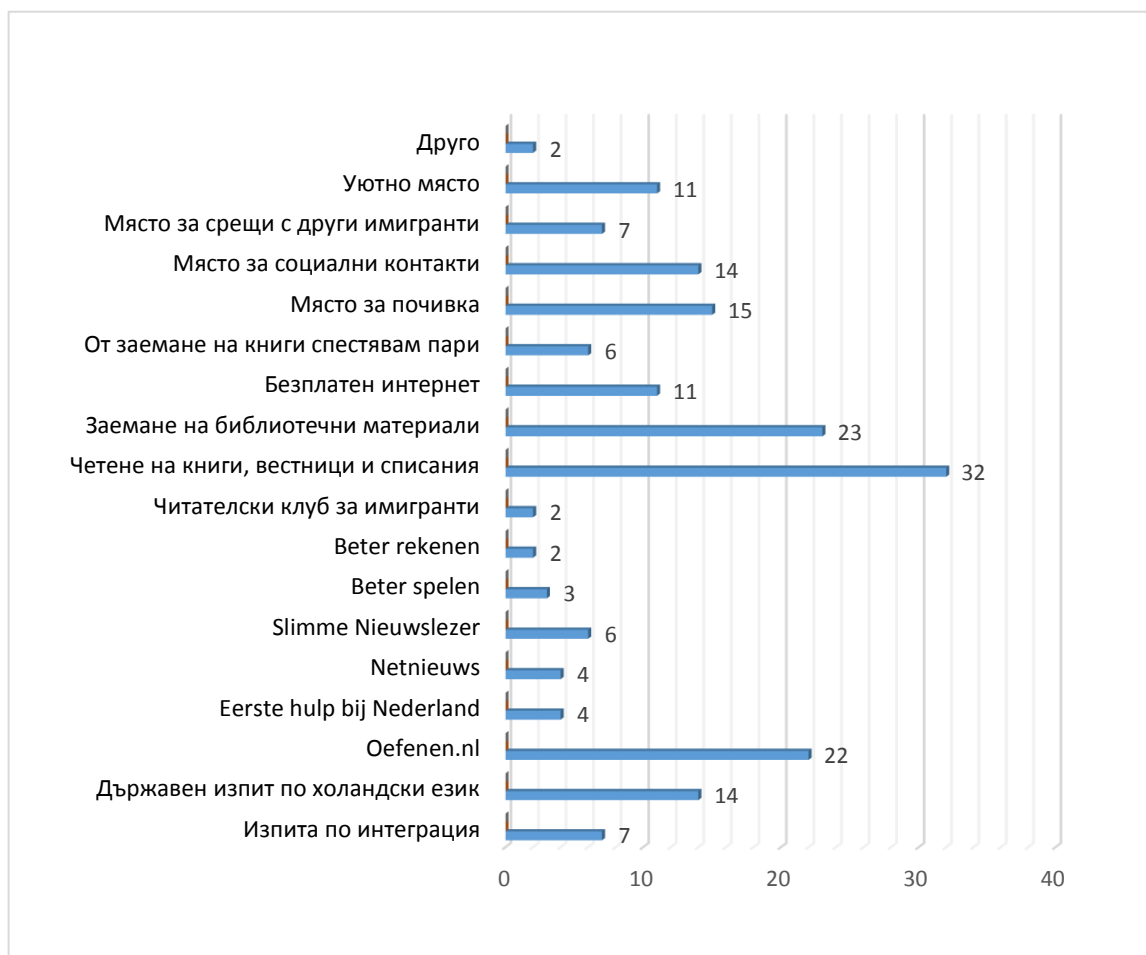

Фиг. 17. Как открихте библиотеката като важно място за вашата интеграция?

За библиотечните кадри на Обществена библиотека Амстердам, специализирани в работа с имигранти, е важен резултатът на четиринадесети въпрос: „Колко често посещавате библиотеката? Отговор „всеки ден“ са посочили четиринадесет души или 30.38%, с „веднъж седмично“ - 49.9%, с „ веднъж месечно“ - 15.2%, а 4.52% - веднъж на шест месеца. В сравнение с честотата на посещение на библиотеката от имигрантите преди няколко години, сега тя се посещава много по-често. От резултатите, получени от анкетата през 2013 г. се вижда, че 30.8% посещават библиотеката веднъж седмично за разлика от 2016 г., когато процентното съотношение е вече 49.9%, а 19.6% я посещават през 2013 г. веднъж месечно за разлика от вторият период – 15.2%. От данните правим заключението, че

обществената библиотека с всички свои колекции, мероприятия и дейности е станала важно място за интеграцията на чужденците в Холандия.

Специалистите за работа с имигранти от Обществена библиотека Амстердам ще проявят сериозен интерес към петнадесети въпрос от анкетата: „Каква е целта на вашето библиотечно посещение?“ (фиг.18).

Фиг. 18. Каква е целта на Вашето библиотечно посещение?

Програмите, които имигрантите използват в отделите са *beterrekenen.nl* (уча се да смятам по-добре), *beterspellen.nl* (уеб сайт с езикови програми), *Eerste hulp bij Nederland* (първа помощ в Холандия, уеб сайт с програми за изпита по интеграция), *Slimme Nieuwslezer* (програма за чужденци със статии от ежедневници), *Netnieuws* (също програма за статии от вестници, разделени по езиково ниво) и *www.oefenen.nl* : уеб сайт с програми по холандски език, смятане, компютърни умения, социални мрежи, финансова помощ, здравна помощ и други базови познания. Тези програми се ползват в Обществена библиотека Амстердам вече в продължение на десет години.

С отговора на шестнадесети въпрос „До каква степен сте доволен/на от

обслужването в отдела за имигранти на Обществена библиотека Амстердам?“ С изключително съм доволен/ на са отговорили двадесет и един (45.6%) от анкетираните, с много съм доволен/на – дванадесет души (26%), с доволен/ на съм – също дванадесет души (26%). Никой от анкетираните не е отговорил с не съм доволен/ на и въобще не съм доволен. Отговорите на анкетираните категорично показват положителната оценка за обслужването в библиотеката.

Подобен е и *седемнадесети въпрос*, но с него се изисква оценката на имигрантите за персонала от отдела за работа с имигранти. С *отличен персонал* са отговорили четиринадесет души (30.38%), с *много добър персонал* са отговорили двадесет и пет души (54.25%), и с *добър персонал* са отговорили седем души (15.37%). Негативни оценки за библиотекарите няма, или общо 84.63% от анкетираните имигранти са изключително или много доволни от обслужващия ги библиотечен персонал. През 2013 г. персоналят е оценен от 60% - като много добър и 39% - с *добър персонал*, което ни кара да направим извода, че обслужването в Обществена библиотека Амстердам още повече се е подобрило и оценката на тази целева група през изминалите три години е още по-положителна.

С *осемнадесети въпрос* предизвикахме имигрантите да отговорят дали *„след завършване на курса им по интеграция в холандското общество ще продължат да посещават библиотеката?“* С „да“ са отговорили четиридесет и четири души (95.5%) от общо четиридесет и шест анкетирани, с „не“ - един и с „може би“ - също един анкетиран. Резултатът е много по-категоричен от 2013 г. (81.2%) и от него правим извода, че целевата група намира нужната информация, и се чувства комфортно в библиотеката, като причините за посещението и сега и за в бъдеще може да открием в петнадесети въпрос, където имигрантите отговориха на въпроса *„Каква е целта на вашето посещение в библиотеката?“*. От техните отговори правим извода, че в библиотеката, освен заниманията им с холандски език, те посочват още десет различни причини за посещението им в обществената библиотека.

На последния *деветнадесети въпрос* *„Какви са вашите забележки и съвети за подобряване на обслужването в имигрантския отдел на Обществена библиотека Амстердам?“* се получи следните отговори:

1. Интернет трябва да е безплатен за всички целеви групи – 5 души
2. Желая повече мероприятия за имигранти – 2-ма души
3. Клуб *„Готвим заедно“* – 8 души
4. Организиране на посещение на музей с библиотечните работници –

4 души

5. Повече вечерни клубове за имигранти – 2-ма души
6. Повече читателски клубове – 5 души
7. Създаване на филмов клуб за имигранти – 3-ма анкетиращи
8. Създаване на групи за разговори – 2-ма души
9. Създаване на уеб сайт или част от уеб сайта на библиотеката специално за имигрантите – 6 души
10. Да се закупуват по-бързо най-новите книги – 2-ма души
11. Да се предлага по-евтин абонамент за имигранти – 7 души
12. Проектът NT2-School под ръководството на учител по холандски да се провежда по-често от два пъти в седмицата – 5 души
13. Клуб за култура „Втора Родина“ и читателският клуб са най-добрите мероприятия за имигранти в Обществена библиотека Амстердам – 12 души
13. Библиотечните работници са страхотни професионалисти и много добри хора – 10 души
14. Нямам забележки – 5 души

От отговорите се забелязва добрата оценка за съществуващи в този момент мероприятия за имигранти (Клуб Втора Родина и Читателски клуб), даване на оценка за създаване на клубове като Готварски клуб, Филмов клуб, посещение на музей заедно с библиотекар и др., но и вечерни клубове, защото доста от имигрантите работят през деня. Интересна е и идеята да се направи и уеб сайт на лесен холандски език или в част от сайта на Обществена библиотека Амстердам на лесен холандски език да се интегрира информация за всички колекции, мероприятия и услуги за имигранти. Този съвет е много полезен и логичен, защото е разбираемо, че ако имигрантите търсят информация в интернет, по-лесно ще се ориентират на уеб сайта на библиотеката. Молбата някои от съществуващите мероприятия да се провеждат по-често също ще бъде взета предвид и ще се опита да разширим тези мероприятия.

По отношение на забележката за безплатен интернет и евтин абонамент за имигрантите, това вече се случи преди две години, благодарение на субсидии от община Амстердам, от които бяха платени абонаментите на няколко хиляди новопристигнали имигранти, чието финансово положение още не е стабилно. Ако трябва да направим сравнение с отговорите на един от въпросите на анкетата от 2013

г. с последния – деветнадесети въпрос на анкетата от 2016 г. може да посочим, че 15 от анкетираните са посочили, че имат нужда от повече мероприятия за имигранти, като тази забележка бе взета на сериозно и от тогава до сега бяха създадени четири различни мероприятия – нов читателски клуб „Лесно четене“, „Клуб за култура Втора Родина“, „Клуб по холандски език с учител по холандски за чужденци NT2-school“, „Клуб за комуникация, Час при библиотекаря и „Час с общински работник“, който помага на имигрантите с информация за езикови курсове в близост до дома им и на ниска цена. В момента се подготвя и т.нар. „Езиково кафене“, което цели събирането на имигранти, за да общуват в спокойна среда. В старата анкета от 2013 г., също както и в новата от 2016 г., положителната оценка на целевата група за услугите и обслужването на библиотечните специалисти е налице. Петима от анкетираните са посочили, че библиотеката и библиотекарите са невероятни.

Изводи от сравнителния анализ на резултатите от двете анкетни проучвания:

- По показателя „пол“, резултатите сочат, че жените, ползващи услугите за имигранти в Обществена библиотека Амстердам преобладават и в двете анкетни проучвания - повече от 2/3 в първата анкета и 71.6% според втората. Това е логичен резултат, защото мъжете имигранти най-често работят и нямат време да посещават мероприятията в библиотеката.

- Възрастта на имигрантите от втората анкета е 69.4% в трудоспособната възраст 25-49 години, а според първата - средната възраст на имигрантите е 36.8 години. Затова холандското правителство се опитва по всякакви начини да обучи и привлече голяма част от имигрантите да се реализират успешно на трудовия пазар, и за да се получи ситуация „печеля-печелиш“ („win-win“).

Във втората анкета отчетохме висок процент на възрастни имигранти (15.19%), които, задължени от „Закона за гражданска интеграция“, от 2013 г. да се интегрират, започват по-често да посещават библиотеката. Тази тенденция е добра, защото и подгрупата на „старите“ имигранти се интегрира, но за тези от тях, които са достигнали вече пенсионна възраст няма икономически ползи от инвестиране в тяхната интеграция.

- В първата анкета забелязваме, че нивото на образование на имигрантите е по-ниско от това на имигрантите във втората анкета (60.76% са с висше или полувисше образование, а 8.6% са посочили, че имат докторска степен). Тези резултати имат своето логично обяснение поради факта, че през последните години в Холандия отиват да работят и т.нар. „knowledge migrants“ (висококвалифицирани специалисти),

предимно от бивши източно-европейски страни. Тази тенденция според нас ще се увеличава, защото селекцията за прием на имигранти в Холандия все повече започва да прилича на тази в Канада и САЩ и подобно на техните системи за зелените карти и точковата система, се обръща по-специално внимание на качествата на потенциалните мигранти и те се тестват предварително преди пристигането им в държавата на приемане. Не случайно, Европейският съюз вече разисква идеята за създаването на т.нар. „синя карта“.

- Резултатите за произхода на имигрантите са много интересни както в първата, така и във втората анкета. Според първото ни анкетно проучване, от общо 35 анкетиранни имигранти, те са от 17 различни държави, а според второто - от общо 46 анкетиранни имигранти става ясно, че те идват от 25 различни държави.

На базата на този резултат правим извода, че мултикултурното суперразнообразие на град като Амстердам се повишава през последните години „със скоростта на геометрична прогресия“. И този факт не носи със себе си само позитиви, но и много негативи. Най-големият от тях е неспособността и нежеланието на голяма част от имигрантите, живеещи в Амстердам да се интегрират добре, в един холандски град, в който ден след ден се говори все по-малко холандски език, и в който холандците отдавна вече са се превърнали в малцинство (46.6%)²¹⁹.

- Анализът на причините за имиграция към Холандия показва, че най-сериозната причина както в първата анкета (63%), така и във втората - (43.4%) остава сключването на брак с холандски гражданин – от местен или от имигрантски произход. Във втората анкета ярко изпъква на преден план като причина за имиграция правото на пътуване и работа в ЕС на граждани от източно-европейски страни, които са 21.7% от анкетираните през 2016 г.

- За служителите на Обществена библиотека Амстердам най-важни са отговорите на имигрантите на въпросите за оценката на услугите, които те предлагат на целевата група, оценката за обслужването на библиотекарите, и разбира се, препоръките им за създаването на нови услуги, от които те имат нужда.

Въз основа на отговорите за дигиталните програми за изучаване на холандски език, тези от тях, които не бяха ползвани достатъчно активно, бяха премахнати от компютрите с езикови програми в Обществена библиотека Амстердам и на тяхно

²¹⁹ Overzicht Gemeente Amsterdam. In: Alle cijfers [online]. [Viewed 20.10.2018]. Available from: <https://allecijfers.nl/gemeente/amsterdam/>

място бяха инсталирани нови програми. Общата оценка на имигрантите за обслужването на библиотечните специалисти е много положителна: общо 84.6% от анкетиранияте през 2016 г. имигранти са посочили, че са изключително или много доволни от обслужващият ги библиотечен персонал, а през 2013 г. 60% са оценили персонала като много добър и 39% като добър. Тези цифри са абсолютно положителни за обслужването в Обществена библиотека Амстердам.

Един от изводите, който направихме след първата анкета от 2013 г., е, че имигрантите желаят създаването на мероприятия, като езиково кафене, читателски клуб и др.под., поради факта, че имат необходимостта да общуват по-често в неформална среда. В резултат от направените от мигрантите препоръки, през 2014 г. бе създаден клуб за четене “Meeleesclub” и клуб за култура „Втора Родина“, които вече в продължение на четири години (от 2014 г. насам) работят успешно.

Получените резултати и направените от нас изводи имат не само аналитичен, но и практико-приложен характер. Те бяха предоставени на библиотечните специалисти, работещи в Отдела за имигранти на Обществена библиотека Амстердам и станаха основа за изработване и прилагане на нови решения, които подобриха някои области от обслужването на имигрантите.

Препоръките на целевата група за създаване на нови мероприятия, въвеждането на евтини или безплатни абонаменти, безплатен интернет за всички имигранти, повече клубове и по вечерно време и повече вестници, списания и книги на родните езици на имигрантите са от особен интерес за ръководството на библиотеката и ще бъдат вземани под внимание при планиране на бъдещи библиотечни дейности, продукти и услуги. Така например, през 2018 г. в Обществена библиотека Амстердам започна създаването на „Световна библиотека“ - отдел с колекции от книги на 26 езика (най-разпространените в света и в Амстердам), както и различни културни мероприятия с представители на хора от различни националности, представени в Амстердам.

3.2.3. Фокус група с „Клуб за култура Втора Родина“

Обект на това емпирично изследване е „Клуб за култура Втора Родина“^{с*}, който е създаден в Обществена библиотека Амстердам през 2014 г., на базата на резултатите от анкетата за услугите за имигранти от 2013 г. Той бе замислен и реализиран поради

* Докторантът е инициатор, създател и организатор на „Клуб за култура Втора Родина в Обществена библиотека Амстердам. Клубът започва своята дейност през м.март 2014 г. (за по-подробна информация, вж. стр. 151 на настоящото изследване).

нуждата от подобни мероприятия, което бе заявено от участниците в анкетата. “Клуб Втора Родина“ се превърна в успех и съществува и към настоящия момент, като първата година се провежда веднъж в месеца, а след това през месец. Той е посещаван средно от 20 души и се утвърди като място за срещи и комуникация между три целеви групи: нови и стари имигранти, но и холандци, които се интересуват от чужди езици и култури.

В началото на 2017 г., по време на февруарската сбирка, и две години след основаването на клуба, организирахме фокус група, с цел да изследваме мнението на редовните посетители на клуба за мероприятията, които той предлага за тях.

В разговора участваха осем души. Проблемната област и целта на фокус групата бе подобряване на *бъдещата дейност на клуб „Втора Родина“* с помощта на съвети, които участниците можеха да дадат. Разговорът се проведе между участниците и модератора (докторантът) с продължителност около един час и половина. Преди срещата бе изготвен предварителен сценарий с въпроси, разделени на няколко групи (Приложение III).

Изборът на участниците за фокус групата бе направен много внимателно. Поради факта, че клубът има за цел да събере на едно място три целеви групи – нови и стари имигранти и местни холандци се спряхме на варианта да отправим покана до няколко души от всяка една група. Нашата крайната цел, като създатели на клуба е, той да се превърне в място за срещи между местните холандци и имигрантите, и да бъде катализатор за добри межкултурни контакти в едно общество на супер културно разнообразие каквото е амстердамското – приютило в себе си хора от 180 различни страни.

Преди началото на дискусията създадохме комфортна и приятна атмосфера (като предложихме на всички участници закуска и напитки). Столовете на участниците бяха подредени в кръг, за да се чувстват всички равнопоставени и в спокойна и непринудена атмосфера, което предразположи всички посетители да участват активно в дискусията. Сред направената кратка интродукция от модератора, с обяснения за регламента за провеждане на дискусията с групата на участниците, те отговориха на въпроса *„Желаете ли да разкажете нещо за себе си и бихте ли желали да разкажете интересна случка от живота си?“*. Целта на този въпрос бе „да разчупи леда“, за да започне дискусията, да предразположи участниците и за да може след това всеки един от участниците да отговори искрено на поставените въпроси. На този въпрос бяха дадени различни отговори: от шаблонното представяне без

разказването на интересна случка, до разтърсващи житейски истории (например, една от участничките разказа, че малко след идването си в Холандия е катастрофирала, един от пътуващите с нея в колата е починал, а тя е оцеляла, но след няколко сложни операции и дълги болнични процедури).

Втората част на дискусията *Въведение към отворените въпроси* включваше следните два въпроса:

1. Какви бяха първите Ви приятни впечатления от срещата Ви с клуб Втора Родина?
2. А имахте ли и отрицателни впечатления при първата Ви среща? Моля посочете ги?

На първия въпрос шест от общо осем души отговориха, че обстановката в клуба е уютна, приятна и че научават много за хора от различни култури, трима посочват, „че се чувстват като у дома си“, двама споделят, че от първата вечер са харесали разговорите си с други хора, които подобно на тях споделят имигрантски истории и споделят същите имигрантски съдби, а четирима от общо осем участници във фокус групата посочиха, че водещият и организаторът на клуба е много добър домакин и опитен водещ. От тези оценки можем да заключим, че обстановката в клуба много бързо се е харесала на повечето хора и затова те са се превърнали в негови постоянни посетители.

На втория въпрос никой от участниците не посочва да е имал отрицателни впечатления от първата си среща в клуб Втора Родина.

В третия кръг на дискусията „Първи контакт с клуб “Втора Родина” - отворени въпроси, участниците отговориха първо на въпроса „*Как открихте клуб Втора Родина*“?. Един от тях казва, че го е открил чрез сестра си, която го поканва да дойде, двама споделят, че са разбрали за него от познати имигранти, трима казват, че са научили за него от „създателя на клуба *Димитър Русков, който им е дал реклама по време на посещението им в библиотеката*“, а други двама са видели рекламата за клуба на уеб сайта на библиотеката. Забелязваме, че отговорите са различни, но четири от тях (50%) са дошли благодарение на активна реклама от страна на библиотеката, а другата половина - чрез устна реклама.

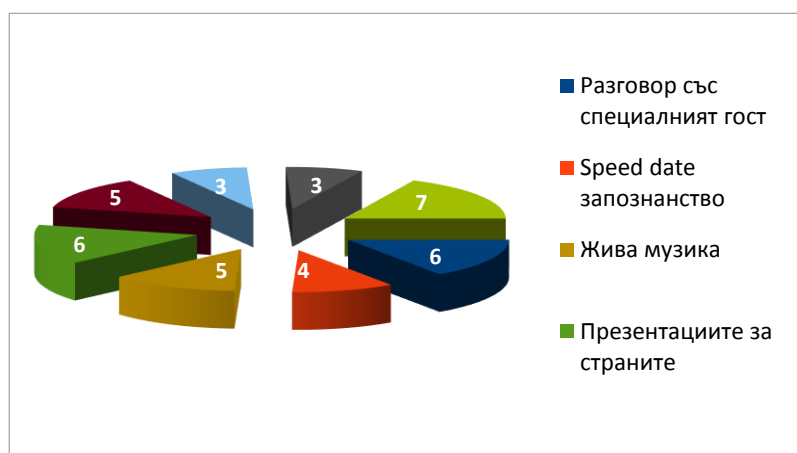
На втория въпрос от този кръг на фокус групата „*Бяха ли удовлетворени очакванията Ви от първата вечер на клуба? Дайте пример, моля?*“ петима от участниците казват, че са дошли без сериозни очаквания и са се оставили да бъдат изненадани, един казва, че очакванията му абсолютно са се сбъднали и е получил точно това, което е очаквал (място за срещи със себеподобни граждани, споделящи

едни и същи проблеми и съдби), а двама (местни холандци) са получили отчасти каквото очакват и отчасти не. Например, презентациите за отделните страни са им харесали много, но играта за запознанство като „бърза среща“ (speed date) не им е харесала, но подробните си забележки те отправят в следващите кръгове на фокус групата. От отговорите на участниците забелязваме, че почти всички от тях са дошли на първата сбирка на клуба без сериозни очаквания, но са били приятно изненадани от съдържанието на програмата и от приятната обстановка. Това е и причина те все още да продължават да посещават клуба, но двама от посетителите имат забележки, което ни прави любопитни с какво трябва да подобрим дейността си.

В част четвърта на фокус групата *„По-нататъшни контакти с клуб Втора Родина“* участниците отговориха на три различни въпроса. Първият бе за броя на посещенията им досега. От общо осемнадесет вечери, организирани до февруари 2017 г., една участничка е идвала десет пъти (местна холандка), четирима участници (50%) са посетили всички вечери, една участничка е била петнадесет пъти, един друг участник (местен холандец) - осем пъти. От резултатите става ясно, че половината от участниците на клуб *„Втора Родина“* са негови ревностни привърженици и затова са посетили всяка негова сбирка, двама души или 25% са посетили почти всички сбирки и останалите 25% са групата от местните холандци, които са посетили повече от половината на клубните сбирки, когато са им били интересни презентациите за представяните страни и култури.

На въпроса *„Препоръчвали ли сте клуба на други хора?“*, един от участниците казва, че често прави устна реклама сред приятели и познати и някои от тях вече са посетили клуба, един от холандските посетители казва, че го е предложил на своя колежка, която пък след това представи своята страна Шотландия, а всички останали отговориха, че са споделили сред приятели и познати за клуба и няколко пъти са идвали на сбирките с приятели или с членове на семействата си. От отговорите на този въпрос става ясно, че комуникацията между членовете на клуба е много свободна, неформална и мрежата от контакти, създадена в продължение на две години е на добро ниво. Някои от участниците имигранти отбелязаха, че са дошли в клуб *„Втора Родина“* след участието си в други подобни клубове организирани в Обществена Библиотека Амстердам и там са правили реклама на клуба сред други имигранти. На третия въпрос от този четвърти кръг на фокус групата *„Кои мероприятия на клуба досега най-много ви харесаха и защо?“* от долупосочените осем възможности се получиха следните отговори:

- 3.1 Разговорът със специалният гост – 6 души
- 3.2 Speed date (бързо запознанство за 5 минути) с другите участници – 4
- 3.3 Живата музика – 5
- 3.4 Презентациите на участниците за собствените им страни – 6
(презентациите за Норвегия, Чили и Сиера Леоне най-често бяха споменати)
- 3.5 Разговорите за книги с писателите – 5
- 3.6 Разговорите за музика с музикантите, гостували досега – 3
- 3.7 Разговорите на определена злободневна тема в непринудена обстановка с всички посетители на клуба (kringgesprek или разговор в кръг) – 3
- 3.8 Свободните разговори с другите посетители по време на почивката – 7
- Отговорите на участниците във фокус групата са представени във фигура 19.

Фиг. 19. Кои мероприятия на клуба досега най-много ви харесаха и защо?

Всеки участник имаше право да посочи повече от един отговор.

От диаграмата виждаме, че мероприятията на клуб „Втора Родина“, които неговите посетители са посочили са почти равни като количество, но все пак разговорите със специалния гост и презентациите за страните са най-любимите занимания, които организаторите на клуба представят.

Разговорите в почивката с другите посетители е най-любимото занимание на посетителите на клуба, и това е логично, защото на голяма част от имигрантите им липсва в ежедневието спокойна среда за водене на разговори на подходящото за тях езиково ниво. Срещите с писатели е също желано събитие, както и живата музика, която организаторите на клуба предложиха от 2014 г. до началото на 2017 г. общо пет пъти. Най-непопулярната услуга засега са *разговорите на злободневна тема*, които

организаторите на клуба организираха общо седем пъти.

Петата част на фокус групата бе за *структурата и организацията на клубните вечери*. Първият въпрос, който разисквахме е дали сегашната организация и структура на вечерите с уводна част, интервю с госта и презентацията му, почивка и след това разговор на тема, понякога жива музика и накрая възможност за свободен разговор е на чаша кафе и разбор на вечерта е най-добра. Седем от общо осем души са съгласни с тази структура на вечерите и затова решихме да не променяме това. Двама души искат да има почивка по средата на вечерта, а един от участниците във фокус групата е съгласен със структурата на вечерите, но иска да започваме с половин час по-късно, за да може да идва навреме след работата си.

В последната *шеста част*, от фокус групата бе разискван въпросът за бъдещите идеи за подобряване дейността на клуб Втора Родина, като участниците имаха възможността да дадат своите идеи, съвети, мнение и да направят необходимите забележки.

Един посетител на клуба смята, че трябва да се организират повече дискусии на важни теми и да се канят по-малко гости, за повече жива музика са четирима, а като други идеи за разнообразяване на дейността на клуба, участниците във фокус групата споделиха следното:

1. Да въведем рубрика за представяне на книги – предложено от общо четирима души.

2. Да поканим илюзионист, драматург или художник. Това показва, че някои от членовете на клуба желаят да разширим спектъра от гости, занимаващи се и с друг вид изкуство – предложено от трима души.

3. Да организираме готварски вечери – трима души

4. Да продължим само с представяне на различните страни – има още повече от 200 държави за представяне – двама души.

5. Да организираме филмова вечер, последвана от дискусия за гледания филм – един човек.

6. Клубът трябва да се събира веднъж месечно, а не през месец и може би е добре да се провежда не в петък, а в друг ден от седмицата – двама души.

7. Не желая да се променя нищо по сегашната програма и презентаторът не трябва да се сменя, защото е много добър и забавен – един човек.

8. Нямам идея – един човек.

Следва разискване на всички поставени въпроси (обобщение), отправяне на

препоръки и съвети за подобряване дейността на клуб Втора Родина и закриване на фокус групата.

На базата на всички резултати от дискусията за клуб Втора Родина бяха направени в следните промени (от 2016 г.):

1. В началото на септември бе взето решение клуб за култура Втора Родина да заработи заедно и да се слее с проекта на „Народния Университет в Амстердам“ – *Кафе NT2*. Това кафе е място за срещи и разговори на злободневни теми на холандски език и посетителите му са най-често студенти, които изучават холандски език в университета. След провеждането на двете мероприятия бе взето решение всеки да си организира програмата по същия начин както досега, но денят, часът и залата на провеждане на мероприятията да останат същите. Въведе се и ново име на съвместния клуб – *Nieuwe Leeuwen* (Новите лъвовете). Целта бе участниците на бившите клубове „Втора Родина“ и „Кафе NT2“ да се съберат в един клуб и всеки месец да се организират мероприятия за имигрантите и холандците, интересувачи се от чужди езици и култури.

2. Бяха въведени рубрики за представяне на книги – от модератора, но и от самите участници в клуба, които няколко пъти донесоха любимите си книги и разказаха, защо те са важни за тях.

3. Бяха поканени и гости музиканти – известният цигулар Мичо Димитров и диригента Иво Босвайк. Една от вечерите бе организирана с пеене на холандски песни като начин за изучаване на холандски език – метод, развит от преподавателката по холандски език за чужденци Анелис Брамс.

4. Преди началото на вечерите водещият (докторантът) пита публиката дали желае да има почивка по средата на програмата или накрая. Освен това той показва на екран програмата за вечерта, за яснота на посетителите.

5. Преди заснемане и фотографиране докторантът пита гостите на клуба дали имат нещо против той да прави това.

6. През май и юни 2017 г. бяха публикувани статии в националното библиотечно списание *Bibliotheekblad* и в списанието за учители по холандски език за чужденци *Les*, в които подробно се разказва за дейността на клуб за култура „Втора Родина“.

3.3. Изследване мнението на холандски библиотечни специалисти за работата им с потребители-имигранти: дълбочинно интервю

За да изследваме имиграционните библиотечни служби в Холандия и да ги

сравним с тези на Обществена библиотека Амстердам, бяха взети интервюта (под формата на *дълбочинното интервю* като качествен метод за изследване) от девет холандски библиотекари, специализирани в работа с имигранти, от девет различни обществени библиотеки*, разположени в градове на Холандия, имащи различно от Амстердам население, открояващо се с по-слабо изразено културно разнообразие.

По този начин имаме възможност да изследваме и мнението на холандски библиотечни специалисти за работата им с имигранти и да се позовем на експертния им опит, отразен в техните отговори на поставените от нас отворени въпроси. Библиотечните експерти посочиха постигнатите от тях досега успехи, но бяха обсъдени и проблемите, които все още трябва да разрешат. Интервютата са осъществени въз основа на поддържаното сътрудничество с колеги в страната и нашия десетгодишен опит в областта*.

Периодът на провеждане на интервютата бе март 2017 г. - ноември 2017 г., когато бяха направени дълбочинни интервюта с библиотечни специалисти, работещи в отдели с имигранти в следните обществени библиотеки на Холандия: Амстердам, Хага, Ротердам, Харлем, Катвайк, Хемскерк, Бевервайк, Велсен и Алмере. Целта ни бе да направим общ анализ и обща оценка на дейностите, колекциите, мероприятията и проектите за имигранти в и извън Амстердам и, в други провинции на страната, където също живеят компактни групи от имигранти. Свързахме се с повече библиотечни специалисти, но на нашата покана се отзоваха само девет от тях, и затова нямаме претенциите, че извадката, която направихме е представителна.

Интервютата бяха направени по телефона или по време на посещение на библиотечните специалисти на работното им място. Не бяха направени видео или аудио записи на разговорите, но по време на интервютата отговорите на интервюираните бяха записани подробно. За всяко интервю докторантът отдели около 30-40 минути. То съдържа 18 отворени въпроса. Те са поместени в Приложение IV на дисертацията, а тук само ще анализираме отговорите на участниците. Интервюиращите получиха предварително указания за целта на дълбочинното интервю и те протекоха спонтанно, и безпроблемно, въпреки, че

* Бяха изпратени писма с молба за съдействие и провеждане на дълбочинно интервю до повече колеги, но се отзоваха само 9, поради събраните данни (отговори) не претендират за представителна извадка, но за целите на дисертационното изследване помагат да бъдат открити проблемните области и предизвикателствата в работата с имигранти.

* Докторантът работи като библиотечно-информационен специалист, ангажиран в работа с имигранти от август 2007 г. към настоящия момент в Обществена библиотека - Амстердам.

библиотечните специалисти не се бяха запознали предварително с въпросите.

Интервютата бяха проведени с библиотечни специалисти както от най-големите обществените библиотеки на Холандия (Амстердам, Ротердам, Хага и Харлем), така и с библиотечни специалисти от по-малки населени места като Алмере (204 908 жители, провинция Флеволанд, Катвайк (64 589 души, провинция Южна Холандия, Бевервайк (40 049 души, провинция Северна Холандия), Хемскерк (39 078 души, провинция Северна Холандия) и Велсен (67 738 души, провинция Северна Холандия). Умишлено избрахме различни населени места, както по големина, провинция, брой на населението и вид на етническите групи, за да придобием по-широка представа за дейностите на различни обществени библиотеки в Холандия.

Резултати от изследването

На първия въпрос *„Колко дълго съществува отделът Ви за работа с имигранти?“* се получиха следните отговори: най-старият отдел е този в Амстердам. Той съществува от 2002 г., а най-новият е на библиотеката в Хемскерк – от 2016 г. Отделите в Харлем, Хага и Велсен са създадени респективно през 2004 г., 2010 г. и 2006 г., а този в Бевервайк е на 6 години, в Катвайк - на 9 години и в Алмере - на 3 години.

В интервютата библиотечните специалисти посочват, че от по-дълго време предлагат колекции с библиотечни материали за имигранти, като те са били години наред малка част от други отдели, но сега отделите навсякъде са по-големи и са част от отделите „Образование“ на обществените им библиотеки.

На втория въпрос *“Как се казва Вашият отдел и защо избрахте това име?“* интервюираните дадоха следните отговори: в Хемскерк и Ротердам – този отдел няма конкретно име, в Хага се нарича „Езикова къща“ (Taalhuis), в Алмере също, в Бевервайк, Катвайк и Велсен само преди година се създава такъв отдел „Езикова къща“, който всъщност е следствие от големия проект на Кралската национална библиотека на Холандия от 2016 г. („Библиотеката и базовите познания“). В Амстердам отделът за имигранти се нарича от 2002 г. досега NL-plein (Площад Холандия) и през летните месеци на 2018 г. е планирано реновирането на отдела, включително и преподреждането на колекциите му, като отделът ще получи новото име Leef en Leerpunt или отдел „Живей и се учи“. За разлика от преди години, когато почти всяка обществена библиотека имаше свои служби и услуги за имигранти - сега, през последните три-четири години се забелязва централизиране на тези дейности, направлявани и от Кралската национална библиотека на Холандия.

„Каква е структурата на вашият отдел за имигранти и колко библиотечни специалисти работят в него?“ е третият въпрос на който интервюиращите отговориха. В най-малката библиотека в Хемскерк те са двама, в Хага - трима, в Ротердам също трима за колекциите и за мероприятията, плюс още десет само за „Езиковите кафенета“, в Амстердам – един мениджър на отдела плюс още шест библиотекари, в Катвайк работят трима библиотечни специалисти, в Харлем - двама и в Бевервайк и Алмере съответно двама и един човек. От отговора на този въпрос забелязваме голямата разлика в различните библиотеки между броя на персонала, който работи с имигрантите.

Изводът, който може да направим е че най-големите обществени библиотеки работят с повече персонал (само в Хага и Ротердам са съответно по двама и трима, което не е много имайки предвид че те са втората и третата по големина обществени библиотеки в Холандия). Структурата на отделите трудно може да се анализира, защото те винаги са били и са все още част от отдел „Образование“ на библиотеките и никога не са функционирали като самостоятелни отдели.

За да направим заключителен анализ на този въпрос трябва да вземем предвид и отговорите на следващият четвърти въпрос *„Работите ли с доброволци и колко на брой са те? Какви интереси и професии имат или са имали те?“* Доброволческият труд е феномен в холандското общество. Голям брой хора, предимно пенсионери, но и граждани търсещи работа и желаещи да бъдат активни в обществото помагат на различни организации, но и на фирми, като доброволците упражняват доста често и квалифициран труд.

Тенденцията последните няколко години и библиотеките да работят с доброволци се увеличи значително и особено в проекти като тези за имигранти и неграмотни граждани (включително и дигитално неграмотни). От отговорите на интервюираните на този въпрос виждаме, че само в обществените библиотеки на Хемскерк и Амстердам още не работят с доброволци, но и те планират в близко бъдеще да направят това. В сравнение с тях доброволците участващи в проекти за имигранти в Ротердам са 50 души, в Хага – 20 души, в Катвайк – 25, в Алмере – 22, в Харлем – 8 души, в Бевервайк 22 души и във Велсен – 5 души доброволци. По отношение на професията и интересите на доброволците може да посочим, че голяма част от тях са пенсионери, но почти всеки един от тях е имал или има хуманитарна професия или интереси. Известна част е пенсионираните учители по холандски език, няколко души са бивши преподаватели в Университети, други са археолози,

политолози, няколко са езиковеди, петима са художници и т.н. Общото между всички тях е интереса им към хората идващи от други култури, говорещи други езици и желанието им да помагат със съзнанието, че вършат нещо обществено полезно.

За да изследваме влиянието на обществената библиотека сред имигрантите в населените места зададохме на експертите въпроса *„На колко имигранти годишно помагате за интеграцията им в холандското общество?“* В най-малката изследвана от нас обществена библиотека в Хемскерк помагат на около 150-200 души имигранти на година, а в най-голямата в Амстердам – на около 6500 души. В Харлем имигрантите посещаващи библиотеката на година са около 4400, в Хага – 4000, в Катвайк – 5000, в Ротердам – 6000, в Алмере – 200, в Бевервайк – 200 души, а във Велсен на около 300 души. От тези цифри правим извода, че в най-големите обществени библиотеки, в градовете с най-големите имигрантски групи службите за имигранти се ползват от най-много хора. Изненадваща е цифрата на имигрантите посещаващи библиотеката в Катвайк – община с традиционно население, силно религиозно, в което до преди десет, петнадесет години почти не живеяха имигранти, сега тази библиотека помага на 5000 имигранта годишно. В Алмейра, община с население над 200 000 души и големи мигрантска популации предимно на мароканци, турци, суринамци и антилианци не ги привлича все още достатъчно с услугите създадени за тях. В общинските библиотеки на средно големите градове като Бевервайк, Велсен и Хемскерк посещенията средно на година са между 150-200 души редовни посетители-имигранти. Трябва да посочим и високата посещаемост на имигрантите в общинската библиотека на град Харлем – около 4400 на година, която се доближава до тази на Амстердам и Ротердам, въпреки, че те са три пъти по-големи като население.

„Какъв е профила на имигрантите?“ е шестият въпрос на който библиотечните експерти отговориха. Всички те се затрудниха да дадат точен отговор, защото не си водят статистика за видовете имигранти, които ползват техните служби, но все пак дадоха приблизителни отговори на зададеният въпрос. Показателите бяха: пол, възраст, образование и националност.

По първия показател се получиха следните отговори: В Хемскерк – 70% жени, 30% мъже, в Катвайк – 60% жени, 40% мъже, в Хага – 50 на 50, в Ротердам – без конкретен отговор, в Алмере – предимно жени, във Велсен и Амстердам жените също са повече, но библиотекарите не посочват конкретни цифри. Извода, който можем да направим е, че жените имигранти посещават библиотеката по-често от мъжете

имигранти. По вторият показател се получиха следните резултати – библиотекарите се затрудниха да посочат конкретните възрастови граници, но най-често като отговор се посочва, че възрастта на имигрантите посещаващи библиотеката е между 20 до 60 години. Само експерта от Алмере посочва че идват предимно възрастни хора, а пък колегата от Хага посочва възрастовата група ползваща услугите за имигранти там е до 40 годишна възраст. По отношение на третият показател – образование на имигрантите отговорите на всеки интервюиран експерт е *различно*. По последният показател националност на имигрантите най-често посочваните такива са мароканска, антилианска, турска, иракска, сомалийска, етиопска, сирийска, еритрейска, афганистанска, полска и др. Особено в обществените библиотеки на мултикултурните градове Ротердам, Хага и Амстердам палитрата от националностите посещаващи библиотеките е много разнообразна. В Амстердам тя се посещава от повече от 71 националности, в Хага от 45, в Ротердам от 63.

Бяхме провокирани да проучим мнението на библиотечните експерти затова дали броят на имигрантите посещаващи техните отдели се е увеличил след голямата имигрантска вълна през 2015 г. В Хемскерк това се е случило и причина за това е интензивната работа на библиотеката предимно с „Центъра за работа с бежанци“ и други локални организации, помагачи на имигранти. В Алмересе е увеличил предимно броя на сирийците и еритрейците, в Хага според колегата експерт броят на имигрантите се е увеличил около пет пъти, в Харлем с около 20%, в Катвайк с 15%, в Бевервайк с 20%, във Велсен с 10%, в Амстердам с 30% и най-голямо увеличението на потребителите-имигранти забелязваме в Ротердам – с около 100%.

На осми въпрос „По какъв начин намирате/ достигате целевата група?“ се получиха следните отговори: в Хемскерк ползват услугите на имигрантски специалист-консултант от общината, която се намира в същата сграда, където е и библиотеката. Той идва по два пъти седмично да насочва имигрантите в интеграционният им процес – предлага им подходящи езикови курсове и заедно с библиотекарите им предлага подходящи материали и мероприятия за подобряване на езиковите им способности и интеграцията им в холандското общество. Контактите с училищата където имигрантите учат езика също е интензивен. Рекламата на уеб сайта на библиотеката и в локалните медии са други популярни опити за правене на реклама. Тези начини за достигане на целевата група се ползват и от всички други библиотеки. Други начини, които експертите посочват за достигане на целевата група са: посещение на църкви, джамии и други храмове на

имигрантите, културните им домове и всички други организации, където те се събират и комуникират помежду си.

Деветият въпрос е формулиран така: „Какви програми, услуги и мероприятия за имигранти реализирахте в миналото?„ В Хемскерк отдела е нов и затова колегата експерт не е посочил нищо, в Алмере и Бевервайк също не са посочени услуги, изненадващо в Ротердам библиотечния специалист не се съгласява с предложения вариант да се задълбочи в миналата дейност, а предпочита да се съсредоточи само в върху настоящата им работа. В Харлем библиотечният специалист посочва: „Летният курс по холандски“, „Участвай активно в обществото – разговори за жени имигрантки“, „Читателски клуб „Удоволствие от четенето“, „Диктовка по холандски за имигранти“, „Пей и се учи – хор по холандски език“ и др. В Хага са реализирани досега проекти като „Човешката библиотека“, „Филмов клуб“, „Език в квартала“; в Катвайк – читателски клубове; във Велсен – читателски клуб за работници-имигранти от фабриката по металообработване Тата Стийл. В Амстердам се посочва: „Стена с приказки“ – истории на имигранти, които се прожектират на стената в отдела за имигранти, библиотечни посещения за неграмотни имигранти, читателски клубове и др.

Сравнението между услуги, предлагани в предходни периоди от време и състоянието на услугите към настоящия момент може да направим след анализа на отговорите на *десетия въпрос* „Какви услуги, мероприятия и колекции за имигранти предлагате сега?„ Най-често посочените услуги са: читателските клубове (Амстердам, Бевервайк, Харлем, Хемскерк, Хага и Велсен), консултации с библиотекар или специалист от общината (Хемскерк, Амстердам, Катвайк, Харлем, Ротердам), езикови кафенета (Харлем, Ротердам, Бевервайк, Амстердам), курс по компютърна грамотност (Амстердам, Харлем, Катвайк, Алмейра, Ротердам, Велсен) и библиотечни опознавателни посещения (Амстердам, Харлем, Велсен, Бевервайк).

Изводът, който може да направим е че през последните 5, 6 години особено след приемане на програмата „Библиотеката и базовите познания“ (цитирана по-горе) започна въвеждането на успешни услуги за имигранти в почти всички обществени библиотеки имащи за клиенти от тази целева група. Отделите в много библиотеки получиха и едно и също име – „Езикова къща“ (Taalhuis).

Един от въпросите, който ни интересуваше много от това дълбочинно интервю е дали общините по места финансират проектите за имигранти, и евентуално с какви суми“. Това е *единадесети въпрос* на интервюто. Всички

интервюирани експерти отговориха положително на въпроса, но някои от тях посочват, че общините им инвестират достатъчно, а други малко, защото няма определена задължителна сума, която трябва да се отпуска. Самите библиотеки са свободни да покажат на общините, че услугите за имигранти, които те са създали са ефективни и се ползват успешно от имигрантите живеещи в техните общини. Никой от библиотечните специалисти не посочва конкретна сума, която те получават от общинските управи.

Дванадесети въпрос от интервюто е „*Работите ли заедно с други партньори помагащи на имигранти и посочете моля общите ви проекти?*“ Партньорите, които всеки библиотекар посочва са общините, училищата по холандски език и Центъра за работа с бежанци. Освен това други партньори, които интервюираните посочват са музеи, здравни организации, религиозни и културни организации на чужденците.

Тринадесети въпрос е „*Мислите ли, че вашата организация има общи и застъпващи се мероприятия с други подобни организации? Кои са тези организации и кои са застъпващите функции?*“ В Хемскерк това е „Езиковата консултация“, която предлага и организацията Welschap, но интервюираният библиотечен специалист казва, че те се допълват взаимно и си помагат. В Хага организацията Buurthuizen XL организира информационни пунктове за имигранти, които представляват услуга подобна на консултациите при библиотекарите в седем филиала на хагската библиотека, но конкуренцията не пречи на нито една от двете организации, защото имигрантите са много. В Катвайк организацията Welzijn също организира занимания за имигранти, но те не виждат себе си като истински конкуренти. Специалистите от Бевервайк, Велсен, Ротердам не се страхуват от конкуренцията а амстердамският библиотечен експерт казва, че библиотеката се опитва заедно с другите организации да си разделят нивото на влияние и дейностите в областта на работа с имигранти.

С четиринадесети въпрос експертите отговориха дали се смятат за иновативни и дават конкретни примери за иновативни услуги и мероприятия. Колегите от Хемскерк, Ротердам и Велсен казват, че не са толкова креативни и реализират най-често успешни национални проекти на други библиотеки, но тези от Амстердам споменават няколко креативни услуги и мероприятия като Час при библиотекаря, Читателски клуб чети заедно с нас, Стената с приказки, Клуб за култура Втора Родина и др., а харлемската специалистка Лидия ван Даюн споделя, че винаги се стремят да създават свои собствени продукти и като такива посочва Летният курс за чужденци, Консултация за имигранти със специалист от общината,

Клуб за учене на холандски песни и др. под. Експертът от обществената библиотека в Катвайк посочва като иновативен проекта „Предложи рецепта от собствената си страна“, който е завършил с направата на книга с всички рецепти предложени от имигрантите, но също така и стаж в библиотеката предложен на имигрантите. Хагската библиотека посочва като иновативни „Филмовият клуб“, който са създали там, а библиотеката в Алмере „Мама кафе“ – с майки имигрантки, които се запознават и комуникират веднъж седмично.

Петнадесети въпрос бе „Какво бихте променили в обслужването си за да привлечете повече клиенти от целевата група досега?“ Интервюираните експерти дадоха следните отговори. В Хемскерк биха желали да предложат повече видове мероприятия; в Хага мислят, че предлагат достатъчно услуги, и се стремят да поддържат добро качество в обслужването; в Алмере също искат да реализират повече мероприятия и в сега те планират няколко такива, които в други обществени библиотеки на Холандия са реализирани с успех: читателски клубове, езиково кафене и библиотечни посещения. В Ротердам планират въвеждането на безплатен абонамент за всички имигранти, за да ги привлекат по-лесно за потребители, в Харлем желаят за в бъдеще да помагат на родители на имигрантски деца за езиковото им обучение, и да създават езикови двойки (местен човек плус имигрант) за да учат заедно езика в нетрадиционна среда. В Катвайк библиотечните експерти планират съвместни проекти с Центъра за бежанци и Бюрото по труда, а в Бевервайк искат да правят повече реклама на местата, където имигрантите се събират – в религиозните храмове, културните им центрове или на най-големият базар в Европа, намиращ се в техният град, който е сборно място на хора от много националности. От отговорите на експертите става ясно, че те имат достатъчно добри идеи за подобряване на услугите си за имигранти и дадените примери са интересни, полезни въпреки, че някои от тях са малко нестандартни.

На шестнадесети въпрос „Какви проекти планирате да реализирате в близко бъдеще?“, експертите посочват конкретни примери за тях. Някои от услугите и проектите те вече посочиха в петнадесети въпрос. В най-малката обществена библиотека посочена в изследването тази в Хемскерк експерта посочва, че в близко бъдеще желаят да създадат новият отдел Езикова къща, по препоръка на проекта Библиотеката и базовите познания на Кралската библиотека. В Хага желаят да създадат и реализират с успех проекта „Семейство и здраве“ за неграмотни холандци и имигранти, заедно с бюро по труда.

В Алмере са планирани реализацията на читателският клуб *Читателски експрес*, а в Катвайк, заедно с центъра за работа с бежанци и бюрата по труда, желаят да създадат клуб за младежите имигранти, като им се помогне да се интегрират, да се насочат професионално и да не се радикализират. В Харлем желаят да създадат езикови двойки с местен човек и младежи имигранти, но и да намерят родителите на децата имигранти чрез училищата, за да им предложат езикова помощ.

В Бевервайк се опитват да създадат клуб за дигитално неграмотни имигранти а във Велсен *клуб по пеене за имигранти*, с цел запознаване с музикалната култура на Холандия и ученето на езика чрез песните. В Амстердам в момента се подготвя новият отдел, който ще се казва “Живей и се учи” и там колекциите ще бъдат по-добре подредени в нови шкафове и ще бъдат създадени нови мероприятия като Езиково кафене и Консултация с езиков специалист от общината в Амстердам.

„Какви са целите, които желаете да постигнете с бъдещите проекти за имигранти?“ е предпоследният въпрос от дълбочинното ни интервю. Експертите-библиотекари отговориха по следният начин, давайки почти един и същ отговор: “да достигнем до възможно най-много имигранти (деца, жени, мъже, стари и нови имигранти и т.н.), за да им предложим услугите, продуктите и колекциите, които създаваме специално за тях. Освен това няколко от тях (Харлем, Ротердам и Амстердам) посочиха, че желаят да разширят контактите си с други организации помагащи на имигранти и да подобрят контактите и сътрудничеството си със сегашните партньори. Колегата от Велсен спомена, че имигрантите трябва да се чувстват у дома си както в библиотеката, така и в обществото.

Чрез последния въпрос „*Бихте ли дали оценка за качеството на вашите услуги за имигранти с цифра от 1 до 10*“? всеки експерт оцени собствената си дейност, като някои от интервюираните (тези от Велсен, Катвайк и Алмейра) се затрудниха да се самооценят, но тук отдолу поместваме оценките , които експертите си дадоха:

1. Хемскерк – 7
2. Хага – 8
3. Алмере – 8
4. Ротердам – 8
5. Катвайк -8
6. Харлем – 8
7. Бевервайк – 7.5

8. Велсен – 8

9. Амстердам - 8

Оценките са високи, но ние сме на мнение, че те са напълно реални, особено ако направим сравнение с броя и качеството на услугите за имигранти, които се предлагат в други обществени библиотеки в повечето западноевропейски държави и всички от източноевропейските библиотеки.

Изводи от направеното дълбочинно интервю:

- Услугите и проектите за имигранти в Амстердам, Хага, Ротердам и Харлем доста си приличат, защото броят и видът на целевата група, обслужвана в отделите се характеризира с голямо културно и етническо разнообразие. Във всички обществени библиотеки на горепосочените градове има т.нар. *“езикови къщи”*, които развиват много активна дейност. Разликите са само в броя и вида на персонала, който обслужва целевата група. Например в Ротердам и Хага се работи с много доброволци, а в Амстердам започнаха с това чак през 2018 г. за *“Езиковото кафене”*, което стартира през месец октомври същата година.
- След приемане на *“Закона за обществените библиотеки в Холандия”* през 2015 г., се забелязва силна централизация на дейностите и проектите за имигранти. Кралската библиотека, в ролята си на национална библиотека, създаде през 2016 г. проекта *„Библиотеката и базовите познания“*, който се грижи за координиране на всички проекти за имигранти и помогна за създаването в повечето библиотеки на отдели наречени *„Езикови къщи“*, които изградиха не само езикови колекции, но и организират мероприятия за имигрантската целева група.
- В малки общини на Холандия, в които от няколко години са настанени имигранти (например Катвайк като пример от дълбочинните интервюта), също се създават отдели за имигранти, които обслужват голям брой потребители на целевата група.
- От отговора на библиотечните специалисти става ясно, че те често работят в ограничен състав, но през последните години получават помощ от доброволци. Добър пример за това са библиотеките в Ротердам, Велсен, Хемскерк и Хага. В програмата *“Библиотеката и базовите познания”* подробно се описва начинът, по който трябва да се работи с доброволците и

как да се обучават и по какъв начин да учат имигрантите на холандски език.

- От отговорите на библиотечните специалисти става ясно, че в обществените библиотеки на Холандия се реализират програми, създадени в някои западноевропейски страни (най-вече скандинавски), които вече години наред успешно работят в страната. Добри примери за такива практики са читателските клубове, езиковите кафенета, човешката библиотека, клубовете за домашна работа, филмовите клубове и др.
- Кооперирането с други организации, работещи с имигранти, за реализацията на съвместни проекти не винаги е на добро ниво, става ясно от отговорите на библиотечните специалисти на този въпрос. Но примерите за успешно съвместно сътрудничество, посочени от интервюираните също не липсват. Добри примери за това са кооперирането на организации като “Живей и се учи” в Амстердам, “Език до края на живота” на национално ниво, и разбира се, “Библиотеката и базовите познания”. Работа с бежанци, Червения кръст, някои музеи, университети и културни неправителствени и правителствени организации също са често добри партньори на библиотеката, посочени от библиотечните специалисти.
- Финансирането на библиотеките от общините по места за реализацията на успешни имигрантски проекти не винаги е задоволително. За този проблем споменават няколко от интервюираните библиотечни специалисти, но те подчертават, че тяхната активната работа и находчивост им помагат за спечелване на доверието на ръководството на библиотеките за финансирането на техните проекти.
- Броят на имигрантите, на които те помагат през последните години, особено след 2015 г. значително се е увеличил най-вече поради повишаване интензивността на имиграционната криза. Поради този факт се е увеличило и разнообразието от услуги за имигранти. Всички интервюирани библиотечни специалисти посочват този факт.
- Профилът на имигрантите ползватели на библиотечните услуги, които библиотекарите описват, доста си прилича – както според пола, професията, произхода им и т.н. Този профил прилича доста на анкетите, направени в Обществена библиотека Амстердам: жените имигранти посещават по-често библиотеката, професиите им са различни, но последните години идват по-

често и високо квалифицирани имигранти, а броя на националностите значително се увеличава.

- Начините за достигане на целевата група също са посочени като един от проблемите. Те правят това най-често с помощта на общините по места, училищата по холандски език и други организации, занимаващи се с имигранти.
- На въпроса за находчивостта и създаването на нови служби и услуги за имигрантите в техните библиотеки, специалистите отговарят, че най-често ползват и реализират вече утвърдени в други обществени библиотеки програми и услуги, но някои от тях (като колегите от Харлем, Ротердам, Хага и Амстердам) създават и свои услуги за имигранти.
- Общо мнение на почти всички интервюирани библиотечни специалисти е, че последните няколко години се забелязва смесено използване на програми за имигранти и неграмотни (класически и дигитално неграмотни), защото те са подходящи и за двете целеви групи.
- Интересно е да се отбележи, че интервюираните не възприемат другите организации, помагащи на имигранти като конкуренти, а повече като възможни партньори.
- Оценката, която библиотечните специалисти работещи с мигранти сами си дават е средно 7.5 по десетобалната система, която е доста висока, но напълно реална имайки предвид разнообразието от програми и услуги за имигранти, които се реализират в обществените библиотеки, които те представляват.

3.4. Проблемни области в работата с имигранти в Холандия и препоръчителни мерки за тяхното преодоляване

Резултатите от проведените, за целите на дисертационния труд, емпирични изследвания (анкетите с имигранти, дълбочинните интервюта с библиотечни специалисти работещи с имигранти, сравнителните изследвания между европейските и холандските библиотеки), както и изследването на Кралската библиотека от 2017 г.²²⁰ (от интервюта с библиотекари от 129 обществени

²²⁰ Koninklijke Bibliotheek. Dienstverlening openbare bibliotheken rondom basisvaardigheden voor volwassenen: rapportage basisvaardigheden. Den Haag: Koninklijke Bibliotheek: Nationale Bibliotheek van Nederland, 2017, p. 2.

библиотеки в Холандия за работата им с имигранти) ни дават възможност да изведем очертаем проблемните области и да изведем препоръки за подобряване на дейностите и услугите на обществените библиотеки за имигрантите като целева група.

Обзорът на изследваните от нас източници и професионалният ни опит за работата с имигрантската целева група са основа за идентифициране на проблемите и предизвикателствата и предлагане на мерки за по-качествено обслужването на имигранти в обществените библиотеки.

Основните проблемни области можем да обобщим в няколко посоки:

1. Трудно определяне на каналите за достъп и комуникация с целевата група.
2. Недостатъчно държавно финансиране на услугите за имигранти.
3. Недостиг на библиотечен персонал за предоставяне на услуги за имигранти – както като квалификация, така и като брой.
4. Липса на целенасочена политика на общините в работата с мигранти.
5. Липса на адекватна материално-техническа база, по-специално в по-малките обществени библиотеки, за осигуряване на добри условия за работа с имигранти.
6. Ограничен контрол върху качеството на обслужването за имигрантската целева група.
7. Недостатъчно сътрудничество на някои обществени библиотеки с други партньори подпомагащи интеграцията на имигранти.

Безспорно, един от най-основните проблеми *е достигането до целевата група*, за да се привлече целевата група за по-нататъшната успешна работа с имигрантите. За тази цел обществените библиотеки в Холандия използват различни методи – най-често чрез контактите си с общината, която прави реклама на услугите на библиотеката при регистрацията на новите имигранти там.

Друг механизъм е дългогодишното и интензивно сътрудничество между обществената библиотека и училищата, които предлагат курсове по холандски език за чужденци. Като трети възможен път до имигрантската целева група можем да посочим рекламните кампании провеждани в определени дни - “отворени врати в библиотеката“ или в други институции, намиращи се в квартали на градовете с преобладаващо имигрантско население. Някои по-активни библиотекари търсят

начини за комуникация с имигрантите на местата, където те най-често се събират - в религиозните им храмове, в културните им центрове, в бежанските лагери, в посолствата на страните им и т.н.

Независимо, че има разнообразни начини за достигане на имигрантската целева група трябва да споменем, че комуникацията в голям процент от случаите не се реализира достатъчно бързо и навреме. Именно затова услугите на библиотеките, предлагани на имигрантите не винаги се ползват пълноценно и ефективно. Една от съществените роли на библиотеката в тази посока е търсенето на тясно сътрудничество с общината. Вследствие на това, на всеки регистриран в общината чужденец ще може да се предлага на достъпен (опростен) холандски език, *библиотечен информационен пакет за имигранти* за колекциите и услугите и безплатна библиотечна карта. Тази услуга трябва да се предлага и на всеки „стар“ имигрант, който не е имал шанса да научи добре официалния език при идването си в Холандия като гастарбайтер.

Библиотечните специалисти са основният компонент в работата с целевата група. Наборът от уменията, които те трябва да притежават, за да успеят да достигнат до имигрантите, са от съществено значение в този процес и трябва да включват:

- добро познаване на законите, касаещи имигрантите в страната;
- добро познаване на спецификите на имигрантската целевата група;
- активност и находчивост в търсенето на нови начини за достигане на целевата група;
- умения за популяризиране на библиотечните колекции и услуги за имигранти, за да се ползват по предназначение;
- познаване на „конкурентите“ от други организации, които също организират мероприятия и създават услуги за целевата група и търсят възможности за реализиране на съвместни проекти с тях, когато това е във взаимна изгода, най-вече за имигрантската група потребители;
- добро познаване на начините за финансиране на проекти за имигранти и активно участие в конкурсни сесии.

Въпреки, че библиотеките в Холандия най-често са добре финансирани от общините по места, има и такива, които не получават достатъчно финансови средства. Затова посочваме *недостатъчното финансиране на проектите за имигранти* като втория срещан проблем в работата с имигранти. Активната работа

на ръководствата на обществените библиотеки е от голямо значение за субсидиите, които те получават от общините по места. Ако библиотечните специалисти помагачи на имигранти успеят да представят добри планове за проекти в областта на интеграцията на имигрантите и да докажат нуждата от тези услуги, могат да получат достатъчно финансови средства за реализацията на проектите си.

По време на последната икономическа криза, когато в Холандия пристигат много имигранти, библиотеките претърпяват съкращения в бюджетите си, включително и за имигрантски услуги, поради което не инвестират достатъчно средства в интеграционни проекти. Дори в градове като Ротердам и Хага, където повече от половината се състои от имигранти, са закрити филиали в квартали с преобладаващо имигрантско население.

Към момента икономическата ситуация е много по-стабилна от кризисния период 2008-2016 г., но голяма част от тези филиали не са отворени наново. В този аспект, нашата препоръката е в подобни случаи да не се закриват библиотеки, особено такива играещи важна роля за хората в неравностойно положение. За съжаление някои общини в Холандия (управлявани от десни партии като Партията на свободата на Херт Вилдерс и Форума за демокрация), не виждат смисъл в сериозното финансиране на обществените библиотеки и техните услуги за имигранти. Според тях имигрантите сами трябва да поемат отговорността да се интегрират в холандското общество, като заплащат всички свои езикови курсове и извънкласни мероприятия. Затова е препоръчително тези библиотеки да кандидатстват по национални проекти, които се финансират централно от Кралската библиотека или от Министерството на образованието, културата и науката, но също така и по проекти на ЕС за имигранти и други граждани в неравностойно положение.

Като обобщение трябва да посочим, че има достатъчно начини за финансиране, но библиотечните ръководства трябва да ги намерят, за да се възползват от тях. Примерите от практиката показват, че след последната икономическа криза (след 2016 г.), финансирането на проекти за имигранти отново значително се е увеличило както от общините, така и от холандското правителство и понякога от ЕС по определени програми.

Недостигът на персонал, като брой, така и като квалификация е третият сериозен проблем, с който някои обществени библиотеки трябва да се справят. Той се отнася като цяло за всички дейности, извършвани от библиотеката като институция, но последните няколко години се забелязва още по-голяма нужда от

достатъчно на брой, но най-вече - от добре квалифициран персонал, който да познава целевата група, да успее да я открие и привлече за потребител на библиотеката.

През последните няколко години се забелязва тенденция масово да се работи с доброволци, които помагат за провеждането на мероприятия за имигранти. Проблемът в тази практика е, че доброволците не винаги са добре обучени, което налага провеждането на специални курсове за тяхната квалификация. Така например, през 2016 г. Кралската библиотека на Холандия организира курсове за доброволци като част от проекта *“Библиотеката и базовите познания”*²²¹. Неговата цел е да централизира дейностите по създаване на отдели за работа в библиотеките, предлагащи разширен набор от услуги за имигранти, неграмотни, дигитално неграмотни, хора търсещи работа.

С този проект Кралската библиотека засилва и централизира важната роля на библиотеката в областта на неформалното обучение на хора, имащи нужда да подобрят базовите си познания по език, смятане и дигитални умения. В проекта *“Библиотеката и базовите познания”* се посочва и създаването на отдели наречени Езикови къщи (Taalhuizen) (за които вече споменахме в нашето изследване), в които да работят и много доброволци под вещото ръководство на библиотечни специалисти, работещи дълги години с мигранти. Един от успешните и работещи механизми за повишаване броя на персонала и квалификацията му е организирането на различни обучения и курсове на национално и местно ниво. Пример за такъв курс е “Треньор по базови познания”, който се организира от Кралската библиотека от края на 2017 г.

Правилната политика на общините за работа с имигрантите и осъзнаване на важната роля, която общинската библиотека може да играе е също проблемна тема. Данните ни сочат, че предимно малките общини в Холандия, ръководени от десни или други консервативни партии не финансират достатъчно в интеграцията на имигрантите, настанени на територията на техните общини.

Демографските процеси, свързани със заселването на имигранти в такива общини изисква от тях да променят политиката си по този въпрос. Добър пример сред тях е консервативната, с твърде религиозни граждани, община Катвайк, която само до преди десетина години не е имала имигранти, живеещи на нейна територия.

²²¹ Vrijwilligers opleiden. In: De bibliotheek en de basisvaardigheden [online]. [Viewed 04.10.2018]. Available from: <https://www.bibliotheekenbasisvaardigheden.nl/expertise/vrijwilligers-opleiden.html>

Сега библиотеката там помага на повече от 5 000* имигранти годишно. Този пример е показателен за усилията на общината да подпомага интеграцията на имигранти и трябва да бъде последван и от други подобни общини.

В някои по-малки общински библиотеки *материално-техническата база и колекциите* са също недостатъчно модернизирани и твърде недостатъчни и затова имигрантите, които живеят на тяхна територия не могат да се възползват от качествени услуги. След стартиране на проекта *„Библиотеката и базовите познания“* и в тези малки библиотеки се забелязва активизиране на услугите за имигранти, а също и за неграмотни и дигитално неграмотни потребители на библиотеката, които се привличат там чрез специални кампании. Това, което е типично за последните няколко години е, че много от услугите за имигранти се използват успешно от неграмотни холандци или от дигитално неграмотни. Така се получава смесване на няколко целеви групи, ползващи едни и същи програми и услуги.

Упражняването на контрол върху дейността на службите за обслужване на разглежданата от нас целева група, която се провежда от отдела на Кралската библиотека по линия на проекта *„Библиотеката и базовите познания“* е в своето начало. Съществен напредък е създаденият отдел, носещ същото наименование. Той публикува всяка година доклад, който отчита дейностите на *„Езиковите къщи“* създадени по проекта *„Библиотеката и базовите познания“* и дава препоръки за справяне с належащите проблеми.

До 2017 г., практиката на библиотеките бе да създават различни видове услуги и колекции за имигранти, но без наличието на централен орган, който да координира, контролира и сертифицира всички дейности в тази област. От края на 2017 г. Кралската библиотека става този централен орган и поема съответните функции.

Доброто *взаимно сътрудничество между обществената библиотека и останалите организации*, предлагащи услуги за имигранти не винаги е успешно и ефективно. Броят на организациите и услугите, както и мероприятията за имигранти, които те създават е неимоверно голям, особено след 2015 г., когато са приети и в Холандия голям брой имигранти. Проблемът се състои в това, че контактите между обществената библиотека и другите организации не винаги са на достатъчно добро ниво. Често, различни организации създават едни и същи услуги, поради което не

* По данни от дълбочинното интервю, проведено с библиотечния специалист от библиотеката в Катвайк.

идват достатъчно имигранти да се възползват от тях. Всеки представител на организация, която създава и предлага услуги за имигранти трябва да проверява обстойно колко на брой и какви имигранти живеят в общината, но и кои други организации на територията на общината се занимават със същата дейност.

Успешен механизъм за разрешаването на този проблем е осъществяването на контакт между различните ангажирани организации и да се търсят възможности за реализиране на съвместни проекти. По този начин могат да се предложат съвместни услуги и мероприятия, но също така библиотеките могат да създадат и свои уникални и полезни за имигрантите продукти, които могат дори да се продават на други организации на общинско и национално ниво.

Библиотечните специалисти, работещи с имигранти трябва да осъзнаят, че изградената в населените места мрежа от филиали може да работи много успешно за разпространяването на имигрантските услуги и да оползотворяват този потенциал.

3.5. Препоръчителен модел за библиотечно-информационно обслужване и социална интеграция на имигранти (за обществени библиотеки)

Очертаването на проблемните области в обслужването на имигранти в Холандия, резултатите от проведените емпирични изследвания и прегледът на литературата ни дават възможност да разработим препоръчителен модел за информационно обслужване и социална интеграция на имигрантите, който успешно може да бъде ползван от обществените библиотеки в Холандия. Идентифицирането и анализът на съществуващи подобни модели, предложени от експерти и изследователи в тази проблематика ни служат за основа върху, която да изградим наш модел. След направения обзор на научната литература, можем да открием няколко модела, приложими за библиотечно-информационното обслужване в мултикултурни общности:

- ***Мениджмънт модел „BOB“ (БОБ)***

В процеса на изследване открихме и няколко модела за разрешаването на различни практически проблеми в сферата на фирмения мениджмънт. Един от тях е BOB-моделът **(БОБ)**²²², чието холандско наименование е абревиатура от: анализ и формулировка на проблема (*beeldvorming*), определяне на целите и задачите за разрешаване на проблема (*oordeelsvorming*) и изводи и препоръки от изследването на проблема (*besluitvorming*).

²²² BOB-model. In: Managamentmodellensite [online]. Viewed [09.10.2018]. Available from: <https://managementmodellensite.nl/bob-model/#.W7xwVHszbIU>

Структурата на този модел е ясна и логична и според нас той може да бъде приложен в създаването на модел за библиотечно-информационно обслужване.

- ***Ik-Wij-Het-model***

Друг мениджмънт модел, с който се запознахме е този на Даниел Хофман – *Ik-Wij-Het*-модел или *Аз-Ние-Проблем* - модел²²³. Идеята на Хофман е, че първо трябва да се формулира обстойно проблемът за разрешаване, след това да се анализира до каква степен „аз-ът“ (мениджърът) е подготвен да го разреши и ако не е достатъчно квалифициран в областта, да потърси сътрудничество с други отдели или организации, които също се занимават с този проблем и ще помогнат за неговото разрешаване.

Въпреки че моделът на Хофман е предложен в мениджмънта, според нас той може да бъде приложен до известна степен и в библиотечната работа, и в частност в създаването на услуги за имигранти. Той е подходящ за адаптиране в библиотечното обслужване предимно в тази си част за доброто сътрудничество между библиотеката като организация и всички други организации, които създават подобни проекти за имигранти (посочен като един от проблемите в работата на обществените библиотеки в доклада на проекта на Кралската библиотека „Библиотеката и базовите познания“). По този начин ще се избегне създаването на едни и същи продукти и услуги за целевата група и ще се работи по-ефективно.

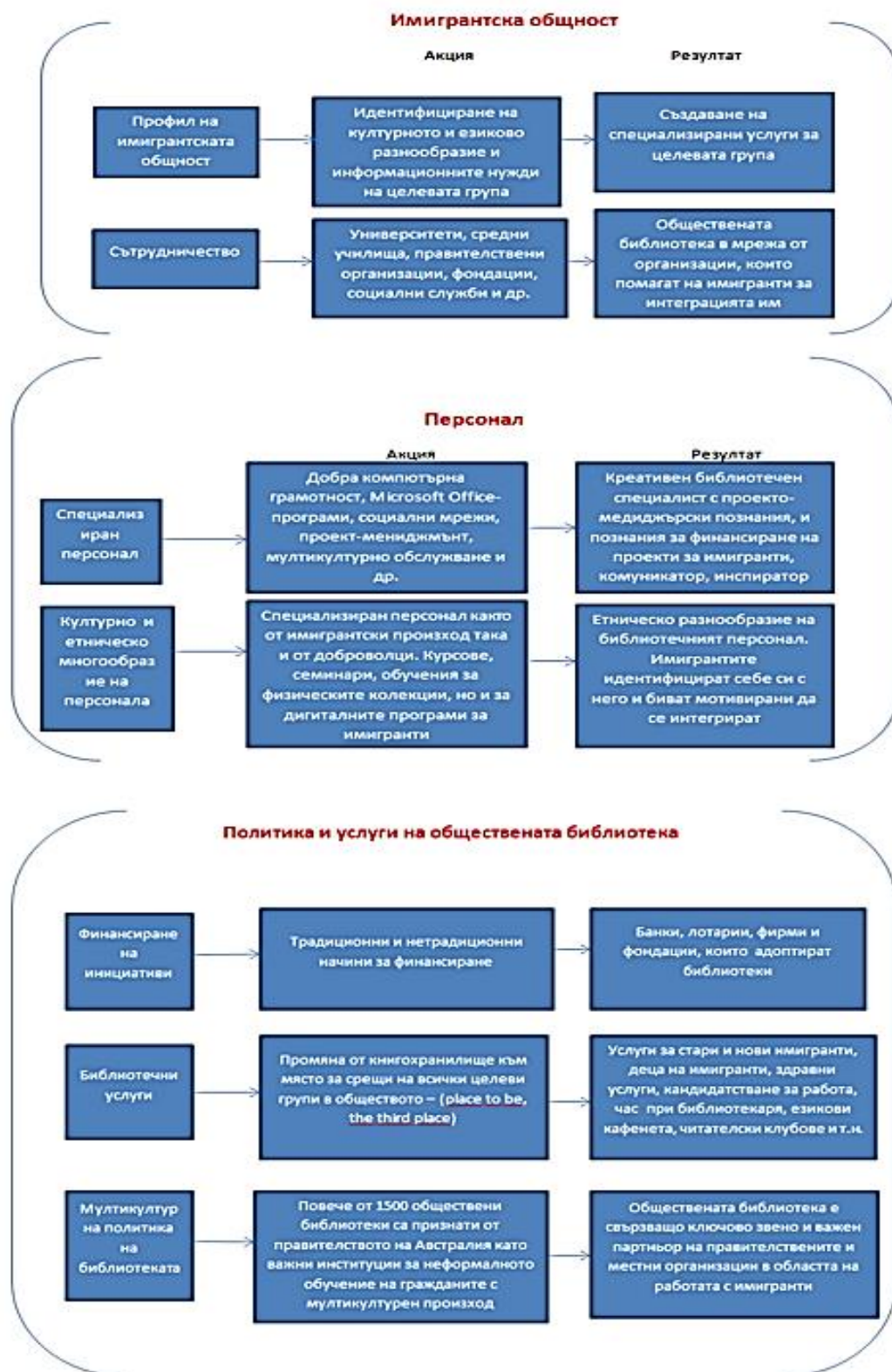
- ***Model for sustainable library services (MSPL)***

Това е един от научните приноси на дисертацията на австралийката Раджесвари Челиахп на тема: „Изграждане на мултикултурни общности в кварталните обществени библиотеки“²²⁴. Авторката представя модел за изграждане на библиотечни услуги за имигранти, живеещи в кварталите на австралийския град Пърт. Структурата на модела включва три основни части: мигрантска общност, библиотечен персонал и услугите и политиката на обществената библиотека (фиг.19)

²²³ Verandering ontstaat waar drie dimensies elkaar ontmoeten. In: FocusLearningJourneys [online]. Viewed [09.10.2018]. Available from: <https://www.focuslearningjourneys.nl/blog/2015/03/verandering-ontstaat-waar-3-dimensies-elkaar-ontmoeten-39/>

²²⁴ Chelliahp, Rajeswari. Community building, multiculturalism and the suburban public library. Edith Cowan University: Perth, 2014. 278 p.

Модел за устойчиви библиотечни услуги за имигранти (Model for sustainable library services for immigrants (MSPL))

Фиг. 19. Модел за устойчиви библиотечни услуги за имигранти (Model for sustainable library services for immigrants (MSPL)).

- ***Модел за проучване и анализ на библиотечно-информационното обслужване на учениците в конкретна община***

Друг пример за модел, прилаган в сферата на библиотечно-информационното обслужване е „*Моделът за проучване и анализ на библиотечно-информационното обслужване на учениците в конкретна община*“, който предлага Ели Попова. Част от неговата структура е предварителната подготовка за избор на модел на обслужване и анализът на целевата група, за която трябва да се създадат услуги. Моделът включва и определяне на ясна цел, задачи, партньори за сътрудничество и финансиране за реализация на проекта, и в края на модела - анализ на постигнатото и препоръки за подобряване на по-нататъшната дейност²²⁵.

- ***Препоръчителен модел за библиотечно-информационно обслужване и социална интеграция на имигранти (за обществени библиотеки)***

Обществената библиотека в Холандия през последните години се утвърждава като институция, която по убедителен начин играе важна роля в неформалното обучение на гражданите. Неформалното обучение може да бъде структурирано, с ясно определени образователни цели, но обикновено се провежда извън официалните учебни заведения: в рамките на кръжоци, семинари, общински курсове, на работното място или дори чрез спорта. Можем да дефинираме този вид обучение по два начина: първият го разглежда като всяка разнородност на всяко подкрепено учене и обучение, което не води до получаването на формална образователна степен, а вторият начин го разглежда като специфичен подход във и към образованието, при който се използват такива педагогически и социални методи и учебни дейности, които са подходящи за учащия се (дете или възрастен) по алтернативен нетрадиционен начин, основаващ се на по-директното му включване и ангажиране със собственото му учене и развитие.

Училищата и университетите, но също така и библиотеките прилагат често неформални дейности и подходи - образователни услуги за ученици, образователна анимация за деца и възрастни, неформално учене и обучение в общности и семейства, домашно образование, продължаващо професионално образование и обучение, образование за възрастни, фирмено обучение, младежки дейности и образователна мобилност.

²²⁵ Попова, Е. Модел за проучване и анализ на библиотечно-информационното обслужване на учениците в конкретна община. В: ББИА онлайн. Прегледан 09.10.2018]. Достъпно от: <https://www.lib.bg/consult/Консултации/17-Управление-и-организация-на-библиотеките-консултации/>

Библиотечните специалисти и особено тези, специализирани в работа с имигранти трябва да познават и прилагат различни методи за провеждане на неформално обучение.

За създаването на нашия модел за библиотечно-информационно обслужване на имигранти прегледахме и много документи, описващи създаването на библиотечни колекции, услуги и мероприятия за имигранти като годишни и стратегически планове на отдели за работа с имигранти, планове за създаване на определени мероприятия за имигранти и т.н. Магистърската теза на Михаела Йорданова *“Обучението по компютърна и информационна грамотност на имигранти от трети страни в българските обществени библиотеки”*, защитена в Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ през 2018 г. също ни послужи като източник на идеи и по специално тази част от нея, в която се представя план за създаване на обучителни курсове на чуждестранни граждани, пребиваващи на територията на България със статут на имигранти от трети страни, с цел придобиване на информационна и компютърна грамотност²²⁶.

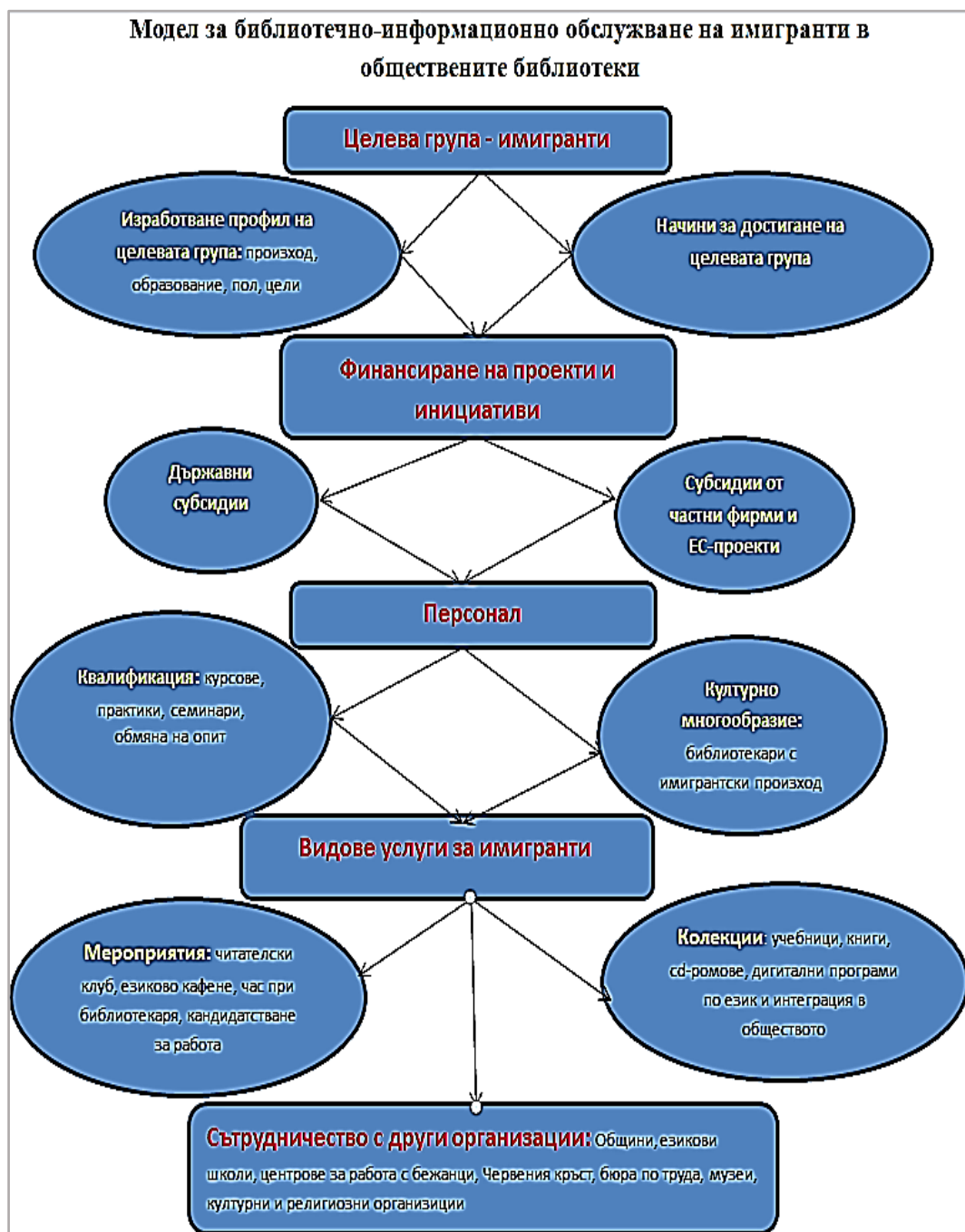
Създаденият от нас модел може да бъде ползван от всички обществени библиотеки в общини с големи имигрантски популации, но в зависимост от големината на библиотеката, той може да бъде частично видоизменян, за да бъдат постигнати неговите цели. Затова бихме го нарекли *гъвкав модел*.

На този етап смятаме, че в България подобни продукти и услуги не могат да бъдат реализирани с успех, и ползвани от достатъчен брой имигранти. Тъй като на фона на местното българско население те са много малка част, а и според източниците²²⁷ образователното им ниво най-често е високо, поради което те избират формални варианти за изучаване на български език (в училищна среда). Освен това (пак според горесцитираното изследване на Дарик радио), те са много активни на трудовият пазар, но на по-късен етап, ако в страната ни за дълго време се заселят големи мигрантски групи, българските обществени библиотеки ще могат да черпят от богатият опит на библиотеките на горепосочените страни, чиито дейности широко бяха разгледани в глава трета на нашето изследване.

²²⁶ Йорданова, Михаела. Обучение по компютърна и информационна грамотност на имигрантите от трети страни в българските обществени библиотеки: Дипломна работа / М. Йорданова ; Науч. ръководител доц. Елица Лозанова-Белчева. София, Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, Философски факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, 2018. с. 52 - 58.

²²⁷ Профил на имигранта в България. В: Дарик нюз, 7 апр. 2014 [онлайн]. [Прегледан 04.10.2018]. Достъпно от: <https://dariknews.bg/novini/obshtestvo/profil-na-imigranta-v-bylgariq-1245072>

При създаването на нашия препоръчителен модел (фиг. 20) сме включили някои елементи от посочените по-горе модели, приложими за библиотечно-информационното обслужване на имигранти. Така например, от модела MSPL сме взимали достигането на целевата група, сътрудничеството с други организации работещи с имигранти, начините за финансиране на проектите за имигранти, подбор на подходящ персонал (включително и с библиотекари от имигрантски произход) и създаването на подходящи услуги за целевата група.

Фиг. 20. Модел за библиотечно-информационно обслужване на имигранти в обществените библиотеки

I. Цел и предназначение на модела

Целта на нашия модел е да се създадат и предложат услуги, мероприятия и колекции за имигранти, които да помагат за успешната им интеграция в холандското общество. Основната задача, която ръководството на библиотеката си поставя с разработването на тези услуги е имигрантите да положат с успех изпитите си по интеграция, държавните изпити по холандски език или просто да подобряват базовите си познания по език, смятане и компютърните си умения.

Място за реализацията на модела - Всички обществени библиотеки в общините по места. Благодарение на изградената мрежа от филиали, библиотеката може бързо да популяризира подобен тип модели.

II. Структура на модела

- ***Целева група и начини за нейното достигане*** - Моделът е насочен към всички видове имигранти, нуждаещи се от неформално обучение по холандски език и други базови познания, живеещи на територията на холандските общини, които са потребители на услугите на обществените библиотеки в общините. Идеята е след приключване на успешния интеграционен процес на имигрантите, те да останат активни ползватели на услугите на библиотеката. Информация за целевата група може да се намери от общините по места (те могат да разпространяват информация за колекции и услуги за имигранти на библиотеките), от училищата за холандски език, в културните центрове на различните мигрантски групи и в религиозните им храмове където се събират, чрез реклама в местните медии (вестници, списания, локални телевизионни канали), чрез реклама в градския транспорт, в кварталните супермаркети и т.н.

- ***Сътрудничество с други организации или заинтересовани страни за реализацията на модела*** - От една страна това са имигрантите, а от друга институциите на местно ниво, пряко отговорни за интегрирането на имигрантите – холандското правителство, общините, библиотеките, Червеният кръст, центрове за работа с бежанци, бюрата по труда, музеите и всички други правителствени и неправителствени организации, помагачи на имигранти за тяхната интеграция в Холандия.

- ***Финансиране*** - Начините за финансиране разделяме условно на два вида: чрез държавни субсидии от самите библиотеки, от Кралската библиотека, общините по места и по проекти на Европейския съюз, или частни инициативи чрез фондации

(добър пример е Bill and Melinda Gates Foundation и др.), но и от спонсорство на банки, фирми, лотарии и др.

Преди представянето на примерите за колекции, мероприятия и услуги за имигранти, които препоръчваме е важно да уточним, че те са дадени в разширен вариант. Всяка обществена библиотека би могла да избере тези мероприятия и услуги, които смята за приложими в дадената община и ги приема за подходящи за своите потребители.

- ***Материално техническа база, изграждане на колекции: физически и дигитални***

В Холандия, през последните петнадесет-двадесет години се предлагат в голямо разнообразие материали за имигрантската целева група като книги, списания, вестници, компактдискове, книги на лесен холандски език, уеб-сайтове с подходящи програми и други.

1) *Интернет ресурси, подпомагащи процеса на комплектуване за изграждане на колекции за целевата група* - Като пример можем да посочим следните полезни платформи, които са подходящи при комплектуването на подобни ресурси и формирането на нови и поддържането на вече съществуващи колекции с електронни, традиционни и дигитални документи.

- **<https://www.nt2.nl/nl/>** : полезен портал при закупуване на учебни материали с онлайн упражнения.
- **www.eenvoudigcommuniceren.nl** : сайт за закупуване на книги на лесен холандски език от ниво A0 до ниво B2.
- **www.bol.com** : най-големият холандски сайт за закупуване на книги и електроника.
- **<https://www.nbdbiblion.nl/>** : сайт на националната библиотечна организация NBD Biblion, която колекционира и описва библиотечни материали, след което ги предлага на обществените библиотеки. Колекцията от материали за имигранти е доста богата.

2) *Уеб-сайтове за изучаване на холандски език, примери за изпита по интеграция и държавния изпит по холандски език и базови познания по смятане, компютърна грамотност и електронно правителство:*

- **www.oefenen.nl** : програми за изучаване на холандски език, смятане, компютърна грамотност и социални мрежи, кандидатстване за работа.

- **www.leefenleer.nl**: амстердамски проект, който на своя уеб сайт предлага упражнения по холандски език, търсене на работа и възможност за записване на курсове в квартала по местоживееене. Чрез този уеб-сайт е възможен и контакт с общината в Амстердам.
- **www.cve.nl**: примери за изпитите по интеграция и държавните изпити по холандски език на ниво средно специално образование и входно ниво за влизане в холандски университет.
- **https://www.hetbegintmettaal.nl/zelfstudie/**: портал с уеб сайтове по холандски език.

• **Мероприятия и услуги за имигранти – примери**

1) Опознавателно библиотечно посещение – целта му е група от имигранти да дойде на посещение в обществената библиотека по време, на което да се покажат материалите, и езиковите програми, които могат да ползват в библиотеката за изучаване на холандски език, информация за ползване на библиотеката.

2) *Посещение за усвояване на компютърни умения* – за начинаещи и за напреднали.

3) *Работа с преподавател по холандски език*, който може да консултира имигрантите къде могат да изкарат курс по холандски език и с който те могат да работят заедно в библиотеката по определени учебни програми.

4) *Читателски клубове* – за начинаещи и напреднали.

5) *Готварски клуб* – да се приготвят съвместно ястия от родните страни на имигрантите.

6) *Езиково кафене* – в него могат да се дискутират злободневни теми.

7) *Филмов клуб* – може да се гледат заедно холандски филми (детски) и да се задават въпроси върху тях.

8) *Клуб за култура Втора Родина* – за напреднали имигранти (ниво A2-B1) – срещи с писатели, художници, музиканти, представяне на родните страни от самите имигранти, разговори на злободневни теми и т.н.

9) *Клуб за деца имигранти* – за четене или за домашна работа.

10) *Клуб за търсене на работа* - как да се пише CV и мотивационното писмо и как да си търся работа.

• **Създаване и уредба на отдел или кът** от библиотеката с шкафове с материали за имигрантите, с маси и столове, с приятен интериор и обзавеждане (с

красив персийски килим, руски самовар, красиви покривки и др.под.) с предлагане на кафе и закуски на имигрантите.

III. Реализация на модела

1. Подготвителни дейности

- ***Рекламна дейност.***

Преди реализацията на модела трябва да се направи реклама по всички възможни начини - изготвянето на рекламno-информационни материали като брошури, флаери, информационни табели и др. е най-разпространената форма, но медийното популяризиране по радио, телевизия и в местните вестници също е много ефективен метод. Поместването на реклама на уеб-сайта на библиотеката е от значение, но тя трябва да е написана на лесен холандски език, за да грабне вниманието на целевата група, която не владее добре холандски език. Използването на известна авторитетна личност за популяризиране на мероприятията също може да бъде много резултатен вариант, като тази личност може да бъде и от имигрантски произход.

- ***Персонал. Обучители на имигрантите. Тренировки за обучители. Работа с доброволци.***

Изборът на библиотечния персонал, който работи с мигрантите е от голямо значение за качеството на информационното обслужване, което предлага обществената библиотека. Още от 70-те години на миналия век, когато се е работило повече с мултикултурните колекции, започва интеграцията на библиотекари от имигрантски произход, които започват работа в тези отдели. Библиотечните академии включват в своите програми уроци за служители специализирани в тази работа. Последните пет- шест години в тези отдели работят почти само такива служители, тъй като те служат за имигрантите като добър пример за подражание в пътя им към успешна интеграция в Холандия.

2. Същинска дейност

- ***Обучение на целевата група***

За целта може да се направи т.нар. „Езиково меню“, което представлява флаер с изписани на него мероприятия и услуги на библиотеката, които тя предлага на целевата група. Към всяко занимание се посочва денят и часът, но и кратка информация за повежданото мероприятие. Преди конкретните занимания имигрантите трябва да бъдат уведомявани за предстоящите събития.

В имигрантския отдел трябва да се обособи и информационно гише (фронт-офис), което да бъде на централно място, за да бъде лесно припознавано от имигрантите.

По време на мероприятията за имигранти трябва постоянно да присъства библиотечен специалист, който отговаря на въпросите им, но и да организира акуратно учебния им процес.

- *Анализ на постигнатите резултати след въвеждането на модела*

В период от шест месеца до една година след реализацията на този модел, трябва да се проучи доколко е ефективен той. Това проучване може да се извърши чрез анкета подобна на тези, които раздадохме на имигрантите през 2013 г. и 2016 г. и на базата на които анализирахме мнението им за имигрантските библиотечни услуги.

Заклучение

От проследяването на историческото развитие на миграционните процеси и движения през различни периоди от време се очертава ясно динамиката на тези процеси в древността, средновековието и до края на миналия век и това, че по интензивност те се различават доста от тази през последните двадесет години. Причините затова са разнопосочни - някои от тях са свързани с модерния и бърз транспорт, високо развитите средства за комуникация, други са икономически, трети – политически, четвърти са свързани с интензифицирането на неблагоприятните климатични условия поради глобалното затопляне на планетата.

Безспорен е фактът, че имиграцията и интеграцията като обществени процеси върху формирането и промяната на модерното ни глобално общество имат изключителното значение и влияние.

Обстойното изследване на холандската имиграционна и интеграционна политика показва, че от пример за държава с либерална имиграционна и интеграционна политика, Холандия постепенно се превръща в една от най-консервативните страни в Европа в областта на имиграционната и интеграционна политики. Но от друга страна трябва да се посочи, че тя все още продължава да приема граждани, желаещи да проидобият статут на имигранти за разлика от други страни като Унгария, Полша и Словакия, които открито отказват да правят това.

Анализът на основната законова рамка („Закон за чужденците”, „Закон за гражданската интеграция в чужбина” (2006), ”Закон за гражданската интеграция” (1998, 2006, 2012, 2013 г.), но и на специално разработения правителствен доклад (Доклада на Комисията Блок, 2004 г.), който прави ретроспекция на интеграционните процеси в Холандия от 1974 до 2004 г. очертават основния извод, че интеграцията на имигрантите в Холандия през разгледания период е протичала сравнително успешно, но мултикултурализмът като интеграционен модел се е изчерпал и затова е бил заменен с акултурационният.

Значимата роля на обществените библиотеки в ЕС (и по-специално в Холандия) за интеграцията на имигрантите е основен акцент в дисертационното изследване и чрез съпоставителен преглед на имигрантските услуги на водещи обществени библиотеки от страни на ЕС: Дания, Швеция, Норвегия, Германия и др. се доказва, че само половината от тези библиотеки предлагат специализирано обслужване на потребители-имигранти. В западно-европейските библиотеки днес се

прави много за интеграцията на чужденците, но не във всяка една от тях, която притежава големи групи от имигранти като потребители. От проведеното проучване се показва, че само 48% от библиотеките предлагат услуги и информация за успешното протичане на интеграционния процес на имигрантите, а останалите въобще не се опитват да ги привлекат за потребители. Обществените библиотеки в столичните градове Рим, Мадрид, Атина и Лисабон например не предлагат имигрантски услуги, при положение, че имигрантските популации в тези страни са едни от най-големите в Европа. Препоръчително е техните правителства да осъзнаят ключовата роля, която библиотеката може да играе за интеграцията на имигрантите в областта на неформалното обучение и да я подкрепят финансово в работата ѝ с имигранти. От изследването бе направен изводът, че от източно-европейските библиотеки, създаващи услуги за имигрант, са представени само две – тези в Прага и Талин.

Библиотечната работата с имигранти в Холандия, разгледана през условно разделените за целите на разработката два големи периода (*от 1970 г. до 2000 г. и от 2000 г. до 2018 г.*), се откроява с динамика и обръщане на фокуса – от изграждане на мултикултурни колекции (през 1970 - 2000 г.) до разгръщане на мащабни проекти и инициативи, целящи най-вече пълноценната интеграция на имигрантите в холандското общество (2000 – 2018 г.).

Първият период се характеризира предимно с изграждане и предлагане на мултикултурни колекции на всички, представени в Холандия и други разгледани страни, езици на имигрантите живеещи тогава в приелите ги страни. Набляга се на запазване на културите и езиците им, защото те са работили временно с трудови договори, след което се е очаквало те да се завърнат в родните си страни и за реинтеграцията им (особено на децата-имигранти) е било важно, в чуждата за тях страна да продължават да учат родните си езици. През този период в обществените библиотеки се наблюдават две практики за изграждане на мултикултурни колекции – с финансовата помощ на държавата (в Холандия и Белгия) или с помощта на частни организации (в Канада и САЩ).

Едва към края на 90-те години на XX век се забелязва необходимостта от организирането на мероприятия за имигранти в библиотеките, които им помагат да се интегрират по-лесно в обществата на приелите ги страни. Причина за това е и промяната на имиграционната и предимно интеграционна политика на западно-европейските пра-

вители, които осъзнават, че голяма част от гастарбайтерите няма да се завърнат в родните си страни. Тези мероприятия са реализирани за първи път в Швеция, Дания, Холандия, Англия и Норвегия под формата на успешни проекти в сътрудничество между обществените библиотеки, общините, музеите, училищата, в които имигрантите изучават езика на приелата ги страна, здравни организации, бюра по труда, младежки и други културни центрове.

През втория период, в Холандия значително намаляват дейностите, свързани с изграждането на мултикултурните колекции и вниманието на библиотечните специалисти, работещи с имигранти, се насочва върху създаването на мероприятия, услуги и колекции за обучение по холандски език и подготовка за задължителния изпит по интеграция. Тази тенденция забелязваме особено след промяната на „Закона за гражданската интеграция“ от 2013 г. За този период могат да се посочат много добри примери за успешни библиотечни практики за имигранти: *“Кафене по интеграция“*, *“Час при библиотекаря“*, *“Езиков пазар и езикова конференция за специалисти в областта на работа с мигранти“*, *читателски клубове*, *клубове за домашна работа на имигрантски деца*, *„Група за социално активиране на имигранти“* и др. В началото на XXI в. се създава от библиотечната централа за провинция Северна и Южна Холандия Probiblio - мрежа или платформа за работа на мигрантските служби на обществените библиотеки.

Като основен извод се очертава, това че холандската обществена библиотека се променя динамично на фона на бурните миграционни вълни през изминалите няколко години и колкото повече холандският имиграционен модел се затваря – от мултикултурен към акултурен, толкова по-важна става ролята на библиотеката за интеграцията на чужденците. Прогнозата, която можем да направим е, че динамиката, с която се развива западните общества е свързана и с многообразието на култури, представени в най-големите градове на САЩ, Канада, и Европа, ще продължава да съществува и в библиотечната работа с имигранти. Библиотечните специалисти работещи с целевата група трябва внимателно да продължават да следят всички промени в обществото и да тълкуват правилно имиграционната политика на правителствата на собствените си страни. Имайки предвид, че миграционните вълни към Европа не са стихнали и няма скоро да стихнат, това означава че библиотеката ще продължава да играе важна роля както в работата с имигрантите, така и в интеграцията им в обществото.

Проведените различни *емпирични изследвания (на терен и онлайн)* за

постигане на целите и задачите на изследването поставят фокус не само върху основните характеристики на библиотечното обслужване за имигранти, но и върху проблемите и предизвикателствата в работата с целевата група на имигрантите. След направените изводи се забелязва, че най-важните проблемни области са: достигане на целевата група, навременното финансиране на имигрантските програми и проекти и липсата на квалифициран персонал в някои по-малки обществени библиотеки.

Въпреки отбелязаните големи успехи на холандските библиотекари в работата им с имигранти се открояват и следните проблемни области, по които те трябва да продължават да работят:

- Бързото намиране на целевата група;
- Недостатъчното финансиране от общината или от библиотечното ръководство;
- Недостатъчен персонал – както като квалификация, така и като брой;
- Правилната политика на общините в работата с имигранти;
- Недостатъчно добра материално-техническа база (по-специално в по-малките обществени библиотеки);
- Недостатъчен контрол върху качеството на обслужване за мигрантската целева група;
- Лошото сътрудничество между някои обществени библиотеки и други партньори, помагачи на имигранти.

Очертаването на слабите места и проблемни области в работата с имигрантска целева група, както и проведените теоретични и емпирични изследвания са основа за разработения препоръчителен *“Модел за библиотечно-информационно обслужване, обучение и социална интеграция на имигранти (за обществени библиотеки)”*. На този етап смятаме, че този модел не е приложим в обществените библиотеки в България, защото мигрантските популации не са толкова големи.

Той се предлага като възможен за апробиране в малки филиали на Обществена библиотека Амстердам, но може да бъде много успешно ползван и от обществените библиотеки в страни като Испания, Португалия, Гърция и Италия, които имат много имигранти, но все още не предлагат достатъчно библиотечни услуги и мероприятия на тази група, както стана ясно от онлайн-изследването, което проведохме. Моделът би бил полезен и за други холандски обществени библиотеки

(предимно в малки общини), но той е най-подходящ за библиотеките в горесцитираните държави (Италия, Испания, Гърция и Португалия).

Изводите от емпиричните изследвания и от сравнителния анализ на холандските и европейските обществени библиотеки подкрепят и доказват формулираните в началото на изследването работни хипотези, а именно че:

Интегрирането на имигрантите чрез обществените библиотеки не се изразява само в частичното въвеждане на правила и услуги, а в сериозния анализ на динамичните интеграционни и имиграционни процеси и в доброто познаване на националните закони и разпоредби за регулиране на имиграцията и интеграцията, на базата на които библиотечните специалисти създават добре работещи програми, проекти и услуги, които помагат на имигрантите да се интегрират в една библиотечна среда на неформално обучение.

От дълбочинните интервюта, които взехме от библиотечни специалисти работещи с имигранти стана ясно, че всички те познават много добре законовата уредба на холандското правителство в областта на имиграцията и интеграцията на целевата група. Това е и причина те да предлагат достатъчно на брой и вид колекции, мероприятия и услуги на имигрантите за интеграцията им в Холандия. През последните петнадесет-двадесет години обществената библиотека в Холандия се превръща в най-сериозния партньор на правителството за създаването и реализирането на успешни програми, проекти и услуги в областта на работата с имигранти. След влизането в сила на новия закон за обществената библиотека от 2015 г. (Wet stelsel openbare bibliotheekvoorziening 2015), ръководната роля на Кралската национална библиотека се засилва и в областта на работата с имигранти и неграмотни и тя често издава указания, инструкции и програми, които канализират и централизират дейността на библиотеките в работата им с имигранти. Добър пример за това е и програмата “Библиотеката и базовите познания.

Втората работна хипотеза бе, че разработването и прилагането на мерки за преодоляване на бариерите, с които имигрантите се сблъскват, чрез осигуряване на лесен достъп до информация, помощ за изучаване на езика на приемащата страна и предлагане на различни форми за по-добро социално включване трябва да е сред основните цели и задачи, които обществените библиотеки си поставят. Така ще се достигне до по-успешен модел за интегриране на имигранти, а тази ѝ инвестиция в подобряването на интеграционния процес ще доведе до ситуация „печеля-печелиш“ („win-win“) за правителствата на приемащите страни и за самите

имигранти. В обществените библиотеки винаги се търсят начини за достигане до имигрантската целева група. Правителството активно помага както финансово, така и организационно за кооперирането на всички организации, помагачи на имигранти. Многобройните примери за успешни мероприятия и услуги за имигранти, посочени в глава втора и трета на изследването, доказват категорично тази хипотеза.

Ако трябва да направим прогноза за развитието на бъдещата интеграционна и имиграционна политика на Холандия, трябва да подчертаем, че тя ще продължи да бъде строга, но приемането на имигранти от и извън страни от ЕС (най-вече бежанци, но и квалифицирани имигранти) ще продължава да се случва, като правителството на страната ще намира начини за успешната им интеграция, в сътрудничество с всички организации, компетентни в тази област. Етническата карта на страната още повече ще се оцветява, което не трябва да се възприема само като нещо отрицателно, а да се набляга на смесването на културите от което ще се получи една нова „холандска културна смес“ от граждани, подчинени на холандските закони, но имащи свои права, и ясно дефинирани задължения. Отхвърляме песимистичните „апокалиптични“ сценарии, които десните партии в Холандия скицират, свързани с постепенното изчезване на традиционната холандска култура под натиска на „агресивните имигранти, които се опитват да налагат своята собствена култура и отказват да се интегрират“. Въпреки всичко, смятаме, че десните партии не трябва изцяло да се отхвърлят и избутват в „политическият ъгъл“, а трябва понякога дори да се привличат и в управлението. Добър пример за това е участието им в сегашното българско правителство, но и в Австрия. И не на последно място, не изключваме през следващите години сериозна емиграционна вълна на холандци към други страни, в които те биха намерили по-благоприятна и спокойна среда за живот.

Библиография

1. **Бърдаров, Г.** Имиграция, конфликти и трансформация на идентичности в Европейският съюз. София, EDICTA, 2012, 352 с.
2. **Бърдаров, Г.** Европа ще е по-малко бяла и християнска. В: Стандарт [online]. 18.01.2016. [Прегледан 17.01.2017]. Достъпно от: http://www.standartnews.com/mneniya-intervyu/evropa_vse_pomalko_shte_e_byala_i_hristiyanska-318484.html
3. **Василева, Е. В.** Европа говорим на 225 езика, в света те са близо 7 000, 29 септ. 2017. В: Днес БГ [онлайн]. [Прегледан 15.12.2017]. Достъпно от: <https://www.dnes.bg/obshtestvo/2017/09/29/v-evropa-govorim-na-225-ezika-v-sveta-te-sa-blizo-7000.354714>
4. **Георгиев, В.** “Ще издържи ли Крепостта Европа”? Във: Diplomacy: journal of the Diplomatic Institute [online]. 7.08.2016. [Прегледан 7.02.2017]. Достъпно от: <http://diplomacy.bg/archives/1260>
5. **Гражданите** на трети страни в ЕС: обща политика относно контрола на границите, убежището и имиграцията. Европейски социален фонд. Инвестиции в хората: София, 2014 с., с. 11, 30 см.
6. **Дичев, И.** Мобилни идентичности? Мобилно гражданство? В: Либерален преглед (online), 3 юли 2008, с. 2-3. [Прегледан 27.10.2017]. Достъпно от: http://www.librev.com/index2.php?option=com_content&task=view&id=290&pop=1&page=50&Itemid=28
7. **Договор** за създаване на Европейската общност: подписан от държавите членки на Европейската общност на 26.03.1957. В: Europe.bg [онлайн]. [Прегледан 04.12.2017]. Достъпно от: http://old.europe.bg/upload/docs/DEO_57.pdf
8. **Договор** от Лисабон за изменение на Договора на Европейският съюз и договора за създаване на Европейската общност. В: Официален вестник на ЕС [онлайн], С 306, година 50, 17 дек. 2017, ISSN 1830-365 X.
9. **Европейска** комисия. Европейска програма за миграцията: консолидиране на постигнатия напредък, Брюксел, 15 ноември 2017 г. с. 1
10. **Европейска** комисия [онлайн]. Европейската програма за интеграция – добре интегрираните имигранти обогатяват икономически и културно ЕС. [Прегледан 02.04.2018]. Достъпно от: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-911_bg.htm
11. **Европейска** комисия. Европейска програма за миграцията за 2015 г. : четири стълба за по-добро управление на миграцията. В: Europa.eu [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/summary_european_agenda_on_migration_bg.pdf
12. **Европейски** съюз [онлайн]. Шенгенско споразумение. В: Право и публикации на ЕС. [Прегледано 04.12.2017]. Достъпно от: <https://publications.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/b073bb61-d6c7-11e7-a506-01aa75ed71a1/language-bg/format-HTML/source-52577532>

13. **Европейски** парламент [онлайн]. Развитие на събитията до приемането на единният европейски акт. В: Европейски парламент [онлайн]. [Прегледан 04.12.2017]. Достъпно от:
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/bg/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.2.html
14. **Европейски** парламент [онлайн]. Договорите от Маастрихт и Амстердам. В: Европейски парламент [онлайн]. [Прегледан 04.12.2017]. Достъпно от:
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/bg/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.3.html
15. **Европейски** фонд за интеграция. Министерство на труда и социалната политика на Република България. Методология за наблюдение и оценка на политиките и мерките за интеграция. Методически указания за наблюдение и оценка на политиките и мерките за интеграция. София: Европейски фонд за интеграция. Министерство на труда и социалната политика на Република България, 2009, 242 с. Достъпно от:
<http://www.ry2kcc.org/upload/docs/Book.pdf>
16. **Европейска** система за убежище, 23 окт., 2013, с. 3. В: Европейски правен преглед [онлайн]. [Прегледан 22.01.2018]. Достъпно от:
<http://evropeiskipravenpregled.eu/европейска-система-за-убежище/>
17. **Европейските** лидери се събраха на тревожна среща в Малта, 3 февр. 2017. В: Тема [онлайн]. [Прегледан 06.03.2018]. Достъпно от:
<http://temaonline.bg/publication//7399-Европейските-лидери-се-събират-на-тревожна-среща-в-Малта>
18. **Йорданова**, М. Обучението по компютърна и информационна грамотност на имигранти от трети страни в българските обществени библиотеки. Софийски Университет „Св. Климент Охридски“. София, 2018, с. 53.
19. **Конвенция** от Дъблин 1 – 1999 г. В: Eur-Lex. Достъп до правото на ЕС. [Прегледан 04.12.2017]. Достъпно от: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:22001A0403\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:22001A0403(01))
20. **Консолидиран** текст на Договора за функционирането на Европейския съюз. Във: EUR-Lex: Access to European Union Law [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>
21. **Кръстева**, А. Европейска миграционна политика: етапи и тенденции. В: Ана Кръстева-блог за политикае-гражданственост и миграция. [Прегледан 18.01.2017]. Достъпно от:
<https://annakrasteva.wordpress.com/2016/01/19/european-migration-policy/>
22. **Миграция**. В: Университетски речник на НБУ [онлайн]. [Прегледан 28.09.2018]. Достъпно от: <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtiq/migraciq>
23. **Министерски** съвет [онлайн]. Национална стратегия за учене през целия живот. [Прегледан 02.04.2018]. Достъпно от:
www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880
24. **Мишева**, М. Мрежовият подход за анализ на миграционните процеси. В: Научни трудове на УНСС 2:363-394. [Прегледан 12.02.2018]. Достъпно от:
http://www.researchgate.net/profile/Mihaela_Misheva/publication/282604791_Mr

- ezoviat_podhod_za_analiz_na_migracionnite_procesi/links/5613872f08aea9fb51c32b8c/Mrezoviat-podhod-za-analiz-na-migracionnite-procesi.pdf
25. **Наръчник** за връщането, 2017. В: Europa.eu [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/return_handbook_bg.pdf
 26. **Общи** основни принципи на политиката за интеграция на имигрантите в Европейския съюз. [Прегледан 5.03.2018]. Достъпно от: http://web.kzd.bg/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=8&Itemid=22
 27. **Общи** основни принципи на политиката за интеграция на имигрантите в Европейския съюз. [Прегледан 11.09.2018]. Достъпно от: https://www.mlsp.government.bg/index.php?section=N&sear_t=Общи+основни+принципи+на+политиката+за+интеграция+на+имигрантите&x=0&y=0
 28. **Отова, И.** Миграция, интеграция, градове: европейски контекст. с. 228. В: Социологически проблеми 1-2. 2012
 29. **Попова, Е.** Модел за проучване и анализ на библиотечно-информационното обслужване на учениците в конкретна община. В: ББИА [онлайн]. [Прегледан 09.10.2018]. Достъпно от: <https://www.lib.bg/consult/Консултации/17-Управление-и-организация-на-библиотеките-консултации/>
 30. **Профил** на имигранта в България. В: Дарик нюз, 7 апр. 2014 [онлайн]. [Прегледан 04.10.2018]. Достъпно от: <https://dariknews.bg/novini/obshtestvo/profil-na-imigranta-v-bylgariq-1245072>
 31. **Реквием** за европейската мечта: обединението на Германия наруши баланса на силите. 23.02.2016. [Прегледан 17.01.2017]. Достъпно от: <http://kanal3.bg/news/26191-Rekviem-za-evropeyskata-mechta>
 32. **Стайкова, Е.** Гражданството в съвременният глобален контекст. с. 4-5. В: NBU: Scholar Electronic Repository. [Прегледан 26.10.2017]. Достъпно от: http://eprints.nbu.bg/2312/1/ESaikova_CitizenshipNBU.pdf
 33. **Стокхолмска** програма. Във: EuroLex: Acces to European Union Law [online]. [Прегледан 29.01.2018]. Достъпно от: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52010XG0504\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52010XG0504(01))
 34. **Съвет** на Европейския съюз. Хагска програма. Брюксел: Съвет на Европейския съюз, 27 окт. 2004, 30 см, 34 с.
 35. **СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА, ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ И КОМИТЕТА НА РЕГИОНИТЕ.** Отворена и сигурна Европа: превръщане на визията в реалност. Във: EUR-Lex: Access to European Union Law [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX:52014DC0154>
 36. **СЪОБЩЕНИЕ ОТ КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, ДО СЪВЕТА, ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ И ДО КОМИТЕТА НА РЕГИОНИТЕ.** Глобалният подход към миграцията и мобилността. Във: EUR-Lex: Access to European Union Law [online]. [Прегледан 4.03.2018]. Достъпно от: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52011DC0743>

37. **Фонтет**, Ф. дьо. История на антисемитизма. Кама: София, 2002. с. 102.
38. **Хенкес**, Кр. Христоматия по социална демокрация 5: интеграция, имиграция и социална демокрация. Хенкес, Кр. София: Фондация Фридрих Еберт, бюро България, 2013, 164 с.
39. **Христоматия** по социална демокрация 5: интеграция, имиграция и социална демокрация. Хенкес, Кр. София: Фондация Фридрих Еберт, бюро България, 2013, 161 с.
40. **Център** за изследването на миграцията: Оценка за интеграцията на уязвими групи мигранти в България. [Прегледан 02.04.2018]. Достъпно от: www.csd.bg/fileSrc.php?id=22609
41. **Шишков**, Ю. Глобалните миграции: предизвикателства и перспективи, 13 септ. 2012 В: Геополитика [online]. [Прегледан 30.10.2017]. Достъпно от: https://geopolitica.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=1736&catid=118&Itemid=139
42. **1580-1700**. In: Vijf eeuwen migratie. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/periode/1580-1700#636-inhetkort>
43. **Ahrend**, R. Culturele invloed van de hugenoten. In: Historiek [online], 29.08.2015. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <https://historiek.net/culturele-invloed-van-de-hugenoten/52348/>
44. **Alien Act 1905**. In: The open University [online] [Viewed 5.12.2017]. Available from: <http://www.open.ac.uk/researchprojects/makingbritain/content/aliens-act>
45. **The Alien en Sedition Act of 1798: Defining American Freedom**. In: Constitutional Right Foundation [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available: <http://www.crf-usa.org/america-responds-to-terrorism/the-alien-and-sedition-acts.html>
46. **Arbeidsmigranten** komt steeds vaker uit Roemenie en Bulgarije. In: Volkskrant [online], 3.02.2017 [Viewed 12.02.2018]. Available from: <https://www.volkskrant.nl/binnenland/arbeidsmigrant-komt-steeds-vaker-uit-roemenie-en-bulgarije~a4457223/>
47. **Ashton**, R. Welcome, Stranger: Public Libraries Build the Global Village. New Yourk: Urban Libraries Council , 2008, с. 5. [Viewed 22.12.2017]. Available from: https://www.urbanlibraries.org/filebin/pdfs/Welcome_Stranger_Full_Report_08.pdf
48. **Begrippen**: immigratie. In: CBS [online]. Viewed [17.09.2018]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=i#id=immigratie>
49. **Bevolking** naar migratieachtergrond. 21 november 2016. Centraal bureau voor de statistiek [online]. [Viewed 7.12.2017]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/bevolking-naar-migratieachtergrond>
50. **Bevolking** naar migratieachtergrond, 21.11.2017. In: Centraal Bureau voor de statistiek [online]. [Viewed 7.12.2017]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/bevolking-naar-migratieachtergrond>
51. **Blok**, S. Bruggen Bouwen: Eindrapport van de Tijdelijke Parlementaire Onderzoekscommissie Integratiebeleid. Den Haag: Sdu, 2004, 30 cm, 656 p.
52. **BOB-model**. In: Managamentmodellensite [online]. [Viewed 09.10.2018]. Available from: <https://managementmodellensite.nl/bob-model/#.W7xwVHszbIU>
53. **Bonjour**, S. Grens en gezin: beleidsvorming in zakegezinsmigratie in Nederland, 1955-2005. Uitgeverij Aksant: Amsterdam, 2009, 367 p.

54. **Bos, M.** De opvang van Belgische vluchtelingen in de oorlog, september 2007. In: Historisch Nieuwsblad [online]. [Viewed 6.12.2017]. Available from: <https://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6984/de-opvang-van-belgische-vluchtelingen-in-de-oorlog.html>
55. **Burghoorn, A.** De Bulgaren komen. In: Volkskrant [online], 09.04.2011. [Viewed: 20.03.2017]. Available from: <http://www.volkskrant.nl/archief/de-bulgaren-komen~a1872645/>
56. **Centraal Bureau voor de statistiek** [online]. Immigratie loopt op, 11.08.2014. [Viewed 04.12.2017]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2014/33/immigratie-loopt-op>
57. **Centraal Bureau voor de statistiek Nederland.** [Viewed 03.11.2015]. Available from: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37325&D1=0&D2=a&D3=0&D4=0>
58. **Chelliah, R.** Community building, multiculturalism and the suburban public library. Edith Cowan University: Perth, 2014. 278 p.
59. **Cuban, S.** Serving New Immigrant Communities in the Library. London: Westport, Connecticut, 2007, 255 p.
60. **Dekker, E.** Migrantenwerk in Amsterdam. Amsterdam: Openbare Bibliotheek Amsterdam, 2004, 30 p.
61. **Dekker, E.** Migrantenbibliotheekwerk in Amsterdam. Openbare Bibliotheek Amsterdam: 2004, 15 p.
62. **Den Haag in cijfers.** In: Den Haag: buurtmonitor [online]. [Viewed 11.01.2018]. Available from: <https://denhaag.buurtmonitor.nl/>
63. **DIRECTIVE (EU) 2016/801 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL.** In: EUR-Lex: Access to European Union Law [online]. [Viewed 4.03.2018]. Available from: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOL_2016_132_R_0002
64. **Dominion Lands Act.** The Administration of Dominion Lands, 1870- 1930. Lambrecht K. Montreal: Regina Plains Research Center, 1991. 405 p. \$40.00.
65. **Duyvendak, J.** Voorbij het Nederlandse multiculturele integratiemodel? In: Tijdschrift voor Wetenschap en Levensbeschouwing [online]. [Viewed 12-02-2016]. Available from: <http://www.thijdschriftvoorwetenschapenlevensbeschouwing.nl/sites/thijdschriftvoorwetenschapenlevensbeschouwing.nl/files/artikelen/t99-3-7-jan-willem-duyvendak-en-peter-scholten-voorbij-het-nederlandse-multiculturele-integratiemodel.pdf>
66. **Emigratie** remt de bevolkingsgroei, 10 november 2006. In: Centraal Bureau voor de Statistiek [online]. [Viewed 12.12.2017]. Available from: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2006/45/emigratie-remt-bevolkingsgroei>
67. **Encyclo.nl:** Nederlandse encyclopedie. Amnesty International: encyclopedie van de mensenrechten [online]. [Viewed 11.09.2018]. Available from: <http://www.encyclo.nl/lokaal/10500>
68. **Eijkelenboom, H.** Bibliotheekwerk voor specifieke doelgroepen. Den Haag : Nederlands Bibliotheek en Lector Centrum, 1985, 67 p.
69. **Entzinger, H.** en Dourleijn, E. De lat steeds hoger. De leefwereld van jongeren in een multi-etnische stad, Assen: Van Gorcum, 2008, 25 cm, 174 p.

70. **European** Commission. 20 years of migration policy: the path to a European Agenda on Migration [online]. [Viewed 15.01.2017] Available from: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/timeline_en/timeline_en.pdf
71. **Europa** verwacht meer immigratie uit Afrika. Vijf scenario's voor Europa. In: Stopdebankiers [online]. [Viewed 21.10.2018]. Available from: <https://www.stopdebankiers.com/europa-verwacht-meer-immigratie-uit-afrika-vijf-scenarios-voor-europa/>
72. **European** Council on Refugees and Exiles. Report on the application of the Dublin II Regulation in Europe. ECRE: Brussel, 2006, p. 8.
73. **European** Parliament. Tampere European Council 15 and 16 oktober 1999. In: European Parliament [online]. [Viewed 22.01.2018]. Available from: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm
74. **Evaluatie** Actieplan Laaggeletterdheid 2012-2015. Ministerie van OCW: Rotterdam, 2015, 30 cm, c. 29
75. **Filmclub**. BibliotheekDenHaag [online]. [Viewed 11.01.2018]. Available from: <https://www.edubiebdenhaag.nl/volwassenen-educatie/filmclub-voor-anderstaligen/>
76. **Frontex**: European border and coast guard Agency [online]. [Viewed 22.01.2018]. Available from: <http://frontex.europa.eu/>
77. **Geddes**, A. The politics of Migration and Immigration in Europa. London: Sage Publications, 2005, p. 131 – 139
78. **Geschiedenis** van de migratie van gastarbeiders naar Nederland (1960-1967), 19 november 2010. In: Vijf eeuwen migratie [online]. [Viewed 7.12.2017]. Available from: <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/foto/geschiedenis-migratie-gastarbeiders-naar-nederland-1960-1967>
79. **Gordon**, M. Assimilation in American life. New York: Oxford University Press, 1964, p. 71
80. **Gijsbert**, M. Nieuw in Nederland: het leven van recent gemigreerde Bulgaren en Polen. Den Haag : Sociaal en Cultureel Planbureau, 2013. 162 p.
81. **Hammar**, T. European Immigration Policy: a Comparative Study. Cambridge, Cambridge University Press, 1985. 457 p.
82. **Hausmans**, F. De openbare bibliotheek – tien jaar van nu. Den Haag: Sociaal en Cultureel planbureau, 2008, p. 9
83. **Hofstede**, G. Allemaal andersdenkenden: omgaan met cultuurverschillen. Amsterdam: Contact, 1994, 352 p.
84. **Horavova**, B. LIBRARIES AND THEIR ROLE FOR THE INTEGRATION OF IMMIGRANTS: EXPERIENCES FROM THE CZECH REPUBLIC AND OTHER EUROPEAN COUNTRIES. In: Interculture map: intercultural routes itineraries in Europa [online]. [Viewed 21 november 2015]. Available from: <http://www.interculturemap.org/upload/att/200612140833120.Interculture%20Map%20Background%20Libraries.pdf>
85. **Hurlbut**, H. Samuel de Champlain. In: Samuel de Champlain [online]. [Viewed 14.12.2017]. Available from: <http://www.samueldechamplain.com/>
86. **IFLA**: Multicultural Communities: Guidelines for Library Services, 2009. In: IFLA [online]. [Viewed: 14.05.2017]. Available from:

- <https://www.ifla.org/publications/multicultural-communities-guidelines-for-library-services-3rd-edition>
87. **IND:** Integratie en naturalisatie dienst [online], 26 okt. 2017. [Viewed 15.11.2017]. Available from: <https://ind.nl/>
 88. **Inklaar**, J. Bibliotheekwerk voor immigranten: een handboek. Den Haag : Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum. 1989, 166 p.
 89. **Jaarrapport** integratie 2016. In: CBS [online]. [Viewed 12.02.2018]. Available from: [file:///C:/Users/mamamuis/Downloads/2016B5_Jaarrapport_Integratie_2016_web%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/mamamuis/Downloads/2016B5_Jaarrapport_Integratie_2016_web%20(1).pdf)
 90. **Jodenjacht**. In: DeDokwerker: de Tweede Wereld oorlog met een link naar Amsterdam [online]. [Viewed 6.12.2017]. Available from: <http://www.dedokwerker.nl/jodenjacht.html>
 91. **Jonson-Lanevska**, Y. The gate to de understanding: Swedish libraries and immigrants . In: New Library World, Vol. 106 No. 1210/ 1211, p. 132, 2005
 92. **Koninklijke** Bibliotheek. Dienstverlening openbare bibliotheken rondom basisvaardigheden voor volwassenen: rapportage basisvaardigheden. Den Haag: Koninklijke Bibliotheek: Nationale Bibliotheek van Nederland, 2017, p. 2.
 93. **Larsen**, J. Culturele diversiteit: de bijdrage van de openbare bibliotheek aan de multiculturele samenleving. Den Haag: Vereniging van de Openbare bibliotheken, 2004, p.
 94. **Larsen**, J. Denmark From outreach library work to Social inclusion: a Danish perspective. In: Scandinavian Library Quarterly [online]. Maarch 2007, vol. 3, nr. 40. [Viewed 29 october 2015]. Available from: <http://slq.nu/?article=denmark-from-outreach-library-work-to-social-inclusion>
 95. **Leef en Leer** [online]. [Viewed 07.01.2018]. Available from: <https://www.leefenleer.nl/>
 96. **Macron** en Merkel slaan handen ineen voor sterker Europa, Dinsdag 27 februari 2018. In: Nu.nl [online]. [Viewed 27.02.2018]. Available from: <https://www.nu.nl/buitenland/4786797/macron-en-merkel-slaan-handen-ineen-sterker-europa.html>
 97. **Markus**, Andrew. Attitudes to immigration and cultural diversity in Australia. Journal of Sociology: Sidney, 2014. p 10-22
 98. **Migratie** zorgt voor relatief hoge bevolkingsgroei. In: CBS [online]. 31.01.2017. Viewed: 11.03.2017. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/05/migratie-zorgt-voor-relatief-hoge-bevolkingsgroei>
 99. **Morel**, M. Migratie en de Verenigde Naties. p. 2-3. [Viewed 11.09.2018]. Available from : <https://biblio.ugent.be/publication/1989388/file/6741794.pdf>
 100. **Murray**, J. Free land!. In: Collections Canada: Library and Archives Canada. [Viewed 23.02.2018]. Available from: <https://www.collectionscanada.gc.ca/immigrants/021017-2210-e.html>
 101. **Nederlands** leren. De Bibliotheek Zuid-Kennemerland [online]. [Viewed 11.12.2018]. Available from: <https://www.bibliotheekzuidkennemerland.nl/onderwijs/nederlands-leren.html>

102. **Nederlands** leren en spreekuur. BibliotheekDenHaag [online]. [Viewed 11.01.2018]. Available from: <https://www.bibliotheekdenhaag.nl/Leren/Nederlands-leren-en-spreekuur.htm>
103. **Nederland** was te vol, 2 oktober 2015. In: Gerard de Boer [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <https://gerard1945.wordpress.com/2015/10/02/nederland-was-te-vol/>
104. **Neurenberger** Rassenwetten, 15.09.2008. In: Historiek [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <https://historiek.net/neurenberger-rassenwetten-1935/2314/>
105. **Niemann**, A. The Dynamics of EU migration policy: from Maastricht to Lisbon', p. 4. In: Richardson, J. (ed.), Constructing a policy-making state? Policy dynamics in the European Union, Oxford: Oxford University Press, pp. 209-233.
106. **Nieuwe** educatieve voorziening in Amsterdam, 7 maart, 2012. In: Bibliotheekblad [online]. [Viewed 15.01.2018]. Available from: <https://www.bibliotheekblad.nl/nieuws/nieuwsarchief/bericht/1000002062>
107. **Nog** even en elke bibliotheek heeft een digiTaalhuis. In: Bibliotheekblad, 5 , 2017, p. 18-20
108. **OBA** club 2e Vaderland. In: OBA [online]. [Viewed 16.01.2018]. Available from: <https://www.oba.nl/nieuws/oba-club-2e-vaderland.html>
109. **Openbare** Bibliotheek Amsterdam. Beleidsplan OBA 2015-2019 [online]. [Viewed 16.01.2018]. Available from: http://www.oba.nl/OBA-beleidsplan_deproef.pdf
110. **Prins**, B. Het lef om taboes te doorbreken. Nieuw realisme in het Nederlandse discours over multiculturalisme, p. 4. [Viewed 13.02.2018]. Available from: <http://www.migrantenstudies.nl/wp-content/uploads/MS-2002-NR4-P241-254.pdf>
111. **Prins**, K.S. Van 'gastarbeider' tot 'Nederlander': adaptatie van Marokkanen en Turken in Nederland. Rijksuniversiteit Groningen: Groningen, 1996, p. 9.
112. **Probiblio**: bibliotheek centrale voor Noord en Zuid-Holland. Ontwikkelingen in Migrantenbibliotheekwerk. Hoofddorp: Probiblio, mei 2005, 20 p.
113. **Race** Relations: Problems and Theory (Essays in Honor of Robert E. Park). Jitsuichi Masuok and Preston Valien (eds.) Chapel Hill, North Carolina: University of North Carolina Press, 1961. 290 p.
114. **Rapport** onderzoek laaggeletterden: kansen om bibliotheken laaggeletterden te bereiken. Den Haag: Koninklijke bibliotheek, 2015, 30 cm, p. 5-6.
115. **Rekenkamer**: inburgering nieuwe tijd werkt niet. In: NOS journaal [online]. Viewed: 12.02.2017. Available from: <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2154662-rekenkamer-inburgering-nieuwe-stijl-werkt-niet.html>
116. **Rosman**, C. Inburgering loopt spuigaten uit, extra examinatoren in opleiding, 14.11.2017. In : Algemeen Dagblad [online]. [Viewed 12.12.2017]. Available from: <https://www.ad.nl/binnenland/wachtlijst-inburgering-loopt-spuigaten-uit-extra-examinatoren-in-opleiding~a794802b/>
117. **Scheffer**, P. Groot Europa is zwak Europa. NRC Dagblad [online]. 01.04.2016. [Viewed: 7.02.2017]. Available from: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/04/01/groot-europa-is-zwak-europa-1603376-a119117>
118. **Scheffer**, P. Het multicultural drama. In: Retro NRC [online]. Nrc.nl, 2000. [Viewed 20. 04. 2015]. Available from: <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/Multicultureel/scheffer.html>

119. **Sectorinstituut** openbare bibliotheken. Bibliotheek van de toekomst [online]. [Viewed 03. 03. 2015]. Available from: <http://www.siob.nl/thema/visie-maatschappelijke-functie-bibliotheek/item1569>
120. **Sectorinstituut** van de openbare bibliotheken. Bibliotheek van de toekomst. Koninklijke bibliotheek: Den Haag, 20 p., 30 cm
121. **Sibon**, S. Berichtgeving over allochtonen en criminaliteit. Universiteit van Twente: Twente, p. 6., 2005.
122. **De slimme** nieuwslezer is voor jou. In: De bibliotheek.nl [online]. [Viewed 15.01.2018]. Available from: <http://nieuwslezer.bibliotheek.nl/home/>
123. **StatLine**. Bevolking, kerncijfers. In: CBS [online]. [Viewed 13.02.2018]. Available from: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37296ned/table?ts=1518519150015>
124. **Stichting** Lezen en Schrijven. Feiten& Cijfers. In: Stichting Lezen & Schrijven [online]. [Viewed 16.12.2017]. Available from: <https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/feiten-cijfers/>
125. **Taal voor het leven**. [online]. [Viewed 06.01.2018]. Available from: <https://www.taalvoorhetleven.nl/>
126. **Timmermans** twijfelt of EU het gaat redden. In: NOS [online]. 10.11.2015. [Viewed 17.01.2017]. Available from: <http://nos.nl/artikel/2068137-timmermans-twijfelt-of-eu-het-gaat-redden.html>
127. **Tomlinson**, C. Africa expert warns Western aid May have contributed to next migrant crisis. In: Breitbart [online]. [Viewed 21.10.2018]. Available from: <https://www.breitbart.com/europe/2018/02/08/africa-expert-warns-western-aid-contribute-migrant-crisis/>
128. **Tweede** Kamer der Staten-Generaal. Vergaderjaar 2003-2004., Nr. 9. Rapport Commissie Blok. Onderzoek Inegratiebeleid. Den Haag: Tweede kamer der Staten-Generaal, 2003-2004, p. 44.
129. **Undlien**, A. New perspectives: Innovation through partnerships. In: Statsbiblioteket Aarhus [online]. [Viewed 20.01.2015]. Available from: <https://www.statsbiblioteket.dk/conference2011/paper-iles/Love%20of%20reading%20and%20language%20development%20-%20two%20sides%20of%20same%20coin.pdf>
130. **UNESCO** [online]. Learning to live together. [Viewed 15.09.2018]. Available from: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>
131. **UNESCO** [online]. Glossary: integration. [Viewed 11.09.2018]. Available from : <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/integration/>
132. **Unesco**: Multicultural Library Manifesto. Paris, Room II (Fontenoy Building) 2-4 April 2008, p. 3. [Viewed 14.05. 2017] Available from: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/ifap2008_multicultural_library_manifesto.pdf
133. **Unesco/ IFLA** . Public Library Manifesto 1994, c. 2. In: IFLA [online]. [Viewed 18.12..2017]. Available from: <https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-nl.pdf>

134. **Unesco**: Multicultural Library Manifesto. Paris, Room II (Fontenoy Building) 2-4 April 2008. [Viewed 14.05. 2017] Available from: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/ifap2008_multicultural_library_manifesto.pdf
135. **Unesco/ IFLA** . Public Library Manifesto 1994. In: IFLA [online]. [Viewed 11.05.2017]. Available from: <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>
136. **United nations**. Universal Declaration of Human Rights. [Viewed 7.12.2017]. Available from: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Introduction.aspx>
137. **Verandering** ontstaat waar drie dimensies elkaar ontmoeten. In: FocusLearningJourneys [online]. [Viewed 09.10.2018]. Available from: <https://www.focuslearningjourneys.nl/blog/2015/03/verandering-ontstaat-waar-3-dimensies-elkaar-ontmoeten-39/>
138. **Vlasboom**, D. De inburgering van nieuwkomers is aardig geslaagd, ondanks het beleid. In: NRC Next (online). 12 okt 2013. Viewed: 25.10.2017. Available from: <https://www.nrc.nl/nieuws/2013/10/12/de-inburgering-van-nieuwkomers-is-aardig-geslaagd-1304361-a1119373>
139. **Volwasseneneducatie**, 12december 2017. Openbare Bibliotheek Amsterdam [officiële website]. Available from: <https://www.oba.nl/educatie/volwasseneneducatie.html>
140. **De voorleesvogel**. Openbare Bibliotheek Den Haag [online]. [Viewed 15.01.2018]. Available from: <https://www.edubiebdenhaag.nl/voorschoolse-educatie/de-voorleesvogel/>
141. **Vreemdelingenwet 1849**, 7.12.2009. In: vijf eeuwen migratie [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/foto/vreemdelingenwet-1849>
142. **Vreemdelingenwet**. In: Wetboek-online (online), 2000. [Viewed 27.08.2015]. Available from: <http://www.wetboek-online.nl/wet/Vrmd.html>
143. **Vreemdelingenwet 2000**. In : Overheid.nl [online]. [Viewed 13.02.2018] Available from: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0011825/2017-10-01>
144. **Vrijwilligers** opleiden. In: De bibliotheek en de basisvaardigheden [online]. [Viewed 04.10.2018]. Available from: <https://www.bibliotheekenbasisvaardigheden.nl/expertise/vrijwilligers-opleiden.html>
145. **Waarom Janmaat** geen Wilders werd?, 29 okt., 2016. In: Algemeen Dagblad [online]. [Viewed 13.02.2018]. Available from: <https://www.ad.nl/nieuws/waarom-janmaat-geen-wilders-werd~a0545625/>
146. **Wet Inburgering**. In: Wetboek-online (online), 2000. Viewed 20.03. 2017. Available from <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wet%20inburgering.html>
147. **Wet Inburgering in het buitenland**. In: Staatsbladvan het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2006 [online]. [Viewed 13.02.2018]. Available from: https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20060131/publicatie_wet_3/document3/f=/w29700st.pdf
148. **Wet Inburgering**, hoofdstuk 8, artikel 52, 2013. In: Overheid.nl [online]. [Viewed 22.12.2017]. Available from: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0020611/2013-01-01#Hoofdstuk8>

149. **De wet regelt** wie Nederlander is. In: De Nederlandse grondwet [online]. [Viewed 5.12.2017]. Available from: <https://www.denederlandsegrondwet.nl/9353000/1/j9vvihlf299q0sr/vi55bbdt4yqo?noframes=1>
150. **Wet Inburgering**, hoofdstuk 8, artikel 52, 2013. In: Overheid.nl [online]. [Viewed 22-12-2017]. Available from: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0020611/2013-01-01#Hoofdstuk8>
151. **Wet taaleis**: veel haken en ogen. In: Bibliotheekblad, 5 , 2017, p. 37
152. **What is the learning** festival?. Festival van het leren [online], 29.12.2017. Available from: <http://www.festivalvanhetleren.nl>
153. **Wijzigingen Wet Inburgering** 1 januari 2013. In: Rijksoverheid [online]. [Viewed 29.12.2018]. Available from: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2012/10/16/presentatie-over-wijzigingen-wet-inburgering-1-januari-2013>

Обществена библиотека Амстердам
Анкета за проучване мнението на имигрантите в Амстердам за ролята на
библиотеката

Уважаеми г-жо/г-не,

Предлагаме на Вашето внимание следната анкета. Тя е подготвена от Димитър Георгиев Русков – библиотечен специалист в Обществена библиотека Амстердам.

Обръщаме се с молба да отделите от Вашето време и да я попълните. Анкетата е анонимна. Данните и резултатите от нея ще бъдат използвани само за нуждите на изследването.

Целта на анкетата е да бъде направено проучване за ролята на библиотеката за интеграция и за подкрепа на чуждестранните имигранти в обществото, както и за подобряване на условията на техния живот.

Резултатите от настоящето изследване ще бъдат анализирани и представени на институции в Холандия, които са компетентни и се занимават с интеграционните процеси в холандското общество.

От Вашето становище и коректни отговори ще зависят в значителна степен надеждността на резултатите от анализа и по-нататъшните стъпки на библиотеката за подкрепа на имигрантите, а така също и действията на ръководството на Библиотеката за предприемане на нови политики и стратегии по отношение на нейната мисия и функции, свързани с бъдещето на нейната работа с различните емигрантски групи.

При попълване на анкетата моля да имате предвид следното:

- 1. Отбележете с „X“ отговорите, обозначени с „ДА или „НЕ“, които считате, че отразяват вашето мнение.*
- 2. На въпроси, които ви предлагат възможни няколко отговора имате право да отбелязвате повече от един отговор.*
- 3. Ако считате, че Вашето мнение, не е намерило място във въпросите, можете да го изразите под формата на текст, който да допишете в анкетата.*
- 4. Ако имате други въпроси, свързани с настоящата анкета, можете да се обърнете към Димитър Русков – библиотечно-информационен специалист към Обществена библиотека Амстердам.*

Благодарим Ви най-сърдечно за Вашата съпричастност и за отделеното време!!!

1. В коя страна сте роден?
2. На каква възраст сте?
3. Вашият пол – жена или мъж?
4. Какво образование имате?
5. Каква е Вашата професия?
6. От колко време сте в Холандия?
7. Защо дойдохте да живеете тук?
8. Семейен/семеен ли сте?
Да Не
9. Учите ли в момента?
Да Не
10. Ако учите, бихте ли посочили къде и какъв вид образователна институция и специалност?
11. Работите ли понастоящем?
Да Не
12. Ако работите, посочете какъв вид работа упражнявате?
13. Работите ли в момента като доброволец?
14. Как и къде учите холандски език?
15. Карате ли курс по холандски език? Ако отговорът е “да”, към коя организация или училище?
16. Ползвате ли по време на курса компютърни езикови програми и кои?
17. Как подобряват езиковите си умения извън училищната среда?
18. Смятате ли, че холандското правителство създава добри условия за интеграцията на чужденците?
Да Не, защото.....
19. Чувствате ли се понякога неразбран и дискриминиран?
20. Мислите ли, че новото решение на холандското правителство “*всички новодошли имигранти от януари 2013 г. сами да си търсят и да заплащат*”

курсовете си по холандски език” е добро?

21. Кога открихте библиотеката като място, което ви предлага богата информация, полезна за интеграцията ви в Холандия?

22. Колко пъти посещавате библиотеката?

- веднъж дневно Да Не
- веднъж седмично Да Не
- веднъж месечно Да Не
- по-рядко Да Не.

23. За какви цели посещавате библиотеката?

- Ползвам учебни програми – Да Не
- За четене на книги и списания в библиотеката – да не
- За заемане на литература – Да Не
- За ползване на безплатни интернет услуги – Да Не
- Да спестя средства за книги, учебна литература и за интернет достъп- Да Не
- Като място за почивка – Да Не
- Място за социални контакти - Да Не
- Среща с други емигранти – Да Не
- Сигурно място – Да Не
- Други цели – моля посочете.....

24. Кои учебни програми ползвате в библиотеката?

- Een goed begin
- EHBN (Eerste hulp bij Nederland – първа помощ в Холандия)
- De slimme Nieuwslezer – Умният читател
- iPunt
- Netnieuws
- Oefenen.nl
- Steffie werkt zo
- Beterspellen.nl
- Beterrekenen.nl
- Не ползвам компютрите с езиковите програми
- Други.....

25. Намирате ли това, което търсите и очаквате от библиотеката?

Да Не

26. Какво от това, което очаквате не намирате в библиотеката? Какво ви липсва там? Моля посочете.

27. Как се отнся персоналът на библиотеката към вас?

- Библиотекарите не ми помагат достатъчно
- Библиотекарите не са приятелски настроени към мен
- Библиотекарите намират винаги време, за да ми помогнат да намеря нужната ми информация
- Общувам винаги безпроблемно с библиотекарите.

28. Какво трябва да се промени в библиотеката, за да идвате по-често тук? (моля посочете)

29. Какви услуги и литература бихте препоръчали да има в библиотеката (моля посочете)?

30. Ще продължавате ли да идвате тук, след завършване на интеграционният ви курс?

Да Не

ПРИЛОЖЕНИЕ II

Обществена Библиотека Амстердам

Анкета за проучване мнението на имигрантите за ролята на библиотеката в процеса на интеграция в холандското общество

Уважаеми г-жо/г-не,

Обръщаме се с молба да отделите от Вашето време и да попълните тази анонимна анкета.

Целта на анкетата е да бъде направено проучване за ролята на библиотеката за интеграцията и подкрепата на чуждестранните имигранти в обществото, както и за подобряване на условията на техния живот.

Резултатите от настоящето изследване ще бъдат анализирани и представени на институции в Холандия, които са компетентни и се занимават с интеграционните процеси в холандското общество.

Данните и резултатите от анкетата ще бъдат използвани само за нуждите на изследването.

От Вашето становище и коректни отговори ще зависят в значителна степен надеждността на резултатите от анализа и по-нататъшните стъпки на библиотеката за подкрепа на имигрантите и предприемането на нови политики и стратегии по отношение на нейната мисия и функции, свързани с бъдещето на нейната работа с различните мигрантски групи.

При попълване на анкетата моля поставяйте отметка ☐ върху избраните отговори.

Ако имате други въпроси, свързани с настоящата анкета, можете да се обърнете към Димитър Русков – библиотечно-информационен специалист към Обществена библиотека Амстердам.

Благодарим Ви най-сърдечно за Вашата съпричастност и за отделеното време!!!

1. Вашият пол е:

- ☐ Мъж
- ☐ Жена

2. В коя възрастова категория попадате?

- ☐ на възраст между 15 и 24 години
- ☐ на възраст между 25 и 49 години
- ☐ на възраст между 50 и 64 години

- ☐ на възраст между 65 и 79 години
3. Вашето ниво на завършено образование е:
- ☐ начално образование
- ☐ основно образование
- ☐ средно образование
- ☐ професионално обучение след средно образование, но не висше
- ☐ висше образование
- 1) Бакалавър (моля посочете и специалността си)
- 2) Магистър (моля посочете и специалността си)
- 3) Доктор (моля посочете и специалността си)
4. В коя страна сте роден/а?
-
5. Каква е Вашата националност?
-
6. Семейно положение?
- 1) Омъжена/женен
- 2) Разведен/ а
- 3) Живея на семейни начала
- 4) Вдовец/а
- 5) Неомъжена/неженен
7. С какво се занимавате в момента?
- 1) С домакинство
- 2) В майчинство
- 3) Уча (моля посочете къде и какво)
-
- 4) Работя (моля посочете къде и какво)
-
- 5) друго (моля посочете)
-
- 6) Безработен/-тна (моля посочете по-долу какви трудности срещате при намиране на работа)
- ☐ Не се предлагат работни места на територията на общината;
- ☐ Заплащането, което се предлага, не ме удовлетворява;
- ☐ Имам образование в област, в която не се предлагат работни места в общината;
- ☐ Имам квалификация в област, в която не се предлагат работни места в общината;
- ☐ Нямам нужната квалификация за по-голямата част от длъжностите, които се предлагат.

☐ Друго (какво)

8. От колко време сте в Нидерландия?

9. Бихте ли посочили причината да дойдете да живеете тук?

- ☐ Да уча
- ☐ Да работя
- ☐ Да живея при по-добри условия на живот
- ☐ Бежанец
- ☐ Да си намеря съпруг/а

10. Учите ли нидерландски език?

- ☐ Да (моля посочете къде и как)
- ☐ Не

11. Какво правите допълнително, за да подобрите езиковите си умения, и за да се интегрирате добре в холандското общество?

.....

12. Смятате ли, че холандското правителство създава добри условия за интеграцията на чужденците?

- ☐ Да
- ☐ Не

13. Как открихте библиотеката като място, което ви предлага богата информация, полезна за интеграцията ви в Нидерландия?

- ☐ От приятели имигранти
- ☐ От интернет
- ☐ От общината
- ☐ От телевизията
- ☐ Друго

14. Колко пъти посещавате библиотеката?

- ✓ веднъж дневно
- ✓ веднъж седмично
- ✓ веднъж месечно
- ✓ веднъж на 2 до 6 месеца
- ✓ веднъж на 6 до 12 месеца

15. С каква цел посещавате библиотеката? (може да посочите повече от един отговор)

- ☐ Ползвам учебни програми (моля отбележете кои)

- ☐ Примери от изпита по интеграция в холандското общество
- ☐ Примери от държавният изпит по холандски език
- ☐ Oefenen.nl (програми за езика, интеграцията в обществото, смятане, компютърна грамотност и т.н.)
- ☐ Eerste hulp bij Nederlands (EHBN) (програма за интеграция)
- ☐ Netnieuws (програма за четене на новини)
- ☐ De Slimme Nieuwslezer (програма за четене на новини според нивото на имигранта)
- ☐ Beter spellen (езикова програма,набляга на граматиката)
- ☐ Beter rekenen (упражнения за смятане)
- ☐ За четене на книги и списания в библиотеката
- ☐ За заемане на литература
- ☐ За ползване на безплатни интернет услуги
- ☐ Да спестя средства за книги, учебна литература и за интернет достъп
- ☐ Като място за почивка
- ☐ Място за социални контакти
- ☐ Среща с други имигранти
- ☐ Сигурно място
- ☐ Други цели (*моля посочете какви*).....

16. Доволен ли сте от услугите, които се предлагат в библиотеката?

- ☐ Напълно съм удовлетворен
- ☐ Много съм доволен
- ☐ Доволен съм
- ☐ Не съм доволен
- ☐ Изобщо не съм доволен

17. Какво е отношението на персонала на библиотеката към Вас?

- ☐ Отлично
- ☐ Много добро
- ☐ Задоволително
- ☐ Незадоволително
- ☐ Лошо

18. Ще продължавате ли да идвате тук, след завършване на интеграционния ви курс?

- ☐ Да
- ☐ Не

19. Посочете Вашите предложения и препоръки към услугите, обслужването и ресурсите на библиотеката.

.....

ПРИЛОЖЕНИЕ III

Фокус група при “Клуб за култура Втора Родина”

Стартов въпрос: Моля представете се? Може ли да ни разкажете накратко нещо за себе си?

Въведение към отворените въпроси:

1. Какви бяха първите Ви приятни впечатления от срещата Ви с клуб Втора Родина?
2. Имаше ли отрицателни впечатления при първата Ви среща? Моля посочете ги?

Първи контакт с клуб “Втора Родина” - отворени въпроси

1. Как открихте клуб “Втора Родина”?
2. Отговори ли на Вашите очаквания първата Ви вечер в клуба? Дайте пример моля?

По-нататъшни контакти с клуб “Втора Родина” - отворени въпроси

1. Колко често посещавахте клуба през изминалите две години?
2. Препоръчахте ли го и на други хора? Защо и на кого го препоръчахте?
3. Кои занимания и мероприятия проведени досега в клуба, Ви харесаха най-много и защо:
 - 3.1. Разговорът със специалния гост
 - 3.2. Speed data (бързо запознанство за 5 минути) с другите участници
 - 3.3. Живата музика
 - 3.4. Презентациите на участниците за собствените им страни
 - 3.5. Разговорите за книги с писателите
 - 3.6. Разговорите за музика с музикантите, гостували досега
 - 3.7. Разговорите на определена злободневна тема в непринудена среда с всички посетители на клуба (kringgesprek или разговор в кръг)
 - 3.8. Свободните разговори с другите посетители по време на почивката

Въпроси по отношение на организацията и структурата на клубните вечери

1. Харесва ли Ви досегашната структура на вечерите - откриване, интервю с госта, почивка, продължение на разговора с госта, разговор в кръг по злободневна тема, жива музика и закриване с възможност за контакт между посетителите?
2. Ако не Ви харесва тази последователност, какво трябва да променим?
3. Първо цялата програма от 19 до 20:30 часа и накрая половин час свободен разговор на участниците помежду си.
4. Друго

Въпроси за подобряване на бъдещата дейност на клуб Втора Родина по отношение на съдържанието на вечерите

1. Представете си, че сте организатор на клуба. Какво бихте променили в неговата дейност?
2. Повече разговори на определени теми и по-малко гости
3. Повече жива музика
4. По-разнообразна програма (дайте пример моля)
5. Друго.....

Закриване на фокус групата

Пропуснахме ли да обсъдим някои важни въпроси? Кои са те?

ПРИЛОЖЕНИЕ IV

Дълбочинно интервю с холандски библиотекари, работещи с имигранти

1. История, структура и опит на отдела за работа с имигранти
2. От кога датира отделът за работа с имигранти във Вашата библиотека?
3. Какви проекти, продукти, услуги и програми сте реализирали досега?
4. Как определяте ефективността на Вашият отдел през изминалите години?
5. Каква оценка може да му дадете по десетобалната система?

Настояще - структура, проекти, услуги, програми и колекции на отдела за работа с имигранти

6. Каква е структурата на отдела Ви за имигранти сега?
7. Как намирате (достигате) до целевата група?
8. С какви проекти и програми се занимавате в момента?
9. Моля опишете отдела си с пет прилагателни:
10. Работите ли в кооперация с партньори. Бихте ли ги назовали?
11. Какво наименование сте дали на отдела Ви за имигранти и защо сте избрали точно него?
12. Добра ли е връзката Ви с общината и получавате ли достатъчно финансови средства от нея за реализацията на вашите проекти?
13. Имате ли големи конкуренти в областта на работата с мигранти?
14. Иновативни ли сте? Можете ли да дадете конкретни примери за иновации и добри практики?
15. Какво бихте желали да подобрите в обслужването си, за да привлечете още повече клиенти?
16. Какво бихте желали Вашите клиенти да говорят за вас?
17. Моля довършете следното изречение: Като отдел за имигранти ще бъдем доволни, ако.....

18. Имате ли достатъчно персонал? А доброволци?
19. Как оценявате ефективността на работата на отдела Ви за имигранти с оценка от 1 до 10?
20. Увеличи ли се броят на потребителите Ви след голямата имигрантска вълна през последните две години?

Бъдещи планове

21. В какви проекти ще участвате в близко бъдеще?
22. Какви са целите, които си поставяте с тях?
23. Как би изглеждал отделът Ви след 5 години?
24. С кои Ваши конкуренти желаете да работите в близко бъдеще като партньори?